

**EL SETGE DE BARCELONA DE 1651-1652.
LA CIUTAT COMTAL ENTRE DUES CORONES.**

POL MESEGUER I BELL

TESI DIRIGIDA PEL CATEDRÀTIC ANTONI SIMON I TARRÉS

DEPARTAMENT D'HISTÒRIA MODERNA I CONTEMPORÀNIA

FACULTAT DE FILOSOFIA I LLETRES

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

2012

Aquesta investigació s'ha dut a terme amb el suport del Grup de Recerca *Manuscrits* del Departament d'Història Moderna i Contemporània de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Hase tenido por conveniente separar y quitar de lo público los escritos, actos y papeles que se huvieren hecho en tiempo de las alteraciones d'esse Principado, en la forma que el Serenísimo rey don Juan el segundo lo mandó executar el año 1472 en las que entonces huvo, porque no solo sirvan de confusión a los enemigos de mi corona que las fomentaron, sinó que se manifieste a todos que fue reprobado lo que illicitamente han obrado y executado. [...]
Crida publicada el 25 de març de 1653 per ordre del rei als carrers de Barcelona

***¡Quant d'heroïsme ocult en la batalla!
¿Qui sab lo nom del héroe sense gloria
qu'és lo primer que assalta la muralla?
I povre soldat! Y mentrestant l'història
alaba al general que va darrera
y sols sent de la lluyta la cridòria.***

Anònim

Sumari

0. Sigles i abreviatures	5
1. Introducció	6
2. Balanç historiogràfic del setge de Barcelona de 1651-1652	10
3. Les representacions del setge de Barcelona. Gravats i pintures	26
4. Els mesos anteriors al setge. Pesta, solitud i temor. Març - Juliol de 1651.	36
5. L'inici del setge i la fortificació del Pla de Barcelona. Juliol - Setembre de 1651.	80
6. De l'ádeu de Marchin a l'arribada de La Mothe. L'impacte de la Fronda i la divisió de la Generalitat. Octubre - Novembre de 1651.	111
7. Un dur hivern. Les incerteses de La Mothe i l'estancament del setge. Desembre-març de 1651.	147
8. L'entrada de La Mothe a Barcelona: de l'eufòria al desencant. Març-maig de 1652.	177
9. La llarga espera d'un socors marítim i el principi de la fi. Juny-agost de 1652.	212
10. La fi del setge i el retorn a la Monarquia Hispànica. Setembre-octubre de 1652.	246
11. Recapitulació final i conclusió	284
12. Apèndix	294
13. Fonts	306

0. Sigles i abreviatures.

ACA: Arxiu de la Corona d'Aragó.

ACB: Arxiu Capitular de Barcelona.

AHCB: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

AHN: Archivo Histórico Nacional

AGS: Archivo General de Simancas

AHCM: Arxiu Històric de Caldes de Montbui

ACVOC. AHT: Arxiu Comarcal del Vallès Occidental. Arxiu Històric de Terrassa

AHMG: Arxiu Històric Municipal de Girona

AHS: Arxiu Històric de Sabadell

AMSPP: Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les

AMSBM: Arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat

APCV: Arxiu Parroquial de Cerdanyola del Vallès

ASV: Archivio Segreto Vaticano

BC: Biblioteca de Catalunya

BNE: Biblioteca Nacional de España

BUB: Biblioteca de la Universitat de Barcelona

DGC: Dietaris de la Generalitat de Catalunya

DACB: Dietaris de l'Antic Consell Barceloní

FHHSC: Fons Històric de l'Hospital de la Santa Creu

F.Bon: Fullets Bonsoms

1. Introducció

El present treball d'investigació se centra en l'estudi del setge que patí Barcelona els anys 1651 i 1652, la fi del qual suposà el punt i final de la Guerra de Separació o dels Segadors (1640-1652). El setge fou el darrer intent del bàndol catalanofrancès de mantenir el Principat de Catalunya sota l'òrbita de Lluís XIV. Es volia evitar de totes totes que la Monarquia Hispànica recuperés un territori que havia perdut a conseqüència de la revolució de 1640. L'objectiu de l'estudi és ampliar i matisar els coneixements que fins ara la historiografia havia anat consolidant sobre aquest petit període temporal de quinze mesos (de juliol de 1651 a octubre de 1652).

Així doncs l'estudi pretén enriquir, fins on sigui possible, el buit historiogràfic dels darrers dos anys de la guerra, molt ben emmarcats fins ara per Josep Sanabre l'any 1956 amb *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa: 1640-1659*. Sanabre fou el primer en analitzar el setge a escala internacional, tot deixant enrere antigues visions reduccionistes del setge. L'obra féu renéixer l'interès pel setge, el qual havia anat perdent protagonisme d'ençà del primer terç del segle XVIII. L'anàlisi de la publicació de Sanabre fou el punt de partida de la recerca sobre el setge de Barcelona de 1651-1652.

Abans de l'inici de la tesi l'autor d'aquesta tesi ha realitzat dos estudis anteriors sobre el setge. El primer apropament que un féu sobre el setge fou un recull historiogràfic per al treball de l'assignatura *La Monarquia dels Àustries*. I en segon lloc el treball de recerca del màster en Història Comparada, segles XVI-XX.

El punt de partida fou el recull de tots els estudis realitzats que fessin menció al setge. Des de les darreres dues dècades del segle XX i la primera del XXI han sorgit diversos estudis que han fet menció directa o indirecta del setge de Barcelona. A banda de l'article de Josep Catà i Antoni Muñoz, "Setge o capitulació de Barcelona el 1652", en el qual tractaren directament alguns aspectes del setge, la resta d'autors han tractat superficialment el setge o les seves conseqüències. L'evolució dels coneixements sobre el setge seran tractats en el capítol segon de la present tesi, en el qual es farà balanç de la producció historiogràfica fins als nostres dies.

Diversos àmbits d'anàlisi ocupen l'interès d'aquest treball: el polític, el social i el militar. El pes preponderant serà per a la qüestió política, la qual marcà directament l'evolució dels esdeveniments. Tant per l'estret lligam amb la Cort de París, com per la influència

de la Cort de Madrid a terres catalanes i franceses. Al mateix temps, el context francès, durament marcat per la Fronda (1648-1653), és clau per entendre l'estat de la Ciutat Comtal al llarg de 1651 i 1652. És per això que contínuament es farà menció de França per entendre la relació del Principat amb el govern francès i els prínceps revoltats contra el rei Lluís XIV. A més a més, es resseguirà la situació econòmica de les hisendes públiques i privades catalanes, molt castigades pel seu dur esforç per a mantenir viu el setge.

Els socors, els abastiments i la logística també seran claus per entendre la vida quotidiana de la Barcelona assetjada. El seguiment de les negociacions a l'entorn dels socors seran primordials, car el Consell de Cent, la Generalitat, el governador general Josep Margarit i el lloctinent La Mothe fonamentaren la seva estratègia als possibles socors provinents de terres estrangeres. Els allotjaments i la situació econòmica i social dels barcelonins seran tinguts en tot moment en compte.

L'estudi del setge pretén seguir el camí de la moderna historiografia políticomilitar, deixant enrera les velles rèmores del passat en què un estudi sobre un setge o un esdeveniment bèl·lic era vist com una narració anecdotària dels fets que s'esdevenien diàriament. Com s'apunta i es copsarà al llarg dels capítols, el setge de Barcelona no és un setge més de la Guerra dels Segadors, és el darrer intent de mantenir viu el projecte iniciat l'any 1640, en el qual hi intervenen mil i un actors i factors, sense cadascun dels quals no es podrien entendre els fets.

En el relat, per tant, hom no se centrarà en un relat de les companyies, les escaramuces i els contínus moviments d'un i altre exèrcit. Per al seguiment d'aquest tipus d'accions són de referència les obres de Francisco Fabro o l'obra anònima dedicada al marquès de Mortara, les quals es detenen en tot moment a descriure-les amb tot detall.

El tercer capítol del treball se centrarà en el recull de gravats i teles que plasmen i descriuen el setge, les construccions militars i les tropes establertes al Pla de Barcelona i les embarcacions presents davant de la ciutat.

La divisió dels apartats de la tesi que relaten el setge seguirà un ordre cronològic dels fets, a diferència del treball del màster en què es va escollir un discurs estructurat per temàtiques, que no permetia seguir òptimament els resultats de la investigació. Així, se seguirà una estructura temporal i seqüencial dels quinze mesos de resistència

barcelonina per tal que els diversos temes que componen l'estudi s'interrelacionin i donin una visió més clara i senzilla del paper i l'evolució de cada un dels agents implicats en el conflicte. La opció escollida permetrà mostrar en cada moment una instantània dels interessos, problemes, estratègies i negociacions establertes en cada un dels bàndols.

L'inici del setge, i la preparació a precari de la ciutat per a una resistència de tan llarga durada, és quelcom sobre el que no s'ha aprofundit en cap dels estudis anteriors ni en la recerca duta a terme durant el màster. Per això es dedica un capítol sencer a analitzar la situació prèvia al setge de la ciutat i de les institucions que havien d'organitzar la defensa del país.

Per a la divisió del setge per capítols s'han tingut en compte els principals fets que marcaren l'evolució del setge, tals com l'arribada de les tropes hispàniques al Pla de Barcelona el juliol de 1651, la fuga del lloctinent interí Jean-Gaspard-Ferdinand Marchin a finals de setembre de 1651, l'estancament del front el mes de desembre de 1651, l'entrada del lloctinent Philippe de La Mothe-Houdancourt a Barcelona el mes d'abril de 1652 o l'intent fallit del corsari La Ferrière de socórrer la ciutat el maig de 1652.

La recerca s'ha dut a terme en una gran varietat de centres dipositaris de patrimoni documental, entre els quals cal destacar el mal anomenat Arxiu de la Corona d'Aragó –Arxiu Reial de Barcelona–, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, l'Archivo Histórico Nacional, l'Archivo General de Simancas, l'Arxiu Capitular de Barcelona, la Biblioteca de Catalunya, la Biblioteca Nacional d'Espanya i la Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Així com també arxius d'àmbit més petit com els de Terrassa, Caldes, Sabadell, l'Arxiu de la Catedral de Barcelona o dels arxius de Sant Benet de Montserrat i Sant Pere de les Puel·les. Tots ells han ofert en el curs de la investigació una gran varietat informativa que ha propiciat poder donar veu a la major part dels protagonistes. Així mateix unes i altres fonts han servit per a matisar-se entre elles i per a contrastar les publicacions consultades que es referien als fets.

Per a la transcripció de la documentació s'ha respectat l'ortografia i l'escriptura dels topònims, tanmateix, si que s'han normalitzat els accents en els diferents idiomes citats (català, castellà, francès i italià). S'han utilitzat els claudàtors [] per a inserir les paraules que mancarien en el text transcrit. Per als errors d'escriptura fets pels autors dels documents s'ha afegit <sic> per assenyalar que la transcripció ha sigut literal. Cal

fer notar que en tot moment s'intenta donar veu a partir de citacions textuais dels mateixos protagonistes, que són, al cap i a la fi, els qui possibilitaren que avui es pugui realitzar una investigació sobre els fets que aquests visqueren.

Vull aprofitar per a donar les gràcies a l'Antoni Simon i la confiança i el suport que va dipositar des d'un primer moment en la present recerca sobre el setge de Barcelona de 1651-1652, la qual ara dóna els seus últims fruits. Voldria agrair també les facilitats donades per tots els centres d'arxiu i biblioteques visitats per a la confecció de la present tesi doctoral.

Finalment vull agrair la paciència, l'afecte, suport i esforç dels meus pares, Carme i Josep, i de la meua companya Irene, sense els quals no hagués pogut tirar endavant aquest projecte d'investigació al llarg de tantes tardes i nits dels darrers quatre anys quan acabava la jornada laboral a l'Arxiu Municipal de Terrassa i a l'Arxiu Municipal de Roses.

2. Balanç historiogràfic del setge de Barcelona de 1651-1652.

Al llarg del segle XX, i inicis del XXI, els coneixements sobre la Guerra dels Segadors han crescut exponencialment tot deixant enrera la desconeixença i les històries exaltadores i criminalitzadores del passat del nostre país. Una de les primeres aportacions més significatives fou la de Josep Sanabre i Sanromà amb *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)* publicada l'any 1956. Gràcies a la seva meticulosa tasca d'arxiu a Barcelona, París i Roma va poder oferir en aquell moment a la historiografia una nova visió del conflicte, contextualitzant-la en el marc europeu, emfatitzant l'ús de documentació estrangera, la qual obria noves perspectives d'estudi. Quatre anys abans de la publicació de Sanabre, J.H. Elliot el 1952 presentà la seva tesi doctoral *The Revolt of the Catalans*, la qual va esdevenir, com l'obra de Sanabre, un element clau per a qualsevol que endegués una recerca sobre la guerra de separació, sobretot perquè l'historiador anglès resseguia el llarg procés per arribar als fets de 1640.

Des d'aquestes dues publicacions capitals per a l'estudi del període, han sorgit centenars d'estudis de tipus general o local que han anat cobrint tot el territori català, i que han donat una visió més clarificadora, i verídica, dels fets històrics que es visqueren a tot el país entre 1640 i 1652. Enmig de tota aquesta extensa historiografia escrita els darrers anys, hi destaquen ben pocs estudis que estiguin relacionats, o mencionin, el setge de Barcelona de 1651-1652 i les darreries de la guerra. De la mateixa manera tan sols es poden trobar tres estudis de caire políticomilitar a ressenyar, el de Vicenç Estanyol sobre l'organització militar en els primers anys de guerra, concretament fins l'any 1642.¹ L'obra publicada el 2005 de Núria Florensa i Manel Güell titulada *“Pro Deo, pro Regi, et pro Patria” La revolució catalana i la campanya militar de 1640 a les terres de Tarragona.*² I la tesi doctoral inèdita de Raquel Camarero *La Guerra de recuperación de Cataluña, 1640-1652* presentada el 2007 que resseguia l'activitat militar castellana per a recuperar el Principat.³ Per al cas castellà també caldria remarcar l'obra de síntesi de J. E. Gelabert, que ressegueix la Castella convulsa, la qual tants problemes ocasionà a Felip IV, des d'inicis de la dècada de 1630 fins a l'any 1652.⁴

¹ V. Estanyol, *El pactisme català en guerra. L'organització militar catalana als inicis de la guerra de separació, 1640-1642*, Barcelona, Fundació Vives i Casajuana, 1999.

² N. Florensa; M. Güell, *“Pro Deo, pro Regi, et pro Patria” La revolució catalana i la campanya militar de 1640 a les terres de Tarragona*, Barcelona, Òmnium, 2005.

³ R. Camarero, *La Guerra de recuperación de Cataluña, 1640-1652*, Tesi doctoral, inèdita, Universidad de Valladolid, 2007.

⁴ J. E. Gelabert, *Castilla convulsa (1631-1652)*, Madrid, Marcial Pons, Ediciones de Historia, S.A. 2001.

En primer lloc s'ha de considerar el treball de mossèn Sanabre, que ell mateix no considerà el seu treball "exhaustivo, y sus conclusiones las presentamos no como una sentencia definitiva, sino como un inicio de un debate sobre un período histórico, proyectado hasta ahora, en general, tendenciosamente, bajo la influencia de una presión política y cultural exterior y de un apasionamiento nacional".⁵ Tanmateix, com s'ha citat, és l'obra de referència a l'hora de fer una aproximació al setge de Barcelona de 1651-1652.

Tot i l'aire renovador de l'obra, Sanabre no va seguir sempre un mateix criteri per analitzar les fonts. Un bon exemple és l'ús acrític de la crònica de Francisco Fabro sobre la campanya de Joan Josep d'Àustria. L'autor l'utilitzà en tot moment com a base per a seguir l'evolució del setge, sense englobar-la dins de l'anomenada corrent tendenciosa que ell utilitzava per a descriure la historiografia poc sòlida i científica. En la present recerca també s'ha emprat la crònica de Fabro però mantenint cert esperit crític i comparatiu amb la resta de fonts, car no deixa de ser una relació de successos que difonia justificacions, consignes i que escampava els ecos dels triomfs militars hispànics, tal com s'ha vist també amb la Guerra de Successió i d'altres guerres al llarg de l'època moderna.⁶ Una publicació, la de Fabro, que només cercava una gran lloança a Joan Josep d'Àustria, el qual tenia, per a ell, un paper central en la recuperació del Principat. Tanmateix, tal com es copsarà en la lectura dels capítols següents, la figura que s'hauria de ressaltar seria la de Francisco de Orozco, marquès d'Olías i Mortara, la qual cosa s'intentarà demostrar en el transcurs del treball.

L'obra de Sanabre s'ocupà llargament del setge en dos grans capítols,⁷ donant una importància cabdal al setge de Barcelona, que esdevé un moment clau per entendre el retorn de la capital catalana i les institucions del Principat a l'obediència del rei catòlic. El mateix havia fet ja en capítols anteriors amb les operacions militars de les conquestes de Perpinyà el 1642 i de la fortalesa de Roses el 1645 per part dels exèrcits francocatalans. La gran tasca de Sanabre en aquest treball fou la utilització exhaustiva de la documentació francesa, cosa que molts cops li va fer deixar de banda la documentació catalana i castellana d'arxius com l'Archivo General de Simancas o l'Arxiu Capítular de Barcelona. Sobretot és d'especial interès la poca documentació

⁵ J. Sanabre, *La acción de Francia en Cataluña, en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 1956, p.10.

⁶ A. Simon, "El moment d'Espanya. La Guerra de Successió i la imposició d'un model polític nacional d'estat. Una valoració historiogràfica" a *Afers*, 56, 2007. p.133.

⁷ El capítol XIX titulat "El sitio de Barcelona por los españoles y el segundo virreinato del mariscal La Mothe (julio 1651-octubre 1652)", p. 501-530; i el capítol XX, "Capitulación del mariscal La Mothe y de Barcelona ante Don Juan de Áustria (octubre 1652)", p.531-544.

castellana citada, tot i la importància que li vàren donar els castellans a la recuperació de Barcelona de cara a recuperar el seu prestigi politicomilitar davant de la resta de potències europees del moment. La ingent tasca de recopilació documental en arxius francesos de Sanabre féu decidir que per al present treball no s'anés a estudiar els corpus documentals francesos.

Al mateix temps, Sanabre no féu atenció al hinterland de Barcelona per estudiar el setge, tot i que les poblacions dels contorns eren bàsiques i claus per a entendre el titànic esforç per mantenir-se sota l'òrbita de França, perquè sense elles Barcelona no hagués pogut resistir durant quinze mesos. En aquest fet hom voldrà inserir-s'hi per copsar les penúries de les viles dels contorns que visqueren la pressió de dos exèrcits en lluita, així com de la pressió dels soldats allotjats a la ciutat sobre l'horta barcelonina.

En l'aspecte militar Sanabre resseguí les aportacions del cronista Francisco Fabro, que ressenyen acuradament totes les escaramusses d'ambdós exèrcits i els diferents intents i atacs que es perpetraren per tal de guanyar o recuperar els diferents enclavaments que envoltaven la Ciutat Comtal. A banda de Fabro hi ha d'altres fonts que donen detalls militars i de la defensa de la ciutat, com el mateix Miquel Parets, el qual facilita informacions similars a l'anterior amb algun matís; el dietari d'Onofre de Montfar, o els mateixos dietaris institucionals de la Generalitat de Catalunya i del Consell de Cent de Barcelona.

Un altre dels primers historiadors que es preocupà indirectament pel setge a la dècada dels setanta, i més concretament per les seves capitulacions i relacions posteriors entre el príncep Joan Josep d'Àustria i les institucions catalanes, fou Fernando Sánchez Marcos, centrant-se sobretot en el període en què el fill bastard de Felip IV fou lloctinent del Principat. El setge, en el seu cas, fou resseguit de forma general seguint a Sanabre emfatitzant el context francès com a determinant per la caiguda de Barcelona i la progressiva pauperització de Barcelona i la seva rodalia des de juliol de 1651. Al costat de les afirmacions de Fabro sobre l'idea d'una campanya militar per portar i donar la pau a Catalunya i els seus habitants, Sánchez Marcos hi anteposà la tesi de pacificació per part de Joan Josep d'un Principat aixecat dotze anys abans. A tal efecte, la figura de Joan Josep fou emprada per la Corona per donar una imatge de

clemència i seguretat als catalans com a fill de Felip IV,⁸ malgrat que el “perdó general” obtingut l’octubre de 1652 s’allunyés de qualsevol noció de perdó.

Altres aportacions més properes en el temps sobre el setge són quatre estudis que han ampliat substancialment el coneixement de l’atac hispànic a la capital catalana: un d’Antoni Muñoz i Josep Catà; i tres d’Antoni Simon. L’any 2001 es publicà l’article de Muñoz i Catà titulat *Setge o capitulació de Barcelona el 1652*,⁹ el qual esdevingué important per a l’anàlisi del setge des d’una vessant més marcadament castellana, gràcies també a l’estudi d’algunes sèries documentals de l’Archivo General de Simancas, que com s’ha pogut veure, Sanabre no contemplà. A més a més, ambdós autors posaren de relleu l’estudi de l’espionatge dins i fora de la ciutat al llarg del setge, la qual cosa ja havia estat tractada per d’Eva Serra, assenyalant-lo com a un factor clau per al desenllaç del conflicte.

El primer estudi de Simon relacionat amb el setge, publicat l’any 2006, féu referència a l’estat en què restà Barcelona un cop acabada la Guerra dels Segadors i les conseqüents retallades dels privilegis de la ciutat. La pregunta inclosa al títol de l’article, “presidi o ciutadella?”,¹⁰ intenta mostrar sense embuts en quina situació va quedar Barcelona amb l’entrada de l’exèrcit i l’administració hispànica a la Ciutat Comtal. L’anàlisi de Simon del final del setge i les capitulacions demostrava el perquè de la resistència de gran part dels membres de l’elit barcelonina els darrers mesos de setge l’any 1652.

El mateix Simon aprofundí més els seus estudis sobre el tema amb el treball realitzat per a la recepció com a membre numerari de la Secció Històrico-Arqueològica de l’Institut d’Estudis Catalans.¹¹ Com en l’anterior cas, l’autor no resseguia cap procés intern de la ciutat de Barcelona al llarg del setge, sinó els ecos de la caiguda de la ciutat després d’un llarg setge d’un any i tres mesos. Concretament, Antoni Simon tractà el ressò català i hispànic a la victòria de Joan Josep d’Àustria davant d’una Barcelona exhausta i vençuda sense haver rebut els ajuts necessaris de la Cort de París. Això, però, no li féu deixar de banda un mínim anàlisi del setge i les

⁸ F. Sánchez Marcos, *Cataluña y el gobierno central tras la Guerra de los Segadores: El papel de don Juan de Austria en las relaciones entre Cataluña y el Gobierno, 1652-1679*, Barcelona, UB, 1983, p. 38.

⁹ A. Muñoz; J. Catà, “Setge o capitulació de Barcelona el 1652” a *Barcelona. Quaderns d’Història*, 6, 2001, p. 231-247.

¹⁰ A. Simon, “L’estat de Barcelona després de la Pau dels Pirineus, presidi o ciutadella?” a *Estudis*, 32, València, 2006, p.237-262.

¹¹ A. Simon, *Ecos catalans i hispànics de la caiguda de Barcelona el 1652. Discurs de recepció d’Antoni Simon i Tarrés com a membre numerari de la Secció Històrico-Arqueològica de l’Institut d’Estudis Catalans el 29 de novembre de 2007*, Barcelona, IEC, 2007.

conseqüències que es visqueren amb la caiguda de la ciutat i el retorn a la monarquia dels Àustria, ressaltant en tot moment la importància que tenia la ciutat per a la reputació i interessos estratègics de Felip IV.

El mateix historiador publicà també una petita biografia sobre el president de la Diputació del General Pau del Rosso a la *Història de la Generalitat i dels seus presidents*, on resseguí sintèticament l'any i escaig la vida de la Diputació del General en el setge, i el paper del seu president al llarg dels quatre anys del seu govern (1650-1654), el qual fou un dels homes de confiança de l'administració francesa des de 1641 a Catalunya.¹²

Finalment un dels darrers historiadors en aportar llum sobre la darrera etapa de la Guerra de Separació, o d'alguns dels protagonistes del setge, ha estat Daniel Aznar. Els seus articles a referenciar serien "La primera Catalunya borbònica, virregnat i dinàmiques de poder durant el regnat de Lluís XIII i Lluís XIV al Principat (1641-1659)".¹³ En ell es pot seguir l'evolució de l'administració francesa a Catalunya, la qual cosa és bàsica per entendre la situació de les institucions del Principat abans, durant i al final del setge. D'altra banda, encara per publicar, hi han dos articles més, sobre la política francesa a casa nostra, els quals versen sobre l'imatge ideal d'una monarquia constitucional i dels homes de lletres catalans i la política internacional de França.¹⁴ Així mateix cal ressaltar l'anàlisi a l'entorn de la figura del mariscal i lloctinent de Catalunya Philippe La Mothe-Houdancourt.¹⁵

Per tant, hom pot veure que els estudis realitzats els darrers anys no tracten de manera directa qüestions del setge en sí mateix, ans al contrari, versen sobre els seus darrers dies o les conseqüències del mateix per les relacions entre la monarquia i les institucions de la terra. Tampoc hom ha d'oblidar la magna tasca que s'ha fet per part dels diversos historiadors del país que han possibilitat la publicació transcrita dels dos dietaris institucionals més importants de la història de Catalunya, a saber, el *Dietari de*

¹² A. Simon, "Pau del Rosso, degà de la Seu de Barcelona, 1650-1654" a J. M. Solé (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Enciclopèdia Catalana, vol. II, 2003, p. 231.

¹³ D. Aznar, "La primera Catalunya borbònica, virregnat i dinàmiques de poder durant el regnat de Lluís XIII i Lluís XIV al Principat (1641-1659)" a Ò. Jané Checa (coord.), *Del tractat dels Pirineus (1659) al segle XXI: un model en construcció?*, Barcelona, Museu d'Història de Catalunya, 2010, pp. 183-201.

¹⁴ D. Aznar, "Louis XIII et Louis XIV, princes de Catalogne : L'image idéale d'une royauté constitutionnelle (1641-1652)" a L. Bély (coord.), *La Paix des Pyrénées, le triomphe de la raison politique*; i D. Aznar, "Plumes capables de nuire et de servir. Les hommes de lettres catalans et la politique internationale de la France 1640-1652" a L. Bély (coord.), *Culture des diplomates, Diplomatie de la Culture* (en premsa).

¹⁵ D. Aznar, "Gloria y desgracia de un virrey francés de Cataluña, el mariscal de La Mothe-Houdancourt. 1640-1644" a *Pedralbes, Revista d'Història Moderna*, Barcelona, 2006, núm. 26, p. 189-261; D. Aznar, "Échec au vice-roi: la disgrâce et le procès du maréchal de La Mothe-Houdancourt. 1644-1648" a *Revue d'Histoire diplomatique*, 2008, París, núm. 3, p. 267-290.

l'Antich Consell de Cent i els *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*,¹⁶ que seran dues bases documentals bàsiques per al present estudi, i que s'entrellaçaran amb correspondències, dietaris personals, actes, ordres, etcètera.

La riquesa dels dietaris és clau a l'hora de resseguir l'evolució dels esdeveniments, sobretot en el cas del dietari de la Diputació del General en aquest petit període del setge. Durant gran part del setge té uns trets que el diferencien de la resta de volums editats. La diferència rau en què al mes d'octubre de 1651 es produeix una escissió en el sí d'una Generalitat que feia prop d'un any que ja no romania a Barcelona, sinó fora d'ella, primer a Terrassa i a partir de l'agost instal·lats a la ciutat de Manresa. Culpa d'aquesta divisió és la dualitat de dietaris des d'aquell mes d'octubre de 1651 fins a l'acabament del setge un any després. Tot i que ambdós siguin d'una gran riquesa informativa, el dietari escrit a Barcelona en base a la tasca de Pau del Rosso, diputat eclesiàstic, i Vicenç Ferriol, oïdor reial, és molt més ric ja que segueix de més aprop les desavinences, preocupacions i dificultats que es patien a la ciutat.¹⁷ En canvi, els diputats *manresans*, aquells que s'instal·laren a Manresa a finals de l'estiu de 1651, no feren notar en el seu dietari tan bé la seva feina diària ni la seva tasca arreu del territori per aconseguir noves lleves d'homes que socorreguessin la capital catalana.

Altrament, el dietari del Consell de Cent, així com les deliberacions de la mateixa institució, és molt més ric en informacions i detalls en el dia dia de la ciutat assetjada. Amb tot, cal fer notar que a través dels dos dietaris que es redactaven a Barcelona, com indica Sanabre, es pot veure que els esdeveniments es movien a iniciativa de les institucions pròpies del Principat amb certa influència de la Cort francesa. Fet que es capgira, segons el mateix autor, quan es consulta la documentació dels arxius francesos, que mostren que els interessos de França estaven per sobre dels interessos del Principat.¹⁸ La correspondència de Mazzarino n'és un bon exemple.

De la mateixa manera, Sanabre apuntà que s'havia de relativitzar la importància tant d'aquests dos dietaris, com també el de Miquel Parets, puix que no estaven assabentats dels secrets polítics i que eren partidistes d'un dels bàndols, per la qual cosa silenciaren alguns fets. Així doncs, de la mateixa manera, tal com ja s'ha apuntat, Fabro no hauria de tenir el tracte de favor per part de Sanabre quan diu que "Hay que exceptuar de la anterior calificación el libro de Francisco Fabro...". Més encertadament

¹⁶ Per al present treball s'emprarà el volum quinzè del *Dietari de l'Antich Consell Barceloní*; i i el volum sisè dels *Dietaris de la Generalitat de Catalunya (1644-1656)*.

¹⁷ DGC, volum 6, p. 500-545.

¹⁸ J. Sanabre, *La acción de Francia en Cataluña...*, p. 4.

Sanabre insistí en què la bibliografia moderna escrita al nostre país té poc valor historiogràfic per estar inspirada per un “inflamado romanticismo más que en una amplia investigación documental”.¹⁹

D'estudis relatius a altres setges de la mateixa Guerra dels Segadors se'n troben ben pocs. El 1967 Josep Iglésies va publicar el seu treball sobre el setge de Cambrils en els primers moments del conflicte el 1640.²⁰ I de l'altre, ja més recent, un estudi publicat per la paeria de Lleida sobre els assetjaments que patí la capital del Segrià, controlada per Felip IV, el 1644 i el 1647 per l'exèrcit francocatalà,²¹ el qual volia fer-se amb una fortalesa clau per a controlar l'entrada occidental del Principat. Els dos intents, fallits, foren gravíssims per als interessos catalans, esdevenint una llegenda negra per a les tropes franceses, que encara els recordaria seixanta anys més tard a la Guerra de Successió. Cal citar també l'anàlisi dels setges de Tortosa de 1648 i 1650 en l'anàlisi d'Enric Querol i Joan-Hilari Muñoz sobre la Guerra dels Segadors a Tortosa;²² així com l'anàlisi de Manel Güell del setge de Tarragona de 1641.²³ Totes elles han servit de model i han ajudat a vertebrar el present treball, el qual no pretén ésser un estudi fonamentalment militar, sinó una recerca transversal de tots els aspectes que afectaven als dos exèrcits, al país i a la ciutat de Barcelona.

Un altre fet destacable sobre els estudis referents al setge de Barcelona és el poc valor donat per part de la historiografia francesa a la relació francocatalana, i més concretament, al paper de França en el setge. Els historiadors francesos s'han centrat des del mateix segle XVII a l'anàlisi del gran conflicte de la Fronda (1648-1653), el qual féu perillar els fonaments del regnat de Lluís XIV. A conseqüència d'aquest fet, Barcelona ha restat lluny de l'àmbit de les seves investigacions, car durant el setge el monarca francès només va poder destinar a Catalunya una part molt minsa de la seva hisenda i del seu exèrcit. El Principat tan sols és citat en casos concrets que suposaren un cop d'efecte a favor del bàndol de Condé i la resta de prínceps revoltats: la fuga de Marchin cap a França a finals de setembre de 1651 per ajudar a Condé a Bordeus; o els pactes del mateix Condé amb Felip IV per a mantenir viu el caliu de la Fronda i allunyar Lluís XIV dels seus interessos al Principat. A més a més, l'empresa francesa a Catalunya al llarg d'aquells anys fou de mal record per a la historiografia,

¹⁹ J. Sanabre, *La acción de Francia en Cataluña...*, p. 5.

²⁰ J. Iglésies, *El Setge de Cambrils el 1640*, Episodis de la Història, 92, Barcelona, Rafael Dalmau, 1967.

²¹ J.L. Gonzalo; A. Ribes; Ò. Uceda, *Els Setges de Lleida 1644, 1647*, Lleida, Iltirida, 1, Ajuntament de Lleida, 1997.

²² E. Querol; J.H. Muñoz, *La Guerra dels Segadors a Tortosa (1640-1651)*, Valls, Editorial Cossetania, 2004.

²³ M. Güell, *El setge de Tarragona de 1641*, Tarragona, Arola Editors, 2003.

marcadament militar, car diverses derrotes a Lleida i Barcelona quedaren en l'imaginari de l'exèrcit francès al llarg el segle XVII.

Per a França, Catalunya era una peça clau en la seva política europea al final de la Guerra dels Trenta Anys. Tanmateix, l'aparició de la Fronda va deixar de banda els interessos de Catalunya, i la seva capital, en un segon terme. La situació arribà a tal punt que Mazzarino relativitzà el control del Principat, el qual, a grans trets, era percebut com una peça clau per a qualsevol futura negociació amb la monarquia catòlica. Les paraules del mateix Mazzarino ens il·lustren:

*“Il me semble qu'on n'a pas assez fait pour la Catalogne, et je persiste plus que jamais à croire que, par les raisons que j'ay dictes et mandées beaucoup de fois, il estoit plus à propos, pour le service du Roy et pour contraindre les ennemis à une paix raisonnable”.*²⁴

Així, la Ciutat Comtal esdevenia una possible moneda de canvi davant d'una monarquia hispànica que necessitava vitalment la recuperació de Catalunya per a refer el seu prestigi internacional. Per tant, qualsevol al·lusió al setge de Barcelona i a la campanya militar catalana s'ha de cercar en l'extensa bibliografia produïda a l'entorn de la Fronda i els seus principals personatges com Condé, Mazzarino i personatges secundaris relacionats amb ambdós conflictes, Marchin, La Mothe, Marsilly i un llarg etcètera d'altres figures de la noblesa i de l'estat francès del moment que estessin destacades al Principat.

Un cop repassades les principals aportacions historiogràfiques des de la segona meitat del segle XX, caldria fer un cop d'ull a la historiografia anterior fins arribar al mateix segle XVII. Una anàlisi de la literatura sorgida del setge des del mateix segle dona una idea de les bases sobre les quals els investigadors del segle XX van haver de començar a treballar. Com s'ha anat copsant amb les aportacions de Francisco Fabro, des del mateix segle XVII els erudits han escrit obres, relats i cròniques, històriques o no, que fan referència al setge de Barcelona de 1651-1652. Per aquest fet s'ha cregut convenient mostrar aquesta bibliografia anterior per tal de veure com s'analitzava i es divulgava el setge, la majoria de vegades exaltant un o altre bàndol, cosa que ens ajudarà a corroborar la ideologia de cada autor en el seu context històric.

Hom intentarà mostrar els particularismes de cadascuna, que es van mantenir fins ben entrat el segle XX com a fonts primàries per a molts historiadors del nostre país. Entre

²⁴ J. Mazzarino, *Lettres du Cardinal Mazarin pendant son ministère*, vol. IV, *recueillies et publiées par M.A. Chéruef*, París, Imprimerie nationale, 1872-1906, p. 219.

aquests autors hi ha Francisco Fabro, l'obra anònima *Conquista de Cataluña por el marqués de Olías y Mortara*, Narcís Feliu de la Peña, Antoni de Bofarull, Víctor Balaguer i Antonio Cánovas del Castillo, com a autors més representatius i que recolliren els fets en les seves obres. Així doncs, presentarem la visió d'aquests autors més remarcables que han tractat el setge, per tal de copsar que moltes de les seves afirmacions encara foren emprades fins ben entrat e meitats de segle XX per molts historiadors.

Si en uns primers moments després de la caiguda de Barcelona, el setge va esdevenir una peça política importantíssima per a la propaganda de la monarquia, 21 anys després encara es denotava la seva importància amb la publicació de l'obra de Francisco Fabro Bremudán el 1673. Per a trobar quelcom més relacionat amb el setge després d'aquesta aportació de Fabro, ens haurem d'esperar a 1709 per a trobar una de les últimes grans referències del setge de 1651-1652 a l'època moderna, en l'obra de Narcís Feliu de la Peña, la qual obrirà un període en què la Guerra dels Segadors i la seva fi, amb el setge de Barcelona al capdavant, es veuran omeses pels erudits del segle de la Il·lustració, cosa que seguirà fins ben entrat el segle XIX amb la recuperació de la història de Catalunya per part dels historiadors i erudits de la Renaixença.

Tal com s'ha esmentat anteriorment, Francisco Fabro Bremudán, a part dels dietaris de personatges o institucions coetànies,²⁵ és una de les figures claus per entendre la importància de la campanya per a la recuperació de Catalunya per a la monarquia i la publicística que s'anà generant des de diverses ciutats castellanès. Al seu torn, és de destacar la figura de Pedro Mota y Sarmiento, una de les principals fonts de la publicació de Fabro, el qual recull la pràctica totalitat d'aportacions de Mota.

L'obra de Francisco Fabro, publicista i secretari de Joan Josep d'Àustria, al qual se li atribueix la creació de la Gaceta de Madrid, és una obra de lloança a les armes de Felip IV i el seu fill bastard dedicada a Carles II el 1673. *La Historia de los hechos del serenísimo señor don Juan de Austria*,²⁶ s'emmarca dins d'aquelles relacions de fets de l'època en què l'autor resseguí de cap a peus l'efemèride militar, tractant els mil-i-un moviments de les tropes de Joan Josep d'Àustria i de Francisco de Orozco y

²⁵ Els dietaris personals i institucionals seran tractats més endavant.

²⁶ Una crònica de magnituds semblants, però amb un tarannà diferent al de Fabro, la trobem en Francisco Manuel de Melo per als inicis de la Guerra dels Segadors a Guerra de Catalunya, de la qual se n'han fet diverses edicions impreses, la darrera d'elles el 1993 a Promociones y Publicaciones Universitarias a cura de Giuseppe Grilli.

Ribera, marquès de Olías y Mortara, des que l'exèrcit de Felip IV anava ocupant places de l'interior de Catalunya, entre 1650 i 1651, fins a la caiguda de la Ciutat Comtal. Barcelona, això sí, ocupa la part central del relat des de que començà a ésser encerclada fins a la rendició i entrada de les tropes hispàniques.²⁷

L'obra de Fabro, no s'ha d'oblidar, és un enaltiment dels èxits en camp de batalla, i per tant, moltes parts del seu relat poden esdevenir disconformes amb la realitat pel seu alt grau de subjectivitat. Ara bé, aquests entrebancs no han evitat que hagi estat emprada per alguns historiadors en el passat i del present, ja que informa d'alguns detalls cabdals per entendre l'evolució del setge, com ara els problemes d'avituallament de la ciutat per les intercepcions de barques que feia l'armada reial, o de la visió del bàndol guanyador, entre d'altres, tot plegat bàsic a l'hora d'entendre el conflicte des d'una perspectiva hispànica. Per aquesta raó, des de Sanabre, Fabro ha estat la base de qualsevol estudi sobre el setge. La historiografia local també l'ha emprat en infinitat d'ocasions, com en el cas de Salvador Cardús i Florensa en la seva investigació sobre Terrassa durant la Guerra dels Separació amb els diferents episodis que Fabro recull sobre la ciutat egarenca.²⁸ De la mateixa manera, en aquest treball s'emprarà l'obra de Francisco Fabro per la seva referència a casos aïllats no documentats al llarg d'aquesta recerca.²⁹ Així com per la seva particular versió dels fets.

Si l'obra de Fabro ha estat base fonamental de totes les recerques relacionades amb el període del setge, per a Fabro va ser bàsic, com s'ha apuntat, el diari de Pedro Mota y Sarmiento, majordom personal de Joan Josep durant molt de temps. El mateix Fabro remarcà la utilització del diari al fill bastard de Felip IV per a la redacció de la *Historia de los echos...* en la correspondència que van mantenir a la dècada dels seixanta del segle XVII.³⁰ La rellevància de Fabro arriba fins al punt que don Joan d'Àustria passarà a denominar-se per part de la historiografia don Joan Josep d'Àustria. Tal vegada per a diferenciar-lo del seu homònim del segle XVI, el qual ha estat més present i més conegut per les seves gestes, entre elles, la tan publicitada victòria de Lepant (1571). Fou una manera de donar personalitat pròpia a un victoriós Joan Josep que no tingué el seu reconeixement històric ple fins a la segona meitat del segle XX.

²⁷ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 384 en endavant. El relat de les capitulacions de Barcelona l'octubre de 1652, també es poden resseguir al *Dietari de l'Antich Consell de Cent* i al *Dietari del Consell d'Aragó*.

²⁸ S. Cardús, *Terrassa durant la Guerra separatista dita dels Segadors*, Terrassa, Ajuntament de Terrassa, 1971.

²⁹ Cal tenir en compte que aquest tipus de relacions citen gran nombre de documents coetanis que actualment no s'han conservat o bé no es poden localitzar.

³⁰ BNE, *Francisco Fabro Bremudán, Cartas a don Juan de Àustria*, ms. 2045.

Al mateix segle XVII també es documenta una altre relació impresa, en aquest cas anònima, que tractà una cronologia similar a la de l'anterior autor i amb un tarannà similar, i que també forma part de la col·lecció dels Fullets Bonsoms de la Biblioteca de Catalunya. El seu títol és *Conquista de Cataluña por el marqués de Olías y Mortara. Comprende los sitios de Flix, Miravet, Tortosa y Barcelona*, la qual anava dirigida a lloar en aquest cas la tasca del futur virrei de Catalunya (1652 i 1656-1663), “pues en Madrid se convocavan los entendidos para no entenderle, y los embidiosos, para desacreditar sus designios (...) estos querían que dejase lo comenzado”.³¹

L'obra, tal com diu el el seu últim paràgraf, fou escrita perquè “La Ciudad de Valencia con este exemplar o generosa invidia de no ser la primera en demostración semejante quando el año 1650 ganó el marqués las plazas de Flix, Miravete y Tortosa, llaves de aquel reyno, previno el mismo presente, que al passar por ella el marqués de buelta a Madrid con grande aplauso le fue presentado, y nos a los venideros esta breve relación de una de las mayores empresas, que se ha visto en Europa tan desnuda de lisonjas...”.³² Pel que fa als seus continguts, no ressenyarem res més, car al seu inici avisa que la seva principal font fou l'obra de Fabro, i al llarg de la mateixa es veu un contingut similar però que havia estat substancialment reduït per l'autor del qual no se'n té referència.

Una darrera crònica a ressenyar de l'avenç de les tropes de Felip IV per Catalunya és la d'Aleix Gilabert, *Sucessos de las reales armas del rei N.S. en el Principado de Cataluña...*,³³ que tot i que no arribi a parlar del setge, s'ha cregut oportú citar-la per a fer copsar la importància de la campanya de recuperació de Catalunya, la qual tenia un objectiu final, Barcelona. Al ser una de les màximes prioritats de la Casa d'Àustria, la campanya es convertí en el centre d'atenció pels coetanis. La premsa, d'altra banda, també oferí diverses cròniques al llarg del setge per a mantenir informats els lectors de les principals ciutats dels regnes hispànics, com l'impressor sevillà Juan Gómez de Blas, amb la qual ara no ens hi deturarem perquè serà tractada en el decurs del treball.

³¹ BC, *Conquista de Cataluña por el marqués de Olías y Mortara, Comprende los sitios de Flix, Miravet, Tortosa y Barcelona*, F. Bon. 170, p.111.

³² BC, *Conquista de Cataluña por el marqués de Olías y Mortara, Comprende los sitios de Flix, Miravet, Tortosa y Barcelona*, F. Bon. 170, p.179.

³³ BC, A. Gilabert, *Sucessos de las reales armas del rei N.S. en el Principado de Cataluña. Governadas por el excelentísimo señor D. Francisco de Orozco, marqués de Mortara, Virrei, i Capitán General en aquel Principado, i Capitán General del Ejército en el año MDCL*, Saragossa, Hospital Real y General de Nuestra Señora de Gracia, 1651. F. Bon. 5994.

Ja al segle XVIII, en plena Guerra de Successió, es publicà la història de Catalunya de Narcís Feliu de la Peña, que fou, com s'ha dit anteriorment, una de les darreres referències al tema fins a ben entrat el segle XIX. En la data en què s'imprimí els *Anales de Cataluña*, el 1709, ja havien passat cinquanta-set anys de la caiguda de la Ciutat Comtal en mans de Joan Josep d'Àustria, i la conseqüent retallada de privilegis i el sorgiment de desconfiances per part de la Corona de Felip IV. Al mateix temps, és la primera obra que tracta el setge de 1651-1652 des de la publicació de F. Fabro i l'obra anònima citada, això sí, ara amb un marge de temps que féu analitzar els fets a Feliu de la Peña des d'una altra perspectiva, marcada pel conflicte bèl·lic que ell està vivint.

No obstant, no és un relat de gran format com els del segle XVII, sinó que és un fragment dels llargs *Anales* de l'autor, concretament se n'ocupa en l'onzè capítol titulat "*Sucesos del asedio de Barcelona, hasta bolver a la obediencia del Rey; y otros particulares en este tiempo*".³⁴ En gran part dels seus passatges, però, es veu l'èmfasi i la voluntat de l'autor de remarcar el desig dels catalans de retornar a l'obediència de la Casa d'Àustria, de la qual en aquells moments, el 1709, depenien per a tirar endavant una guerra que cada cop era menys favorable a la causa catalana. Un bon exemple d'aquest tarannà es documenta quan narra la situació que es vivia el mes de gener de 1651:

"Disgustados los catalanes con los franceses, tuvieron varios encuentros: temerosos los franceses, dieron en formar processos, dar algunos garrotes, fulminar destierros y confiscar haciendas, con que se acabaron de perder a los pocos que el interés les conservava en su afición; deseando ya con impaciencia Cataluña toda, bolver a su señor natural".³⁵

És doncs, la visió d'un Feliu marcadament significat en pro del dinasticisme austriacista, que al seu parer, hauria de prevaldre davant de l'opció borbònica. La importància de la seva història de Catalunya rau no només per l'aportació a la historiografia catalana, sinó perquè serà present al llarg de més de dos segles per part dels historiadors catalans que han estudiat el segle XVII, entre d'altres, Ferran Soldevila a la seva *Història de Catalunya*.

Al segle de la Renaixença hi trobem tres obres a destacar que tractaren el setge de Barcelona amb prou deteniment, seguint encara amb una visió similar a la narració de Feliu de la Peña de 1709. El primer d'ells fou Víctor Balaguer amb la seva *Historia de Cataluña* publicada el 1860. La seva visió serà molt contestada anys després per diversos autors degut al caràcter marcadament èpic de la seva narració, amb el qual

³⁴ N. Feliu de la Peña, *Anales de Cataluña...*, Barcelona, Josep Llopis, 1709, p. 318-331.

³⁵ N. Feliu de la Peña, *Anales de Cataluña...*p. 313.

volia mostrar l'heroïcitat i el dramatisme dels catalans i barcelonins que estaven defensant la capital catalana el 1651 i 1652. Al mateix temps, però, seguirà el relat del mateix Feliu de la Penya en alguns casos, tot contradient-se en alguns passatges del capítol.

Així doncs, es cospa una visió historicista de la història de Catalunya, que Balaguer emprà per a difondre el passat del país als catalans amb unes descripcions que depassaven, en molts casos, la realitat del fet històric. Un exemple d'aquesta èpica que evoca l'autor és pot veure en el fragment que se cita, el qual és una clara exaltació a la defensa aferrissada de Barcelona, tot i els pocs recursos que tenien a l'abast dins de la ciutat:

“...tuviese valor para sostenerse contra un ejército numeroso, aguerrido, mandado por hábiles generales y provisto de todos los pertrechos y artículos necesarios para el sitio. Pues bien, lo tuvo, y su resistencia no fue de pocos días ni de semanas: se defendió tenazmente por espacio de un año y dos meses. Es ésta una de las páginas más heroicas entre las muy heroicas que cuentan los anales de esta ciudad ilustre, justamente apellidada fuerte propugnáculo de España”.³⁶

Un altre autor català del XIX que tractà el setge és Antoni de Bofarull amb la seva *Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña* de 1878, el qual s'ocupà del setge en qüestió al llarg de vint-i-tres pàgines, tot sintetitzant els quinze mesos d'assetjament i les capitulacions de la ciutat, basant-se en la tasca de dos autors ja ressenyats: F. Fabro, sobretot amb les capitulacions que van cloure el setge, i N. Feliu de la Penya; remarcant altre cop, la voluntat catalana de retornar als braços del seu rei natural (Felip IV), i la obstinació en la defensa de la ciutat obligada i impulsada pels dirigents profrancesos del Principat, centralitzant-ho en la figura del governador general Josep Margarit i de Biure, que segons Bofarull,

“...es el que allí dentro marca el rumbo que deben seguir los guardadores de la ciudad, y de este personaje ya dijimos que era obcecadamente francés, sin ver la decadencia en que los protectores estaban, los desaciertos que cometían, las plazas que habían perdido, los clamores continuos de la Diputación contra la soldadesca, y el odio implacable que a esta iban tomando los paisanos de fuera, como al principio de la guerra lo tomaron contra los soldados del rey de España”.³⁷

Un cop llegit aquest curt fragment, hom pot denotar el caràcter contestatari de l'obra de Bofarull que s'erigeix en certa manera per a rebatre les tesis romàntiques de Víctor Balaguer. Un tarannà similar al de Balaguer, però des d'una vessant marcadament espanyola, es pot trobar a diverses obres de l'arquitecte polític del període de la

³⁶ V. Balaguer, *Historia de Cataluña*, volum 8, Madrid, Imprenta y fundición de Manuel Tello, 1860. p. 157.

³⁷ A. de Bofarull, *Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña*, volum VIII, Barcelona, Juan Aleu i Fugarull editor, 1878, p. 172.

Restauració, Antonio Cánovas del Castillo. Per a ell, a diferència dels anteriors autors, el setge no és un tema central per a la seva obra, però igualment ens donà una visió que hom creu interessant per a poder-la citar. A la *Historia de la decadencia de España...*, trobem dos fragments que exemplifiquen de manera clara l'objectiu de l'obra i les connotacions polítiques de l'autor: "...el gobernador de las armas catalanas, D. José Margarit, aquel capitán de almogáveres, y tenacísimo enemigo de la madre patria..."; o que "...entregóse Barcelona a merced del Rey, y éste en cambio la otorgó todos sus privilegios antiguos, y en un momento se vieron trocadas todas las cosas, y Cataluña entera ardió en fiestas y alegrías",³⁸ quan se sap que les institucions catalanes patiren des d'aquell moment un control i desconfiança per part de la Corona, a través del control de les insaculacions i de l'entremat defensiu del Principat, on hi havia, entre d'altres, el recinte emmurallat de Barcelona i el castell de Montjuïc.³⁹ La mateixa visió historicista es pot notar a un altre dels altres principals llibres de Cánovas, *Bosquejo histórico de la Casa de Austria en España*,⁴⁰ en el qual tornà a emfatitzar el caràcter patri espanyol de la guerra contra aquells que volien desfer aquella unitat, com se sap, fictícia.

A banda de les publicacions editades fins al segle XIX és important citar la producció des de l'àmbit protoperiodístic de l'època sobre el setge. Totes aquestes relacions aporten gran nombre de detalls i perspectives que no aporta la documentació administrativa de les institucions implicades. Per aquesta raó la premsa al llarg de la Guerra dels Segadors ha estat quelcom clau per a l'estudi de la societat, el conflicte polític i l'evolució de la situació bèl·lica a terres catalanes. Les investigacions dels darrers anys per tant han acabat contradint les paraules de Josep Sanabre sobre aquestes publicacions, les quals menystenien per "...su falta de consistencia verídica nos han servido muy poco en el momento de redactar estas páginas". D'altra banda, però, com s'ha apuntat al principi del capítol, Sanabre donava plena vericitat a l'obra de Francisco Fabro,⁴¹ quan té un nivell similar a pamflets i relacions publicades al llarg de la guerra com les del sevillà Juan Gómez de Blas.

En aquesta explosió de la premsa al llarg del conflicte, les impremtes sevillanes, valencianes, madrilenyes, saragossanes, i també les barcelonines, foren testimonis

³⁸ A. Cánovas del Castillo, *Historia de la decadencia de España: desde el advenimiento de Felipe III al trono hasta la muerte de Carlos II*, Màlaga, Algazara, 1992, p. 461.

³⁹ Vegeu A. Simon, "L'estat de Barcelona després de la Pau dels Pirineus, presidi o ciutadella?" a *Estudis*, 32, València, 2006.

⁴⁰ A. Cánovas del Castillo, *Bosquejo histórico de la Casa de Austria en España*, edició de Demetrio Castro, Pamplona, Ugoiti, 2004 (primera edició 1911).

⁴¹ J. Sanabre, *La acción de Francia en Cataluña...*, p. 5.

durant els anys 1651 i 1652 de la conquesta de Catalunya per part de les tropes dirigides pel marquès d'Olíias i Mortara. Segons Ettinghausen, editor i investigador de gran part del corpus periodístic de l'època, es publicaren deu impresos l'any 1651 i sis el 1652.⁴² Concretament, des de l'agost de 1651 a l'octubre de 1652 hi hagueren, sempre segons Hettinghausen, nou impresos relacionats amb descripcions i narracions dels fets del setge de Barcelona.⁴³ Tot i això, el nombre de publicacions havia anat caient progressivament des de mitjan de la dècada de 1640. Els fullets tenien un marcat caràcter propagandístic per a mostrar i exaltar els èxits d'un o altre bàndol, els quals haurien d'encoratjar les poblacions respectives. És a dir, els pamflets i altres publicacions eren cada cop més al servei dels detentors del poder per manipular i dirigir "el mercat de la notícia", tal com assenyala Antoni Simon.⁴⁴ En el cas dels pamflets proespanyols, els seus autors destacaren per fer unes relacions amb un alt grau informatiu i descriptiu.⁴⁵

Els pamflets favorables a la monarquia catòlica, intentaven mostrar en tot moment la caòtica situació que es vivia al Regne de França, que era l'únic que podia canviar la sort del setge al ser el principal aliat de les institucions catalanes. Hom pot copsar aquestes intencions a través de frases com aquesta: "Assimismo se da quènta de los alborotos que ay en Francia, y el miserable estado en que se halla aquel reyno".⁴⁶ O títols com aquest, "*Relación de los alborotos y guerras civiles de Francia y como los príncipes malcontentos pretenden coronar en aquel reyno al príncipe de Condé. Asimismo se da cuenta de la venida al ejército del serenísimo señor don Juan de Austria, y el miserable estado en que se halla la ciudad de Barcelona, hambre que padece, y obstinación de sus vezinos. Año 1651*".⁴⁷ Al mateix temps atacaven membres destacats de la societat catalana com el governador general Josep Margarit i de Biure, el qual era titllat de ser "el principal promotor de aquella obstinación".⁴⁸

Aquest seguit de relacions són cabdals per a qualsevol estudi del setge, car molts documents primaris que narraven els passatges d'aquell anys han desaparegut, ja sigui per les guerres o per les intencions de la Corona de fer oblidar certs episodis de la història. Tals apreciacions se sustenten en els buits documentals que pateixen la

⁴² H. Ettinghausen, *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*, vol. 1, Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1993.

⁴³ H. Ettinghausen, *La Guerra dels Segadors a través...*, volum 1, p. 25.

⁴⁴ A. Simon, *Els orígens ideològics de la Revolució Catalana de 1640*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, p. 206.

⁴⁵ A. Simon, *Els orígens ideològics...*, p. 252.

⁴⁶ H. Ettinghausen, *La Guerra dels Segadors a través...*, volum 1, p. 34 (document 193).

⁴⁷ H. Ettinghausen, *La Guerra dels Segadors a través...*, volum 3, p. 1255 (document 195).

⁴⁸ H. Ettinghausen, *La Guerra dels Segadors a través...*, volum 1, p. 35 (document 201).

gran majoria dels fons de les institucions de l'època, tant els de la monarquia, els de les institucions de la terra i els de les institucions religioses. Com recorda Eva Serra, sovint els historiadors que han tractat la guerra dels segadors s'han trobat amb un buit documental al llarg de la seva recerca.⁴⁹

El fonament documental sobre el qual es poden recolzar aquestes afirmacions són les ordres que es publicaren des de Madrid i París perquè es purguessin la documentació dels arxius dels períodes que les respectives monarquies no volien que es recordessin. A casa nostra Felip IV ordenà publicar una crida el 25 de març de 1653 perquè les institucions de tot el Principat fessin neteja als seus arxius:

“Hase tenido por conveniente separar y quitar de lo público los escritos, actos y papeles que se huvieren hecho en tiempo de las alteraciones d-esse Principado, en la forma que el Serenísimo rey don Juan el segundo lo mandó executar el año 1472 en las que entonces huvo, porque no solo sirvan de confusión a los enemigos de mi corona que las fomentaron, sinó que se manifieste a todos que fue reprobado lo que illicitamente han obrado y executado”.⁵⁰

En el cas de França Boris Porchnev ho demostrà amb la troballa d'una ordre de Lluís XIV de l'any 1668 que manava “fer neteja” de la documentació produïda entre els anys de la Fronda:

*“Louis XIV ordonna de rechercher et détruire tous le documents concernant les affaires publiques des anées 1648-1652 et de recopier en faisant des coupures, les procès-verbaux de la municipalité de Paris, du parlement et des autres autorités parisiennes, le roi voulant faire disparaître jusqu'au souvenir de ce qui s'était passé pendant sa minorité contra son service”.*⁵¹

⁴⁹ E. Serra, “Catalunya després del 1652: recompenses, censura i repressió” a *Pedralbes. Revista d'història moderna*, 17, Barcelona, 1997, p. 197.

⁵⁰ ACA, Generalitat de Catalunya, N-55, *Crides reials*, 25.03.1653, imprès cosit entre els f. 169-170.

⁵¹ B. Porchnev, *Les soulèvements populaires en France de 1623 à 1648*, París, SEVPEN, 1963, p. 505-506.

3. Les representacions del setge de Barcelona. Gravats i pintures.

Els setges han sigut al llarg de la història uns moments històrics que s'han tingut molt en compte per cartografs i pintors de totes les èpoques i estils per tal de deixar testimoni de fets que visqueren o volgueren recordar. El setge de Barcelona de 1651-1652 no podia ser-ne una excepció quan centrà les mirades de totes les cancelleries europees durant quinze mesos, i que, a més a més, ha estat el setge més llarg de la història del Principat de Catalunya. L'assetjament de les tropes hispàniques va durar 435 dies, superant de llarg el setge de Barcelona de 1714.⁵² A través de gravats i pintures de l'època es pretén transmetre la interpretació plàstica que els artistes feren de l'assalt de les tropes hispàniques a la Ciutat Comtal després de dotze anys de guerra.

La representació del setge en els gravats

Al llarg de la investigació s'han documentat quatre gravats que fan referència al setge de Barcelona de 1651-1652, i un del setge de la ciutat de l'any 1698 en el qual es fa referència a fets de l'any 1652.

El gravat és una tècnica artística d'estampació a través de la qual es pot obtenir una imatge de forma seriada a partir d'una matriu prèviament tractada, i entintada, pel gravador. El producte final és l'estampa, és a dir, una imatge que forma part d'una sèrie limitada i que és considerada com l'obra. Normalment al tenir un caràcter seriat anaven, i encara van, numerades, tanmateix, en cap de les que s'analitzaran a continuació hi ha cap tipus de número seriat.

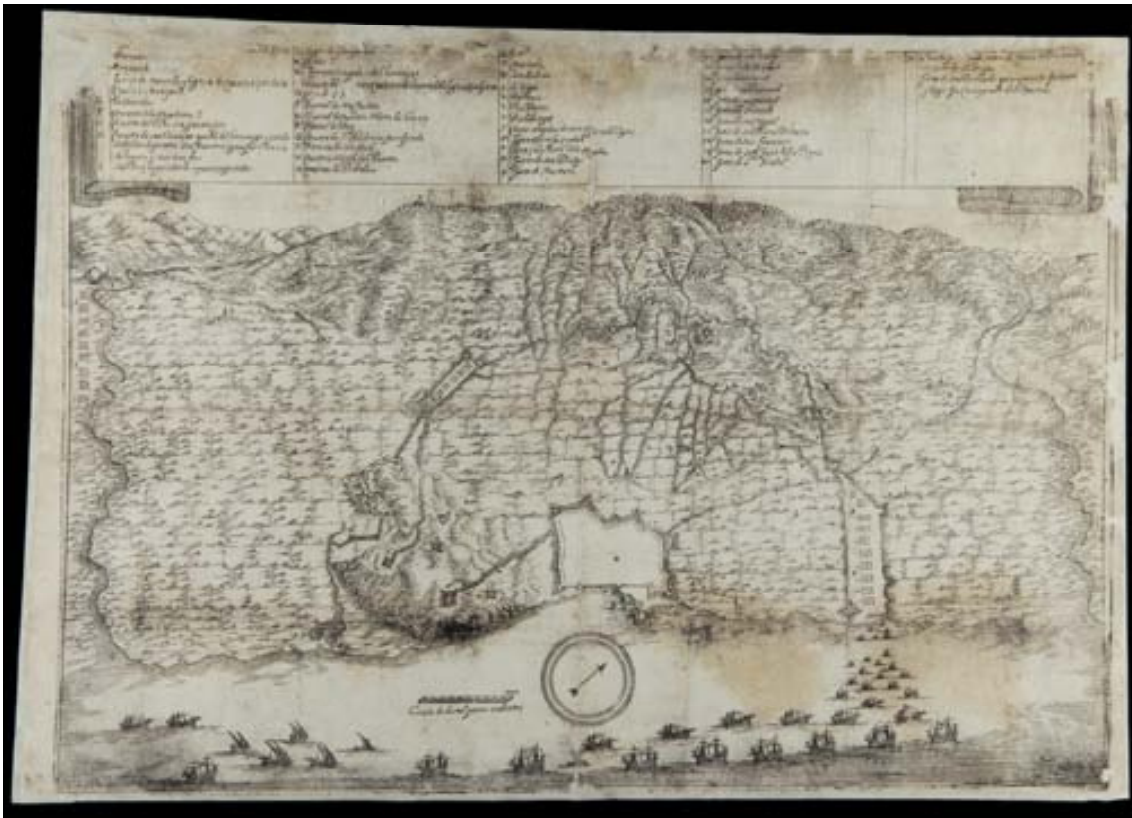
El gravat de Parisius

El primer gravat dedicat al setge és l'obra d'un tal Parisius, el qual efectuà una descripció exhaustiva de les construccions i les tropes presents als contorns de Barcelona. Se'n coneixen dos exemplars, un conservat a la Biblioteca de Catalunya (BC) i un altre al Museu Romàntic Can Papiol de Vilanova i la Geltrú. L'obra és una clara mostra de cartografia militar del segle XVII. L'autor d'aquesta joia cartogràfica, segons la descripció realitzada per la BC, hom pot pensar que fou un cartògraf que acompanyava l'exèrcit hispànic. En el text que acompanya el mapa, si més no, hi ha aquest indici: "Fortín de San Bernardo que ocuparon los franceses y luego fué ocupado por los nuestros".

⁵² M. Güell, *El setge de Tarragona de 1641*, Tarragona, Arola Editors, 2003, p. 15.

L'objectiu de Parisius no fou realitzar una obra geogràfica i cartogràficament perfecta, ara bé sí que tenia un interès clarament militar degut a la representació damunt del Pla de Barcelona de la situació de les tropes i embarcacions i les edificacions militars més destacades. El cartograf va detallar els rius, muntanyes, forts, fortins, quarters, convents, hermites, viles, cases i fins i tot quan s'ocuparen algun d'aquests punts assenyalats en el mapa,⁵³ a través de dues llegendes, una de la A a la Z i una altra de l'1 al 21, a una escala de “dos mil passos andantes”, equivalent a 3,6 cm.

El mapa està fet a vol d'ocell per tal de poder agafar en perspectiva tot el pla, sense deixar-se cap zona afectada directament pel setge durant els anys 1651 i 1652. La minuciositat i la citació de totes les construccions militars aixecades i transformades davant de Barcelona fan suposar, com defensa la Unitat gràfica de la BC, que el cartògraf fou present al setge.

BC, Unitat de Gràfics. Representació del setge de Barcelona de 1651-1652.

El gravat de Petrus Miotte

El següent document fou gravat per Petrus Miotte Burgundus a la ciutat de Roma el mateix any 1652, possiblement per a homenatjar la victòria de les armes de Felip IV sobre la ciutat de Barcelona. La llegenda superior indica “Nova e vera descrittione

⁵³ BC, Unitat gràfica, Parisius, And., Mapa del setge de Barcelona de 1652, ca. 1652, 30,6x43 cm. Escala de “2000 passos andantes”.

della città di Barcellona assediata dell'armata di Sua Maestà Cattolica". L'autor realitzà també, com Parisius, una descripció minuciosa de l'escena que volia retratar, amb dues llegendes, una de la A a la Z i una de l'1 al 20.⁵⁴

En aquest cas l'artista se centrà, a diferència de l'anterior gravat, en la ciutat de Barcelona. En detalla els edificis i defenses més importants, tot dibuixant l'entremat urbà barceloní, sense descuidar en cap cas les tropes esteses entre les muralles i la serralada de Collserola. Fins i tot amb el número 18 indica "Palazzo dove habita il signore marchese di Mortara, generale dell'armata di terra si Sua Majestà Cattolica" i amb el 19 "Casa dove sta don Gabriel de Lupià, governatore di Catalogna, per Sua Majestà Cattolica". Cal destacar també la presència de Montserrat a l'extrem superior esquerre de l'obra, segurament per l'especial devoció dels catalans per la muntanya i el seu santuari. Així mateix, Miotte també se centrà en mostrar el bombardeig marítim i terrestre de l'armada hispànica sobre Barcelona i la defensa aferrissada dels soldats catalans.

AHCB, Fons gràfics, Documents cartogràfics, El setge de Barcelona de l'any 1652.

⁵⁴ R. Soley, *Atlas de Barcelona*, Barcelona, volum I, Editorial Mediterrània, 1999., fitxa 26. El setge de Barcelona de 1652. Petrus Miotte. 19,5x24,3 cm

El gravat de Giovanni Antonio Franco

La tercera obra realitzada en motiu del setge fou l'estampa de Giovanni Antonio Franco realitzada a Milà l'any 1651 sota el títol de "Vero et giusto disegno della pianta della citta et assedio di Barcelona posta dal'armi cattoliche sotto il comando del serenissimo Don Giovanni d'Austria. L'anno 1651" i dedicat a Danielle de' Capitani di Scalve al marge inferior dret a sobre de la llegenda composta per 32 descripcions de l'A a la V i de l'1 al 10.⁵⁵ En aquest cas el gravador efectuà una obra de caràcter més senzill sense tants detalls ni accions bèl·liques.

El setge de Barcelona l'any 1651. Atlas de Barcelona de Ramon Soley, gravat 24.

El gravat de Sébastien de Pontault de Beaulieu

El gravat de Beaulieu, a diferència dels anteriors, no només se centrà en Barcelona i els seus contorns, sinó que mostrarà la costa catalana des de la desembocadura del riu Llobregat fins a Cervera de la Marenda, amb especial detall del Pla de Barcelona, de

⁵⁵ "All'illustrissimo signore et Patrone colendissimo illustre signore Danielle de Capitani di Scalve, generale delle poste per Sua Majestà Cattolica in Lombardia. Dedico a V.S. illustrissima il presente disegno parto della P[...] del signore care suo figlio, aggradisca VS illustrissima la molta mia ossarvanza conche humille me le inclino de VS illustrissimo senatore. Giovanni Antonio Franco".

la zona del golf de Roses i tota la costa rossellonesa, la qual en el moment de realitzar el gravat era la frontera entre la monarquia gal·la i hispànica..⁵⁶

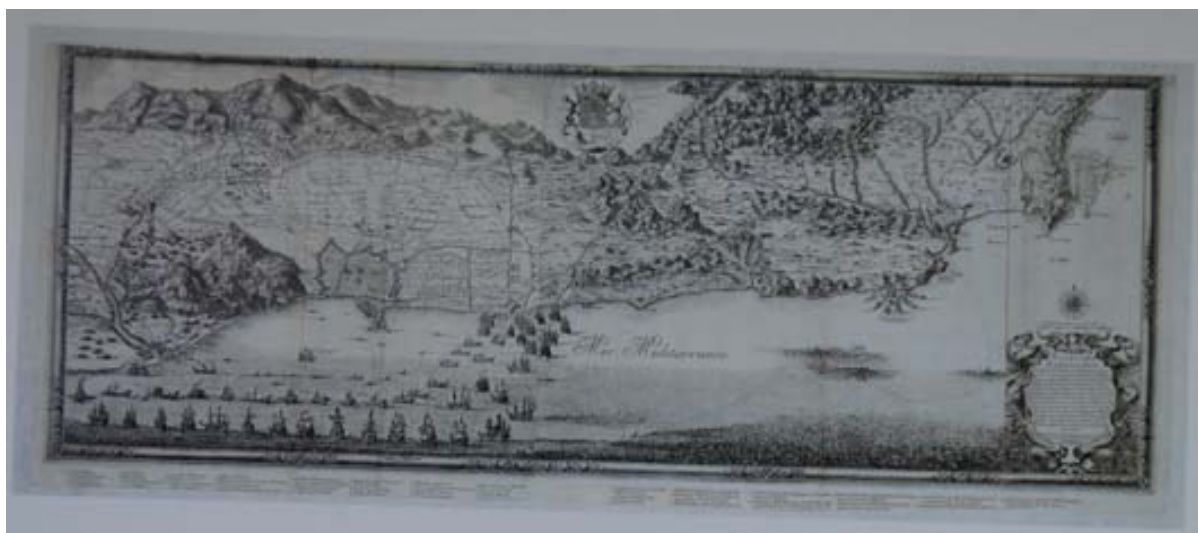
Beaulieu (1612-1674) va descriure el plànol amb una llegenda similar als anteriors gravats (de l'A a la Z, i de l'1 al 40) i amb el següent títol:

“Plan de la ville de Barcelone, capitale de la province de Catalogne assiegée par mer et par terre par les armées du roy d’Espagne commandées par don Jean d’Autriche, depuis le premier jour d’aoust 1651 jusques au 13e d’octobre de l’anée 1652 quelle fut rendue. De laquelle place et province estoit gouverneur pour le roy très chrestien don Joseph Marguerit, marquis d’Aquilar. Ensemble la carte de la coste de la mer depuis le Cap de Cervère jusques a Barcelone. À Paris par le seigneur de Beaulieu, ingenieur et Geographe ordinaire de sa Majesté, avec privilège du roy.

A dins:

Les glorieuses conquestes de Louis Le Grand, roy de France et de Navarre, dédiées au roy. Tome deuxième. À Paris, chez l’auteur, rue Saint André des Arts, où estoit cy-devant la Porte de Bussy”.

És de destacar el reconeixement de la tasca de Josep Margarit, governador general de Catalunya durant el setge, per part de Beaulieu molts anys després de la fi del setge, el qual no cita en cap moment el lloctinent La Mothe, la principal autoritat al Principat des del mes de desembre de 1651. A banda d'aquest reconeixement a Margarit, que moriria a l'exili a Perpinyà l'any 1685, el plànol de Barcelona contingut dins aquest gravat es considera el primer plànol imprès de Barcelona. Inaugurà la manera de veure planimètricament la ciutat de Barcelona, la qual cosa farà escola entre els cartògrafs de l'època.

El setge de Barcelona de 1651-1652. *Atlas de Barcelona* de Ramon Soley, gravat 27.

⁵⁶ R. Soley, *Atlas de Barcelona...*, Fitxa 27. Sébastien de Pontault de Beaulieu. El setge de Barcelona de 1651-1652. 44,8 x 117,5 cm.

El gravat de Johann Stridbeck

El darrer gravat se centra en el setge de Barcelona de 1698 amb el títol “*Plan du siège de la ville de Barcelone avec la carte de la côte de la mer depuis le Cap de Cervère jusqu’aux environs de Llobregat. Dedié au Roy. 1698*”. El mapa és una còpia de l’anterior gravat de Beaulieu per part de Johann Stridbeck (1665 - 1714), el qual aportà algunes modificacions en la descripció i la disposició de l’exèrcit de terra i l’armada.⁵⁷ El fet que es reculli aquesta obra és la presència dins del mapa d’una referència al setge de 1651-1652, la qual cosa demostra el pes dels fets durant tota la segona meitat del segle XVII.⁵⁸ Entre Barcelona i Badalona, prop de Sant Martí, l’autor cita el fort de Sant Martí, el qual fou destruït l’any 1652: “Ancien fort ruiné du siège de 1652”.

AHCB, Fons gràfics, Documents cartogràfics, El setge de Barcelona de 1698.

Detall de la referència del setge de 1651-1652 al gravat del setge de Barcelona de 1698

⁵⁷ R. Soley, *Atlas de Barcelona...*, fitxa 27.

⁵⁸ AHCB, Fons gràfics, Documents cartogràfics, Setge de Barcelona de 1698. Johann Stridbeck. 44,6 x 54,4.

La representacions del setge a les teles

La memòria ha estat al llarg de la història quelcom que ha preocupat a totes les societats. És per aquest motiu que sovint institucions i personalitats encarregaven pintures per tal de mantenir el record d'uns fets que havien sigut cabdals en la seva trajectòria vital. En el cas del setge de Barcelona només s'han documentat tres teles, cap de les quals va ser feta per encàrrec del bàndol que sortí vencedor de la contesa bèl·lica, la monarquia de Felip IV.

Els problemes econòmics de la Monarquia Hispànica al llarg del setge per a mantenir l'esforç militar i diplomàtic són una bona explicació del perquè els ministres de Felip IV no encarreguessin cap pintura per a penjar a les estances reials. Malgrat que la presa de Barcelona fou una de les principals fites del govern de Felip IV, aquesta no quedà plasmada en cap obra, si ens atenem als coneixements que es tenen fins a l'actualitat.

L'ofrena de les claus de la ciutat a la Puríssima Concepció

L'ofrena de les claus es realitzà just abans de l'entrada del lloctinent La Mothe el 23 d'abril de 1652. Els consellers de la ciutat de Barcelona, el governador general Josep Margarit i de Biure i els canonges de la catedral de Barcelona es posaren sota la protecció de la Puríssima Concepció davant de les amenaces anteriorment esmentades. Es desconeix l'autoria de la pintura conservada a la catedral de la ciutat de Barcelona, indret on es féu la celebració.

En un primer pla es pot veure el governador Margarit agenollat fent ofrena de les claus de la ciutat a la divina protectora. La principal funció de la tela és la narració dels fets per tal de commemorar l'acte amb una voluntat gairebé fotogràfica de preservar la imatge de totes els protagonistes de l'ofrena. Les cares i les postures dels protagonistes emfatitzen la situació desesperada d'una ciutat que estava lluitant contra la pesta i preparant-se per a un setge imminent. Cal destacar que el quadre és dels pocs documents pictòrics que representen escenes de la guerra dels Separació que es conserven a Catalunya.⁵⁹

⁵⁹ N. de Lucas Val, *Catalunya i Castella, 1598-1652: "nosaltres i els altres". Les identitats nacionals en temps de conflicte a través de la literatura i la iconografia de l'època*, Tesi doctoral, inèdita, 2007, p. 282.

Ofrena de les claus de la Ciutat Comtal a la Puríssima Concepció. Catedral de Barcelona

El setge de Barcelona segons Pandolfo Reschi

Les dues úniques teles realitzades que representen actes bèl·lics del setge de Barcelona de 1651-1652 foren pintades per Pandolfo Reschi (danzig, 1643-1699).⁶⁰ El pintor d'origen polonès, exercí la seva activitat pictòrica a la península italiana. De jove emigrà de la Confederació Lituano-polonesa a Itàlia esdevenint un dels millors aprenents de Giacomo Borgognone. Va pintar batalles i imitar els paisatges de Salvatore Rosa, excel·lint també en pintures en perspectiva i edificis.⁶¹ Reschi barrejà en les seves obres l'interès per la topografia amb la concepció del contat com a espectacle.⁶²

Les dues grans pintures que es coneixen sobre el setge són l'*Assedio di Barcellona* i la *Gran battaglia presso Barcellona*, exposades a la galeria Corsini de Florència. Foren pintades per Pandolfo Reschi a l'entorn de 1681 i gràcies a la comanda feta per Bartolomeo Corsini, cavallerís major del gran duc Ferran II i mestre de cambra de la gran duquessa Vittoria della Rovere. Segons González Asenjo l'obra podria estar datada entre 1679 i 1682

⁶⁰ Vegeu: N. Barbolani di Montauto, *Pandolfo Reschi, Artisti toscani dal Trecento al Settecento*, Florència, Edifir, 1996.

⁶¹ M. Bryan, *Dictionary of Painters and Engravers, Biographical and Critical (Volume II L-Z)*, London, Walter Armstrong & Robert Edmund Graves, Covent Garden, 1889, p. 361.

⁶² N. de Lucas Val, *Catalunya i Castella, 1598-1652...*, p. 286.

Que es conservin a Florència pot ser degut a què fossin planejades per la decoració del palau que Bartolomeo Corsini començà a construir l'any 1656, la qual cosa descarta que fos un present per a la monarquia. Ambdues es concebiren per a narrar el setge que posà fi a la guerra amb una voluntat clara de lloar a Joan Josep d'Àustria, vist per la propaganda de la monarquia com el principal artífex de la campanya per a la recuperació de Catalunya. La tria de l'autor denota l'importància de l'encàrrec, ja que Reschi era un reputat autor de quadres de batalles, i de fet, aquestes dues peces esdevenen les millors peces de l'artista..⁶³

A l'escena de l'*Assedio di Barcellona* apareix en un primer pla, però en un petit espai, Joan Josep d'Àustria dirigint i discutint les operacions sota d'un pi des del Tibidabo junt amb el marquès de Mortara i la resta d'alts comandaments del seu exèrcit per a llançar l'ofensiva per a fer capitular la Ciutat Comtal l'any 1651 –data que es visualitza en el plànol que assenyala el príncep. La resta del quadre Reschi el dedicà a representar el territori del Pla de Barcelona i la disposició terrestre i marítima de les forces militars de Felip IV que assetjaven la capital catalana, les quals destaquen gràcies a la vista en perspectiva que utilitzà l'autor per a dibuixar-les, un tret característic de la tradició cartogràfica militar nòrdica.⁶⁴ Així, Reschi desmostrà per sobre de tot la seva qualitat com a pintor de paisatges

L'Assedio di Barcellona. Galleria Corsini, Florència.

⁶³ E. González Asenjo, *Don Juan José de Áustria y las artes (1629-1676)*, Madrid, Fundación de Apoyo a la Historia del Arte Hispánico, 2005, p. 59.

⁶⁴ N. De Lucas, *Catalunya i Castella, 1598-1652...*, p. 283-284.

A la *Gran Battaglia presso Barcellona* es presenta una batalla en un escenari imaginari que poca cosa té a veure amb els contorns de la ciutat de Barcelona. Tot i la situació general plasmada per Reschi, destaquen alguns episodis de la lluita com la confrontació de dos cavallers on un d'ells cau a terra, o bé la figura del trompetista que es mou vertiginosament entre els encontres cos a cos.

Gran battaglia presso Barcellona. Galleria Corsini, Florència.

4. Els mesos anteriors al setge. Pesta, solitud i temor. Març - Juliol de 1651.

Amb les rèmores i llegats d'onze anys de guerra, el 1651 Catalunya rebia les tropes de Felip IV. En aquells moments tres de les grans places del Principat ja estaven controlades per l'exèrcit que comandava el marquès d'Olias y Mortara. Tortosa, Lleida i en més gran mesura Tarragona, esdevenien tres caps de pont bàsics per a l'exèrcit hispànic tot just al començar la campanya per a recuperar Catalunya. Els comandaments hispànics aprofitaren progressivament l'abandó del front català per part de l'exèrcit francès a Catalunya per l'esforç que suposava la Fronda, però que malgrat tot mantenia els efectius mínims per controlar tímidament gran part del Principat. Els ports de Tarragona i els Alfacs esdevingueren dos indrets de gran moviment de mercaderies per tal d'abastir les necessitats castellanes. Passats els mesos, les platges dels contorns de Barcelona com Castelldefels o Sitges passarien a ser indrets de descàrrega per a les tropes que assetjaven la Ciutat Comtal. Progressivament es teixí una xarxa marítima d'aprovisionament que passava per les costes valencianes, tarragonines i balears. El control del mar, com en tots els setges d'una ciutat marítima, esdevenia clau per a l'èxit de l'operació.

L'arribada de l'exèrcit hispànic no era cap notícia que hagués de ser rebuda amb sorpresa. El 21 de març de 1651 el Consell de Cent ja havia avisat al duc de Mercoeur de la possibilitat que l'exèrcit castellà assetjés la ciutat. Si es prenien els avisos en consideració i arribaven les ajudes suficients no hi hauria d'haver problemes per aturar qualsevol intent de prendre la capital.⁶⁵ Un mes després davant l'inoperància del duc al capdavant de les mesures preventives recomanades, es demanà a Josep de Pinós, ambaixador de la ciutat a la Cort de Lluís XIV, que demanés diners, menjar i soldats per a poder conservar el Principat de Catalunya sota l'influència del rei cristianíssim.⁶⁶

Aquestes notícies del primer terç de 1651 no eren una novetat per als protagonistes. L'esclat de la Fronda el 1648 i la pèrdua de Tortosa el 1650 feien presagiar a les autoritats que el front aniria reculant progressivament fins a les proximitats de Barcelona. La dura conjuntura socioeconòmica, amb la presència de la pesta i una dura crisi econòmica provocada per onze anys de guerra, l'estroncament del comerç i la crisi financera de París degut a la seva guerra civil, evità que Catalunya es pogués preparar militarment amb l'antel·lació suficient. En canvi, la Cort de Madrid, tot i tenir una greu crisi financera, va veure en aquella Catalunya desgastada una bona

⁶⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f.120r. 21.03.1651, al duc de Mercoeur.

⁶⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 130r. 4.03.1651, a Josep de Pinós

oportunitat per a recuperar-la, el front portuguès s'havia abandonat parcialment i es podien centrar quasi tots dels recursos a la campanya catalana.

Amb la fi de la Guerra dels Trenta Anys al front del Rin a la cort francesa, controlada pel cardenal Mazzarino i la regent Anna d'Àustria, es crearen grans esperances de victòria. Aleshores en una situació de pau interna i externa, era factible pensar en concentrar tots els esforços en la guerra contra els altres Habsburg europeus, els de la Monarquia Hispànica. No obstant, la manca de recursos i diners per a mantenir l'esforç de guerra en tots els fronts, impedia als exèrcits francesos fer un cop decisiu i espectacular als Països Baixos espanyols, a Itàlia i fins i tot a la Península Ibèrica gràcies al control que tenien de Catalunya.⁶⁷ Aquell mateix 1648 la irrupció de la Fronda canviaria tots els plans i perspectives prèvies i la guerra contra els Habsburg quedaria en un segon pla.

En aquest context convuls, Mazzarino va voler allunyar la guerra del regne, és a dir, erradicar la guerra civil que estava dalmant un país amb una forta crisi econòmica, i focalitzar els conflictes bèl·lics fora de les fronteres franceses. Així doncs, segons Mazzarino l'estat tampó que significava el control de Catalunya no s'havia de perdre per tal de possibilitar el desenvolupament de la guerra defensiva en sòl hispànic i no pas més amunt del comtat del Rosselló.⁶⁸ Malgrat els intents dels prínceps revoltats per fer fora del regne a Mazzarino, i desacreditar les seves polítiques amb una dura propaganda amb les anomenades mazarinades (de les quals ens n'han arribat 5.400 pamflets),⁶⁹ el ministre italià aconseguí que s'imposessin les seves tesis de govern i el model de guerra contra la monarquia hispànica.

El 1651, després de tres anys de guerra civil a França, fou un any difícil per a la monarquia francesa per dues raons: pel triomf de Condé i l'amnistia que el parlament féu als revoltats empresonats, els quals havien sigut castigats unilateralment pel cardenal Mazzarino el febrer de l'any 1650. Amb aquest context, Mazzarino escollí l'exili per allunyar-se de qualsevol perill dins dels límits del regne, al qual tornaria poc després. En cap moment, però, va deixar de tenir contacte per carta amb la regent sobre els assumptes de govern.

⁶⁷ O. Ranum, *La Fronde [The Fronde. The French Revolution, 1648-1652]*, París, Seuil, 1995, p. 344.

⁶⁸ R. Bonney, "Mazarin et la Fronde, la question de responsabilité" a R. Duchêne, P. Ronzeaud (coord.), *La Fronde en questions...*, p. 336.

⁶⁹ R. Bonney, "Mazarin et la Fronde, la question de responsabilité" a R. Duchêne, P. Ronzeaud (coord.), *La Fronde en questions...*, p. 329.

Ara bé, després d'una curta estada a París, el 18 de juliol del mateix any Mazzarino tornà a exiliar-se. Dos exilis en un mateix any poden fer entendre que el cardenal no tingués a Barcelona dins de les seves primeres prioritats, ja que estava en joc una cosa més important en aquells moments: el control de la Cort del Regne de França amb un jove Lluís XIV al capdavant.

Tot i això, Mazzarino es mantení informat al llarg dels quinze mesos en què Barcelona patí el setge de les tropes de Felip IV. Cal tenir en compte que el front hispànic era clau per allunyar la guerra de França. En aquest sentit, a partir de les seves cartes es pot copsar la importància estratègica que li donava a Barcelona, en última instància, com a un element amb el que poder negociar qualsevol futura negociació de pau amb els ministres de Madrid. Paral·lelament, la major part de nobles adversaris de Mazzarino decidiren aliar-se amb el monarca castellà, en el cas del príncep de Condé aquesta aliança fou clau per al desenvolupament de la guerra a Catalunya.

En un primer moment, el 26 de juny de 1650, Condé, Bouillon, La Rochefoucauld, Sauveboeuf i Luisignan signaren a Bordeus un tractat de col·laboració amb Felip IV. Temps després, amb el setge iniciat, el 6 de novembre de 1651, el príncep de Condé, un cop fracassat el seu intent per controlar el govern de França, signà un tractat similar amb el monarca castellà, tot entrant en rebel·lió i fent causa comuna amb els objectius de la Monarquia Hispànica.⁷⁰ Condé d'aquesta manera deixava enrera una etapa de pressumpta col·laboració amb les institucions catalanes. Els oferiments que havia fet el mes de març a Magí Sivilla, si més no, feien pensar en la honestedat del príncep. Estava decidit, segons Sivilla, a enviar a Catalunya al voltant d'unes 100.000 lliures per ajudar a la ciutat en aquells moments tan difícils. La feina de Sivilla hi deuria ajudar perquè tal com feia saber, cortejava els prínceps de la Cort perquè "sien medianers ab Sa Magestat, que Déu garde, sie aquest principat socorregut ab ses reals ames".⁷¹

La difícil situació de Mazzarino, obligat a exiliar-se del regne, es veia amb preocupació per part dels catalans. El contacte de les institucions de la terra amb Josep de Pinós per a seguir el fil dels esdeveniments fou continu fins que aquest retornà a Catalunya l'any 1652.⁷² Al mateix temps, el 8 de març les institucions del Principat també es

⁷⁰ BNF, Ms. Fr. 3855, f. 1, 26 juin 1650. BN. Dupuy 775, f. 114, 26 juin 1650, citat a R. Bonney, "The French Civil War, 1649-1653" a *European Studies Review*, 8, 1978, p. 80-81; també a R. Bonney, "Mazarin et la Fronde, la question de responsabilité" a R. Duchêne, P. Ronzeaud (coord.), *La Fronde en questions*, Marsella, 1988, p. 333.

⁷¹ AHCB, Consellers, 1.C.I-14, *Esberranyes de lletres*, 14.03.1651, de Magí Sivilla.

⁷² ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 165. 28.02.1651.

felicitaven per l'entrada a la Cort de París del Príncep de Condé amb el qual mantenien una suposada relació cordial, tot i que intermitent, igual que amb La Mothe i el duc d'Orléans. Des de Catalunya, doncs, es mantenien relacions paral·leles amb els bàndols enfrontats a la Fronda, no cal oblidar que qui guanyés hauria de solucionar el problema català. S'ha de tenir en compte el càrrec de lloctinent que Lluís de Borbó, príncep de Condé, havia ostentat al Principat l'any 1647.

Amb aquest context intern i extern, a primers de gener de 1651 el consistori de la Generalitat de Catalunya desglossava en nou punts la situació del país de la mà de Pau Morató, degà de la catedral de Lleida i informador habitual de la Cort de Madrid:

1. L'ocupació progressiva de més territori per part de l'enemic provocava la pèrdua d'indrets on recaptar impostos.
2. El despoblament de les ciutats i viles per culpa del contagi.
3. La pobra collita de l'any 1650.
4. Els recursos de l'enemic: "se ha de témer que lo enemic procurarà posar totas sas forsas en fer molts progressos contra lo restant del Principat de Catalunya per fer-se senyor de aquell".
5. El batalló tenia a l'entorn d'un miler d'homes.
6. Els pocs recursos que es podien dedicar als soldats del batalló, tant en sous, menjar com armament.
7. El deute contret amb soldats i oficials d'un total de dotze pagues.
8. La necessitat de cercar remeis perquè els soldats no abandonessin.
9. Els soldats del batalló eren molt útils i necessaris per a la conservació del país.⁷³

A continuació analitzaven els punts assenyalats. Cal destacar-ne un per sobre de tots, el desgast de la contribució de les viles i pobles a la guerra. La població de moltes viles del Principat veia cada cop més amb mals ulls la contribució del Batalló degut a les penúries que tenien per tirar endavant les economies locals i familiars. Les queixes oficials no trigarien a arribar. Els paers de Cervera es mostraren agreujats per l'allotjament de les tropes de Baltazar i de Saint-Maigrin i demanaren que els desallotgessin de la vila. Els diputats i oïdors accediren a retirar part de l'infanteria, però la cavalleria havia de quedar-se allotjada per intentar frenar l'enemic.⁷⁴ Aquestes situacions portaren a què ja un any abans, el 1650, l'esgotament del poder reial a Catalunya era comparable a l'estat general de la província. La incapacitat d'enviar refrescos militars a Catalunya, va produir una degeneració de les tropes que vivien i abusaven de la població, sense que els alts comandaments hi poguessin fer res.⁷⁵

⁷³ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 1a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 160. 30.01.1651.

⁷⁴ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 167. 02.03.1651.

⁷⁵ D. Aznar, "La Catalunya borbònica (1641-1659): virregnat...", p. 274-275.

Altres queixes pels excessos dels soldats es dugueren a terme també a diverses universitats de la Conca de Tremp o a la vila de Caldes del Montbui. En aquesta darrera població, el marquès de Marsilly amenaçà als caldens amb causar un gran dany a la vila si no els rebien. La universitat respongué que no podia, perquè el blat que havien comprat, ja els hi havien segrestat per a les tropes que hi havia al front. El poc forment que tenien era “per sustento dels habitants, que la major part d'ells van a cercar fora a captar pa y cullir herbas per llur sustento...”.⁷⁶ Dos mesos després els caldens ja estaven menjant les herbes dels marges, mentre els soldats allotjats es menjaven el preuat cereal. Per evitar aquest tipus d'enfrontaments entre l'exèrcit i les universitats, el clavari del Consell de Cent deixà als diputats de la Generalitat 10.000 lliures barcelonines per a fer front a les despeses més immediates del Batalló.⁷⁷

Per acabar-ho d'adobar el 9 d'abril de 1651 es declarava oficialment el contagi a la ciutat de Barcelona després de setmanes d'estira i arronces entre les autoritats. Miquel Onofre de Montfar ens ho explicà amb les seves propies paraules: “En la fi de l'any 1650 i principi de l'any 1651, fonc Nostre Senyor servit amenaçar càstig de contagi sobre aquesta ciutat de Barcelona. Estigué, abans lo mal no foncs declarat, alguns 3 o 4 mesos, çò és de desembre de 1650 fins al març de 1651”.⁷⁸ El monestir de Santa Clara de Barcelona testimonià en el seu llibre de coses dignes de recordar, que ja “En lo mes de janer del any 1651 comensà lo contagi en Barsezona”.⁷⁹ D'altra banda, el 9 de febrer de 1651, totes les viles i ciutats van ser avisades per la Diputació del General sobre l'estat de salut de la ciutat de Barcelona en base a les apreciacions de diversos metges.⁸⁰

La situació que comportaria la pesta no era la millor per a preparar una bona defensa, per a contrarestar i resistir el setge que preparaven les tropes comandades pel marquès de Mortara. El mateix Montfar relatà la seva experiència, la qual mostra una ciutat molt castigada. Amb la declaració oficial del brot de pesta, “aleshores se n'anà d'aquella ciutat la major part de la gent, i entre altres fórem nosaltres que ens n'anàrem a la torra (...) Estiguérem en dita torra 4 mesos i 6 dies ab molta alegria i contento,

⁷⁶ AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, Llibre de Consells, 26.03.1651.

⁷⁷ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 160. 14.02.1651.

⁷⁸ A.Mestres, “Memòries familiars de Miquel Onofre de Monfar (1651-1654)” a *Boletín de la Real Academia de las Buenas Letras de Barcelona*, volum 16, Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona, 1936, p. 31-38.

⁷⁹ AMSBM, Monestir de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona, 1.5. Cròniques, núm. 742, *Coses dignes de memòria*, f. 62.

⁸⁰ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 156. 09.02.1651.

encara que teníem per contrpès de pesar les desdites de Barcelona, puix se'ns en referien cada dia mil tragèdies”.

Situacions similars s'esdevingueren en els càrrecs del govern municipal barceloní. La fuga de membres i oficials del municipi va obligar al Consell de Cent a deliberar que desinsacularia aquells membres fugats que no tornessin dins dels terminis establerts per les autoritats.⁸¹ A tall d'exemple, Onofre Massanes, mercader i ciutadà honrat de Barcelona, que havia fugit a Sarrià a finals de 1650 pel contagi, arribà a Barcelona el 31 d'agost de 1651 perquè no el desinsecuessin. Quan va fer acte de presència ja l'havien destituït i un altre ocupava el seu càrrec.⁸² El mateix li passà al notari Francesc Reverter quan arribà el 7 de setembre. Un cop arribat del seu periple, primer a Horta i després a Girona, va al·legar que des de la ciutat de l'Onyar no podia tenir coneixement de les crides dels consellers.⁸³

Com es pot copsar, la planificació i l'estratègia de la defensa de la ciutat durant la primera meitat de 1651 es va veure afectada per la pèrdua d'un capital humà cabdal per tirar endavant la situació. Tot i això, la més que probable arribada de l'exèrcit enemic a les portes de Barcelona no deixà de banda que els recursos humans que es tenien s'apliquessin d'immediat en rehabilitar les defenses terrestres i marítimes de la ciutat. El març de 1651 els treballadors ja portaven quatre mesos treballant en les obres a les dressanes reials.⁸⁴

Al mateix temps, les tradicions, en temps de guerra, també es ressentiren. Una d'elles era l'aportació de la Diputació del General a la capella del palau de la comtessa (abans de la guerra propietat del marquès de los Vélez i aleshores de Ximenis i Monrodon). El capellà major es queixà als consistorials que encara no havien fet cap donació o acció en favor de la capella, trencant la tradició que els membres del consistori seguien tots els triennis. En l'anterior trienni s'havia fet una despesa de 2.000 lliures en ornaments blancs, atxes per a les professons, etcètera. Finalment Pau del Rosso i els altres diputats accediren al pagament de mig centenar de ciris.⁸⁵

⁸¹ AHCB, Consell de Cent, 1B-II-160, *Registres de deliberacions*, f. 365v.

⁸² AHCB, Consell de Cent, 1B-II-160, *Registres de deliberacions*, f.367r.

⁸³ AHCB, Consell de Cent, 1B-II-160, *Registres de deliberacions*, f. 368r-v.

⁸⁴ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 167. 03.03.1651.

⁸⁵ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 170. 10.03.1651.

Tornant al context general, els problemes per a alimentar les poblacions ja eren el pa de cada dia els primers mesos de 1651. El 22 de febrer la universitat de la vila de Granollers demanà permís a la ciutat de Barcelona, com a carrer que era d'aquesta per privilegi com per capítol de Cort, per a comprar blats per a proveir als granollerins. Pregava li donessin franquesa després de pagar el que estipulés el secretari del Consell de Cent.⁸⁶ El comerç interior, i qualsevol tipus de relació socioeconòmica, estava plenament castigat per la pesta que assolava el país. El Consell de Cent no parà de rebre correspondència d'arreu del territori en què se l'informava de les penúries de cada localitat, que progressivament anaven perdent els seus recursos humans. El mes de març la situació era tan extrema que Mazzarino, a instància de Josep Galceran de Pinós, ambaixador de les institucions catalanes a París,⁸⁷ exposà el problema del deute del rei amb la ciutat de Barcelona al Consell d'Estat d'aquella setmana. Pinós informava temps després que l'hisenda de Lluís XIV mostrava una problemàtica financera difícil d'arrenjar a curt termini. Les necessitats interiors per la guerra civil i l'endarreriment en el pagament als assentistes del rei, provocaven un cercle viciós que no possibilitava fer front a les necessitats de Catalunya.⁸⁸ Cal tenir en compte, que el mateix Consell d'Estat no havia resolt en l'assumpte del nomenament d'un lloctinent per al Principat.⁸⁹ La situació era tan tensa que a Mazzarino no li era permès el pas de la frontera nord del regne i la regenta estava decidida a fer fora als homes dels Prínceps de l'administració del la monarquia.⁹⁰

La tasca dels catalans a França no era tan sols de caire diplomàtic, també exercien funcions militars en els exèrcits de la monarquia que s'enfrontaven als prínceps. En el cas de Josep Galceran de Pinós, aquest féu saber al Consell de Cent que estava al capdavant d'un regiment d'infanteria.⁹¹ Per la seva banda, Magí Sivilla, abat de

⁸⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 70. 22.02.1651, de la universitat de Granollers.

⁸⁷ En aquells moments Pinós tenia el suport a la Cort de França del comte regent Josep Fontanella que seria present al llarg de tot el setge al Principat. Josep Galceran de Pinós i de Perarpertusa, Barcelona, 1617-1680. Senyor de Santa Maria de Barberà i castell d'Arraona. Fill i hereu de Francesc Galceran de Pinós-Santcliment i de Corbera. De jove participà en la batalla de Montjuïc (1641). Els abusos de les autoritats franceses el dugueren a exiliar-se a Gènova (1643). Consentí a tornar (1646), però mantingué una actitud crítica i, quan el 1650 anà d'ambaixador de la generalitat a París, hi denuncià les irregularitats administratives franceses al Principat. Més tard fou ambaixador a Portugal, on intentà d'obtenir ajut del rei Joan IV per trencar el setge de Barcelona. Tornà a la ciutat assetjada i organitzà sortides per tal d'alliberar-la, sense èxit. Quan el general francès marquès de Saint-André n'aprofità una per fugir amb la cavalleria cap a França, el perseguí i el féu presoner a Girona. En capitular Barcelona, s'exilià a França, però el 1653 tornà i es posà al servei de Felip IV de Castella, pel fet que aquest, ara, respectava més les constitucions catalanes que no els francesos. Defensà Girona dels francesos i fou governador de Vic. El 1655 fou ascendit a general d'artilleria i conquerí Berga i el seu castell. Retirat de la política en acabar la guerra, anà el 1677 d'ambaixador a Saragossa per saludar Carles II per encàrrec de la Generalitat.

⁸⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 106. 08.04.1651, de Josep Galceran de Pinós.

⁸⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 86. 10.03.1651, de Josep Galceran de Pinós.

⁹⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 102. 31.03.1651, de Magí Sivilla.

⁹¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 117. 21.04.1651, de Josep Galceran de Pinós.

Banyoles, que també era present a París, es feia cura dels fills del governador Josep Margarit i informava continuament als consellers barcelonins.

Davant la poca resposta que la Cort de París feia als precis que l'ambaixador Pinós, prou enfeïnada amb els conflictes interns i amb el procés obert pel Parlament contra Mazzarino, el Consell de Cent envià a mitjans d'abril a la capital francesa a Josep d'Ardena, comte d'Illa, perquè ajudés a l'ambaixador en la seva tasca incesant i sense resposta per "l'amenaça tant gran que tenim per intel·ligència la vol vexar lo enemich (...), tant gran empresa com lo enemich amenaça". Els consellers acabaven la carta amb un apunt de caràcter personal. Si Ardena no aconseguia ajudar a Pinós perquè els socors arribessin el més aviat possible, el país cauria en mans hispàniques i tots els privilegis i beneficis acumulats pel comte des de la separació de 1640 quedarien en no res.⁹² Tota ajuda seria benvinguda quan la Cort madrilenya començava a intensificar els seus contactes diplomàtics per aïllar política i comercialment Catalunya. En dues ocasions, el mes de febrer i març de 1651 Felip IV ordenà al cardenal Trivulzio, que els virreis italians prohibissin als seus súbdits que tinguessin cap mena de contacte, ni polític ni comercial, amb els catalans per via marítima.⁹³ El 7 de març la Cort dels Àustria ordenà a les Juntes Armades que comencessin a intensificar la seva presència amb naus al llarg de la costa catalana. En aquells moments ja hi havien davant de Barcelona alguns bergantins mallorquins, els més nombrosos, i unes poques fragates de suport.⁹⁴ Es començava a posar en marxa un dels principals objectius de la monarquia hispànica, tenir el control marítim que evités, per sobre de tot, l'arribada d'ajudes militars des de la costes del golf de Lleó.

La campanya endegada per les tropes dels Àustria a la frontera catalana amb l'Aragó començà a fer prendre precaucions a les poblacions catalanes, fins i tot aquelles del pla de Barcelona. Els jurats de Sant Andreu del Palomar, després de les deliberacions en diversos consells, decidiren entrar a la ciutat pel perill que corrien amb la possible arribada de l'exèrcit del marquès de Mortara.⁹⁵ Si bé les tropes terrestres avançaven cap a l'est del Principat, l'armada de Nàpols, que hauria de venir amb Joan Josep d'Àustria, el mes de maig encara no estava presta per a la seva sortida. L'informador fou Pèire de Marca des de Granollers, poques setmanes abans de la seva marxa cap

⁹² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 138r. 16.04.1651, al comte d'Illa.

⁹³ AGS, Estado, Consejo de Estado, lligall 2.671. Felip IV al cardenal Trivulzio, Madrid, 17 de febrer de 1651 i 16 de març de 1651.

⁹⁴ AGS, Secretaria de Guerra, lligall 1800, Ordre de Felip IV per a les Juntes Armades, 7 de març de 1651.

⁹⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 131. 26.04.1651, de la universitat de Sant Andreu del Palomar.

al regne de França.⁹⁶ Finalment Joan Josep sortiria del port de Palerm el 28 de maig acompanyat de 60 criats i 200 homes per a la seva guàrdia personal.⁹⁷ La seva primera escala prevista era Mallorca, on esperaria abans de dirigir-se a Tarragona.

A l'altra banda de Barcelona, prop del Llobregat, la situació tampoc era fàcil. Els veïns de Sant Feliu de Llobregat es queixaven el 16 d'abril al consell barceloní que un regiment de l'Aubèrnia volia entrar a la vila per la força. La situació es calmà quan els santfeliuencs aconseguiren pactar que s'hi allotjessin només vuit dies. Tanmateix, el 10 de maig encara hi eren, és a dir, vint-i-quatre dies més dels que havien estipulat.⁹⁸

Davant d'un imminent bloqueig marítim, la Generalitat donà al corredor d'orella Hipòlit Mestre 37.250 francs en or i plata perquè anés a França a comprar 24.000 quarteres de blat per a la ciutat, a petició dels consellers de Barcelona.⁹⁹ Aquesta acció és una bona mostra de l'òptima coordinació del la Generalitat i el Consell de Cent abans de la fugida dels diputats i oïdors al Vallès. No seria l'última, però ben aviat, com s'ha vist anteriorment, les relacions es refredarien i els tractes es farien més lents i feixucs. Poc després Mestre tindria l'encàrrec de fer arribar a la capital 200 quintars d'aram, els quals haurien d'arribar des del port de Mataró.¹⁰⁰ Un cop carregat l'aram al port de Mataró setze dies després, el problema fou trobar mariners que volguessin entrar a una Barcelona empestada.¹⁰¹

Davant el poc temps i els pocs recursos que hi havia arreu del Principat, l'endeutament començava a ser el recurs més fàcil per fer front a les despeses corrents de la guerra. La manca de liquiditat de les institucions catalanes era cada cop menor i els preus anaven progressivament a l'alça. El 14 de febrer els diputats del General deliberaren fer diversos censals per a pagar les grans necessitats que tenia el Batalló. Uns dies abans anul·laven l'ordre emesa pel governador dels comtats del Rosselló i la Cerdanya de pagar dues quarteres diàries pel sosteniment dels soldats del castell de Perpinyà. S'havia d'evitar que les parts més controlades del país tinguessin tinguessin més motius de greuge dels que tenien.¹⁰²

⁹⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 143. 07.05.1651, de Pèire de Marca.

⁹⁷ BNE, ms. 2.068. *Diarios de Juan de Austria por Pedro de la Mota y Sarmiento*, f. 82r.

⁹⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 114. 16.04.1651, de la universitat de Sant Feliu de Llobregat.

⁹⁹ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 157. 12.02.1651.

¹⁰⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 106. 08.04.1651, d'Hipòlit Mestre.

¹⁰¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 120. 26.04.1651, d'Antoni Escuder.

¹⁰² ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 159. 14.02.1651.

Aquell mateix mes de febrer davant l'ocupació progressiva del territori pels exèrcits hispànics la Generalitat deixà de cobrar algunes rendes, com el dret de la bolla, a les viles de Flix, Falset, les Borges Blanques, Móra d'Ebre, Tivissa, entre d'altres, a banda de les grans ciutats de Lleida, Tarragona i Tortosa, totes elles perdudes feia més temps. Arran d'aquests incobraments la situació del Batalló s'anava degradant cada cop més, a banda de la mala situació econòmica i de salut de les universitats catalanes. A tot això se li sumava la mala collita de l'any 1650. Tot plegat no arribava per mantenir un miler de soldats de peu.¹⁰³

El món religiós no va quedar immune de la dura situació que es vivia, per la qual cosa el Consell de Cent i la Diputació del General van haver de intercedir-hi per evitar el desgovern de les parròquies. Davant un possible atac, i amb un brot de pesta considerable, la població necessitava sense cap mena de dubte el suport i l'escalf de l'Església. La pestilència també havia afectat a l'estament eclesiàstic i la ciutat es va veure mancada d'un gran nombre d'eclesiàstics i de nombrosos temples, tancats perquè no tenien qui els administrés. La situació arribà a tal punt que no hi havia ni el Jutge del Breu, que era qui havia de poder castigar i obligar als sacerdots a tornar a les seves obligacions dins de les muralles.

Així doncs, la situació de l'Església a la ciutat no era la més bona per a poder donar consol als barcelonins. Enmig d'aquest problema la ciutat demanà a la Generalitat escriure una carta conjunta adreçada al rei perquè donés permís per escriure al Papa, i enviar un síndic al Vaticà a parts iguals.¹⁰⁴ El 9 de maig de 1651 per fi escrigueren les dues cases al monarca perquè perdonés als religiosos castigats pels batlles de diverses viles del Principat i donés permís per escriure a la Cort romana per a proposar alternatives a les vacants parroquials i al Tribunal del Breu.¹⁰⁵ Aquesta seria una de les darreres actuacions conjuntes de la Generalitat i el Consell de Cent, pocs dies abans la primera d'elles havia decidit deixar Barcelona per establir-se al Vallès.

A finals de maig el Consell de Cent, davant la continuada manca de religiosos a Barcelona, demanà a l'abat de Montserrat que fes entrar a la ciutat els pares franciscans que estaven presents a la muntanya. El convent de Sant Francesc, situat a la part baixa de la Rambla, en aquells moments estava pràcticament buit, no com

¹⁰³ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 160. 14.02.1651.

¹⁰⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 143r. 30.04.1651, als diputats de la Generalitat.

¹⁰⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 148r. 09.05.1651, al rei Lluís XIV.

altres monestirs barcelonins que tenien membres dins de les seves propietats sense patir cap contagi.

Enmig d'aquesta crisi socioeconòmica i institucional, el 21 de març, encara a Barcelona, la Generalitat de Catalunya començà a preparar els baguls i les carretes per mudar-se amb els seus membres, famílies i oficials. La loteria de la pesta li podia tocar a qualsevol i els dirigents de la institució no volien que cap membre de la institució es perdés en un moment de tanta importància pel país. Tot d'objectes eren necessaris per a l'administració i la vida del personal del General: llençols, un crist, una imatge de Sant Jordi, una figura de Crist en plata, un quadre amb la imatge de Lluís XIV, les Constitucions de Catalunya, grans i xiques, capítols i actes de Cort, el llibre de deliberacions del trienni, el dietari corrent, el registre i la documentació dels triennis anteriors.¹⁰⁶ Després de moltes deliberacions i converses de palau, l'hora de marxar de Barcelona era cada cop més aprop. Una decisió que acabaria sent decisiva per al futur desenvolupament de la guerra. A partir d'aleshores la coordinació entre el General i el Consell de Cent s'aniria difuminant.

Amb una situació cada cop més difícil per la propagació de la pesta, el 27 de març els diputats i oïdors de la Generalitat feren saber als consellers de la vila de Granollers que "cars las suspitats tenen de dit contagi continuassen, prorrogar son consistori en dita vila y que la universitat obre en assistir al dit consistori y als oficials d'ell, advertint-los previnguen una casa capàs per tenir son consistori y les demás per ses senyories y oficials fins en número de vint cases com largament en registre". El mateix feren amb els consellers de la vila i terme de Terrassa el 29 de març.¹⁰⁷

El 10 d'abril les morberies barcelonines ja anaven plenes de gent i la pesta era cada cop més protagonista de la quotidianetat de la capital. Amb aquesta situació, tanta gent havia marxat que "els senyors consellers que per falta de gent no pogueren asentar lo Consell de Cent lo dissapte proppassat y feyen compte de reduhïr-lo". Per la seva banda la Generalitat aquell mateix dia decidí

"mudar lo consistori de la present ciutat a la vila de Tarrassa si serà sana, o sinó a la ciutat de Manresa, o sinó a la de Vich (com en contagi de 1589), o sinó a la de Gerona, o sinó a la vila de Perpinyà".¹⁰⁸ Deliberaren que "attès los grans gastos se offerexen fer a ses senyories, y als oficials que segueixen son consistori, ja per lo

¹⁰⁶ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 175-176. 21.03.1651.

¹⁰⁷ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 181-183. 27.03.1651 i 29.03.1651.

¹⁰⁸ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 192-194. 10.04.1651.

que han de patir perquè quiscú d'ells no se-n pot anar en ses cases propries, o de amichs y parents en les quals més fàcilment y ab menos gasto porian passar y no podent-se-n aportar d'esta ciutat lo necessari per a son sustento y habitació, y també de ses famílies. Concliderant també la esterilitat de la anyada proppassada en tant que avuy lo blat foraster se ven en esta ciutat a setse y a desset liures la cortera, y consegüentment al respecte van los demés manteniments, haguda axí mateix rahó al valor de la moneda y al que en semblants casos de mutació de consistori se ha acostumat donar a ses senyories y oficials del general, avistant ses concienties en tot lo que-ls és possible, mirar per lo benefici y utilitat del General, però deslberen que per misser Joseph Miquel Quintana, regent de los comptes del General, y del diner tenen en son poder done als assessors y als oficials devall scrits las quantitats sota scrites per las rahons demunt dites.

Pau del Rosso, diputat eclesiàstic, 400 lliures
Joan Pau Llosetles, diputat militar, 400 lliures
Bernat Ferrer, diputat reial, 400 lliures
El canonge Jacint Sansa, oïdor eclesiàstic, 400 lliures
Lluís València, oïdor militar, 400 lliures
Vicenç Ferriol, oïdor reial, 400 lliures
Pere Antoni Serra, assessor, 200 lliures
Francesc Lunes, assessor en lloc de Ramon Par, 200 lliures
Joan Baptista Pastor, advocat fiscal, 200 lliures
Sebastià Costa, escrivà major, 200 lliures
Josep Miquel Quintana, regent dels comptes, 200 lliures
Hug de Santjoan, racional, 200 lliures
Josep Quintana, exastor, 140 lliures
Agustí Dalmau, síndic, 130 lliures
Jeroni Galí, notari escrivent ordinari de l'escrivania major, 150 lliures
Miquel Marquès, notari escrivent extraordinari de l'escrivania major, 150 lliures
Segismond Bofill, ajudant tercer de dita escrivania, 140 lliures
Antoni Mir, procurador fiscal, 140 lliures
Salvador Tos, escrivent ordinari del racional, 150 lliures
Melcior Pagès, ajudant del regent dels comptes que per afers del consistori i servir el seu ofici, acompanyant del carruatge, 60 lliures
Montserrat Albià, un dels veguers ordinaris, 80 lliures
Josep Cortès, un dels veguers ordinaris, 80 lliures
Josep Blanch, un dels veguers ordinaris, 80 lliures”.

Tanmateix, no tota l'administració de la Generalitat podia eixir de la capital, alguns dels impostos per al manteniment de la guerra, per exemple el dret de la bolla, havien de continuar recaptant-se dins de Barcelona. D'altra banda, també es feren noves nominacions per als càrrecs de la institució perquè els seus titulars havien fugit a causa del contagi. Decidien també posar vuit guardies al Palau de la Generalitat, a 10 sous per dia, per evitar els pillatges o les intromissions indegudes dins de les seves dependències.¹⁰⁹

¹⁰⁹ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 198.200. 12.04.1651.

Finalment el 20 d'abril els diputats i oïdors decidiren portar el Consistori a la vila de Terrassa i agrairen "l'ofrena han feta a ses senyories (els consellers de Terrassa) en rahó de tenir lo Consistori y ajuntar aquell en la vila, y cases, per la hostatgeria de ses senyories, y officials, y demás persones que van en lur companyia".¹¹⁰ Dos dies després ja es trobaven units a la vila egarenca, els oficials, el diputat militar i l'oïdor de comptes arribarien el 6 de maig. El 24 del mateix mes el Consell de Cent rebia notícies de la instal·lació dels membres de la Generalitat a Terrassa.¹¹¹ A canvi de l'hospitalitat dels terrassencs, el General accedí a alliberar-los dels allotjaments de la tropa mentre es trobessin allà. La intenció de quedar-se a Terrassa queda contrastada per les reformes que feu el General a la casa on tenien Consistori. Instal·laren una reixa de ferro, una cortina, unes escales i una cortina.¹¹²

Tanmateix, no tot anava rodat a Terrassa, ja que durant els primers dies d'estança van haver d'anar per totes les cases de la rodalia per a trobar menjar. Al cap i a la fi, eren moltes les boques que s'havien d'alimentar. El dia després de la seva arribada anaren a les celebracions de la festa del Gloriós fent una aportació de 43 lliures a l'església del Sant Esperit.

Passats els dies, l'administració de les rendes del General tornà a la normalitat, si més no, a la quotidianetat de la guerra. S'establí que els administradors de cada tipus de dret haurien d'anar a passar comptes a Terrassa.¹¹³ Al mateix temps, la comunicació amb Barcelona i l'estranger era quelcom clau per a la defensa del país, i a tal efecte es nomenà per enviar la correspondència al terrassenc Pere Martí. Aquest passaria a viure fora de les muralles en una barraca per evitar un possible brot de pesta.¹¹⁴

Situacions similars a la de la Generalitat es van viure en altres institucions establertes a Barcelona. Un bon exemple és capítol de la catedral de Barcelona, el qual també patí els estralls de la pesta, per la qual cosa gran part dels seus membres havien decidit sortir de la ciutat. El 29 de març només hi havia presents a les estances de la catedral gòtica vuit capitulars, entre ells el canonge Pau del Rosso, que dotze dies després també deixaria la Ciutat Comtal. El buit de poder de l'Església a la ciutat i

¹¹⁰ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 203-204. 20.04.1651.

¹¹¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 118bis. 24.04.1651, dels diputats de la Generalitat de Catalunya.

¹¹² ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 230. 22.05.1651.

¹¹³ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 208. 02.05.1651.

¹¹⁴ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 210. 06.05.1651.

àmplies zones del país, provocà que altres institucions intentessin apropiarse'n propietats i rendes. En la mateixa reunió del capítol, el col·lector apostòlic denunciava davant dels canonges, que el governador i el Consell Reial cobraven les rendes dels bisbats vacants d'Urgell i Solsona.¹¹⁵ El 3 d'abril demanaren als capitulars absents, allotjats a Granollers, que retornessin el més aviat possible, i si fos possible, el dilluns 18 d'abril, que era la festa de Sant Francesc de Paula. Finalment decidiren no fer acte de presència a la citació que havien rebut. Tampoc tingué gaire sort la processor de Sant Francesc, que no se celebrà pel perill del contagi que comportava una aglomeració de gent pels carrers propers a la catedral.¹¹⁶ L'absència d'alguns dels canonges provocà un excès de feina als que es quedaren a les dependències de la Catedral. La fugida del canonge Boixadors a Granollers féu que l'hospital de la Santa Creu es quedés sense administrador, en el seu lloc nomenaren al bisbe Vidal.¹¹⁷

La presència dels canonges fugits a Granollers pot ser una bona explicació del perquè la Generalitat va escollir Terrassa com a seu provisional. L'esforç de l'universitat i els particulars granollerins era ja massa com per portar la Generalitat i tot el sèquit de personal que comportava. Malgrat les queixes del Consell de Cent, que es quedava sol al front de la defensa de la ciutat, com afirma Eva Serra, les sortides d'aquestes institucions d'abast nacional eren un fet habitual per llurs funcions d'abast territorial català i no estrictament barceloní.¹¹⁸ Paral·lelament Josep Queralt, regent de l'assessoria, i la resta dels altres doctors del Reial Consell Criminal, informà al Consell de Cent de l'arribada dels membres de la institució a la vila de Granollers el 17 de juny. La pesta, com en el cas del General, fou la causa de la fugida de la Ciutat Comtal.¹¹⁹

A les acaballes del mes d'abril de 1651 les autoritats barcelonines començaven a tenir problemes per allotjar els 700 soldats que vagaven pels carrers de la ciutat. Tres mesos abans de començar el setge el nombre de soldats per a guarnir Barcelona anava creixent per a prevenir qualsevol contratemps. Es decidí que per cada mestre de camp que hi hagués dels terços a la ciutat, hi hauria d'anar un membre de la Vint-i-quatrena de Guerra a donar-li suport logístic per a fabricar les barraques necessàries per allotjar les tropes.¹²⁰ En aquests primers moments les decisions eren preses des

¹¹⁵ ACB, *Constitucions*, Llibres de resolucions o actes capitulars, 1650-1660, f. 36-37. 29.03.1651.

¹¹⁶ ACB, *Constitucions*, Llibres de resolucions o actes capitulars, 1650-1660, f. 37. 03.04.1651 i 17.04.1651.

¹¹⁷ ACB, *Constitucions*, Llibre de resolucions o actes capitulars, f. 64r. 21.06.1651.

¹¹⁸ E. Serra, "L'enllaç del segle XV i el canvi de dinastia, 1518-1714" a J. M. Solé (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Enciclopèdia Catalana, vol. II, 2003, p. 40.

¹¹⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 181. 18.06.1651, de Josep Queralt.

¹²⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 42v-43r. 26.04.1651.

del govern de la ciutat sense tenir massa en compte l'assessorament dels comandaments militars destacats al Principat, ni d'altres institucions tals com la Generalitat i el Reial Consell.

El 2 de maig de 1651 la Cort de París va donar resposta a un dels precis més insistents de les institucions catalanes, el nomenament d'un nou lloctinent general del Principat. El lloc de comandament més alt del país va recaure sobre Charles de Monchy (1599-1658), marquès d'Hocquincourt i mariscal de França. Un nomenament que quedaria en paper mullat, atès que setmanes més tard Marchin seria nomenat governador general del Principat amb poders similars al de lloctinent per l'impossibilitat que Hocquincourt anés a Barcelona. En aquest sentit s'hauria de ressaltar la tasca de Pierre de Marca, aleshores ja nomenat bisbe de Coserans, el qual intercedí entre Catalunya i les altres esferes de París, a favor de la defensa de Catalunya i l'agilització dels nomenaments de càrrecs.¹²¹

El malestar i la degradació del poder polític reial a Catalunya per la manca de socors enviats fins al moment, va fer que les institucions catalanes es mostressin poc propenses a col·laborar-hi. La Generalitat es feia portanveu del malestar del poble, i el Consell de Cent que havia sofert la temptativa d'intromissió en les insaculacions durant el mandat de Schomberg, era reticent a fer més préstecs a l'administració reial. Davant l'absència de lloctinent, el governador Margarit, l'intendent visitador Marca i el lloctinent militar del rei es repartien amb dificultats i tibantors les atribucions del virrei capità general.¹²² Les principals accions, però, es feren en nom del governador, com a representant del rei, ja que el visitador intendent no era reconegut per les institucions. Un bon exemple és la detenció de Marchin, per raons de caire intern de la Fronda, per part de Margarit, l'intendent Bessons i Marca per ordre de la Cort francesa el 28 de gener de 1650.

Pierre de Marca havia volgut el càrrec de lloctinent després de set anys de males experiències amb els lloctinents enviats a Catalunya, però ni era aristòcrata, ni era militar. El paper de Condé, paladí de la Cort, de caire militar, no ho féu possible. El príncep de Condé va imposar a la reina regent el nom de Marchin per al càrrec de lloctinent militar al Principat, com a capità general i dipositari de les atribucions que volien equiparar-lo a un virrei interí. Aquesta maniobra fou mal vista per les institucions

¹²¹ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 191. 03.04.1651.

¹²² D. Aznar, "La Catalunya borbònica (1641-1659)...", p. 275.

catalanes per la condició de való, i no de francès, de Marchin, i per la seva actitud laxa amb els desordres militars al país. A més a més, les institucions de la terra defensaven que el mínim de duració d'un virregnat havia de ser de tres anys i no podia haver-hi interinatsges.¹²³ Tot i l'oposició des de Catalunya, Marchin tornava al Principat dos anys després de la seva expulsió del Principat. Com es pot copsar, els esdeveniments de la Fronda marcaven el tempo de les decisions i accions del front català.

La desaparició progressiva de Marca del panorama català des d'inicis de 1651 coincideix amb l'inici de la fi del domini reial de la monarquia francesa sobre el Principat. La marxa del Reial Consell fora de Barcelona tampoc ajudà en intentar mantenir fort el poder reial, el qual hagué de sostentar el governador Josep Margarit. Margarit va ser a partir d'aleshores l'única autoritat reial francesa que va restar a Barcelona a l'espera de tropes i un nou lloctinent que capgirés la situació. Aquesta situació provocà un acaparament de poder per part del governador, el qual seria un contrapoder a qualsevol lloctinent que arribés a terres catalanes.

Abans del nomenament interí de Marchin, diversos noms havien sonat per al càrrec de lloctinent del Principat: el duc d'Elbeuf, germà d'Harcourt; el príncep de Conti, germà de Condé; i el mariscal Hocquincourt, el qual, com s'ha fet saber, era la primera opció de la cort. Tanmateix, no seria fins el mes de novembre que es va nomenar en ferm el càrrec de lloctinent, que recauria en mans de La Mothe, un encàrrec que ja havia refusat quan el príncep de Condé li havia ofert el mes d'abril de 1651. Només la tràgica i ràpida evolució dels fets van propiciar el seu retorn. La desaparició momentània de Mazzarino i Le Tellier, principals reticències de Mothe per acceptar el càrrec, i la revolta del príncep contra el rei major d'edat, ja no contra la regència, obrí una conjuntura propícia per al retorn honorable de La Mothe al servei del rei a finals de 1651.¹²⁴

Amb un buit de poder per la manca de lloctinent i la dispersió de les institucions, la fugida de la Generalitat no només comportà problemes en el govern de la defensa de la ciutat, sinó que també en la defensa general del territori. Un bon exemple, al qual ja s'hi ha fet referència, és el pagament del Batalló, perquè les cèdules que s'havien de girar a favor de la Junta Major del Batalló necessitaven de les signatures d'un conseller barceloní i d'un diputat. Per a resoldre-ho, el 13 de maig es va haver d'enviar ràpidament un home a Terrassa per aconseguir la signatura d'un membre del General

¹²³ J. Sanabre, *La acción de Francia en Catalunya...*, p. 509.

¹²⁴ D. Aznar, "La Catalunya borbònica (1641-1659)...", p. 275.

que autoritzés la sortida de diners de la Taula de Canvi. La necessitat d'homes per a la guerra era cada cop més visible i els diners eren cada cop més escassos.¹²⁵ La recaptació començava a ser cada cop més minsa, fins a tal punt que el recaptador del General a la zona del llevant només va poder cobrar tres dels últims sis mesos d'imposicions.¹²⁶

Si la situació econòmica del Batalló no era bona, la seva organització començava a ressentir-se'n. Dels quatre membres que la composaven tan sols dos eren presents a Barcelona d'ençà del contagi. Aquesta mancança provocà que no s'hagués reemplaçat el difunt veedor general, per la qual cosa el Consell de Cent proposà als diputats que un dels dos antics ajudants que tenien els membres de la Junta el substituís. El nomenament era necessari perquè l'escollit hauria d'anar a cobrar el que devien les universitats d'arreu del territori per al manteniment del Batalló.¹²⁷ Paral·lelament es manà als veguers que enviessin per escrit allò que havien recaptat. Davant de l'interès de la Generalitat perquè la Junta del Batalló anés a Terrassa, el Consell de Cent i els membres de la junta respongueren que aquesta no sortiria de la ciutat per estimar-ho així ambdues institucions.¹²⁸ El 29 de maig el consell barceloní envià una missiva a Terrassa perquè Pau del Rosso, president de la Generalitat, fes arribar els poders necessaris per poder llevar els diners de la taula de canvi per al Batalló.¹²⁹

El 15 de maig, degut a les vacants en els càrrecs de diputats a Corts, es convocaren els tres estaments a Terrassa per a insacular les vacants. Per a diputats eclesiàstics es convocà a Francesc de Monpalau, abat de Banyoles; Pere Morell, sagristà i canonge de Barcelona i Pere Quer, canonge de Lleida. Per als militars Agustí Cornet, Isidre Gorch i Vicenç de Viladomar. I per als reials Josep Miquel Quintana, Pere Gaval, Josep Rovira.¹³⁰ Es feu també l'elecció de nous càrrecs, entre els que destaca el de procurador fiscal general.

Els problemes dins de l'administració de la Diputació del General començaren aflorar a finals de maig. Els diputats eclesiàstic i militar i l'oïdor militar denunciaren a Josep

¹²⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 151v-152r. 13.05.1651, als diputats de la Generalitat.

¹²⁶ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 211. 07.05.1651.

¹²⁷ S'envià correspondència a les següents ciutats: Manresa, Vic, Girona, Ripoll, Vilafranca del Penedès, Igualada, Cervera, Santa Coloma de Farners, Cardona, Solsona, Elna, Perpinyà, Granollers, La Seu d'Urgell, Figueres, Camprodon, etcètera.

¹²⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 160r. 20.05.1651, als diputats de la Generalitat.

¹²⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 165v-166r. 29.05.1651, als diputats de la Generalitat de Catalunya.

¹³⁰ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 219. 15.05.1651.

Miquel Quintana, regent dels comptes de la institució, per haver perdut el respecte al diputat eclesiàstic en públic a la plaça major de la vila egarenca mentre passejaven per sota les voltes enfront de la carnisseria, la qual cosa ocasionà un petit tumult entre oficials i diputats. La disbauxa s'originà per l'acusació del diputat al regent de no portar bé els comptes.¹³¹ Quintana seria cessat immediatament del seu càrrec, que ara l'ocuparia, per poc temps, el notari terrassenc Josep Peyret, ciutadà honorat de Barcelona. Una incompatibilitat entre dos càrrecs va provocar que Peyret deixés el càrrec de regent, que tornaria a mans del cessat Quintana a principis de juny, un cop provat el seu penediment.

Si els problemes de la Generalitat lluny de Barcelona se cenyien a picabaralles intetnes, el principal maldecap del consell barceloní era l'aprovisionament de la ciutat abans que arribés l'enemic. Durant el període d'abastiment, el consell va rebre ofertes de diverses viles per a proveir a la ciutat. Ja feia uns mesos que el bloqueig marítim estava fent minvar les aportacions del comerç provinents de les regions costaneres catalanes i italianes. Una bon exemple dels oferiments que s'han pogut és el que féu la universitat de la vila de Granollers el maig de 1651 per si la ciutat estaria interessada en comprar gallines i carbó de les contrades del Vallès.

La resposta a l'ofertament granollerí va ser molt positiva, ja que qualsevol ajuda exterior era rebuda de bon grat per part dels consellers, tanmateix volien repensar-se la compra de les partides de carbó.¹³² Uns dies després el Consell de Cent demanà que els enviessin els preus de les partides de carbó que oferien de part de la cartoixa de Montalegre. En la mateixa carta s'informava que els cirugians, oficials i fadrins de la ciutat cobraven per jornal, per no poder assegurar un salari pel càrrec que exercien.¹³³ El 22 de juny s'agraí als consellers de Granollers la venda de vint parells de pollastres ja pagats. Els hi pregaven que continuessin proveïnt de gallines fins que s'acabessin els diners que els hi havien emparaulat.¹³⁴ El 3 de juliol la ciutat donava altre cop les gràcies per la provisió de gallines que feien i demanava que continuessin treballant incesantment com fins aleshores per al manteniment de Barcelona.¹³⁵ El 21 de juliol de 1651 el govern barceloní agraià de nou als consellers de Granollers l'enviament de gallines a la ciutat, amb l'esperança que la relació continués el mateix bon camí:

¹³¹ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 238. 27.05.1651.

¹³² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 163r. 23.05.1651, a la universitat de Granollers.

¹³³ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 164r. 25.05.1651, a la universitat de Granollers.

¹³⁴ En cap document s'ha trobat la suma que havien emparaulat ambdues institucions. AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 179. 22.06.1651, a la universitat de Granollers.

¹³⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 2r. 03.07.1651, a la universitat de Granollers.

“restarà en perpètua memòria d-elles en fer tot lo que li serà possible en benefíci de aqueixa vila com la experiència ho amostrearà...”.¹³⁶

La situació comercial i alimentària a Granollers seguia de la mateixa manera que en la darrera carta adreçada al consell barceloní. El vint-i-dos de juny avisaren que el dijous abans, el dia del mercat, no arribaren provisions per abastir totalment a la vila i a les partides destinades a la ciutat: “per ocasió de la concurrència del temps no és estat possible poder fer major prevensió de gallines de les que ab la present enviam”. En aquella ocasió s’enviaren en total vint parells de gallines -a 20 reials el parell-, dos parells de pollastres -a 8 reials el parell- i el port per a enviar-ho 24 reials. En total 44 lliures que la ciutat havia de pagar al corredor Rafel Peyret del convent de Sant Francesc de Paula de Granollers.¹³⁷ L’1 de juliol el consell de la universitat de Granollers enviava altre cop gallines i ous comprades a tres proveïdors diferents “... y ab gran treball y penúria se compren per a dilluns més prop”.¹³⁸

Les dificultats del moment per a trobar menjar, es veurien agreujades com en el cas de Granollers i Terrassa, per la presència d’institucions com el Reial Consell Criminal o alguns dels canonges de la seu de Barcelona, que deurien tenir preferència davant de vilatans. Fins i tot amb curtes estades de capitans generals del Principat quan el 13 de juliol de 1651 arribà a Granollers el mariscal Marchin acompanyat de Marca, on efectuà una parada per a conversar amb les autoritats presents a la capital vallesana abans d’anar a Barcelona.

La importància de la documentació referent als socors de Granollers és la inexistència de documentació municipal per al període del setge. Així, sense aquestes cartes entre els dos governs municipals no es podria testimoniar el paper de la vila vallesana en uns moments tan difícils en què provisionava i fou la llar d’alts càrrecs militars, autoritats com part dels canonges de la seu de Barcelona i institucions com ara el Reial Consell Criminal. El Vallès fou durant uns mesos, a banda de Barcelona que mantenia la presència del Consell de Cent (la institució més activa del moment), un pol polític a tenir en compte, des d’on sortien premises, emisaris per a recaptar diners, aixecar lleves, etcètera.

¹³⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 31v-32r. 21.07.1651, a la universitat de Granollers.

¹³⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 184. 22.06.1651, de la universitat de Granollers.

¹³⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 196. 01.07.1651, de la universitat de Granollers.

El mes de maig de 1651, dos mesos abans d'iniciar-se el setge, Vicente Candotti, el nunci del Vaticà a Catalunya, parlava amb aquestes paraules de la situació de Barcelona a Roma: "Con ello puede ver el infeliz estado de esta ciudad, que no es otro que el del agonizante es sus últimos instantes".¹³⁹ Les paraules del nunci malgrat ser força encertades per la visió que es podia tenir d'una ciutat mig buida degut a la pesta, serien contrariades per l'esforç de les institucions i el poble català que aguantarien quinze mesos de setge.

Irònicament, com en diversos passatges del setge, les institucions de la terra confiaren en la bondat del príncep Condé. El dia 12 de juny els diputats de la Generalitat li enviaren una lletra al príncep per donar-li les gràcies per haver nomenat a Marchin com a capità general de les armes de Catalunya, tanmateix Pau del Rosso i la resta de diputats no trigarien gaire en capgirar les seves preferències. Mesos després aquesta recomanació es veuria com un dard enverinat, ja que Marchin deixaria el país, amb homes i diners, per enrolar-se al bàndol dels príncps revoltats a la Fronda.¹⁴⁰ Entre els tinentes generals del militar de Lieja s'ha de destacar la presència del marquès d'Aguilar, governador general, i Josep d'Ardena, comte d'Illa, una maniobra de París per a mantenir la pau entre les elits catalanes.

Mentrestant, els homes de Felip IV anaven aconseguir els seus objectius atravesant el Principat. El mes de juny de 1651 quan les tropes del marquès de Mortara avançaven ràpidament per ponent, el cardenal Mazzarino començà a cartejar-se amb Le Tellier per a tractar, entre d'altres problemes, l'extrema situació que patia Barcelona. Tot i que la Ciutat Comtal no fou el tema central de la carta, li digué:

*"Il me semble qu'on n'a pas assez fait pour la Catalogne, et je persiste plus que jamais à croire que, par les raisons que j'ay dictes et mandées beaucoup de fois, il estoit plus à propos, pour le service du Roy et pour contraindre les ennemis à une paix raisonnable, de retrancher quelque chose des troupes et de la despense en Flandres puor mieux assister la Catalogne; mais, à ce que je vois, tout va comme il plaist à Dieu, et pourveu que M. le Surintendant employe le plus pur et le plus net des finances à la satisfaction de quelques particuliers..."*¹⁴¹

L'anterior fragment esdevé un clar exemple dels problemes que patia la causa catalana a París. D'una banda Mazzarino mostrava el seu interès per treure recursos del front de Flandes per a destinar-los a Catalunya, i de l'altra es veia incapacitat a l'hora d'ajudar el Principat perquè el duc Charles de Vieuville, superintendent de les

¹³⁹ ASV, Nunciatura Espanya, vol. 95, f. 343, citat a J. Sanabre, *La acción de Francia en Cataluña...*, p. 503.

¹⁴⁰ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 247. 12.06.1651.

¹⁴¹ J. Mazzarino, *Lettres du Cardinal Mazarin...*, p. 219.

fincances del regne, tenia altres interessos donant suport a “quelques particulars”, tot referint-se als prínceps frondistes.

A mitjans de juny a Catalunya, enfront l'imminent arribada per terra de l'enemic, s'intensificaven els contactes entre les institucions del país per a tractar temes de defensa per tal d'assegurar els contorns de Barcelona.¹⁴² El 13 de juny es reuniren a la parròquia de Santa Coloma de Gramenet el governador general, els doctors del Reial Consell Criminal i els enviats del Consell de Cent i de la Generalitat. Acordaren el pagament del Batalló amb 5.000 lliures de la Taula de Canvi de Barcelona.¹⁴³ Del Rosso va escriure a Onofre d'Alentorn sobre la trobada:

“En la conferència se tinguda en Santa Coloma de Gramenet ab los senyors consellers aserca del batalló, se resolgué que nostre consistori dóna poders a dits consellers per pagar los officials se trobaven en Barcelona i axí mateix en quant pagassen per affers del dit batalló en dita ciutat obrassen, y ab la mateixa conformitat donaren dit poder a nostre consistori per los affers de fora, y per poderho posar en exequió nos falta que Cudina isca de exa ciutat ho nos envie lo resto del que deahen y així mateix conclueixen quiscuna més les universitats y demés comuns pera que los senyors anomenara lo consistori per la mort del canonge Bellver y renunciació de Ximenes y venint lo senyor Pobla puga solicitar y assistir als soldats que tan ne necessitan...”¹⁴⁴

La proximitat de l'enemic apremiava cada cop més les gestions per a una defensa coordinada i per a la recerca de recursos humans i econòmics. El 14 de juny s'informava des de la plaça de Sant Jaume a Josep d'Ardena que ja es veien al mar alguns enemics des de Montjuïc. A més a més, es tenien notícies que l'esquadra hispànica estava venint des de les costes valencianes i balears a tota velocitat.¹⁴⁵ Cal destacar la importància dels corsaris balears en l'empresa de Barcelona al llarg del setge. Barcelona per a ells, segons Miquel Deyà, era una oportunitat única per aconseguir algun tipus d'aventatge o ascens social en el petit regne de Mallorca. Era un suport militar marítim clau donada la situació demogràfica i econòmica de Castella.¹⁴⁶

La resposta fou ràpida i s'ordenà que les tropes que arribessin amb Saint Maigrin, uns 2.000 infants allotjats a l'Hospitalet, acampessin prop de la torre del Cap de Riu amb la

¹⁴² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 170v. 07.06.1651, als diputats de la Generalitat de Catalunya.

¹⁴³ ACA, Generalitat de Catalunya, *Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652*, f. 248. 13.06.1651.

¹⁴⁴ ACA, Generalitat, *Registre de correspondència tramesa essent diputat Pau del Rosso i oïdor reial Vicenç Ferriol, 1651-1652, N-866-867, v-16. Lletres trameses, 1650-1651, N-866. Registre 1r. Trienni 1650. f. 235. 16.06.1651. Carta de Pau del Rosso a Onofre d'Alentorn i als presidents del Batalló.*

¹⁴⁵ AHCB, *Lletres closes*, f. 185, citat a J. Sanabre, *Op. Cit.*, p. 507.

¹⁴⁶ M. Deyà, “Repercussions del Tractat dels Pirineus a les Illes Balears”, p. 55-66 a Òscar Jané (ed.), *Del Tractat dels Pirineus a l'Europa...*, p. 55.

cavalleria del Vallès.¹⁴⁷ El 20 de juny les reunions d'urgència seguien a primera ordre del dia. El una roureda prop del molí de Sant Andreu es reuniren Josep d'Ardena, comte d'Illa, un emisari del Consell de Cent, el governador Margarit i Marsilly.¹⁴⁸ Ardena continuava les reunions amb alguns membres del consell barceloní des de la vila de l'Hospitalet el 25 de juny.¹⁴⁹

El mateix dia 25 el Consell de Cent adreçà una carta a les ciutats i capítols d'arreu de Catalunya per a mostrar la situació límit que vivia la capital i les urgents assistències que necessitaven de tots els catalans:

“Lo haver condit tant lo mal del contagi en esta ciutat la ha dexada tant despoblada de ciutedans y habitants que-ns veyem impossibilitats de poder reisistir a la invasió que lo enemich amenassa, axí per mar com per terra, contra d-ella, que la tenim per certa axí per cartells de nostre embaxador en la Cort del Rey Nostre Senyor y per los continuats avisos tenim de Itàlia y Fransa, com també per sas novas tenim de la frontera. U, per haver vist ja passar per devant d-esta ciutat catorse vaxells de alto bordo que són part de dita armada, tot lo que nos obliga a representar-ho a vostres senyories per a què y sie servit prevenir lo número de gent los sie possible per-a poder acudir de la defensa d-esta ciutat, sempre que la ocasió ho demane, de la qual farem sabidor a vostres senyories a qui suplicam sie servit donar-ne alguna notítia als llochcs circumvehins y als ciutedans d-esta ciutat que per rahó del contagi se són retirats en aqueixa confiant de vostres senyories y d-ells com a tant bons servidors del Rey Nostre Senyor nos faran mersè de assistir a esta ciutat, pus depen ja d-ella la conservatió de la Província, assegurant a vostres senyories que esta ciutat ho sabia regonéixer en totes occasions que sien del servey de vostres senyories, a qui Nostre Senyor guarde. Barcelona y juny als 25 de 1651”.¹⁵⁰

Pocs dies abans els diputats de la Generalitat donaven les gràcies a Josep Galceran de Pinós informant-lo de la prompta sortida cap a Barcelona de Marchin, el qual tindria un paper clau en la defensa de Barcelona:

“Estimant a vostra mercè lo avís nos dóna de la pretensa al que s-espera partirà lo senyor de Marsin aconsolant-nos tan solament de la dilació lo veurer tractar del fons del diner per lo sustento de la armada que ella y lo Principat estan en lo més miserable estat que-s puga considerarsent impossible poder subsistir uns ni altres un mes del die de vuy en avant sens un considerable socorro de diner, pus sens elles acabar-ho tot, particularment ab la entrada de novas tropas, en lo que toca a la llicència per tornarsen, nosaltres condecendim ab lo gust de vostra mercè com axí le-y le-avem scrit, y també tractat ab los senyors consellers per lo que quant al que toca al interès de la ciutat és cert que ses senyories scriuran estimant-li lo cuydado entretant te de nosaltres acistencies a vostra mercè guarde, a 21 de juny 1651”.¹⁵¹

¹⁴⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 174v-175r. 14.06.1651, al comte d'Illa.

¹⁴⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 178r. 20.06.1651, al comte d'Illa.

¹⁴⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 179v. 25.06.1651, al comte d'Illa.

¹⁵⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 180r. 25.06.1651, a les ciutats i capítols de Catalunya i els seus comtats.

¹⁵¹ ACA, Generalitat de Catalunya, *Lletres trameses*, 1650-1651, N-866. Registre 1r. Trienni 1650. f. 238. Carta dels diputats de la Generalitat de Catalunya a Josep Galceran de Pinós.

Amb problemes cada cop més evidents per a l'entrada de menjar a la ciutat, el consell barceloní reiterà en demanar a totes les universitats del país que enviessin aliments el més aviat possible. Per a fer-hi front la ciutat faria un assentament que cobriria els pagaments.¹⁵² Un dels protagonistes de l'abastiment de Barcelona fou Diego Artés, un comerciant actiu per la zona dels Pirineus que actuà a favor del proveïment de la ciutat. Un dels primers contactes amb Artés fou el 29 de juny quan el consell l'advertí que s'apressés a enviar 3000 moltons que tenia preparats a Perpinyà.

Malauradament, el 1651 no seria recordat al llarg de les dècades per la seva bonança, sinó per l'arribada de la pesta i per la greu sequera que atacava als camps del país. El mercader i assentista Diego Artés informava que a la ciutat de Girona s'estaven duent a terme processons perquè l'aigua fes acte de presència per a regar les seques terres catalanes de la primavera de 1651.¹⁵³ En aquest context Artés havia d'intentar paliar la carestia d'una ciutat, que a diari consumia més de 160 moltons "perquè ningú en lo die de peix no menja sinó carn...".¹⁵⁴ La pesca aquells dies començava a escassejar pels perills que comportava apropar-se massa a la vora del mar. Amb el setge més avançat els barcelonins farien un pas endavant i arriscarien la vida per a pescar als molls i les dressanes, convertint-se en uns blancs perfectes per les naus enemigues.

La organització del Batalló, tot i que feia mesos que se'n parlava, encara no estava del tot decidida. Un pas endavant per a solucionar-ho fou la decisió de la Vint-i-quatrena de guerra, que el 13 de juliol notificà a Francesc de Mosterós¹⁵⁵ que seria el mestre de

¹⁵² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 180r. 25.06.1651, a totes les universitats del Principat.

¹⁵³ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 127. 04.1651, de Diego Artés.

¹⁵⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 184. 29.06.1651, a Diego Artés.

¹⁵⁵ Francesc de Mosterós, fill del ciutadà honorat de Barcelona Gabriel Antoni de Mostarós i de Magdalena Bosser Prats, pertanyia a una influent família de l'alta burgesia barcelonina de juristes, adroguers, però sobretot metges. El seu pare, com el seu avi i oncle per part materna, fou metge. Tanmateix, Francesc es decantaria pel món de les armes pel seu caràcter valent i ardit, característiques que el portarien fins a les més altes esferes militars del país.

L'any 1641 ostentava el càrrec d'alferes i assistí al tinent coronel Antoni Meca en el setge de Tarragona. A la batalla de Tamarit (10 de juny de 1641), Meca amb l'ajut de Mostarós i d'altres aconseguiren prendre posicions molt avantatjoses als enemics. Dos anys més tard ja es té constància del seu càrrec de capità en què va prendre part de la presa del castell d'Horta, on guià un miler d'homes que assaltaren la plaça darrera seu, ja que va ser el primer en entrar. Un altre acció militar a destacar del brau militar català fou el mes de novembre de 1646 quan l'exèrcit francocatalà estava assetjant la ciutat de Lleida. En aquesta ocasió, però, Mosterós no tingué tan bona sort i fou un dels centenars de ferits que intentaren assaltar el fort de Rebé (Vilanoveta).

El mes de juliol de 1647 degut a la seva meteòrica carrera militar va merèixer la confiança de la Diputació del General que l'escollí diputat en el lloc del desinseculat Antoni Granollachs. Aquest pas no hagués sigut possible malgrat tot, si Lluís XIV no l'hagués nomenat amb anterioritat cavaller del Principat de Catalunya. En la concessió del privilegi Mosterós detentava els càrrecs de mestre de camp dels exèrcits de Catalunya, sergent major dels de la Cavalleria, governador militar de la plaça de Barcelona i governador del castell de Montjuïc.

Els èxits militars li continuaren donant galons davant de les autoritats polítiques i militars catalanes. El mes de juliol de 1648 el terç de Mosterós va anar a prendre part del setge que s'estava duent a terme a la ciutat Tortosa. Aleshores ja tenia el càrrec de mestre de camp. Les tropes catalanes realitzaven les

camp del regiment de la ciutat de Barcelona, per les seves qualitats militars i per “el seu amor a la ciutat”.¹⁵⁶ El 9 de juliol la junta ratificava l’acord pres en consell de la ciutat per a fer una lleva de 2.000 homes a càrrec no només de la caixa de la ciutat, sinó també de totes les universitats del Principat.¹⁵⁷ A cada home se li oferirien 4 reials i pa de munició diaris, i 3 lliures per aquells que aportessin la seva propia espasa.

A banda del nomenament com a mestre de camp d’aquest terç de 2000 homes a Francesc de Mosteròs, es nomenà veedor del terç a Francesc Sangenís, ciutadà honrat i mercader, i a Francesc Alòs, un botiguer de teles, com a pagador del mateix.¹⁵⁸ Francesc Fontanella, que passaria mesos allunyat de la ciutat, ostentava el càrrec de governador de l’artilleria de la ciutat, per la qual cosa s’embutxacaria 80 lliures mensuals.¹⁵⁹ Mentre que el brau Mosterós rebia una grata notícia per a la seva carrera militar, Josep d’Ardena patia el setge que els castellans estaven fent a la vila de Cervera.¹⁶⁰ Gràcies a la resistència dels cerverins, un dia després els castellans desistien de prendre la vila i es dirigiren a Tarragona per ajuntar-se amb l’armada de mar. Per la seva part Marchin seguia el seu camí cap a Barcelona fent nit a Granollers el dia 13 de juliol.¹⁶¹ El dia de la seva arribada a la capital estava previst per al 14, els consellers l’esperarien al pal, amb tot el cerimonial, entre les sis i les set del matí.¹⁶² Amb Marchin i les seves tropes hauria d’arribar Mosterós amb la lleva de 2.000 homes que se li havia ordenat. Aquests destacaments eren els que tenien encomanada la defensa del Pla de Barcelona a l’arribada de la infanteria i la cavalleria enemiga.¹⁶³

El mateix dia 13 de juliol el Consell de Cent féu crides a la població per a collir el blat que hi havia a l’entorn de la ciutat, tot oferint franquesa de drets d’entrada de

tasques de complement del setge, tot ajudant als set mil homes i tres mil cavalls francesos que duïen les regnes del combat. En aquest context el general Marchin demanà gent per feina de sapa i mobilitzà al terç de Mosteròs, fet que l’enutjà ostensiblement, afirmant al general francès que si els seus homes no servien per efectuar l’investida a Tortosa, tampoc servien per a treballar.

Fruit d’aquesta discussió, l’estat major francès va acabar reconeixent els mèrits del mestre de camp barceloní, i l’accontentaren amb tota mena de compliments, cedint-li l’atac per la part de l’Hospital.

Fins i tot Joan Guàrdia, un pagès de L’Esquirol, testimonia la fama del militar arreu del país. El mes d’octubre de 1651 mentre els defensors de Barcelona s’havien fortificat a Montjuïc, “...y an posat per capità lo soldat que-s diu Mosturás y és astat lo més valent oma y més ferm de Catalunya, perquè moltes vegades lo an anat a anvestir y tostoms los ha batuts” (A. Pladevall; A. Simon, *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII. Segons el Diari de Joan Guàrdia, pagès de l’Esquirol, i altres testimonis d’Osona*. Barcelona, 1986, p. 70). L’empresa de Mosteròs acabà amb èxit i els seus homes apresaren cent cinquanta homes. La seva vida acabaria amb la defensa de la ciutat de Barcelona el 1652. Més endavant s’acabarà ressenyant les seves peripècies militars.

¹⁵⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 21v. 12.07.1651, a Francesc Mostarós.

¹⁵⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 45r. 09.07.1651.

¹⁵⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 46r. 11.07.1651.

¹⁵⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 47v. 20.07.1651.

¹⁶⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 22v. 12.07.1651, al comte d’Illa.

¹⁶¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 23r. 13.07.1651, a Marchin.

¹⁶² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 23v. 13.07.1651, a Marchin.

¹⁶³ AHCB, Consellers, 1.C.I-14, *Esbarranys de lletres*, 12.07.1651, Francesc Mosterós.

mercaderies a Barcelona. Qui no volgués o no pogués entrar-ho dins de les muralles tenia la opció de portar-ho al monestir de Valldonzella, aleshores ja sense monges i fortificat, on se'ls pagaria.¹⁶⁴ També es feien precés a ciutats com Manresa o Girona perquè apleguessin tot aquell forment que poguessin aconseguir. Per ordre de la Vint-i-quatre el comerciant Diego Artés tenia en camí els diners per a comprar 500 bous i 400 tocinos salats per a fer front a les primeres setmanes de setge.¹⁶⁵

A Girona el consell barceloní també tenia un corredor d'orella de confiança, Hipòlit Mestre. El 17 de juliol li oferiren 13.982 lliures per a fer front als moltons comprats per Artés. En una primera remesa arribarien 2.000 caps de bestiar, i mica en mica anirien arribant els 12.000 restants que la gent d'Hipòlit Mestre (entre ells el comerciant Cristòfol Sangenís) tindria a la capital gironina.¹⁶⁶ Per a pagar la mercaderia, el conseller en cap, el conseller cinquè, el diputat Ferriol i 400 homes anirien des de Montgat a Girona a portar les lletres de canvi necessàries per tirar endavant el tracte.¹⁶⁷ Dies després Artés avisava que no trobava tocinos, ni vaques ni bous per tot l'Empordà. Davant d'aquesta situació, la preocupació del consell era cada cop més accentuada.¹⁶⁸ La cerca d'Artés estava tenint els mateixos resultats que les lleves que s'estaven preparant pel territori.

Els dies passaven i l'abastiment de la ciutat i l'arribada de socors militars no arribaven per enlloc, és per això que el 30 de juny els consellers de Barcelona van demanar al duc d'Anjou, al duc d'Orléans, al príncep de Condé i a Le Tellier, que fessin tot el possible a la cort per aconseguir recursos per a defensar la capital catalana.¹⁶⁹ El mateix dia s'instava a l'ambaixador Josep Galceran de Pinós que accelerés les seves gestions perquè ja s'havien vist passar altre cop per davant de Barcelona 14 vaixells enemics i "...com de la que tenim de què don Joan de Àustria ve de les parts de Itàlia ab les galeres y gent a effecte de sorprendre esta ciutat".¹⁷⁰ I finalment aquell mateix dia s'escrigué al rei mostrant-li el panorama que s'estava patint al país:

"Los excessos que los soldados ventse desperats ab tanta misèria han fet ab los paysans de aquesta provincia són estats tant grans que-ls han fet experimentar als enemichs que fondas rael té en los cathalans lo amor tenen a V. Magestat y aqueixa corona ab deu anys que ha que gosan de sa suau obediència, puix los ha obligat a passar-los ab dissimulació, cosa que atesa la naturalesa y qualitat dels

¹⁶⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 24r. 13.07.1651, crida del C. de Cent.

¹⁶⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 26r. 15.07.1651, a Diego Artés.

¹⁶⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 30r. 17.07.1651, a Hipòlit Mestre.

¹⁶⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 41v-42r. 25.07.1651, a Cristòfol Sangenís.

¹⁶⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 33r. 22.07.1651, a Diego Artés.

¹⁶⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f.185r. 20.06.1651, al duc d'Anjou, duc d'Orléans, príncep de Condé i Le Tellier.

¹⁷⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 185r. 30.06.1651, a Josep Galceran de Pinós.

paysans (experimentada per los altres Reys) se té per miracle de feidelitat y ha ocasionat al enemich a fer-ne públicas queixas de paraula y en scrits en la Província". Esperava aquesta ciutat en temps de tanta tribulació, experimentar finezas dels ministres que Vostra Magestat té en aquesta Província, iguals a las offertas havien fe en tota ocasió y conformes al que poch temps ha experimentat la ciutat de València dels ministres del Rey Cathòlich, los quals assistiren sempre en ella treballant per remediar lo mal y lo que ha vist és que se són absentats dexant-nos enmig dels treballs se-ns haver-se restat, sinó és lo respectable governador y lo Doctor Narsis Peralta, dels quals se pot dir, han conservat en esta ciutat lo nom de ministres de Vostra Magestat, assistint-nos en totas occasions ab tota puntualitat y si bé los demés quant se partiren nos offeriren cuydar de nostra conservació y de fer-nos portar viures y lo demés necessari, fins ara podem assegurar a Vostra Magestat non havem vist effectes alguns, quant la ciutat de Gerona y algunas vilas en semblants occasions y treballs sols ab lo cuydado de algú d-ells ha experimentat socorros y assistèncias molt puntuals, y havent-los representat que estavem sens metges y chirugians /sic/ suplicant-los compellissen als que habitaven en esta ciutat y sen eren anats a tornar-hi nou havem pogut alcansar essent molts los milanars de personas que per falta de no ésser assistides ab doctors i chirugians són mortas en esta ocasió".¹⁷¹

A més a més feien saber al rei Lluís XIV les dificultats que el governador Margarit tenia per administrar justícia a la ciutat per l'absència dels doctors del Reial Consell, els quals havien fugit a Granollers a causa del contagi: "reprimint als de mala intenció (si ne ha) ab lo temor de la pena". Com també instaven que es nomenés un lloctinent el més aviat possible.

Una visió ben diferent tenia el rei, que creia ben proveït el front català amb el nomenament interí de Marchin com a capità general, el qual encara no havia arribat a la ciutat. D'altra banda, els consellers feien arribar al rei les seves diferències per la separació de dos càrrecs que tradicionalment havien anat units, el de capità general i el de lloctinent del Principat:

"Los inconvenients que en totas occasions que los càrrechs de virrey y capità general se són separats se han experimentat y las contrafactions a nostres constitucions que per poder governar ab la auctoritat que convé ne han de resultar nos han obligat a suplicar ab altres a Vostra Magestat fos de son real servey aconsolar-nos enviant promptament persona ab ditas qualitats de virrey y capità general, juntament ab las demés assistèncias de tropas diners y viures...".

Enfront d'aquesta situació rocambolesca, les autoritats hispàniques estaven posant a punt a Mequinensa el gruix de les tropes castellanés, que havien de donar suport als homes que ja havien començat la campanya de Catalunya. La ciutat, com s'havia

¹⁷¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 94, *Lletres closes*, f. 187-188. 30.06.1651, a Lluís XIV.

decidit dies abans, tenia preparats la insuficient suma de 2.000 infants i 200 cavalls del Vallès prop del Llobregat.

A principis de juliol la Cort de Madrid respirava optimisme, veien per fi la llum al final d'un malson que ja durava onze anys. Felip IV escrivia a a Sor María de Ágreda que la situació de defalliment del Principat era la idònia per començar un atac, "En Cataluña se abrasan de peste y de hambre, y hasta ahora no ha entrado francés alguno en su socorro...", tot i això, reconeixia les febleses del seu exèrcit, el qual, veia que era molt difícil qualsevol ajut de la Cort que atravesava una difícil situació econòmica, "...con que si tuviéramos medios pudiéramos lograr tan buena ocasión; pero con los pocos que tenemos se procurará hacer lo posible".¹⁷² A Catalunya, tot i la difícil situació que es vivia, es pensava que Barcelona resistiria l'estocada hispànica gràcies a algun socors provinent de França.

El nomenament de Joan Josep d'Àustria per posar-se al capdavant dels exèrcits del seu pare a Catalunya, no només suposava l'arribada d'un bon militar amb resultats brillants en terres italianes, sinó també la injecció d'un bon nombre de tropes que donessin suport a les que ja havien avançat des de les terres de ponent. El mes de juliol de 1651 vingueren de terres italianes, juntament amb el fill bastard del monarca hispànic, les esquadres de Sicília, Nàpols, la resta de forces marítimes i terrestres de la zona, com les galeres de Gènova i Sardenya i l'infanteria del Milanesat, que comptava amb uns 2.500 alemanys curtits als camps de l'Europa central, i uns 800 italians.¹⁷³ Així doncs, Felip IV destinà al front de Barcelona quasi totes les forces, per no dir totes, que tenia en territoris italians, les quals se sumarien als 6.000 infants, 2.000 mil cavalls i 20 peces d'artilleria amb els que ja comptava el marquès de Mortara. Havien de contrarestar els 8.000 homes que l'exèrcit francocatalà havia ajuntat per a recuperar Tarragona i Tortosa.¹⁷⁴ Empreses catalanes que no es durien a terme, per la qual cosa aquest gruix d'homes es deuria destinar a parar l'avanç de les tropes castellanes a la franja entre Balaguer i Cervera, així com per a malmetre la logística de l'enemic al Camp de Tarragona, punt clau per a l'alimentació de la soldadesca hispànica.

La ferma aposta de recuperar el Principat per part del Felip IV va provocar que des de la Cort madrilenya acceptessin certs perills. Agafant les paraules de Raquel Camarero,

¹⁷² F. Silvela, *Cartas a Sor María de Ágreda y Felipe IV*, volum II, Madrid, 1985, p. 82.

¹⁷³ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 34. Alhora, acompanyaren aquestes tropes una lleva de mil homes de la zona de Jaén, 1.500 presidiaris i una tropa de 10.000 infants.

¹⁷⁴ BNE, *Sucesos de 1647*, ms. 2.378, f.47.

la campanya que s'estava preparant era "el esfuerzo final hasta Barcelona".¹⁷⁵ A banda del perill que Castella caigués en una fallida financera, hi havia la por a què algunes zones s'alcessin contra les dures condicions socioeconòmiques imposades per la monarquia per a sufragar les necessitats bèl·liques. S'ha de tenir en compte que només a la península els Àustria tenien dos fronts que bloquejaven gran part de les hisendes de les municipalitats. L'any 1651, amb el pas dels mesos, la situació era cada cop més preocupant, i més cara, per als interessos hispànics. El Consejo de Castilla el mes d'octubre de 1650 ja advertia que "podríase temer disturbios en todos los pueblos".¹⁷⁶ La idea inicial dels consellers de Felip IV i els principals caps militars destinats a Catalunya, Joan Josep d'Àustria i Mortara, era mobilitzar més de 20.000 soldats d'infanteria, a banda dels que hi havia el mes d'agost de 1651 a Catalunya, procedents de la Corona de Castella i de la Corona d'Aragó (dels Regnes d'Aragó, Mallorca i València). A més a més els soldats de nacions també havien de tenir una presència notòria, entre 8.000 i 9.000 homes. A tot això se li sumarien els socors marítics, dels quals se'n féu ressò Pierre de Marca el 30 de juny quan avisava a la ciutat que patiria un "susto" amb les noves sobre l'armada de Nàpols que estaven llestes per a l'empresa de Barcelona.¹⁷⁷

El risc per a recuperar Barcelona era tal que fins i tot el monarca Felip IV volia prendre algunes precaucions per no tirar per la borda tota la feina feta des de la presa de Tortosa l'any 1649. El rei recomanà a Joan Josep d'Àustria que es retiressin amb les tropes a Balaguer i a Cervera per esperar que millorés la situació, i així la cort pogués enviar més socors que donessin més seguretat a la campanya. El seu fill, tot i això, no tingué el mateix pensament i li respongué que "...bien osaré decir, que si se desiste de la empresa principal, es dar muchos passos atrás con la conclusión de esta guerra; teniendo por mucho mejor persistir en el puesto, que se ha ocupado, aunque sea con las dificultades que se proponen, que divertir estas fuerças en tomar a Cervera, y Balaguer; porque con lo primero se camina al fin y lo segundo, según afirman el marqués y los demas cabos, aún no da disposición, para hacer enteramente los alojamientos (...) arriesgando, que con los alojamientos se exaspere el pays, que tanto ha costado reducir al estado que oy tiene".¹⁷⁸ I continuava insistint en la importància de prosseguir el setge, indicant-li a Felip IV que la campanya de Barcelona no seria curta, ans al contrari:

¹⁷⁵ R. Camarero, *La Guerra de recuperación...*, p. 849.

¹⁷⁶ J. E. Gelabert, *Ciudades en conflicto (siglos XVI-XVIII)*, Madrid, Marcial Pons, 2011, p.333.

¹⁷⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 195. 30.06.1651, de Pèire de Marca.

¹⁷⁸ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p.70-71.

“La expugnacion de Barcelona, señor, no es empresa de dias mientras no hay ejército capaz de atacarla a viva fuerza, sino que muchos meses, pero si se da lugar a sembrar sus campos, y recoger los frutos, como sucederá, siempre que se retire el ejército, y para salir a campaña el año que viene fueren menester assistencias de gente estrangera y nuevas levas, será un proceder infinito. Pero manteniendo al ejército en campaña este Invierno, se estrecha la ciudad de todas maneras, y estando en operación se puede ir reclutando y engrossando, con menos gastos, y mayor facilidad, que el que es menester para salir de nuevo en campaña. Y por lo menos, se embarazará la sementera y la cosecha de los frutos y quizá esta constancia dará disposición al logro de algunas inteligencias, que se traen entre manos, y que muchos conociendo es el único medio de librarse de los trabajos de guerra (que hasta aora no han experimentado)”.¹⁷⁹

Per tant, Joan Josep indicava al seu pare que seria més beneficiós restar a les portes de Barcelona tot rebent progressivament reforços, que marxar a recuperar viles de l'interior sota control francès. D'aquesta manera s'evitaria que els barcelonins no poguessin aprofitar la nova situació per a sembrar i tenir més queviures per aguantar un setge encara més llarg.

Joan Josep també havia refusat dies abans els consells del conde de Aro i el baró de Sabà en una reunió a Tarragona amb el marquès de Mortara, al qual “se le dio silla como a virrey y capitán general de Cataluña”, segons Pedro de Mota. Aro i Sabà li feren saber el 17 de juliol les seves incerteses, que acabaren aparcades en aquell mateix moment. Mota, majordom de Joan Josep d'Àustria ho narrà en el seu diari:

“Propuso al marqués de Mortara algunas grandes dificultades para pasar adelante con el ejército, por no poder con él sitiar a Barcelona. La poca seguridad de los bíberes por aber de ser por la mar y que con las galeras no estava seguro el conduçirlos por los temporales y otras muchas razones”.¹⁸⁰

Al mateix temps, en el bàndol català també existien dubtes sobre com afrontar aquell nou repte que representava el setge de Barcelona. A finals de juliol, poc temps després del nomenament interí com a capità general de Marchin, s'aixecaren les primeres discrepàncies entre les autoritats franceses i la Diputació del General. La causa de la desavinença fou que els diputats i oïdors de la Generalitat al·legaven que el mariscal Marchin no era francès, sinó de Lieja, cosa que els feia dubtar sobre el seu suport a la causa francocatalana.¹⁸¹ En la mateixa direcció anava la disconformitat del governador general Margarit, que en un primer moment s'hi oposà, però finalment cedí a les pressions del Consell de Cent i membres de l'administració francesa destinats a Catalunya, els quals mostraren a Margarit que el mariscal Marchin i el seu bon nombre

¹⁷⁹ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 71.

¹⁸⁰ BNE, ms. 2.068. *Diarios de Juan de Austria por Pedro de la Mota y Sarmiento*, f. 109.

¹⁸¹ AHCB, Consell de Cent, Cartes comuns originals, f. 266 i 267, citat a DACB, volum XV, p. 509.

de tropes eren necessàries per a fer front a Felip IV.¹⁸² A tot això se li sumava la mala maror present a la rodalia de Barcelona per la l'arribada dels soldats hispànics prop del riu Besòs, tot just quan s'acabaven de segar alguns conreus i s'iniciava el procés de recol·lecta en un altre gran nombre de terres properes davant de la capital. El dietari del Consell de Cent relatà com es vivien aquells primers moments en què la població s'enfrontà amb el coneixement de l'arribada d'unes tropes que camparien pels seus camps i propietats:

“...restaren suspensos, atònits y confusos en lo que havian de fer perquè consideravan que si entravan a la present ciutat pera què aquella fos guarda y custodia de las hostilitats que un exèrcit enèmich fa de prompte, los venia a la memòria las ruinas que lo mal del contagi havia obrat dintre desta ciutat, y que encara del tot no estava extint per lo que sels influhia un temor que atònits y confusos nos sabian resoldrer lo que havian de fer, però com tant per part de l'enemich consideravan ruina disposarse pera morir a les mans del Senyor dins de la present ciutat, que no a tenir davant dels ulls las hostilitats de un exèrcit, així desdel primer die del mes de Agost, fins al die present de continuo, se veyan entrar en la present ciutat infinits pagesos y altras personals ab sas mullers, fills y famílias, aportant lo poch que ab la pressa del fugir havian tingut temps de recaptar de sas propias casas. Los carrers de Barcelona anaven continuament plens de animals carregats, y differentes carretas entravan que aportavan blats, ordis, pallas, mobbles, y lo demés que ditas personas forasteras tenian per lo sustento de llurs vidas”.¹⁸³

D'acord amb l'anterior cita del dietari del consell barceloní, els habitants de la ciutat foren testimoni des de l'inici del setge d'un canvi social a la ciutat amb l'entrada d'un gran nombre de gent de la rodalia, la qual, en gran part, no tenia un indret segur on anar viure i deixar tots els seus béns i queviures. Una situació ben diferent visqueren gran part dels militars de més alta graduació, alguns caporals i algunes tropes que no tenien casa a Barcelona. A tal efecte, el 16 d'agost reunits una delegació del Consell de Cent i el governador general, acordaren cedir algunes de les seves propietats a la capital per a què s'hi establissin. Aquesta fou la solució davant la negativa amb què els diversos monestirs de la ciutat rebutjaren la demanda per a què allotjessin membres de l'exèrcit.¹⁸⁴

Amb el pas dels dies les autoritats apremiaren al comerciant Diego Artés perquè enviés amb urgència els 3.000 moltos que anteriorment havia ofert, ja que després de fer un cop d'ull a les existències de la ciutat i els seus contorns “...que ni hu ni mig perquè com totes les falde de esta ciutat de lo mateix mal cada qual procura salvar-se la vida si pot, axí en mà de Vostra Mercè està aconsolar los malalts y salvar-nos a

¹⁸² DACB, volum XV, p. 181-182.

¹⁸³ DACB, volum XV, p. 203-204.

¹⁸⁴ DACB, volum XV, p. 177.

nosaltres, que fins avuy no ha faltat carn, però de aquí al devant no enviant-ne Vostra Mercè no sé com quedariam...".¹⁸⁵

A inicis de juliol la Generalitat encara havia d'aportar les 3.000 lliures que havia d'aportar per a pagar les lleves que s'estaven preparant. Segons el mestre de camp Mosterós, si els diputats haguessin pagat abans es podria haver fet una lleva més nombrosa.¹⁸⁶ Les necessitats eren moltes, i més després de set mesos de contagi, per la qual cosa la Generalitat i el Consell de Cent ho feren saber a Galceran de Pinós el 3 de juliol perquè obrés el millor possible en els passadissos de la cort parisenca "...per sa vida puix Déu lo ha posat en las obligacions, ja per sa calitat, com per embaxador lo qui més li obliga lo ser fill d-esta ciutat, que no voldrà sie una ruhina per mans dels castellans".¹⁸⁷ També es demanaren socors a ciutats com Narbona i Tolosa de Llenguadoc perquè enviessin homes per ajuntar-los amb l'exèrcit propi.¹⁸⁸

El 10 de juliol la ciutat tenia coneixement que a Tarragona hi havia 10.000 homes, 3.000 cavalls, una armada de mar de 60 vaixells i 22 galeres amb ordre d'anar a Barcelona el més aviat possible. Aquells mateixos dies les monges del monestir de Valldonzella estaven negociant la seva possible estada al monestir de Pedralbes per la proximitat de les tropes enemigues.¹⁸⁹ Per la seva banda, el Consell de Cent demanava el retorn immediat de tots els metges, cirugians i apotecaris. A causa del contagi el nombre de metges i medicines havien caigut fins a nivells insuficients per a fer front a un setge. Se'ls hi prometia un salari a càrrec de la ciutat.¹⁹⁰ El Col·legi de medicina els hi demanava un termini de vuit dies per a dictaminar alguna resolució amb els seus col·legiats, tot i que normalment aquestes decisions es prenién en un termini de vint dies. La situació era extrema, tal com demostren els 2.000 malalts que hi havia al monestir de Jesús, els quals portaven sis dies sense tenir cap mena de consol ni cura. L'únic metge que hi havia no donava l'abast. Es pregava al rei que ordenés al Reial Consell que fes tot el possible per a fer entrar metges i medicines amb manament del reial servei.

¹⁸⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 1v. 01.07.1651, a Diego Artés.

¹⁸⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 2r. 03.07.1651, als diputats de la Generalitat de Catalunya.

¹⁸⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 3v. 03.07.1651, a Josep Galceran de Pinós.

¹⁸⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 6. 05.07.1651, als consells de Narbona i Tolosa de Llenguadoc.

¹⁸⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 7v-8r. Sense data, a l'abadessa del monestir de Pebrals.

¹⁹⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 8r. Sense data, al Lluís XIV.

El següent objectiu de l'exèrcit hispànic dirigit pel marquès de Mortara fou la vila de Balaguer. El govern de la Ciutat Comtal, vist el ràpid avenç de la campanya, demanà a la Generalitat que anés per les ciutats i viles d'arreu del país per fer les lleves necessàries per a la conservació del Principat, que aprofitessin per a informar a les universitats de l'estat de la capital i que aquestes no fessin cas als cants de sirena de l'enemic. S'havia de mantenir el control de Balaguer, la seva pèrdua suposaria la pèrdua d'una àmplia zona d'abastiments dins de Catalunya. Si Joan Josep d'Àustria aconseguia la plaça balaguerina passaria a controlar la gran franja productora de Tarragona fins al pla d'Urgell.¹⁹¹

Paral·lelament els cònsols de Perpinyà, el capítol d'Elna, els síndics de Puigcerdà i el governador del Rosselló i la Cerdanya havien estat cridats a l'ajuda per a fer un regiment ben nombrós. Marchin al seu torn estava continuament informat d'aquests moviments.¹⁹²

En aquells moments l'estat de l'exèrcit francocatalà, segons el Consell de Cent, no era gaire bo i difícilment podria fer front a les tropes castellanques:

"...que lo exèrcit que Sa Magestat té en aquesta província no té lo número de infanteria que-s menester per-a poder posar-se en campanya y fer cara i oposició al enemich y obviar los inconvenients que de sitiar esta ciutat en esta ocasió se podrian seguir. Desijant que se veja que per part de esta ciutat en todas ocasiones se ha obrat tot lo possible en servey de Sa Magestat y conservació comuna...".

El gran nombre de despeses que estava patint la ciutat, excessives segons el consell, feia impossible que pogués fer lleves més nombroses. En conseqüència pregava que el rei instés a la Generalitat a fer lleves pel territori en nom del consell, que pagaria a dos mil infants, a quatre sous i un pa de munició diàris, tal com s'havia acordat setmanes abans. A banda de la lleva volien que fessin els diputats de la Generalitat, volien que altres institucions, com el Reial Consell, seguissin amb l'exemple i fessin tot el possible per persuadir a les universitats de continuar fidels al rei de França. La principal motivació era que sense Barcelona, la resta del territori no podria resistir per molt temps.¹⁹³ Per la seva banda, el regent Fontanella, amb l'ajuda del governador del Rosselló, fou enviat a fer una lleva de 500 homes al Llenguadoc amb promeses de cobrar 4 sous i un pa de munició diàris a banda d'alguna cosa per a vestir-se.¹⁹⁴

¹⁹¹ R. Camarero, *La Guerra de Recuperación...*, p. 850.

¹⁹² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 9v i 12v. 09.07.1651, als diputats de la Generalitat de Catalunya i a Marchin.

¹⁹³ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 14. 09.07.1651, a Lluís XIV i al Reial Consell.

¹⁹⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 16r. 09.07.1651, al regent Josep Fontanella.

El 12 de juliol es tingueren notícies de l'armada de mar de Felip IV, formada per 22 galeres situades davant de Barcelona. Davant d'això, els diputats del General respongueren amb aquesta deliberació: "Deslibera que hisquen dos senyors consistorials en campanya per animar los pobles y solicitar-los en fer levas, y axí mateix assistir a ditas levas y opossar-se als enemichs, attès y conciderat que en un mateix temps".¹⁹⁵ Les taules de Vic i Manresa lliuraren aquells dies 825 i 175 lliures, respectivament, a l'oïdor Lluís de Valencià per al foment de les lleves. L'oïdor reial Ferriol també anava universitat per universitat per cercar diners i homes per a la campanya. Perpinyà, Puigcerdà i Ripoll començaren a organitzar lleves en aquells moments, tot i que feia mesos que es demanaven. A partir del 16 de juliol els tres oïdors del consistori es trobaven voltant per Catalunya organitzant lleves, com per exemple, a la Seu d'Urgell. Dos dies abans el Consell de Cent havia tingut notícia que la universitat de Terrassa havia deliberat fer una lleva de 60 soldats armats, pagats i municionats per a defensar Barcelona. Tanmateix aquesta lleva no seria enviada a Barcelona si la ciutat no pagava unes càrregues d'aram que el mercader Antoni Escuder els hi havia vengut el mes de març, segons l'avís que enviava el president Pau del Rosso.¹⁹⁶ A mitjans de juliol també es negociava amb l'abat de Montserrat per aconseguir la plata del monestir benedictí per a pagar una partida de moltons francesos.

En canvi, a la Cort de Madrid les coses rutllaven amb certa esperança i tranquil·litat. A l'avenç de l'empresa de Catalunya se li sumava una nova alegria per al rei Felip IV, el 12 de juliol, a les tres de la tarda, la reina parí una nena, la segona del seu matrimoni.¹⁹⁷

Amb la mencionada arribada per sorpresamde 22 galeres a les costes barcelonines, la ciutat demanà als diputats de la Generalitat una coordinació més efectiva per intercanviar informacions sobre les posicions de l'enemic. I més quan una d'aquestes galeres apresà un vaixell català carregat de queviures. Per aquesta raó volien que envessin algú a la zona del Penedès per a controlar les accions de l'exèrcit de Joan Josep des de Tarragona.¹⁹⁸ Les bones maneres de Josep d'Ardena, comte d'Illa, feren

¹⁹⁵ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 272. 12.07.1651.

¹⁹⁶ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 278. 13.07.1651; AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 227. 14.07.1651, de Pau del Rosso.

¹⁹⁷ AHN, Consejo de Aragón, Acuerdos del Consejo referentes al gobierno político y ceremonia del consejo. [Diario de Pedro Villcampa]. Llibre, 2.029. 1646-1707, 12.07.1651, f. 33.

¹⁹⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 18v-19r. 11.07.1651, als diputats de la Generalitat de Catalunya.

que es pensés en ell per al càrrec d'informador i intermediari d'ambdues institucions, així com responsable per a la formació de lleves per la zona del Penedès. A banda de donar-li certa responsabilitat, s'allunyava de Barcelona a un dels homes que més discutien el poder de Josep Margarit. Davant de l'imminent arribada no podia haver-hi lluites internes a l'hora de planificar la defensa. El nucli de les reunions per a preparar l'estratègia fou Margarit, el conseller en cap i els càrrecs respectius més propers.¹⁹⁹

Malgrat els conflictes entre el consell de Cent i la Generalitat per la presència de la segona fora de la ciutat, la tasca dels diputats fou incessant en tot moment. L'oïdor Lluís de València,²⁰⁰ dues setmanes abans de l'atac de la torre del Cap de Riu per part dels homes de Mortara, anà a Manresa i els seus contorns per a motivar la formació de lleves, el mateix feia l'oïdor reial per les viles del Vallès. Pau del Rosso informava també que Marchin es dirigia cap a Terrassa des de Granollers per a parlar detingudament de la situació.²⁰¹ Amb la presència el 19 de juliol de l'enemic a Valls, Marchin instava que els comtats del Rosselló i Cerdanya fessin un nombre més gran de lleves per igualar la balança amb la resta de zones del Principat. A més a més, Marchin recordà al Consell de Cent del nomenament del duc d'Albeuf com a nou lloctinent català, tot i això, feia saber que si aquest no venia pels negocis de la guerra civil francesa, ell mateix, com a capità general, quedaria al capdavant de la lluita.²⁰²

La prompta arribada de l'enemic i la manca de diners per a pagar el batalló provocà el primer contacte del Consell de Cent amb el Capítol de Barcelona el 16 de juliol per intentar-ne aconseguir alguna aportació, així com perquè intercedís davant la resta de capítols del Principat per aconseguir més recursos.²⁰³ El vicari general també estava intercedint amb els rectors de les parròquies de la rodalia de Barcelona perquè venguessin la farina que tenien a la ciutat.²⁰⁴ A principis d'agost s'haurien de trobar a Granollers tots els vicaris generals per acabar de negociar si les rectories havien de

¹⁹⁹ DACB, volum XV, p. 167.

²⁰⁰ Lluís de València, jurista i oïdor militar de la Generalitat de Catalunya durant el període 1650-1654, fou qualificat pel Consell d'Aragó a la fi de la guerra de "muy malo y escandaloso" i "de la confianza de Margarit". S'assenyalava, també, que durant el setge de Barcelona havia anat arreu del territori "con la autoridad de oidor persuadiéndolos de la obstinación y al socorro contra las armas de vuestra magestad", i a més "tenia reservada una plaza en la Audiencia formada por Francia" en el moment que finís el seu mandat com a oïdor. Finalment el Consell d'Aragó l'acusà d'haver denunciat "a su tía doña Escolástica Ximénez por ser afecta al servicio de vuestra magestad". València va tenir encara un paper rellevant com a consultor de la Generalitat en l'afer dels Barretines, però no es va poder treure del damunt l'estigma amb que el van qualificar. Extret de E. Puig, *Intervenció reial i resistència institucional: el control polític de la Diputació del General de Catalunya i del Consell de Cent de Barcelona (1654-1705)*, tesi doctoral, Universitat Pompeu Fabra, 2011, p. 87-88.

²⁰¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 230. 14.07.1651, de Pau del Rosso.

²⁰² AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 239. 19.07.1651, de Marchin.

²⁰³ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 26v-27r. 16.07.1651, al Capítol de Barcelona.

²⁰⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 31r. 18.07.1651, al vicari general Boldó.

facilitar quatre quarteres de farina i fer-les arribar al pont de Sant Martí de Provençals. Tanmateix no s'han documentat notícies al respecte d'aquesta trobada i el consell barceloní afirmà desconèixer cap notícia al respecte.²⁰⁵ El suport de totes les institucions era bàsic si ens atenem a què el dia 23 de juliol es posava en coneixement del mercader Jaume Cortada que la ciutat havia perdut el darrer any 25.000 homes, i es necessitaven a l'entorn de 2.000 homes per a fer la lleva a què la ciutat s'havia compromés, encara sense formar a finals de juliol.²⁰⁶

L'exèrcit enemic ja es trobava acampat al Camp de Tarragona esperant ordres de Joan Josep d'Àustria i Mortara, els quals estaven a la capital tarragonina acabant de tancar els darrers detalls abans de la seva partida cap a Barcelona. Estava a punt de començar l'últim assalt del que els castellans anomenaren la *guerra de recuperación*.²⁰⁷ La sortida cap a la Ciutat Comtal era cada cop més aprop i el Consell de Cent contactà amb Miquel Garcia, un mercader gironí, perquè comprés blat, ordi i civada a l'Empordà i al Rosselló, tal com havia deliberat la Junta de Forments.²⁰⁸ Les viles costaneres tampoc s'eximiren d'aportar socors, la vila d'Arenys de Mar a tall d'exemple proveiria de carbó per valor de 2.230 lliures i 12 sous. La poca sort de Diego Artés, els socors del qual no acabaven d'arribar mai, s'havia d'intentar paliar amb alternatives, i abans d'acabar el mes de juliol els consellers tingueren notícia que el mercader havia trobat a la vall de Camprodon una bona partida de bous i vaques, el problema era aleshores poder complir els ràpids terminis de lliurament que necessitava la ciutat.²⁰⁹

La defensa havia de tenir la màxima coordinació possible entre les diverses municipalitats del Pla de Barcelona, el Llobregat, el Maresme i el Vallès. A finals de juliol els jurats de Sarrià anaren a la torre de Jeroni Novell per a trobar-se amb representants de la ciutat, allà conversarien sobre el paper que havien de tenir en la defensa de la ciutat i les precaucions que s'havien de prendre si l'enemic arribava a Sarrià.²¹⁰ El mateix faria el consell amb les poblacions de la costa com Mataró, Badalona, Teià, Alella, Argentona, Arenys de Mar i Premià, que es trobarien l'1 d'agost a la Pineda de la Verneda. Paral·lelament, el Consell de Cent i la Generalitat, a instància de Marchin, conversaven a finals de juliol sobre la formació d'una lleva de

²⁰⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 43r. 26.07.1651, als diputats de la Generalitat de Catalunya.

²⁰⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 40. 23.07.1651, a Jaume Cortada.

²⁰⁷ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 19.

²⁰⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 32r. 21.07.1651, a Miquel Garcia.

²⁰⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 45v. 28.07.1651, a Diego Artés.

²¹⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 44v. 27.07.1651, a la universitat de Sarrià i a les universitats de Mataró, Badalona, Teià, Alella, Argentona, Arenys de Mar i Premià.

400 homes de Barcelona per a la defensa de Cervera. Els homes reunits d'Esparreguera, Mollet, Olesa, Sabadell i Terrassa s'havien de dirigir amb rapidesa a Barcelona, i les lleves formades a Granollers havien de fer cap a Mataró. Dos dies després, el 29 de juliol, hi havien oïdors del General a Vilassar organitzant lleves per la zona que havien de marxar cap a Mataró.²¹¹ Els ànims de les poblacions davant de l'arribada de l'enemic es revifaven, tal com es pot copsar amb la resposta de Caldes de Montbui al marquès de Mortara. El 3 d'agost el consell de Caldes va rebre una carta del marquès de Mortara per tal que es rendís a les armes de Felip IV, la seva resposta va ser enviar 12 homes al sometent general.²¹²

La col·laboració amb les universitats de la costa i l'interior fou indispensable en tot moment. La informació facilitada per uns i altres evità en molts casos desastres irreparables. Els jurats de Mataró foren uns dels capdavanters d'aquesta xarxa comunicativa. El 27 de juliol quan l'exèrcit enemic encara estava per arribar davant de la ciutat, feren saber que el dia de sant Jaume havien vist 9 galeres a Tarragona embarcant el tren d'artilleria i bagatges per a la tropa, amb l'objectiu d'arribar fins a Sant Boi de Llobregat per intentar sorprendre la ciutat.²¹³ Tres dies després s'informava als diputats de la Generalitat que Marchin havia fet saber que l'enemic era a tan sols set llegües i que el dia 31 de juliol els soldats i la cavalleria serien a vista de les muralles. Es féu una crida general a les universitats més properes perquè estessin avisades.²¹⁴ Tanmateix, els perills no només venien per l'arribada dels homes de Felip IV, sinó que les autoritats catalanes el mateix dia feien saber a Marchin que la cavalleria francesa estava abusant dels vilatans de Sant Martí de Provençals i perturbant als oficials barcelonins que estaven destinats a la localitat per guardar i vigilar l'aigua que es reservava per a fer les farines.²¹⁵

La confrontació del Consell de Cent amb les institucions que havien fugit de la ciutat començà a tensar-se amb la proximitat de l'enemic a la ciutat. El 26 de juliol el Reial Consell Criminal respongué una dura carta del consell de quatre dies abans sobre la presència de la institució fora de la capital. El Reial Consell deixà ben clar que no volia entrar en el joc de crítiques dels consellers barcelonins i que seguirien fora de la capital. El primer aspecte que deixaren ben clar fou que en cap cas estaven reposant a Granollers, ben al contrari, ja que no paraven de treballar per a la defensa del

²¹¹ AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, Llibre de Consells, 29.07.1651.

²¹² AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, Llibre de Consells, 03.08.1651.

²¹³ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 45r. 27.07.1651, als jurats de Mataró.

²¹⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 46v-47r. 30.07.1651, als diputats de la Generalitat de Catalunya.

²¹⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 47v. 30.07.1651, a Marchin.

Principat. Segons els membres del Reial Consell semblava que el Consell de Cent volgués la divisió de les institucions catalanes en un moment clau per al futur del país, al·legant que ells eren "...qui conserva la tranquil·litat d'estos pobles del Vallès, qui cuyda que los desordes militars en esta part sobre la pobresa de las tropas no fassan d'estos pobles una Ribera de Hebro, y de exa ciutat [Barcelona] una Tortosa...". Tortosa com sabem ja havia caigut en mans de l'exèrcit castellà i actuava com a base logística al costat de Tarragona, per la qual arribava gran part del blat que baixava per l'Ebre des de l'Aragó. A més a més els doctors, i les seves respectives famílies, asseguraven que havien vistes les seves retribucions, no cobraven les terces ni les dietes, per ser fora de la ciutat. La despesa des que arribaren a Granollers era de 10.000 lliures i més de 2.000 per al manteniment de la tropa que els acompanyava. Així doncs els membres del Reial Consell Pere Joan Rossel, Francesc de Segarra o Benet Ginebreda mostraven al Consell de Cent que ja estava bé de donar lliçons quan al seu entendre estaven fent una tasca que dins de la ciutat era del tot impossible. Ja havien passat tres mesos dins de la ciutat empestada i les conseqüències de tornar-hi provocarien una nova purga (com la que van haver de fer abans d'entrar a Granollers), que endarreriria tots els negocis que tenien entre mans per a la defensa del país. Un dels temes que destacaren de la seva tasca fou la col·lecta del gra que els pobles dels contorns de Barcelona, que encara estaven batent. Nogensmenys, no deixaven de banda i no negaven que la ciutat esdevenia aleshores més que mai la mare i últim baluart de la seva seguretat.²¹⁶

Enmig d'aquesta apretada situació el consell barceloní començà a rebre bones notícies des del Vallès. La universitat de Caldes de Montbui fou la primera municipalitat que avisà al consell que tenia una lleva preparada per anar cap a Barcelona. Quan arribessin a la ciutat, fet que es produiria a mitjans d'agost, se'ls municionaria.²¹⁷ Viles com Terrassa, Sabadell o Granollers esdevenien imprescindibles per engrandir el regiment de 2.000 homes que preparava la ciutat, la seva proximitat permetria tenir un bon grapat d'homes en un temps reduït.²¹⁸ Malhauradament aquestes i altres viles i pobles no aconseguiren formar lleves en un curt termini de temps i l'exèrcit català quedà en minoria al Llobregat, al Pla de Barcelona i al Vallès, les àrees d'entrada a la capital catalana. Un cas significatiu és el de Castelldefels, per

²¹⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 253. 26.07.1651, del Reial Consell Criminal.

²¹⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 30v. 30.07.1651, a la universitat de Caldes de Montbui.

²¹⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 50. 02.08.1651, a les universitats de Granollers, Terrassa i Sabadell.

on l'enemic aprofitava les llargues platges sense control català per a desembarcar els socors necessaris per assaltar la capital catalana.

La mobilització de ciutats, viles i llocs començava a efectuar-se a finals de juliol d'acord amb els precs que el consell i el General havien fet mitjans de juny. Es pot afirmar que les principals institucions del país van trigar massa a demanar als governs municipals la mobilització dels seus veïns. Vist com s'esdevingué l'inici del setge, si la mobilització a nivell municipal s'hagués començat a preparar el mes de maig, els contorns de Barcelona haurien estat ben defensats a l'arribada de l'exèrcit hispànic.

En el cas de la ciutat de Girona es mobilitzaren 200 homes, la qual cosa feia que el govern gironí s'erigís com el model a seguir per tots els altres municipis.²¹⁹ Algunes viles tenien més problemes que altres, i fins i tot les jurisdiccions jugaven males passades en la organització de les lleves. Aquest fou el cas de la vila de Caldes de Montbui que havia format una companyia però li mancaven alferes per aquesta. A la vila tan sols hi havia una persona hàbil per al càrrec, el manyà i afilador barceloní Gaspar Roig, que havia anat a Caldes a resguardar-se de la pesta. Per a poder ser escollit per al càrrec calia que el Consell de Cent li atorgués llicència per a fer-ho.²²⁰ El cas de Roig és un dels centenars de casos de barcelonins que escaparen mesos abans de la ciutat cap al Vallès, Maresme, el pla del Llobregat, etcètera, i es trobaren enmig de l'esforç dels municipis que els acolliren per a defensar Barcelona. Al mateix temps la universitat de Caldes feia saber als consellers que no sabien on proveïr-se d'armes i municions perquè enlloc els volien atendre pels múltiples casos de pesta ocorreguts a la vila termal. La vila de Sabadell també acudiria a la defensa del país amb una lleva que enviaria a Mataró a instància de l'oïdor Ferriol que estava coordinant les lleves del Vallès.²²¹ Fins i tot el Rosselló començava a donar resposta als precs de Marchin i sorgien lleves, com la que feren els canonges i capítol d'Elna.²²²

Com totes les famílies i institucions, amb les tropes del marquès de Mortara cada cop més aprop, el capítol del Reial monestir de Sant Cugat del Vallès va decidir d'amagar la plata i la documentació de la comunitat per si decidien entrar-hi. No anaven errats, perquè el 2 d'agost l'enemic era a dues llegües i Gaspar Sala, l'abat, comentava que "cuando menos tinguia sententia feta de escorterar-me per lo crit gran que feu la

²¹⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 255. 27.07.1651, de la ciutat de Girona.

²²⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 258. 30.07.1651, de la universitat de Caldes de Montbui.

²²¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 266. 02.08.1651, de Vicenç Ferriol.

²²² AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 281. 07.08.1651, del capítol i canonges d'Elna.

ponderació fiu io quan los castellans que fins en Roma tingueren notícia del molt lo blasfemaren”. La majoria del capítol determinà que Sala pogués marxar i li donaren menjar per subsistir uns quants dies.²²³ El mateix camí seguirien els membres de la Generalitat, que malgrat estar escampats pel Principat cercant homes i diners, el 13 d'agost “se disgregà lo consistori que, per ocasió del contagi, residia en la vila de Tarrassa y se prorrogà per la ciutat de Manresa per temor dels soldats”, un cop avisats per part de Marchin que Terrassa seria envaïda per l'enemic castellà.²²⁴ Cal recordar que Manresa era una de les ciutats que ja havien tingut en compte els consistorials abans de marxar de Barcelona.

Un altre dels principals entrebancs per a la defensa de Barcelona fou l'absència del mariscal Marchin que era al Vallès. Amb aquest panorama el Consell de Cent va veure com la ciutat estava militarment desgovernada i amb l'enemic que s'estava instal·lant amb certa tranquil·litat al Pla de Barcelona des de Sant Martí de Provençals. Un exemple del paper secundari de la ciutat a primers d'agost de 1651, és la reunió entre Marchin i Marsilly a casa del governador Margarit per a tractar temes referents a la defensa de la ciutat, sense tenir en compte l'opinió del Conseller en Cap.²²⁵ En canvi, fora de Barcelona alguns membres de la Generalitat preferien treballar conjuntament amb el Consell de Cent per les reticències que tenien amb Marchin. És el cas de Vicenç Ferriol, que el dia 14 d'agost s'oferí al consell per a treballar amb ells, fet que Francesc Vila i la resta de consellers acceptaren de bon grat. Sobretot perquè aquests actors esdevenien un fil conductor entre ambdues institucions, que mantenien un pols per al retorn de la Diputació del General a Barcelona. Aquest oferiment rebria la seva recompensa el dia de Sant Andreu de 1651, quan l'oïdor reial Ferriol passaria a ésser conseller segon de la ciutat.

La Vint-i-quatrena de Guerra davant l'imminent arribada de l'enemic provisionà de boca i municions als homes que hi havia a la torre del Cap de Riu perquè poguessin aguantar una possible estocada. A més a més, s'enviaven 20 soldats, 4 cavallers i un alferes per a completar la defensa de la torre de la llera del Llobregat.²²⁶ Montjuïc també va rebre provisions per evitar qualsevol sorpresa en un indret clau per a la defensa de la ciutat. En total s'hi enviaren 1.000 pics i 300 pales de ferro per a fer les trinxeres defensives necessàries a l'entorn de la muntanya per part dels soldats

²²³ ACA, Monacals, Volums, Monestir de Sant Cugat del Vallès, Llibre de determinacions capitulars, volum 1200, f. 340. 31.07.1651 i 02.08.1651.

²²⁴ DGC, volum VI, p. 480; DGC, volum VI, p.1162

²²⁵ DACB, volum XV, p. 175.

²²⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 50. 31.07.1651.

francesos i suïssos que hi són destacats.²²⁷ Tasca de fortificació que executarien sense descans per tota la muntanya sota la direcció del marquès de Marsilly, militar francès casat amb una catalana.²²⁸

S'establí que mentre s'assatgés la Ciutat Comtal hi haurien quatre magatzems de municions, un a cada punta de la trama emmurallada, per assegurar l'abastiment en cas que hi hagués la pèrdua d'un d'ells en algun atac d'artilleria. Estarien situats als quarters del baluart de Santa Madrona (que es perdria a poques setmanes d'iniciar-se el setge), de Llevant, de Sant Antoni i de Migjorn.

Tan sols es pot citar un petit fragment de Francisco Fabro que després de parlar dels allotjaments necessaris dins de Barcelona, diu que s'hauria "...de disponer también, con brevedad, la fábrica de las atahonas, o molinos secos necesarios para en caso de sitio, y que los enemigos se apoderasen de los de agua del contorno de la Plaça: y que se guarneciese de gente, municiones y artilleros sin dilacion alguna, a lo menos para un mes, la Torre de Cap de Riu".²²⁹ És a dir, Fabro parlà d'una previsió per a tenir el control d'elements bàsics del contorn de la ciutat per part del Consell de Cent, com ara molins o l'aigua que abastia la ciutat, les quals coses, tanmateix, foren les primeres que es perderen degut al ràpid establiment de les tropes del marquès de Mortara, primer a Sant Martí de Provençals i després a Sants i l'Hospitalet, perdent d'aquesta manera gran part dels molins que havien de servir per processar una collita que tot just es començava a recollir.

D'aquesta manera tot el que restà de mes de juliol es dedicà a l'avituallament de la ciutat, amb un paper coordinador del Consell de Cent, que intentava controlar el procés d'entrada de provisions alimentàries i materials a la ciutat. Aquest procés sense un mínim control per part de la institució hauria esdevingut quelcom irracional i sense cap tipus de comptabilitat a l'hora de racionar-ho entre tots els barcelonins i gent nouvinguda a la ciutat.

El dia 15 d'agost l'enemic ja es trobava entre el Clot i Sant Martí de Provençals. Els membres del capítol de Sant Cugat deixaren acte del testimoni que diversa gent els hi havia fet: "tota la gent que passa per aquí diuen lo enemich en part ha passat lo coll de Moncada, ha arribat a Ripollet a hon ha fet grans danys, y fins aquí a Serdanyola han

²²⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 51r. 01.08.1651.

²²⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 54v. 05.08.1651.

²²⁹ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 46.

arribat alguns cavalls”.²³⁰ Davant de tan imminent perill dos monjos anaren a parlar amb el governador Margarit i Josep d’Ardena per a preparar una suposada defensa del monestir. Les autoritats enviarien per a la tranquil·litat de la comunitat una cinquantena de mosqueters pagats i municionats, els quals mai arribaren.

D’altra banda, si bé les autoritats havien trigat massa a fer les crides pertinents per aixecar lleves, la rehabilitació i reforma de les seves muralles, per evitar qualsevol sorpresa de primera hora per part de l’enemic si aquest descobria algun defecte en algun tram emmurallat de Barcelona, sí que va fer-se amb certa antel·lació. Durant els mesos de febrer i març de 1651 es procedí a arrenjar alguns dels baluards, entre els quals es trobava el de Santa Eulàlia.

El perill que comportava que el baluard de Sant Daniel, el més proper al mar, estés obert provocà que alguns membres de la Vint-i-quatrena de guerra de la ciutat de Barcelona el volguessin tapiar per a evitar mals majors.²³¹ També s’adobaren tres torres de la Rambla des de la torre de les Drassanes fins a la torre del carrer dels Escudellers, a banda de moltes altres fortificacions secundàries de tot el recinte defensiu.²³² Les tasques endegades mesos abans, s’intensificaren just abans de l’inici del setge tot cavant nous fossats a l’entorn de la ciutat i terraplenant algunes zones a partir de la terra que s’extreia de les obres de l’excavació dels fossats, fent alhora nous parapets que substituïren antics merlets.

Un cop enllestits els terraplens i els fossats, Fabro indicà que “Después en los angulos exteriores del recinto, y en algunas de las distancias más cómodas, fueron levantando cuerpos de fortificación moderna, que se flanqueassen y defendiessen unos a otros, aunque por la irregularidad de la figura, o ya por la prisa de aquellas primeras operaciones, o la impericia de los Ingenieros tumultarios, quedó mucho de imperfecto en el diseño, quando no en la solidez”.²³³ Defectes que podien venir donats per la rapidesa amb què es construïren. Al costat d’aquestes operacions de millora, es doblaren les línies de defensa des de l’angle del Portal Nou, que guarniren amb un *hornabeque* de terra, fins al Portal de Tallers també en base a terra. Construccions similars feren al Portal de Sant Sever, al baluard de Sant Antoni. D’altra banda també es reforçaren les construccions del front de Marina amb el baluard de Llevant i el de les

²³⁰ ACA, Monacals, Volums, Monestir de Sant Cugat del Vallès, Llibre de determinacions capitulars, volum 1200, f. 341. 15.08.1651.

²³¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 32r.

²³² AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 43. 04.05.1651.

²³³ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 125.

drassanes, que eren recolzats per un petit baluart de nova construcció, “todo ello un remiendo, en que la prontitud de la fábrica, y la necesidad, havian echo notable agravio al Arte”.²³⁴

Un altre indret importantíssim per a la defensa de la plaça fou la construcció d'un nou fortí que ajudés a la ciutat per la part de Montjuïc. La nova construcció, que anomenarien Fort de Marsilly, ocupà el que s'anomenava fossar dels jueus, que se situava entre la ciutat i el castell de Montjuïc, amb el qual assegurarien el pas d'un indret a l'altre per part de les tropes francocatalanes, que s'aprofitarien també de la nova trinxera que feia el recorregut fins a dalt del castell.²³⁵ Per acabar la nova infraestructura els manobres i soldats trigaren dos mesos, restant enllestida a principis del mes d'octubre de 1651. Les obres tanmateix no foren senzilles, car s'hagueren de fer “siempre con las armas en las manos” dels prop de 350 soldats destacats.²³⁶ A més a més, tal com testimonià Miquel Parets, el fort de Marsilly “costà molts ducats a la siutat, perquè lo feren casi tan gran com lo de Monjuich”.²³⁷

Vistos els preparatius de les autoritats catalanes, cal ressaltar que aquestes no feren les diligències oportunes i necessàries per abastir i defensar una ciutat de les dimensions de Barcelona. Accions de suport d'universitats properes amb una hisenda prop de la bancarrota no eren suficients per a donar una solució prou contundent. Heus aquí un cas ben exemplificador. El 17 de juliol els consellers de Granollers enviaren set parells de pollastres –a 16 reials el parell-, onze gallines -a 24 reials el parell- i seixanta dotzenes d'ous -a 7 sous la dotzena-, “tot lo qual costa comprar”, com també de transportar perquè no trobaven traginers perquè era època de batre.²³⁸ Aquest volum de menjar no era de cap manera una solució per a l'abastiment de la capital, la qual veia com tots els contactes que havia iniciat durant la primavera per portar blat i bestiar a gran escala no havien arribat, de moment, a bon port.

Ben al contrari que les autoritats catalanes, Joan Josep d'Àustria i el marquès de Mortara planificaven minuciosament, i sense presses, la campanya per a la recuperació de Catalunya, la qual havia de tenir una bona base i estructura per tal d'avançar amb tranquil·litat. La cobertura de les viles i llocs guanyats a l'enemic era clau per aquest objectiu. D'una banda s'assentaven en el territori i de l'altra aconseguien

²³⁴ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 126.

²³⁵ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 127.

²³⁶ N. Feliu de la Peña, *Anales de Cataluña...*, p. 320.

²³⁷ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 54.

²³⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 237. 17.07.1651, de la universitat de Granollers.

noves fonts d'aprovisionament i distribució per a les necessitats bèl·liques. Un bon exemple d'aquesta estratègia és la carta del marquès de Mortara havia enviat mesos abans, per enèssima vegada, l'onze de gener de 1651, que el rei manés enviar el terç de València a Tortosa per a mantenir controlada les Terres de l'Ebre, que no se sabia com reaccionarien si l'exèrcit francocatalà revifava.²³⁹

El control marítim de l'armada hispànica provocà que algunes poblacions costaneres comencessin a patir atacs des del mar, fet que provocà l'enviament de soldats a les poblacions de Montgat i Mataró per si Joan Josep decidia desembarcar-hi soldats.²⁴⁰ Tot i això, les diverses viles costaneres no pogueren evitar els desembarcaments que avituallaren a finals de juliol i primers d'agost al primer centre logístic dels castellans, Sant Martí de Provençals. Per aquesta raó, el marquès de Mortara manà fortificar tot el poble per assegurar la vinguda de provisions per mar, cosa que s'inicià el 20 de setembre tot alçant grans fortificacions fetes de terra a l'entorn de Sant Martí, al lloc anomenat de la Granota, amb els seus forts reials, trinxeres i llenços de muralla amb puntes de tall de diamant.²⁴¹

Des de 1650 s'estaven assentat les bases del control hispànic a Catalunya des de Tortosa, per la qual cosa cada moviment havia d'estar assegurat i més quan la situació de Catalunya era cada cop més desfavorable als interessos de l'exèrcit francocatalà. Un bon exemple del mal estat de l'exèrcit català són els excessos dels soldats al front de Vilafranca, que provocaren que a principis de juliol l'oïdor Lluís de València hagués d'anar primer a Granollers per parlar amb el marquès de Maigrin, responsable d'aquelles tropes, i en segon lloc a Vilafranca acompanyat per un síndic vilafranquí per apaivagar els ànims dels guerrers.²⁴²

Amb l'avenç de les tropes el nou estat de Felip IV començà a posar ordre a les viles i llocs conquerits recentment. Una reial ordre del 4 d'abril de 1651 ordenava a Mortara "que conviene, que en las villas y lugares, que se han recuperado en Cathalunya, y se recuperen, se pongan vegueres y bayles de los bien affectos al servicio de Vuestra Magestad".²⁴³ Tot i això, la monarquia dels Àustria també va tenir algun contratemps inesperat. Quan els seus exèrcits eren a poques lligües de la capital catalana, els

²³⁹ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262, 11 de gener 1651.

²⁴⁰ AHS, Universitat de Sabadell, Clavariat, Llibre del clavari, 1644-1719. AMH 1044, 10.08.1651; i DACB, volum XV, p. 176.

²⁴¹ DACB, volum XV, p. 201

²⁴² ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 262. 01.07.1651.

²⁴³ ACA, Consell d'Aragó, lligall, 262. 4 d'abril 1651.

portuguesos començaren a donar problemes a l'exèrcit permanent que Madrid tenia per Extremadura, que es va haver de reforçar amb 1.000 homes de *nacions*, la gran majoria irlandesos que hi havia a la ciutat de Sant Sebastià.²⁴⁴ Ni a uns ni als altres els hi esperava un setge plàcid. Aquest duraria quinze llargs mesos marcats per la incursió de la pesta, la fam i l'escassetat d'homes i armament en ambdós bàndols.

²⁴⁴ AGS, Secretaria de Guerra, Consultas originales de oficio, 1651, 1-1784. 29.07.1651.

5. L'inici del setge i la fortificació del pla de Barcelona. Juliol - Setembre de 1651.

En una Europa exhausta després de la Pau de Westfalia, la qual posà fi a la Guerra dels Trenta Anys (1618-1648), i amb les grans potències a la expectativa del conflicte hispano-francès, el setge de Barcelona va esdevenir el centre de les mirades de totes les Corts europees. Per tant, la resolució del setge de Barcelona era vist com un fet cabdal per al futur equilibri europeu. Com bé sabem, la Monarquia Hispànica necessitava un cop de força per a restablir la seva posició dominant dins del context polític i militar europeu, del qual França l'estava desplaçant progressivament. El mateix Felip IV arribà a afirmar a Luisa Manrique de Lara, que la caiguda de la Ciutat Comtal “sin duda es hoy el negocio de los negocios de esta monarquía”,²⁴⁵ perquè no només hi havia darrera un triomf militar, sinó també polític i propagandistic.

El segle XVII fou un segle marcat significativament per les guerres arreu d'Europa. Si s'exceptua, per la llunyania, la guerra russo-turca de 1669-1670, només durant un any el vell continent se salvà de viure alguna situació bèl·lica. Era un moment de canvis, noves experiències i perfeccions en les tàctiques, fortificacions i recursos per administrar i finançar els exèrcits. Així, els setges esdevingueren un art amb la millora de les construccions, l'estratègia, els canons, els obusos, les bombes, les mines, etcètera.²⁴⁶ El 1643 el món de la guerra es va veure sotregat per la caiguda dels terços hispànics enfront els francesos a la batalla de Rocroi, la qual marcà l'evolució de l'art de la guerra.

El context internacional també jugà el seu paper en el setge de Barcelona de 1651-1652. Tal com s'ha copsat en el capítol anterior, la Fronça fou un dur entrebanc per al manteniment dels interessos de França a Catalunya. Tres moments foren claus al llarg dels quinze mesos de setge: el primer, amb la sortida del mariscal Marchin i centenars de soldats cap a l'altra banda dels Pirineus per trobar-se amb el Príncep de Condé.²⁴⁷ Els pactes entre Condé i Felip IV foren els que possibilitaren aquest cop que minà la logística i capacitat de l'exèrcit francocatalà, que ja estava molt reduït. El segon, pels

²⁴⁵ J. Pérez Villanueva (ed.), *Felipe IV escritor de cartas: Un epistolario inédito con Velázquez al fondo*, Salamanca, Caja de Ahorros, 1986, p. 171.

²⁴⁶ L. Bély; J. Bérenger; A. Corvisier, *Guerre et paix dans l'Europe du XVIIe siècle*, París, Sedes, 1991, p.34.

²⁴⁷ Lluís II de Borbó-Condé (París, 1621- Fontainebleau, 1686), Príncep de Condé, Duc de Borbó, Duc de Montmorency, Duc de Châteauroux, Duc de Bellagarde i Duc de Fronsac. Durant la Fronça adoptà una ambigua posició, d'una banda defensà la Cort, però després s'enfrontà amb el cardenal Mazzarino degut a la rivalitat entre ambdós personatges. El gener de 1650 fou empresonat juntament amb el seu germà fins el febrer de 1651 quan Mazzarino fugí per l'atac de la Fronça i Condé es posà al capdavant de la *Fronça dels Prínceps*, signant diversos acords amb Felip IV i amb Cromwell. Un cop derrotat per l'exèrcit de Lluís XIV, marxà cap a Flandes tot unint-se a les tropes hispàniques amb les quals obtingué diverses victòries. Amb el Tractat dels Pirineus li asseguraren el perdó reial.

retards en el nomenament d'un nou lloctinent que substituís a Marchin i la posterior demora de La Mothe per arribar a Barcelona. I tercer, el fracàs de l'arribada del corsari la Ferrière, que el mes de maig de 1652 hauria d'haver entrat a la ciutat amb els seus vaixells carregats d'armes i queviures per poder capgirar la sort d'un setge que cada cop era més favorable als interessos de la monarquia de Felip IV.

L'irrupció de la Fronda al Regne de França condicionà des d'un primer moment les relacions amb Catalunya. Aquests preuats territoris per als francesos, els quals esdevenien un estat tampó amb la monarquia de Felip IV, eren una peça clau a l'hora del joc d'estratègies politicomilitars de l'època, puix eren un enclavament d'un especial interès: oferien un front fora del territori francès, i per tant, un indret clau per a mantenir una guerra contra la monarquia hispànica en el seu propi territori.

El setge per la seva cronologia tan sols visqué dues etapes de la Fronda, la *Fronde des Princes* des del gener de 1650 amb l'empresonament d'una sèrie de prínceps per part de Mazzarino, fins a la majoria d'edat de Lluís XIV el mes de setembre de 1651. I la *Fronde du Grand Condé*, que fou el període que marcaria plenament els fets de Barcelona, des del mateix setembre de 1651, un mes i escaig després de l'arribada de les tropes hispàniques al riu Besòs, fins a mitjans de l'any 1653, quan ja feia quasi un any que Barcelona s'havia rendit.

Onze anys després de l'inici del conflicte bèl·lic que separà el Principat de la monarquia hispànica, Barcelona es preparava el mes de juliol de 1651 per patir un setge. Tot i que el vent no els hi venia de cara, les autoritats catalanes no defallien en pensar que podien obtenir la victòria. El mateix pensaven des de la Cort castellana quan el seu propi monarca escrivia a Sor María de Ágreda que la situació de penúria del Principat era la idònia per començar un atac, "En Cataluña se abrasan de peste y de hambre, y hasta ahora no ha entrado francés alguno en su socorro...", tot i això, reconeixia les febleses del seu propi exèrcit pels pocs recursos de l'erari reial que hi podia destinar, "...con que si tuviéramos medios pudiéramos lograr tan buena ocasión; pero con los pocos que tenemos se procurará hacer lo posible".²⁴⁸

Felip IV, però, féu un cop d'efecte marcà els preparatius del setge: el nomenament de Joan Josep d'Àustria com a líder dels exèrcits del seu pare a Catalunya. Aquest fet no només suposà l'arribada d'un membre destacat de la monarquia, sinó també la injecció d'un bon nombre de tropes que donarien suport a les que ja havien avançat des de les

²⁴⁸ F. Silvela, *Cartas a Sor María de Ágreda...*, p. 82.

terres de ponent cap al cap i casal barceloní. La seva presència mostrava als catalans que la recuperació de Barcelona era una empresa on la monarquia de Felip IV hi apostaria fort. Un símil es podria fer amb el nomenament fallit l'any 1651 de Condé, un príncep de sang de la Cort francesa.

Els anteriors èxits de don Joan “fueron primeras prendas de las victorias que le esperan en Cataluña, y de que por su mano ha de tener fin dichoso esta dilatada guerra”. La seva presència, a banda de donar prova de l'interès de la monarquia per a recuperar Barcelona, faria que “la vanidad de los mismos desobedientes vendrá más fácilmente a rendirse a su persona que no al marqués [de Mortara] ni a otro algún general”, i els hi donarà més seguretat als catalans el que “su mismo hijo (del rey) los llama a la lealtad y les está ofreciendo su clemencia”.²⁴⁹ Francisco Fabro descrivia així les intencions de Joan Josep d'Àustria al Principat: “de ni ir tanto a hacer la guerra a Cataluña, como a darle la paz”.²⁵⁰

La primera tanda de recluta destinada al front català de les ciutats i viles castellaness fou el mes de setembre de 1651, un cop s'havien establitzat les posicions al Pla de Barcelona. La idea inicial dels ministres de Felip IV i els principals caps militars del front català, Joan Josep d'Àustria i el marquès de Mortara, era mobilitzar més de 20.000 soldats d'infanteria procedents de la Corona de Castella i de la Corona d'Aragó, els quals se sumarien als que ja hi havia a Catalunya. A més a més els soldats de nacions també havien de tenir un bon gruix, d'entre 8.000 i 9.000 homes.

D'altra banda, en el bàndol català, com s'ha vist en el castellà, també existien dubtes sobre com afrontar aquell nou repte que representava el setge de Barcelona. A inicis d'agost continuaven les discrepàncies de la Generalitat amb la Cort de París pel nomenament de Marchin. Enfront d'aquesta intransigència el mateix general Marchin els hi anuncià que exerciria interinament el càrrec de lloctinent per ordres del rei Lluís XIV.²⁵¹ Amb el vist-i-plau de la cort Marchin es va veure prou fort per mantenir el càrrec fins a l'arribada del duc d'Elbeuf, el qual al final no acceptà l'encàrrec de palau.

Un cop consultats els seus assessors jurídics, Pau del Rosso i la resta de diputats decidiren que el militar no era apte per al càrrec degut a què no era originari dels

²⁴⁹ ACA, Consell d'Aragó, llig. 234, f. 6. 30 d'agost de 1651.

²⁵⁰ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 18.

²⁵¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 260. 20.07.1651, de Marchin.

regnes de França, sinó de la ciutat de Lieja.²⁵² Així doncs la naturalesa del militar posicionà clarament en contra els diputats contra qualsevol designació del càrrec que beneficiés a Marchin. Per desgràcia no es té cap constància documental de la decisió dels membres del Reial Consell Criminal.

Davant d'aquesta posició intransigent de la Generalitat, Marchin els hi mostrà la seva consternació per la decisió, quan la seva designació tan sols era de forma interina fins a l'arribada del duc d'Elbeuf. Els membres de la diputació s'excusaren en el fet que no havien interpretat correctament la carta que els hi havia entregat Marchin per la manca d'un intèrpret de la llengua francesa. Qui havia traduït la carta a Pau del Rosso fou un religiós francès que formava part de la comunitat del convent de Sant Francesc de la vila de Terrassa. En darrera instància el rei els instà que acceptessin la solució al ser un interinatge clau per a fer front a l'arribada del gruix de l'exèrcit enemic. Malgrat tot, els diputats de la Generalitat volien que se seguissin els pactes de l'entrega que féu Catalunya amb la monarquia francesa l'any 1641.²⁵³

El 5 d'agost, finalment, els diputats donaren el vist-i-plau després de les consultes als assessors i advocats de les dues institucions a la nominació de Marchin donat que tots els lloctinents nomenats pel rei abans tenien un títol del regne i Marchin era comte de Granville al Regne de França. Amb la possessió d'aquest privilegi no podien posar cap impediment al seu nomenament.²⁵⁴ Tot i que la situació s'havia superat i totes les institucions acceptaven a Marchin com a representant del rei a Catalunya, aquest ambient generat des del mes de juny feia el caldo gros perquè Marchin s'anés distanciant progressivament dels interessos del Principat i s'acostés cada cop més als interessos del gran Condé.

La manca d'aigua s'afegí al seguit de desgràcies que patí Catalunya l'any 1651. El relat dels consellers de Terrassa són un bon exemple de la sequera que es patia al país: "les aigües de les fonts van molt minvant y per conseqüent los abeuradors estan ab poca aigua que no basta per lo beurer los animals y que no-i ha algunes persones que se-n porten dita aigua de dits abeuradors per-sò resolen que sie feta y publicada una crida que no-i haje persona que gose pendrer aigua de dits abeuradors, poca o

²⁵² AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 268. 02.08.1651, dels diputats de la Generalitat de Catalunya.

²⁵³ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 270. 04.08.1651, dels diputats de la Generalitat de Catalunya; i ACA, Generalitat de Catalunya, N-867, v-16. *Lletres trameses*, 1650-1651, N-866. Registre 2n trienni 1650. f. 6-7. 04.08.1651, dels diputats de la Generalitat de Catalunya a Marchin.

²⁵⁴ ACA, Generalitat de Catalunya, N-867, v-16. *Lletres trameses*, 1650-1651, N-866. Registre 2n trienni 1650. f. 9. 05.08.1651, dels diputats de la Generalitat de Catalunya al Consell de Cent.

molta, ni usos de ella sinó tant solament per abeurar als animals...".²⁵⁵ Una situació extrapolable a gran part del país, i sobretot, a les zones més properes a Barcelona, que no serien capaces de produir tot el cereal necessari per a fer front a la contesa bèl·lica.

A banda que sequera afectà directament la collita de l'any 1651, cal tenir en compte la pèrdua de molt cereal per l'arribada de les tropes hispàniques al Pla de Barcelona, en el qual hi havia molt cereal per a collir o emmagatzemat en masos que s'hagueren d'abandonar. Tal com narrà Onofre de Montfar, "En aquest temps, vingueren los castellans per assitiar a Barcelona i per consigüent baixaren los francesos en defensa de dita ciutat. I feren cap a Sant Martí de Provençals". Fou el 29 de juliol quan els grans de la collita "estaven per casa [la torre d'en Jaume Bru, prop de Sant Martí] i era, que casi tot [se] féu malbé".²⁵⁶

Alhesores l'exèrcit hispànic procedí a una àrdua tasca de destrucció de les sèquies que anaven a dins de la ciutat i alimentaven els camps més propers, el control dels molins del Besòs i de les arbredes per la seva llenya, i l'intent de tallar les comunicacions amb el Vallès que eren el camí natural per anar i venir de França.²⁵⁷ A més a més, a partir del 3 d'octubre l'entrada de queviures a Barcelona fou més difícil un cop s'acabà l'encerclament militar amb el control de les viles de Sants i de l'Hospitalet.²⁵⁸

Els membres de la Vint-i-quatrena hagueren de decidir a corre cuita l'allotjament de milers de soldats que es trobaven escampats pel pla de Barcelona. Si arribés el cas que haguessin d'entrar els 1.500 infants que eren a tocar de les muralles, aquests s'haurien d'adreçar a un seguit d'indrets preparats per a l'ocasió, cal notar però que en el còmput total 100 homes quedarien a repartir als llocs indicats. Molts d'ells eren convents o monestirs que havien quedat buits per la fugida dels seus religiosos:²⁵⁹

Indret d'allotjament	Nombre de soldats
A la peixetaria	200
A la Mercè	200
A Sant Pau	200
A Natzaret	200

²⁵⁵ ACVOC. AHT, Universitat de Terrassa, Llibre de consells, 1645-1657, f. 164. 16.09.1651.

²⁵⁶ M. Parets, *Dietari d'un any de pesta*, edició a cura de J.S. Amelang i X. Torres, Vic, Eumo, 1989, p. 85.

²⁵⁷ DACB, volum XV, p. 510.

²⁵⁸ DACB, volum XV, p. 204.

²⁵⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 52v-53r. 02.08.1651.

A Santa Anna	200
A Sant Francesc de Paula	200
Als horts dels Tiradors	200

La cavalleria tampoc quedava exclosa de la planificació de la Vint-i-quatrena i la repartia per la trama urbana d'aquesta manera:

Indret d'allotjament	Nombre de cavalls
A Sant Agustí	100
A la casa del duc de Cardona	200
A les Dressanes	200
Al col·legi del bisbe	150
A l'Hort de la Santa prop del portal de Sant Antoni	50
Prop del portal de l'Àngel	100
Al palau del bisbe	50
A la casa Raguer	50
A la casa del Roldor dels blanquers	100
A la guarda del portal de Sant Antoni	6

El 20 d'agost amb l'enemic consolidant les seves posicions la junta decidí consolidar les fortificacions a les muralles de Santa Clara, com ara a la tenalla del portal Nou o al portal del carrer de Tallers.²⁶⁰ Abans d'acabar el primer mes de setge continuarien les reparacions al baluart de Llevant, la torre de Sant Joan i al baluart de Migjorn.²⁶¹ Les reparacions s'estaven efectuant amb un o dos mesos de retard. La situació era cada cop més apretada, un fet que ho constata són les grans quantitats de pólvora que gastà la ciutat amb l'artilleria que responia als atacs de l'exterior, continuats des de mitjans del mes d'agost. Al mateix temps per a millorar les comunicacions es féu una plataforma de fusta per a connectar el baluart de Sant Antoni al recinte emmurallat i el de Santa Madrona que quedava fora del recinte emmurallat.²⁶²

Encara el mes de setembre de 1651 algunes de les reformes de l'entramat emmurallat eren simples propostes que no s'havien dut a terme. Francesc Mosterós hagué de fer veure a la Vint-i-quatrena de Guerra que era del tot necessària la contrucció d'una empallissada enfront del fortí de Montjuïc, que estava al càrrec del mateix militar

²⁶⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 60r. 20.08.1651.

²⁶¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 61v. 20.08.1651.

²⁶² AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 63v. 13.09.1651.

català.²⁶³ El fortí de Montjuïc, o Marsilly, per la seva banda es construï entre els mesos d'octubre i novembre de 1651, un fuster i un mestre de cases serien els encarregats de tirar endavant la seva construcció amb l'ajuda dels soldats destinats a la muntanya. A més a més, es destinaren 16 taulons per a fer una plataforma entre Sant Antoni i Sant Pau. El 28 de setembre encara estaven arreglant el fortí de Marsilly.²⁶⁴

El 4 d'agost la ciutat començava a patir per la nul·la reacció de la cort de París davant els esdeveniments que estaven avançant més ràpid del previst. La Fronda era, cada cop més, la màxima prioritat de la monarquia i de Mazzarino. Josep Galceran de Pinós rebria amb uns dies de retard aquesta lletra prou esclaridora:

"Y axí ara és la ocasió en què se ha de veurer si Fransa nos vol conservar, o no, puix lo mateix serà socorrer-nos, o no socorrer-nos essent cert que conservant-se esta ciutaat se conserva Cathalunya, y perduda ella, tot és perdut, per nostra part no pot tenir queixa Sa Magestat de que en todas las ocasiones no hajam fet tot lo possible en son real servey y ara últimament és testimoni lo excel·lèntíssim senyor de Marchin, que en tot lo que podem fer la boca li serveix de mida, però sa excel·lència experimenta y aquí se deuen desenganyar que ja no ns resta possibilitat pera poder obrar y axí és forsa que aquí fassen un esfors pera socorrer-nos promptament, o no fent-ho es dexar-nos ja perduts".²⁶⁵

El contagi per contra anava remetent i tenien notícies de Marchin que asseguraven que el príncep Condé els ajudaria en cas que el setge arribés a ser una realitat.²⁶⁶ Com bé sabem eren promeses buides, si més no amb el pas del temps.

El comerciant Diego Artés, que provisionava d'aliments a la ciutat, no tenia només problemes a trobar mercaderies, també començà a tenir queixes d'alguns proveïdors francesos que no volien cobrar amb la plata donada per la ciutat. Segons aquests la moneda tenia problemes de soldadura i no donaven gaire confiança de que tingués la quantitat de plata que asseguraven.²⁶⁷ Finalment aconseguí 140 moltons per terres empordaneses i n'havia concertat prop de 4.000. De Camprodon en uns dies haurien d'arribar 100 caps de bestiar més.

El control del Vallès, una de les principals sortides naturals del Pla de Barcelona, era una prioritat per a l'exèrcit francocatalà per tal de tenir controlada la sortida cap a les ciutats del nord del Principat i les viles de Sant Cugat, Terrassa, Sabadell, Granollers o Caldes de Montbui, totes elles proveïdores d'aliments, homes i allotjaments. L'enemic

²⁶³ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 66v. 00.09.1651. (sense dia)

²⁶⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f.70. 28.09.1651

²⁶⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 55v-56r. 04.08.1651, a Josep Galceran de Pinós.

²⁶⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 58r. 04.08.1651, al príncep de Condé.

²⁶⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 61r. 07.08.1651, a Diego Artés.

per això intentà des de les primeres setmanes la presa de viles com Rubí i Terrassa amb algunes partides de cavalleria, que sortien des dels primers campaments improvisats a la llera del riu Llobregat.²⁶⁸ La proximitat d'aquestes viles les feia imprescindibles. En primer lloc els accidents naturals del Vallès les feien més difícils de prendre i totes elles tenien una capacitat defensiva notable enfront de partides no gaire nombroses. Per això apostar per elles no era una aposta arriscada com malgastar esforços a la vall del Llobregat, on a banda de Sant Boi la resta de viles eren accessibles a l'enemic. La serralada de Collesrola o el coll de Montcada eren claus per a unes connexions ràpides i segures, o com en el cas de la riera de Rubí, la qual era emprada per al pas de les tropes i l'enviament de bagatges. Així ho feren saber els consellers barcelonins als de Terrassa per a portar carbó de pi i alzina de Sant Quirze de Galliners.²⁶⁹

Marchin per la seva part estava coordinant l'arribada de tropes a la ciutat i esperava que les dues companyies que havien resistit a Cervera el setge dels castellans arribessin el més aviat possible.²⁷⁰ Els enemics el dia 22 d'agost ja eren a tir de canó de la ciutat, tot avançava més ràpid del que pensaven les autoritats, per la qual cosa s'informà de la gravetat de la situació als ministres de Lluís XIV, entre els que es trobaven el duc d'Anjou, el duc d'Orléans, el duc de Mercoeur, Longueville, Vandôme, el príncep de Condé, Conti, el duc d'Elbeuf, La Mothe, el comte d'Harcourt, el comte de Brienne, el mariscal Grammont, el duc d'Albufort, el mariscal Schomberg i el secretari d'estat Le Roy.²⁷¹ Com es pot veure, en aquest llistat hi havien partidaris i defectors del cardenal Mazzarino.

El mateix mes d'agost de 1651, amb un mes de setge a les esquenes i tot i que encara no hi havia masses problemes en l'aspecte alimentari, el consell va haver de començar a actuar contra els robatoris de menjar d'un bon grapat de soldats allotjats a la ciutat. La seva actuació al llarg del setge fou, però, a debades, perquè tot i els càstigs des del primer mes de setge, els robatoris, i altres problemàtiques relacionades amb les

²⁶⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 65r. 12.08.1651, als diputats de la Generalitat de Catalunya.

²⁶⁹ Actualment la vila és coneguda com a Sant Quirze del Vallès. Fins al segle XX formava part del castell i terme de Terrassa. AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 66r. 18.08.1651, a la universitat de Terrassa.

²⁷⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 66v. 22.08.1651, als diputats de la Generalitat de Catalunya.

²⁷¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 68v. 22.08.1651, a duc d'Anjou, el duc d'Orléans, el duc de Mercoeur, Longueville, Vandôme, el príncep de Condé, Conti, el duc d'Elbeuf, La Mothe, el comte d'Harcourt, el comte de Brienne, el mariscal Grammont, el duc d'Albufort, el mariscal Schomberg i el secretari d'estat Le Roy.

malifetes de la soldadesca, seguiren essent un problema diari per a tots els barcelonins.

En una situació cada cop més difícil per l'arribada de més tropes enemigues provinents de Tarragona i Tortosa, el Consell de Cent ordenà el 19 d'agost a tots els oficials i ciutadans barcelonins, que encara romanien fora de Barcelona, que entressin abans del 27 d'agost, sinó se'ls consideraria traïdors. Un cop acabat el termini establert pel consell, la comissió de dotze membres designada a tal efecte no va aconseguir els seus objectius. Un bon nombre d'homes es negà a retornar a la ciutat, ja fos per por a la pesta, una de les excuses més exteses, o per estar en desacord amb la política de confiscacions de queviures del consell.²⁷² D'aquesta manera es perdien els impostos que haurien de pagar i el blat que segurament portarien amb els seus bagatges. Tot plegat se sumà als pocs recursos que tenia la ciutat per fer front al manteniment de les tropes de Marchin. Les tropes del general només consumien cereals a càrrec de l'hisenda catalana i de París no arribaven els recursos promesos a través de l'ambaixador del Consell de Cent i de la Generalitat.

En un moment en què el suport francès era nul, les institucions catalanes se n'havien d'enrefiar dels militars francesos, perquè eren aquests els que tenien el control sobre la tropa, i qualsevol trencament amb algun d'aquests militars francesos d'alta graduació, com Marchin, podria ocasionar un desastre per al futur del Principat.

A mitjans d'agost el baró d'Aletz es dirigia a corre cuita cap al Vallès per evitar que caigués en mans de l'invasor. Les viles dels contorns van començar a fer lleves per ajudar els 1.000 cavalls i els 1.000 infants que portava el militar francès perquè "ab ella puga investir los enemichs castellans que estan devestant lo present Principat, y axí resolen vagen cent hòmens de la present vila y terme [de Terrassa]", als quals se'ls hi donaria un pa de dues lliures. Dies abans la vila havia resol fer una lleva de 60 homes.²⁷³ Les viles vallesanes enviaren soldats a Mataró i Montgat per a espatllar els passos i intentar deturar l'avenç de les tropes hispàniques que intentaven ocupar les muntanyes de l'entorn de Barcelona. Setmanes després Sabadell envià homes al castell de Barberà per tal de controlar aquella zona.²⁷⁴ La resistència dels sabadellencs va ser heroica. Per dues vegades van intentar ocupar-la i van aconseguir mantenir-se fidels a Lluís XIV. Un testimoni dels fets el trobem en el fragment de la carta enviada

²⁷² DACB, volum XV, p. 185.

²⁷³ ACVOC. AHT, Universitat de la vila de Terrassa, Llibre de consells, 1645-1657, f. 159, 15.08.1651.

²⁷⁴ J. Abad, *La vila de Sabadell davant de la Guerra Patriòtica o dels Segadors (1598-1659)*, Sabadell, Quòndam, 2, Arxiu Històric de Sabadell, 2003, 149.

pels consellers de Sabadell als de Barcelona: “Hierònim Feu, mercader, ha dies se li és dit que per tenir casa yazienda en esta vila no-s mogués d'ella per deffensar-se ab los demás d'esta vila que lo enemich no saqueje ella ni sos habitants, com de fet és arribat dos vagadas a las murallas y per la gràcia de déu nos ne som deffensats”.²⁷⁵ La situació en algunes universitats catalanes per organitzar lleves era tan tensa que els cònsols de Figueres toparen amb els ciutadans i privilegiats establerts a la vila empordanesa, els quals es negaven a contribuir a les lleves que havia d'organitzar la universitat.²⁷⁶

Si la situació alimentària de Barcelona era cada cop pitjor, des de l'estiu de 1651 soldats i paisans favorables al bàndol francocatalà actuaren, com ja s'ha destacat, al Camp de Tarragona en benefici de les armes catalanes tot atacant una de les fonts d'aprovisionament de l'exèrcit castellà. D'aquesta manera s'intentava atacar els molins del voltant de la ciutat de Tarragona, plaça en mans dels exèrcits de Felip IV com Lleida, per tal que la producció de cereals del sud de Catalunya no s'arribés a batre ni moldre i no pogués ser consumida per les tropes que assetjaven Barcelona.²⁷⁷ Un altre indret de la Corona d'Aragó proveïdor del bàndol castellà fou l'illa de Mallorca, des d'on s'enviaren bona quantitat de blats i altres queviures per a les tropes castellanès i estrangeres comandades pel marquès de Mortara i Joan Josep d'Àustria.

La gestió de les existències alimentàries de la ciutat fou un punt dèbil de l'administració francocatalana al llarg dels quinze mesos que Barcelona resultà reclosa dins de les seves muralles. Miquel Parets denuncià més d'un cop les males accions de membres destacats del govern del país. En el cas de la poca carn de moltó que es podia trobar dins la ciutat perquè “en arribant a l'escorxador, los consellés se'ls repartían ab los governadós y demás offisials de guerra”.²⁷⁸ En la mateixa línia, l'assaonador Parets indicà l'omissió a l'hora de declarar les partides de blat de diversos personatges “molt patrítics y defensós de la pàtria”, entre els quals destacava un tal Lloses, flequer personal del lloctinent. Tan sols les declararen un cop la gent de peu ja les havia declarat i vengut a preus baixos, moment en què els preus es desorbitaren i beneficiaren a les elits que les havien acaparat amb el coneixement de

²⁷⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 302. sense data. (ca. 08.1651), de l'Universitat de Sabadell.

²⁷⁶ ACA, Generalitat, Registre de correspondència tramesa essent diputat Pau del Rosso i oïdor reial Vicenç Ferriol, 1651-1652, N-866-867, v-16. *Lletres trameses, Lletres trameses*, 1651-1654, N-867. Registre 2n trienni 1650, f. 7. 05.08.1651. Carta dels diputats de la Generalitat de Catalunya a Marchin; f. 7-8. 05.08.1651. Carta dels diputats de la Generalitat de Catalunya als cònsols de la universitat de Figueres.

²⁷⁷ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 242-243 i 335.

²⁷⁸ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 58.

les diverses institucions.²⁷⁹ El sentiment dels barcelonins que havien cedit el seu blat sense haver cobrat immediatament, sinó amb censals, fou el següent: “aqueixa gent sentia molt de aver donat son blat molt més barato y sense dinés, y que, aquex, lo aguesen de pagar comptans y a 30 lliures la quartera”.²⁸⁰

Com ja s’ha indicat anteriorment, els càrrecs que controlaven el funcionament de places i mercats continuaren amb les seves tasques habituals. Nogensmenys, es trobaven amb un greu problema a solucionar que estava atacant directament a les petites economies dels propietaris d’horts i parades a les diverses zones de la ciutat. Aquest greu problema no era cap altre que la presència de soldats, que utilitzaven la seva força per a robar tot el que necessitaven per a subsistir en època de guerra. Pocs dies després d’iniciar-se el setge, la cavalleria de Marchin i de Josep d’Ardena, comte d’Illa, van arruïnar tota l’horta del Portal Nou, arrencant plantes i cebes, que “...alesoras n’i avia moltas; fent barraques de puntals y de palla y dels cànems, que tots los arrencaren verts, que arroynaren molta gent”. La cavalleria estava acampada a les hortes i l’infanteria a l’entorn de la vall “...ab moltes barraques que parexien altra siutat, que lo mal que feren a la orta no-s pot dir; tenint-hi moltes tendes de marxants y de cosas de menjar, que era cosa de vèurer. Y axí, ells estaven aquí, sota la artilleria de la siutat”.²⁸¹

Els horts, que en època de pau eren un complement d’una dieta basada en cereals, resultaren ser durant tot el setge una solució per a l’alimentació de moltes famílies barcelonines, malgrat que aquests petits cultius fossin un dels principals objectius del pillatge de la soldadesca que habitava la Ciutat Comtal. Albert García Espuche assenyalà l’aprofitament dels espais buits de la ciutat, entre cases, palaus, convents i esglésies per al sorgiment d’horts des de l’edat mitjana.²⁸² Eren un pilar bàsic per a la subsistència de les unitats familiars, que l’empraven per a la producció d’aliments bàsics de l’horta: verdures o llegums, les quals, molts cops també eren destinades a la producció per a la seva venda en els mercats barcelonins. Aquesta presència de l’horticultura es feia present sobretot al Raval, on hi destacaven les hortes de Sant Pau, també a l’àrea de la Fusina, i en menor mesura, al carrer del Dormidor de Sant Francesc, al costat de les muralles de Sant Pere i davant de l’Arbreda i les illes de la Ribera.

²⁷⁹ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 69v.

²⁸⁰ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 70.

²⁸¹ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 49.

²⁸² A. García Espuche, *Un siglo decisivo: Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Barcelona, Alianza, 1998, p. 20.

Altres concentracions d'horts més petits, encara que força destacables, es podien trobar a d'altres punts de la ciutat, com ara a la zona del Portal de l'Àngel, de la Canuda, del Forn d'en Ripoll o també el de la Portaferriassa. La major part d'aquests petits espais agrícoles urbans formaven part del conjunt de petites propietats particulars, tret dels grans horts dels convents, que sobretot se situaven a la zona del Raval. Tots ells es caracteritzaven per l'aprofitament de petits espais, car a les parcel·les de cada casa en deixaven sense edificar per tal de treballar la terra. Les famílies o religiosos hi encabien arbres fruiters, hortalisses, verdures, llegums, i espais destinats exclusivament per a galliners, dels quals en sorgia una petita producció de carn d'aviram i ous, quasi sempre per al consum propi, tot i que molt puntual.²⁸³

El manteniment dels conreus de cereals de dins i al voltant de la ciutat fou una tasca difícil de fer per part dels pagesos, puix que els atacs a la ciutat destrossaven gran part de les collites, fos quin fos el seu estat de maduració. En el cas del mes de juliol de 1651 molts cereals encara no s'havien collit i per tant es perdé gran part d'una collita en benefici de l'exèrcit castellà, que aprofità l'avinentesa per a fer créixer les existències dels seus pallols. Davant aquesta difícil situació per a realitzar les tasques normals per a conrear, "...no-s pugué sembrar en tot lo pla de Barcelona, sols sembraven los que tenían terres a l'encontorn de la siutat, per tot lo rededor, fins que estaven baix de nostra artilleria; y axí, sembraren blats y ordís y algunes poques faves. Y molts no agueren sembrat si aguesen sabut que lo siti no fos alsat al tems de aver-o de cullir, però totom tenia bones esperances".²⁸⁴

Tot i això les faves i altres produïdes plantats vora de la muralla no els recollien totes els pagesos degut al pillatge dels soldats del propi bàndol francocatalà: "...axí com francesos com suïsos y catalans, les anaven cullint, sense que sos amos los ho poguesen inpedir y anaven per la siutat venent-les ab berretats y ab sachs, que era llàstima de que los amos, que-ls costaven tant, per no poder-se'n aprofitar gens". Igualment, l'ordi que s'havia sembrat també anava a parar lluny del benefici dels pagesos, ja que la cavalleria hi anava a alimentar els seus cavalls.²⁸⁵ D'altra banda, quan l'ordi al mes de maig ja va ser prou alt, el que no havien arribat a menjar-se encara, "...los soldats comensaren, a discretió, a segar los ordís: que tots los dies, com exien de guarda, ne venían carregats ab fexos y ab sachs, que no y bastaven posar penes de la vida ni guardes per los portals, que, just ho no just, ells ne avían de

²⁸³ A. Garcia Espuche, *Un siglo decisivo...*, p. 21.

²⁸⁴ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 63.

²⁸⁵ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 63.

entrar". Malgrat els saquejos dels soldats, Parets afirmà que les "ortolanes se feren riquíssimes" tot i que els hi eren robades grans quantitats de menjar a ulls de les patrulles i esquadrons de soldats que havia posat el Consell de Cent per evitar aquestes accions, no gensmenys, els patrullers no tenien prou logística com per controlar totalment la ciutat i els seus mercats.

En l'àmbit sanitari, a finals d'agost el mercader Hipòlit Mestre havia anat a buscar metges i cirugians al Llenguadoc per a cobrir les vacants que hi havia a la desolada capital catalana.²⁸⁶ El Consell de Cent volia tenir coberta la demanda de professionals de la medicina per al mes de setembre i octubre de 1651, perquè al llarg del mes d'agost aquests s'havien trobat a faltar tot i que l'activitat militar no era tan forta com ho seria mesos després. La pesta i les petites escaramusses ja els feia estar prou ocupats.

La Generalitat també es trobava enmig d'una convulsa situació. Des del mes de maig es trobava lluny de la capital a causa del brot de pesta que castigava als barcelonins. Des d'aquell moment els diputats i oïdors no van parar de rebre precis i amenaces de l'administració reial i del Consell de Cent perquè tornessin a la Ciutat Comtal a exercir les seves obligacions des de la primera línia de foc. A més a més, al llarg de l'estiu la majoria de consistorials havia sortit en campanya per aixecar lleves i aconseguir recursos. Finalment, el mes d'agost hi hauria canvis en relació a la tornada de la Generalitat a la capital. Aleshores, quatre dels membres de la institució acordaren mantenir-se a Manresa per continuar amb la seva tasca allunyats de la capital catalana. Els dos altres membres, Pau del Rosso²⁸⁷ i Vicenç Ferriol, no seguiren el quòrum general i accediren als precis fets des del Consell de Cent i del mateix governador general. Així doncs, Pau del Rosso, canonge de Barcelona i diputat eclesiàstic, i per tant president de la Generalitat, juntament amb Vicenç Ferriol, ciutadà honrat barceloní i oïdor reial, retornaren a Barcelona sis mesos després de la seva partida cap al Vallès amb la resta del consistori. Un problema afegit per a Rosso i

²⁸⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 288. sense data (ca. 08.1651), d'Hipòlit Mestre.

²⁸⁷ Pau del Rosso (?-?), degà de la seu de Barcelona i diputat eclesiàstic i president de la Generalitat de Catalunya de 1650 a 1654. Provenia d'una família comerciant natural de Sàsser (Sardenya). El seu pare Paulo del Rossi s'establí a Barcelona a inicis del segle XVII. Pau seguí estudis eclesiàstics, que el portaren a ésser canonge i degà de la seu de la ciutat comtal, prior de Santa Maria de la Llacuna i abat electe de Santa Maria la Real de Perpinyà. L'any 1640 formà part de la Junta de Braços convocada per Pau Claris i escollit membre de la Junta d'Hisenda encarregada de mobilitzar recursos econòmics per a la Catalunya separada. A partir de 1641 es convertí en un dels homes de confiança de l'administració francesa al Principat.

Ferriol era que els altres diputats s'havien endut a Manresa les 505 lliures de plata que la Generalitat havia dut a Terrassa.²⁸⁸

Aquells dies els diputats i oïdors rebels refermarien la seva posició i començarien a adobar la casa que ocuparia el consistori a Manresa, un acte que refermava la posició que havien adoptat el 26 d'agost.²⁸⁹ A Barcelona, com a conseqüència d'haver-hi tan sols dos diputats, el 25 de setembre Rosso va haver de renunciar al seu càrrec d'administrador dels orfes del capítol de la catedral barcelonina. Tot i que l'administració del General passà a ser el principal objectiu del president, aquest mai deixà d'assistir a les reunions capitulars que se celebraren al llarg del setge, adoptant una posició de responsabilitat amb el seu càrrec de canonge de Barcelona.²⁹⁰

La figura de la Generalitat es va veure deslegitimada per les autoritats presents a la Ciutat Comtal, per haver marxat en un moment crucial per al país, enmig d'una epidèmia de pesta i dels primers mesos del setge. S'havia arribat a tal extrem que el Consell de Cent i Margarit amenaçaren als consistorials no presents a Barcelona de fer una nova elecció de càrrecs de la institució,²⁹¹ fet que no arribà a passar mai en els mesos posteriors. D'aquesta manera la Generalitat barcelonina es va veure abocada, segons Agustí Alcoberro, a la ineficàcia i a la pràctica desaparició, i la de Manresa restà estèril, allunyada del centre de decisió que estava duent el timó de la guerra, tot i que aquesta sí que encara mantingué una clara autonomia institucional a diferència de la de Barcelona.²⁹² La fractura institucional de la Generalitat mostrava clarament, i emfatitzava, la crisi i divisió de la classe dirigent revolucionària catalana, que sorgí quan els catalans es van veure sotmesos a l'autoritat reial francesa els anys 1641-1642.²⁹³ Així, els consistorials de trajectòria més inequívocament profrancesa van

²⁸⁸ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 1a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 298, 13.08.1651.

²⁸⁹ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 309. 09.09.1651.

²⁹⁰ ACB [Arxiu Capitular de Barcelona], Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 65r. 25.09.1651.

²⁹¹ En carta de 16 de novembre de 1651, els consistorials de Manresa responen a una carta de Josep Margarit i del Consell Reial de 20 d'octubre de 1651 on se'ls notificava que tornessin a Barcelona, sota pena d'ésser desinsaculats en un futur. Aquestes són les raons per a no tornar a la ciutat comtal: "tingueren avís del excel·lentíssim senyor de Marsin, capità general, y de la ciutat de Barcelona, de retirar-se en part segura, per temor del enemich que-s tenia notícia volia invadir dita vila de Terrassa, per lo que trasferiren lo consistori en esta ciutat de Manresa, dexant de anar a la de Barcelona, a hont tenen la ordinària residència, per no haver cessat encara, en dita ocasió, lo contagi en dita ciutat; y així mateix considerar que encara que aquella fos assitiada, dits senyors deputats no tenen ninguna administració de les armes ni altra cosa dins de la ciutat de Barcelona...". DGC, volum VI, p.1162.

²⁹² A. Alcoberro, "Pròleg: 1644-1656, els anys centrals de la Guerra dels Segadors" a *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, volum VI, 1644-1656, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2000, p. XXV.

²⁹³ A. Simon, "Pau del Rosso, degà de la Seu de Barcelona...", p.234.

tornar a Barcelona sota les ordres de Margarit que no podia tolerar una Diputació fora del control de l'administració francesa de Barcelona.

La gran majoria de càrrecs del General restaren a Manresa o escampats pel territori. Un dels pocs que seguiren a Rosso i Ferriol a Barcelona, fou el regent de comptes del General Joan Miquel Quintana. Per aquesta raó a Manresa nomenaren per al càrrec a Rafel Boldó, un burgès de Perpinyà.²⁹⁴ Aquest fou un dels diversos casos en què es crearen duplicitats en l'administració de la Generalitat, fet que no ajudava gaire a les arques de la institució.

Els membres de la Generalitat reunits a Manresa obtingueren el vist-i-plau dels doctors del Reial Consell Felicià Graells, Maurici Minguella i Gaspar Senespleda i Josep Guàrdia i Francesc Tauler, amb la condició que hi hagués un consistorial de cada braç, en base al capítol 52 de les Corts de l'any 1599.²⁹⁵ El problema era aquest, ja que legalment no podrien haver continuat les seves reunions al Bages perquè no hi havia cap representant del braç reial. Sense el diputat i l'oïdor reial, així com el diputat eclesiàstic i l'oïdor militar. En un context que els deslegitimava per la pressió de Rosso i el Consell de Cent des de Barcelona, intentaren la tornada de Ferriol a Manresa. Per dos cops ho feren, però fou a debades, i decidiren que no li pagarien la paga que rebien els diputats i oïdors per Sant Miquel ni la terça que li devien.²⁹⁶ Aquest no seria problema pel ciutadà honrat Ferriol, que continuava cobrant els seus emoluments dins de la ciutat.

En aquesta progressiva separació entre les diverses institucions de la terra, les tensions entre els presents a Barcelona i a Manresa no cessaren en cap moment. El 16 de novembre de 1651 els "manresans" en carta adreçada a Margarit i al Consell Reial titllarien al consistori barceloní d'il·legal perquè els "dos conistorials que-s troban en la ciutat de Barcelona, pretengan tenir allí lo consistori contra total lley ni rahó...", autoanomenant-se els presents a Manresa com el "que avuy és legitimament congregat",²⁹⁷ i per tant, els únics que podien obrar sobre els temes del General, no fent cas a les peticions de Margarit, el qual no deixà de demanar que des de Manresa donessin el vis-i-plau a la presència i tasca de Rosso i Ferriol a Barcelona fins que ells

²⁹⁴ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 315. 20.09.1651.

²⁹⁵ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 311. 12.09.1651.

²⁹⁶ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 320. 26.09.1651.

²⁹⁷ DGC, volum VI, p. 1163.

es decidissin a retornar a la seu de la Generalitat. A finals d'octubre de 1651, fins i tot, des de Manresa es digué a Ferriol que es repensessin la seva posició i tornessin amb la resta del consistori amb el qual podrien fer una tasca més valuosa per al Principat, a través de convocatòries de lleves i de les aportacions necessàries per a la defensa.²⁹⁸ El mes de novembre la situació ja havia canviat molt i les amenaces del consistori de Manresa al de Barcelona continuaven, fins al punt que s'avisà a Pau del Rosso que si feia qualsevol acció per a cobrar drets del General procedirien contra la seva persona en base a no haver seguit l'observança i consuetud de la institució.²⁹⁹

La dualitat descrita fins a la final del conflicte es mostrà també en els dietaris de la Generalitat, ja que a partir de l'escissió apareix un dietari de Manresa, redactat per Sebastià Costa des del 26 d'agost, i un altre de Barcelona, redactat per Francesc Josep Fontana des del dia 8 de setembre.³⁰⁰ Les crides als diputats del General Il·luny de Barcelona d'aquells dies foren inútils, ja que el 26 d'agost quatre d'ells ja residien a Manresa, fet que, segons ells, els legitimava per formar Consistori.³⁰¹

Fins el mes de setembre, moment de l'escissió, les tasques des de Manresa per a donar suport la ciutat de Barcelona foren contínues. Cinc dies després d'ésser arribats a Manresa, els diputats i oïdors volgueren evitar que unes càrregues de queviures d'uns particulars de Cervera poguessin arribar a dita vila, perquè temien que aquestes fossin portades a Tarragona. Es manà que totes les provisions que normalment havien d'anar a la vila certerina anessin directament a Barcelona que en aquells moments ja "està citiada del enemich".³⁰²

A principis de setembre tornaren a rebrotar les desavinences del Consell de Cent amb els membres de la Diputació del General. Joan Pau Llosetles era instat el 5 de setembre perquè tornés a Barcelona per a posar-hi la seva residència atès que encara hi havien vies d'entrada a la ciutat i la pesta era inexistent. Havien de seguir el mateix exemple el diputat reial Bernat Ferrer i Voladomar i els oïdors eclesiàstic i militar,

²⁹⁸ DGC, volum VI, p. 1180.

²⁹⁹ DGC, volum VI, p. 1185.

³⁰⁰ Segons els editors dels dietaris de la Generalitat es desconeixia l'escrivà major que redactà el dietari de la Generalitat barcelonina. Els autors citen que "com dins de la present ciutat no-s troba Sebastià Costa, que obté lo offici de scrivà major del General, feren nominació y donaren llicència a altre notari". (DGC, volum VI, p. 506.) Tanmateix, en els primers dies de treball de la Diputació del General de Barcelona s'afirmà que "...foren legits ab alte veu per mossèn Francesch Joseph Fontana, notari, scrivà major del dit General". I més endavant el tornen a citar quan escriu ell mateix que "yo, Francesch Fontana, notari publich de Barcelona, scrivà major del General...". (DGC, volum VI, p.521.)

³⁰¹ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 303. 26.08.1651.

³⁰² DGC, volum VI, p. 481.

Ramon Sansa i Lluís de València.³⁰³ Era d'imperiosa necessitat que fessin consistori tots plegats a Barcelona, tal com manava la tradició. La seva presència a la Catalunya interior, per por a la pesta, també reportava alguns beneficis per al país, ja que des de fora podien continuar aixecant lleves i persuadint els municipis catalans perquè seguissin entossudits en mantenir-se fidels a Lluís XIV. A tal efecte, el Consell de Cent envià dos ambaixadors, el doctor Jeroni Picalquers i Miquel Graell, ciutadà honrat de Manresa.

Des de Manresa la Generalitat va haver d'acceptar que no podia fer front al pagament del sou a les tropes al seu càrrec, així com també del pa de munició, mostrant-se exhausta i sense facultat per a col·laborar amb qualsevol tasca defensiva, car fins i tot "havian dexat de comprar blats per provisió de la ciutat [de Manresa] per no tenir diners...".³⁰⁴ Si aquesta situació era la d'una ciutat de la importància de Manresa, és fàcil d'entendre la poca aportació d'altres viles i ciutats catalanes a la defensa de Barcelona, en un moment en què els preus del blat degut a la presència de tropes dels dos bàndols havia tingut segurament una alça considerable.

La Generalitat, tot i la difícil conjuntura, cridà a lleves quan Marchin els hi demanà que portessin a Manresa el terç que tenien defensant Cervera, i que aquest fos reforçat amb gent dels contorns de la vila manresana per a entrar a la ciutat de Barcelona en el moment en què Marchin els necessités. Aquest fet provocà que les 200 quarteres de blat emmagatzemat que tenia la vila de Manresa es destinessin als terços de Cardona que havien d'ajuntar-se amb els de Manresa.³⁰⁵

La Diputació de Manresa va mantenir un cert control a la zona del Vallès, ple de tropes que lluitaven per guanyar o recuperar les principals places de la zona, tals com Granollers o Terrassa. En el darrer cas amb una important coordinació de diverses universitats properes (Olesa de Montserrat, Esparreguera, Piera i Igualada) que estaven ajudant en la lluita contra l'exèrcit hispànic.³⁰⁶

Si bé la Diputació coordinava les universitats, aquesta restà supeditada des de l'inici del setge al Consell de Cent barceloní i més quan els diputats del General se separessin i Rosso i Ferriol decidissin entrar a Barcelona. Si bé el Consell de Cent influïa en les altres institucions, l'administració reial les controlava a totes, sense

³⁰³ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 78r. 05.09.1651, a Joan Pau de Llosetles.

³⁰⁴ DGC, volum VI, p. 482.

³⁰⁵ DGC, volum VI, p. 483.

³⁰⁶ DGC, volum VI, p. 483.

excepció. Josep Sanabre afirmà que en la documentació de la Generalitat i el Consell de Cent s'hi denotava certa influència estrangera, però que en l'estudi de les fonts primàries als arxius francesos, copsà que els directius es trobaven a París, i que Catalunya i les seves institucions eren una peça més de tots els territoris i polítiques que es controlaven i duïen a terme des de la cort del jove Lluís XIV.

Des de París, segons Sanabre, s'assenyalava el paper que havia de tenir cada català o francès enfront de les institucions de la terra, fent que "...los intereses de Cataluña fueron eliminados lentamente del plano político hasta dejar de contar del todo".³⁰⁷ Amb tot, qui prengué les regnes de la defensa de la ciutat des de bon principi fou el Consell de Cent i el governador Margarit, ja que el mariscal Marchin era en aquells moments fora de Barcelona.³⁰⁸

En la mateixa línia, des d'un bon inici la ciutat esdingué la principal creditora del monarca francès, gràcies als milers de lliures que Barcelona aportà a les pagues i les provisions de la tropa francesa, suïssa i catalana, així com també al manteniment de part d'aquests i un gran nombre de barcelonins que no tenien prou recursos per a menjar degut a l'escalada dels preus dels aliments. El 14 de setembre, per exemple, la ciutat féu un emprèstit a Marchin de 10.000 lliures perquè pogués pagar els oficials i les tropes al seu càrrec.³⁰⁹

La contribució militar del consell barceloní no fou només econòmica, sinó que progressivament, sobretot un cop fugit Marchin amb les seves tropes, agafà un paper preponderant per al control militar de la ciutat i la coordinació d'aquesta amb França i altres universitats del Principat. L'inexistència de documents que reflecteixin el contingut de les freqüents reunions entre el Conseller en Cap, i d'altres membres destacats del consell, amb el governador general sobre la defensa de la ciutat i les estratègies a adoptar no permet aprofundir del tot en l'anàlisi de les relacions entre els principals protagonistes i de les diferències entre ells.

Seguint amb la implicació de França a Catalunya, segons Lynn, l'exèrcit francès entre 1650 i 1652 va tenir un nombre d'homes a l'entorn de 125.000 i 130.000.³¹⁰ En canvi, a inicis del setge l'any 1651 l'exèrcit gal tenia a Catalunya uns 6.000 homes.³¹¹

³⁰⁷ J. Sanabre, *La acción de Francia en Cataluña...*, p. 4.

³⁰⁸ J. Sanabre, *La acción de Francia en Cataluña...*, p. 507.

³⁰⁹ DACB, volum XV, p. 189.

³¹⁰ J. A. Lynn. *Giant of the Grand Siècle. The French Army 1610-1715*. Cambridge, Cambridge University Press, 1997, p. 56.

³¹¹ J. Sanabre, *La acción de Francia en Cataluña...*, p. 481-482.

L'implicació econòmica de Madrid en la recuperació de Catalunya fou major que la de París, prou preocupada per a mantenir el control sobre els prínceps revoltats. En els pressupostos de despeses militars de la monarquia de Felip IV per a 1651, Flandes absorbia el 30% (un 33% el 1637 i el 1652 un 18%), Catalunya el 16,9% i Portugal l'11,5%. Tot i això, s'ha de tenir en compte que l'Aragó, València i Mallorca feien un esforç que no es veu en els comptes castellans.³¹² La fi de l'esgotadora lluita contra els holandesos, la més cara de les guerres exteriors dels Habsburg, afavorí la inversió en la campanya catalana, també afavorida a l'haver deixat en stand by el front portugués.

Segons Antonio Dominguez Ortíz Madrid destinà al front català més de 2 milions de ducats. L'any 1651 es preveien *asientos* per valor de 9 milions i mig de ducats, i encara gastant totes les rendes lliures fins a 1656. Tot i així encara mancarien la meitat de recursos per a mantenir l'esforç bèl·lic que havia planificat la monarquia.³¹³

La campanya militar de 1651 seria la definitiva. A finals d'octubre del 1650 es palesaven els primers símptomes del trontoll de l'autoritat francesa, quan des de Barcelona es proscrivien alguns insurgents (caps de miquelets que ara ja lluitaven per Felip IV) i es denunciava una vintena de persones que havien pres les armes pel rei hispànic, pertanyents a una munió de petites localitats rurals, entre les quals hi havia Vallclara, Verdú, Vimbodí i Solivella. L'alçament antifrancès (més que no pas prohispanic) era cada cop més generalitzat; en paraules del nunci Condotti, tots els habitants dels pobles "situados a occidente de Santa Coloma de Queralt se habían declarado por España".³¹⁴

A finals d'agost un petit incident commocionà a les autoritats hispàniques. Joan Josep d'Àustria s'aixecpa el 24 d'agost amb "una calentura" i amb una inflamació "al lado izquierdo del rostro que tocaba parte en el carrillo y parte en la garganta". En conseqüència el príncep fou enviat a Vinaròs on el 3 de setembre ja estaria recuperat.³¹⁵

A principis de setembre, en l'àmbit militar les tropes hispàniques començaren a construir el fort de Santa Madrona per a controlar el camí que menava cap a la vila de

³¹² B. Sánchez, "El impacto de la Independencia de Portugal en la Hacienda Castellana" a *Primeiras Jornadas de História Moderna. Actas, vol. I*, Lisboa, Centro de Historia da Universidade de Lisboa, 1986, p. 379.

³¹³ A. Dominguez Ortíz, *Política y hacienda de Felipe IV*, Madrid, Madrid, Editorial de derecho financiero, 1960, p. 66-67.

³¹⁴ J. Sanabre, *La acción de Francia en Cataluña...*, p. 461.

³¹⁵ BN, ms. 2.068. *Diarios de Juan de Austria por Pedro de la Mota y Sarmiento*, f. 114r i 116r.

Sants. Per la seva banda, els ducs de Tursi i Alburquerque tancaven l'accés per mar a la ciutat amb els seus vaixells, "con lo cual comenzaron a faltar los víveres en la plaza que era lo que Mortara quería, puesto que no se hallaba con bastante poder para entrarla por fuerza".³¹⁶ En aquest context Mortara s'animà a passar el Llobregat gràcies als socors que els hi havien arribat d'Itàlia. Aquest pas comportà un control quasi total que donà certa estabilitat a l'exèrcit hispànic al Pla de Barcelona, per la qual cosa van poder començar a construir els forts reials que estarien d'empeus al llarg del setge.³¹⁷

Mentrestant, el 7 de setembre de 1651 Lluís XIV fou proclamat major d'edat, acabava de fer 13 anys. El dia abans Condé havia marxat de París, un gest que no feia més que reforçar la ruptura entre la cort i els prínceps. El dia 22 del mateix mes Condé arribaria a Bordeus, i aleshores, més que mai, se'l va veure com el cap de la rebel·lió.³¹⁸

Vista la inoperabilitat de la diplomàcia francesa el Consell de Cent i la Generalitat decidiren enviar a París a Josep Ximenis i de Monrodon perquè tingués una audiència amb el rei i li presentés un memorial amb sis punts:

En primer lloc volien fer conèixer al rei la situació de l'enemic a Catalunya. En segon demanar si el rei faria quelcom per millorar l'estat dels seus exèrcits, ja que Marchin, capità general d'aquests, només comptava amb 3.500 infants i 1.700 cavalls, que s'havien hagut de retirar a resguard de les muralles de la ciutat, quasi sense municions ni menjar. Tan sols tenien per menjar allò que els hi donava el consell. En tercer lloc, que la cavalleria havia deixat el Pla de Barcelona a mercè de l'enemic perquè havia hagut d'anar-se a alimentar lluny de la capital. Així doncs la defensa de la ciutat se cenyeix als homes que tenia Marchin i els civils que restaven dins de les muralles. En quart lloc que la manca d'aliments era notable i amenaçant. I en cinquè que la ciutat estava mancada de justícia per l'absència dels doctors del Reial Consell presents a Granollers.³¹⁹ Precisament la vila granollerina hauria d'acollir l'ambaixador en la seva primera aturada cap a París.

³¹⁶ A. Cánovas del Castillo, *Historia de la decadencia...*, p. 463.

³¹⁷ AHN, Consejos, Registros de Chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 19v. 09.09.1651.

³¹⁸ J. Cornette. *Les Années cardinales. Chronique de la France. 1599-1652*. París, Sedes, 2000, 409-410.

³¹⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 69-71. 22.08.1651, a Josep Ximenis i de Monrodon.

El viatge de Ximenis fou extremadament lent per les seves contínues aturades, a les principals viles de Catalunya i França, per exposar la situació de Barcelona. Així el 3 de setembre, onze dies després de la seva partida encara era al bell mig del Rosselló. Aquell dia va rebre notícies en què l'avisaven que els enemics estava fent presoners al monestir de Valldonzella i que els soldats francocatalans “sens diner no-ls ve de gana lo pelear y també pocas forsas”.³²⁰

A mitjans de setembre l'enemic anava progressant en la circumvalació de la ciutat i havien fet arribar vint-i-vuit noves peces de canó. “Aquest negoci -deien els consellers- va de mal en pijor, lo senyor Marsin està mig mort de passió de ànimo...”.³²¹ Eren els darrers dies de Marchin a Catalunya, abans que s'enrolés a la causa *condéenne*.

No tot eren desgràcies per al bàndol català. Bona prova és que l'11 de setembre de 1651 aconseguiren entrar a la ciutat 2.000 quarteres de blat gràcies a estratègies ben trenades entre els governs municipals de la costa i l'interior.³²² En un primer moment es collien els cereals dels camps del nord del país, els quals eren transportats per mar fins a viles costaneres com Blanes. Des de les platges es carregaven en carros i s'enviaven a Granollers, on es guardava en el pallol de la vila fins que pogués ser entrat a la capital. Vist l'èxit d'aquestes empreses, la Vint-i-quatrena de Guerra votà a favor perquè es gressin 500 lliures a favor del conseller en cap de Granollers, Pau Gorchs, per a pagar i donar als soldats de peu i cavall que es rendissin de l'exèrcit enemic, així com per a sufragar les despeses de guerra i les fortificacions de la vila vallesana.³²³

Un aspecte molt treballat al llarg del setge fou l'intent de captació de la soldadesca enemiga per a la defensa de Barcelona. A mitjans de setembre el conseller granollerí Pere Pau Gorchs, anà a Mataró, seguint les ordres de la Vint-i-quatrena, per a donar 10 reials a cada soldat rendit, que escoltés les crides de les autoritats catalanes. En aquells moments ja tenia quaranta soldats rendits i encara li quedaven les 500 lliures que li havia girat el govern barceloní.³²⁴ Esperava, molt eufòricament, que els exèrcits de terra i mar de Felip IV rebessin la notícia i es rendissin, més quan al principi del setge els soldats castellans ja no cobraven amb molta regularitat. El paper dels diputats i oïdors del General per aquella zona continua tenint certa importància. L'oïdor

³²⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 77. 03.09.1651, a Josep Ximenis i de Monrodon.

³²¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 82r. .09.1651, a Josep Galceran de Pinós.

³²² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 80v. 11.09.1651, a la universitat de Granollers.

³²³ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 63r. 10.09.1651.

³²⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 295. 13.09.1651, de Pere Pau Gorchs.

Valencià fou a Mataró per assegurar-se que les farines que havia recollit pel Vallès arribessin amb prou seguretat a Barcelona. Un cop haguéssin sortit les càrregues cap a la ciutat, Valencià es tornaria a dirigir a Granollers per a controlar i donar solucions a les necessitats del Vallès.³²⁵

Mentrestant, la tasca de Josep Galceran de Pinós a la Cort de Lluís XIV començà a donar els seus fruits amb la notícia del 15 de setembre que el Consell Reial havia aprovat amb el rei l'enviament de 60.000 lliures a Barcelona. La seva execució però no la trobem refrendada en cap document del Consell de Cent, que fins a finals del setge seguirà defensant que no havia rebut cap socors econòmic de París. D'altra banda l'idea de comptar amb l'ajuda del rei de Portugal, perquè aportés 42 vaixells de la seva armada per a socórrer Barcelona, començava a cuinar-se des de París, segons el mateix Pinós.³²⁶

Els ambaixadors catalans peresents a París guanyaren favors de la cort gràcies a la seva fidelitat i accions per a la conservació de Catalunya. Un d'aquests casos fou el del religiós Magí Sivilla que essent abat de Banyoles va ser ascendit al càrrec d'abat del monestir de Sant Martí del Canigó, si més no se'n té la primera constància el 22 de setembre de 1651.³²⁷ Sivilla era a París com a tutor dels fills del governador general Josep Margarit, que estaven a la capital francesa com a hostatges. Per desgràcia la crònica que Magí Sivilla va escriure en la seva aventura francesa no arribà als fets del setge de Barcelona que aquí es descriuen.³²⁸ El 4 de juny de 1650 havia sigut nomenat agent del General a París, on feia residència i s'intitulava abat electe de Banyoles.

Ben lluny dels centres decisoris, el 20 de setembre Sabadell encara estava commocionada pels dos atacs que havien arribat fins a les mateixes muralles de la vila. Un cop passat el perill, Jeroni Feu, un mercader barceloní allotjat a la vila vallesana per allunyar-se dels estralls de la pesta, mostrà la seva voluntat de tornar a Barcelona davant els precs del Consell de Cent perquè els barcelonins acudissin a la defensa de la capital. Davant d'aquestes intencions els sabadellencs s'irritaren contra el mercader i la família que l'acompanyava. Si aquests marxaven els vilatans amenaçaven en deixar ocupar el seu casal sabadellenc pels soldats allotjats a la vila. La universitat de Sabadell demanava per a solucionar el malentès que el Consell de

³²⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 301. 15.09.1651, de l'oïdor València.

³²⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 297. 15.09.1651, de Josep Galceran de Pinós.

³²⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 304. 22.09.1651, de Magí Sivilla.

³²⁸ BUB, M Sivilla, *Historia General del Principado de Cataluña*, 1683, ms, 115.

Cent l'excusés de la defensa de Barcelona perquè es quedés a la vila vallesana.³²⁹ No podia ser que s'hi anessin a refugiar i després no col·laboressin en la defensa de la vila.

Els testimonis de ciutadans barcelonins que es trobaven lluny de la ciutat també donen fe i testimoni de la seva vida i de la situació dels exèrcits prop de Barcelona. Si l'exèrcit de Felip IV comptava amb una xarxa trenada d'espies a l'interior de la ciutat al llarg del setge –un fet que es tractarà en capítols posteriors–, la ciutat acollia tota informació desinteressada de barcelonins, o naturals d'altres localitats, que es trobaven escampats pel territori i que no podien fer millor ajuda que aquesta. El cas de Francesc Reverter és un cas que exemplifica perfectament aquesta gran xarxa d'informadors civils. Reverter que exercia la professió de notari a la ciutat de Barcelona, escapà de la ciutat quan els brots pestilents s'anaven agreujant. El 21 d'agost informava que l'enemic entre els dies 16 i 18 d'agost era a Palou, municipi veí de Granollers, "y que corria tot lo Vallès". En l'aspecte personal indicava que estava purgant al castell del mateix municipi.³³⁰

La presència dels dos exèrcits al Vallès fou freqüent fins al mes de setembre de 1652. El pas de mercaderies cap a la costa del Maresme perquè fossin enviades en petites embarcacions cap a la capital, feia del pas del Vallès a la costa un indret d'immensa importància per ambdós bàndols. Els uns per abastir la ciutat assetjada i els altres per trencar la principal font d'abastiment dels catalans i fer seu un pas per poder abastir des del nord de Barcelona. S'ha de tenir en compte que la costa sud barcelonina estava pràcticament controlada pels vaixells hispànics.

Per aquest motiu quan una vila que es creia segura i actuava com a pallol momentani per a les farines i grans catalans –tal com s'ha narrat anteriorment amb el cas de Granollers–, esdevenia un objectiu immediat de les tropes del marquès de Mortara. Una acció que es repetí diverses vegades fou la presència de blat i farines a Sant Celoni, que amb la proximitat de l'enemic a La Roca, s'hagueren d'enviar ràpidament en combois cap a Mataró perquè fossin redistribuïdes.³³¹ Les tropes castellanes van fer acte de presència al castell de La Roca el 22 de setembre de 1651 quan anaven a assetjar Barcelona, tanmateix no aconseguiren apresar la fortalesa vallesana. Mentres la vila de Granollers començava a patir els estralls de la pesta. Dos dies abans

³²⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 302. 20.09.1651, de la universitat de Sabadell.

³³⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 283. 21.08.1651, de Francesc Reverter.

³³¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 305. 23.09.1651, d'Hipòlit Mestre.

aquestes tropes havien assetjat la vila de Sabadell i el 26 farien el mateix a la capella del castell de Montcada, obligant la guarnició catalana a refugiar-se a Reixac.³³²

La rapidesa i efectivitat de les partides de miquelets que donaven suport a aquest tipus d'accions eren claus per assegurar el control de la zona i l'abastiment de la ciutat i les tropes de suport que es trobaven darrera de les línies castellanques.

La lluita darrera les línies castellanques per evitar el control del Vallès per part dels castellans, es pot exemplificar amb el capità Joan Sobregrau i la seva partida de miquelets. El 23 de setembre eren a la fortalesa de Reixac on havien fet unes trinxeres defensives per a guardar el decisiu pas de Montcada cap al pla del Besòs. La seva conservació era primordial ja que l'enemic ja tenia controlada la Mare de Déu del Turó de Montcada i havien arruïnat la vila de Montcada, fins i tot la casa del seu batlle. Sobregrau afirmava que si ell i els 100 homes que tenia al seu càrrec podien aguantar l'etzivada de l'enemic, podrien evitar que aquest es fes l'amo del Vallès. Demanaven però que s'enviés, el més ràpid possible, el suport de la cavalleria.

Les paraules del propi capità Sobregrau fan copsar la realitat de la desigual lluita al coll vallesà: "Dilluns prop passat pelearem de las nou de la matinada fins a las set de la tarda...". A banda de la lluita sense treva que estaven patint, informava que feia totes les diligències possibles perquè es rendissin els soldats enemics, fer-los-hi el passaport i enviar-los a Granollers per a cobrar el que els hi prometia de part del conseller en cap granollerí Pere Joan Gorchs. Malgrat tot, ja no tenien municions ni menjar, i demanava que els proveïssin, sinó ell i els seus homes no podrien aguantar gaire més: "...que jo y mos soldats estam promtes y aparellats de morir...", i no entenia que no arribessin socors quan "...no y aja capità que se aja posat ab més perills que jo y mos companys y soldats...". Abans d'acabar la carta assegurava que l'exèrcit enemic els volia cremar per a prendre el pas.³³³

Per la seva banda, la universitat de Sabadell pagà al capità Jaume Sobregrau 109 lliures i 4 sous per al socors dels pocs soldats que la vila sabadellenca tenia a Mataró i al castell de Barberà.³³⁴ La manca d'efectius de les viles es pot copsar en el cas de Sabadell, que pagà 150 lliures al tresorer reial per fer lleves perquè no té homes per

³³² F. Carreras Candi, *Lo castell de la Roca del Vallès*, Barcelona, Imprempta y llibreria L'Avenç, 1895, p. 129-130.

³³³ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 308. 26.09.1651, de Joan Sobregrau.

³³⁴ AHS, Universitat de Sabadell, *Clavariat*, Llibre del clavari, 1644-1719, AMH 1044, 13.09.1651.

participar-hi per culpa del contagi.³³⁵ Altres municipis col·laboraven amb la compra de material tan essencial com la pólvora.³³⁶

El paper de les partides escampades pel territori era cabdal per a mantenir l'enemic centrat en el pla de Barcelona i allunyar-lo del Vallès i del pla del Llobregat. El manteniment del capità de miquelets Joan Sobregrau i els seus homes n'és un bon exemple per la seva tasca als contorns de la serralada prelitoral de Barcelona, i per la qual cosa reberen a finals de setembre de 1651 200 lliures i armes per a continuar amb la lluita per boscos, camins i viles. Aquestes notícies que si més no ens indiquen que Sobregrau i els seus homes van poder escapar-se de Montcada.

Si tot feia presagiar mil i una dificultats per a mantenir el Principat lluny de les mans de Felip IV, noves notícies des dels Pirineus no feien més que abatre l'ànim dels catalans. Tot indicava que Marchin deixava enrera l'aventura catalana i s'enrolava en el bàndol del príncep de Condé. Cal recordar que el príncep havia abandonat París el 8 de setembre, el dia després de la proclamació de majoria d'edat de Lluís XIV, un gest que mostrava la ruptura de Condé amb la cort. El dia 22 de setembre Condé era a Bordeus esperant els seus aliats més propers.

Una de les primeres noticiess que arribaren de la fugida de Marchin arribà de la mà dels cònsols de la Seu d'Urgell que van parlamentar-hi, sense tenir coneixement de les seves intencions, abans que enfilés el camí cap a les valls d'Andorra. El 30 de setembre els cònsols urgellencs informaren que havien donat refresc a Marchin i els seus homes i que posteriorment se n'adonaren que havien fugit del Principat. En un primer moment la ciutat malpensava de l'arribada d'un exèrcit considerable, pensant que era una maniobra de l'enemic que es feia passar per Marchin. Per la qual cosa els veïns s'havien preparat per a la defensa del recinte emmurallat, però al veure al lloctinent interí obriren les portes.³³⁷ Per reblar el clau, el 19 de setembre els consellers de Barcelona havien vingut a Marchin 1.000 quarteres de blat dels pallols barcelonins i li havia prestat 10.000 lliures. Un dia abans Marchin havia demanat també 20 quintars de plom i 20 de corda a retornar el més aviat possible.³³⁸

³³⁵ AHS, Universitat de Sabadell, *Clavariat*, Llibre del clavari, 1644-1719, AMH 1044, 30.09.1651.

³³⁶ ACVOC. AHT, Universitat de Terrassa, Llibre de consells, 1645-1657, f. 165r. 03.10.1651.

³³⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 309. 30.09.1651, de la universitat de la Seu d'Urgell.

³³⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, Deliberacions de guerra, f.66. 20.09.1651.

Segons Ximenis de Monrodon a principis d'octubre la notícia arribà a París, on finalment decidiren enviar un socors a Barcelona per mar, la qual cosa oferia més facilitats que el transport per terra.³³⁹ D'alguna cosa deuria servir el memorial amb cinc punts que Ximenis havia mostrat en l'audiència amb el rei. Per la seva banda, Josep d'Ardena demanava, segons Magí Sivilla, que s'enviés amb celeritat a La Mothe per a fer-se càrrec del govern de Catalunya i les seves armes "...para librarnos, con las assistencias de Vuestra Magestad de las garras del león en que nos ha dexado Marcin con sus violencias, y retiro con más de la mitad de las tropas".³⁴⁰ Des de França es feia el que es podia per a donar resposta al buit de poder en què restava el Principat, al mateix temps que havia d'atendre els fronts interns que feien trontollar les estructures de la monarquia.

Les bones notícies que a la fi arribaren de la capital francesa no deixaren enrera les picabaralles entre alts comandaments de l'exèrcit francocatalà, cal tenir en compte la constant lluita pel poder entre Josep d'Ardena i Josep Margarit. En aquest context, un curiós episodi s'esdevindria entre el marquès de Marsilly i el brau Mosterós. Una baralla entre els dos comandaments a finals d'agost acabà en un duel. Marsilly havia vingut a la guerra de Catalunya l'agost de 1648, amb el virrei francès Schomberg, com a lloctinent de la seva companyia de cavalls lleugers, posteriorment es casaria amb la comtessa de Savallà. El duel s'acabaria celebrant "a la campaña, y della salió Marcelli muy mal herido". L'estat del francès era tan greu que van haver d'avisar a la seva dona, resident a Girona pel brot de pesta que castigava la Ciutat Comtal. El dia 12 de setembre la comtessa de Savallà arribaria a Barcelona amb un il·lustre seguici. Malgrat tot, Marsilly deixà enrera aquesta situació i seguiria lluitant a Catalunya a les ordres de Lluís XIV.³⁴¹

En contraposició a les divergències al bàndol català, la monarquia dels Àustria presentava a Joan Josep d'Àustria com cap de l'exèrcit i armada del seu pare, això sí amb la figura del marquès de Mortara al costat perquè l'assessorés en tot moment. A més a més, al seu voltant hi hauria un conjunt de persones que no divergirien en res, car el seu principal interès era poder tornar a Catalunya. Bona prova és la consulta efectuada el mes d'agost de 1651 on es remarcà el gran nombre d'exiliats catalans de 1640 que encara eren a Madrid, els quals serien de gran ajuda per a la campanya de

³³⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 327. 13.10.1651, de Josep Ximenis i de Monrodon.

³⁴⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 331. 15.09.1651, de Magí Sivilla.

³⁴¹ J. Sanabre, *La acción de Francia en Cataluña...*, p. 570.

Catalunya que anessin al front de la mà de don Joan Josep per recordar als sublevats l'antiga fidelitat a Felip IV.³⁴²

A finals del mes d'agost el bloqueig marítim de les costes catalanes era encara incipient. Per aquesta raó el rei Felip IV instà al conseller Diego de Sada que abans de l'hivern s'haurien de buscar embarcacions petites de totes les costes del mar oceà i mediterrani, necessàries per oposar-se a les catalanes, poder abastir a les tropes i evitar l'entrada de proveïments a la ciutat comtal.³⁴³ Mentres, mica en mica els sometents de les viles i llocs del voltant de Barcelona anaven entrant dins de la ciutat. En aquelles mateixes dates l'exèrcit hispànic havia tallat la sèquia que entrava a Barcelona, per la qual cosa els molins de dins del recinte emmurallat patiren un fort cop. La llenya dels contorns de la ciutat també fou un objectiu immediat de l'enemic, però l'objectiu principal era malmetre tota connexió de la capital amb el Vallès, el Maresme, i per extensió, amb tota la zona de l'Empordà, aquesta amb alguns ports de vital importància.³⁴⁴

Si el control marítim era bàsic per a tallar els canals de subministrament dels barcelonins, la construcció de quarters i fortins de campanya era clau per aconseguir aquest control del Pla de Barcelona. El 12 d'agost el Consell d'Aragó es feia ressó de la construcció, per part de l'exèrcit franco-català, d'un quarter a Sant Feliu de Llobregat i un altre a Sant Boi per fer front a l'arribada del marquès de Mortara, que s'aproximava des de Sant Vicenç dels Horts per la plana del Llobregat.³⁴⁵

A la defensa de Barcelona se li sumaven altres problemes d'índole jurisdiccional, sobre els quals la Generalitat havia de deliberar. A cavall dels mesos d'agost i setembre sorgiren problemes entre el governador del castell de Perpinyà i el governador del Rosselló sobre la jurisdicció sobre els habitants de la capital rossellonesa.³⁴⁶

El gran nombre de fronts que hi havia oberts al Principat provocà que no es poguessin aglutinar el gruix de les tropes. S'havia d'intentar mantenir la Catalunya central, les places lleidatanes que encara estaven sota control català, la zona del Penedès, el Llobregat i el Vallès. En aquest sentit, el regiment de Jaume d'Erill s'eximí d'anar a

³⁴² ACA, *Consell d'Aragó*, llig. 234, 08.1651. Sense data exacta.

³⁴³ ACA, *Consell d'Aragó*, llig. 234, 30.08.1651.

³⁴⁴ ACA, *Consell d'Aragó*, llig. 234, 18.08.1651.

³⁴⁵ ACA, *Consell d'Aragó*, llig. 234, 12.08.1651.

³⁴⁶ ACA, Generalitat de Catalunya, *Deliberacions del Consistori*. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 306. 29.08.1651.

Barcelona per tal de defensar la zona de frontera de Tremp.³⁴⁷ Jaume d'Erill era governador de Tremp i mestre de camp d'un terç d'infanteria del batalló que es trobava en aquella localitat. Pocs dies després les autoritats li pregaven que “no done passaports per a passar mercaderias en Aragó, ans bé done tot favor y ajuda al deputat local de la dita vila de Tremp peraquè ab tota seguretat se pogan cobrar los drets del General”.³⁴⁸

L'únic indret on s'intentava aglutinar tropes catalanes era Mataró, vila on anaven les lleves que s'aixecaven pel Vallès i el nord de Catalunya. Havien arribat d'arreu del país uns 1.000 cavalls i uns 1.000 infants.³⁴⁹ En contraposició, dies després l'exèrcit assetjador demanava que s'enviés immediatament el terç de València que romanía a Tortosa, o sinó que s'ajuntés gent de la zona del Maestrat, Castella i Navarra per a reforçar l'exèrcit perquè el general Pimienta pogués tancar definitivament la porta de mar de Barcelona.³⁵⁰ Dels 1.800 soldats que hi havia del terç de València a Tortosa, 1.200 havien de dirigir-se a Barcelona i 600 havien de quedar-se a la capital ebrenca.³⁵¹

A finals d'agost l'alt comandament hispànic havia resolt, a instàncies del marquès de Valparaíso, que els soldats vells que hi havia a la Cort de Madrid anessin a ajuntar-se amb l'exèrcit de Catalunya, el seu destí seria la ciutat de Tarragona: “dice a Vuestra Magestad que la Corte está llena de soldados de todo género que andan bagando con descrédito de la milicia y propone, que se heche vando y alisten a todos y aunque estén despachados para otras partes”. El problema segons els consellers era fer front a les despeses, no sabien d'on treurien els recursos per pagar les soldades. Els diversos fronts oberts arreu de l'imperi i l'instabilitat a les costes andaluses i gallegues carregaven cada cop més l'hisenda castellana.³⁵² El 23 i el 31 d'agost el marquès de Leganés demanà socors per a la frontera extremenya per les notícies que li arribaven que els portuguesos volien ocupar la província. Entre els seus precis demanava que la milícia continués al front d'Extremadura i no marxés cap a altres fronts peninsulars.³⁵³

³⁴⁷ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 307. 04.09.1651.

³⁴⁸ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 312. 12.09.1651.

³⁴⁹ ACA, *Consell d'Aragó*, llig. 234, 19.09.1651.

³⁵⁰ ACA, *Consell d'Aragó*, llig. 234, 02.10.1651.

³⁵¹ AHN, Consejos, Registros de Chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 28r. 01.10.1651.

³⁵² AGS, Secretaria de Guerra, *Consultas originales de Oficio*, 1651, 1-1784, 30.08.1651.

³⁵³ AGS, Secretaria de Guerra, *Consultas originales de Oficio*, 1651, 1-1784, 23.08.1651; 31.08.1651.

Malgrat el ràpid avanç de les tropes castellanes l'estiu de 1651, no tot eren festes i celebracions. Sobre els hospitals de Lleida i Fraga el governador de Lleida i vicegeneral de Fraga, Pedro de Valenzuela, féu la següent consulta al consell de Castella: "la necesidad que padecen los ospitales. Que los de Lérida se hallan llenos de enfermos y sin un real con que sustentarlos, que la misma necesidad ay en los de Fraga, porqué se estan debiendo más de 30 escudos de carne y el marqués de Mortara no dejó quando salió a campaña más de 800 escudos".³⁵⁴

El 15 de setembre Luis Méndez de Aro escrivia a la cort que don Joan demanava assitència per als vaixells que eren davant de Barcelona. Es donava notícia que havien apresat un vaixell de 500 tones i 30 peces de bronze i ferro prop de Mataró. L'embarcació capturada passà a formar part de l'armada castellana juntament amb les fragates de Flandes que hi havien davant de Barcelona. El conde de Oñate per la seva banda recelava que les provisions per al manteniment i sosteniment de les fragates arribessin a temps. El bescuit havia d'arribar d'una partida que el duc de Medinaceli tenia a Sevilla i d'una altra partida provinent d'A Coruña.³⁵⁵

Un altre tema que tenia la màxima prioritat per a l'administració castellana, que s'estava tornant a implantar a àmplies zones del Principat, era el paper que havia de tenir l'església en una suposada Catalunya recuperada. Mortara no tenia ni el més mínim interès en què en els territoris conquerits entressin mossens que no fossin de l'agrat de la monarquia. S'havia d'evitar qualsevol intent de continuïtat de les elits locals catalanes. Un dels principals valedors d'aquesta idea era el vicari provincial de l'Ordre de Sant Agustí de València, Tomàs Figuerola. A partir d'aquell moment, amb el vist-i-plau dels consellers de Castella, els governadors de les places conquerides haurien de tenir en compte aquests preceptes.³⁵⁶ El 20 de setembre Diego de Sada demanava que l'exèrcit i la monarquia tingués tacte amb els temples: "os encargo les hagais todo buen tratamiento y estareis con particular cuydado de atender al decoro de las iglesias y que se escusen los robos en ellas".³⁵⁷

L'organització militar dels municipis començà a ser una necessitat imperant a finals de setembre. La por anava creixent en les viles amb pocs recursos, que molts cops havien de dependre dels consellers de viles d'un rang superior. En conseqüència les

³⁵⁴ AGS, Secretaria de Guerra, *Consultas originales de Oficio*, 1651, 1-1784, 22.08.1651.

³⁵⁵ AGS, Secretaria de Guerra, *Consultas originales de Oficio*, 1651, 1-1784, 15.09.1651.

³⁵⁶ AHN, Consejos, Registros de Chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 16v. 19.08.1651.

³⁵⁷ AHN, Consejos, Registros de Chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 22r. 20.09.1651.

universitats s'afanyaven a nomenar capitans per als sometent de les viles, com és el cas del nomenament de Joan Roca com a capità del sometent de la vila de Caldes de Montbui.³⁵⁸ Amb l'empitjorament de la situació, el 17 de setembre Consell de Caldes de Montbui decidí enviar "a la vila de Sabadell y Terrassa y representar-los lo strago que fa lo enemich en lo Vallès y axí vessen, si aparexeria bé, que lo síndich de la present vila ab los síndichs de ditas vilas de Sabadell y Terrassa anassen a parlar ab lo senyor governador y representar-li aquestos treballs y que-s servesca donar algun orde que vinga cavalleria per·a posar-se a la defensa, perquè lo enemich no vaja continuant la destructió del Vallès persò se representa al present concell delibere lo fahedor".³⁵⁹

El 20 de setembre arribaven notícies que mancaven molts soldats per a les lleves que s'estaven aixecant a Mataró. El llibre de consells de la Universitat de Caldes de Montbui ens relata la gestió d'uns moments tan difícils: "a més dels soldats que tania a Mataró ha enviat molta gent a Moncada pera resistir al enèmich ahont és major la necessitat per defensa desta vila y dels demás llochs circumvehïns y axí resta impossibilitada esta vila de poder enviar soldats a Mataró per los ha menester al Vallès ahont són tant necessaris per nostra defensa y del Vallès emperò sempre que sie necessari acudir a Mataró o en altra part fora esta vila lo major esfors que puga en servey de sa majestat y defensa desta provintia".³⁶⁰

La presència del Reial Consell en l'organització de la defensa del Vallès al llarg del setge és indubtable. El 23 de setembre de 1651 el doctor Francesc Segarra, jutge del Reial Consell, intentava organitzar la cavalleria que havia de mantenir el Vallès allunyat de les mans de Joan Josep d'Àustria i del marquès de Mortara, bona mostra és el paper del batlle de Palau Solitar i Plegamans que demanava ajuda per expulsar l'enemic del seu terme: "temen que part de la cavalleria del enèmich està emboscada ab bosch d'en Humet".³⁶¹

La situació econòmica no ajudava gens ni mica a la formació de lleves i a la provisió de les companyies ja formades. Moltes de les hisendes municipals patien extremadament. No tenien res la caixa, fet que comportà l'empenyorament de la poca plata que els hi quedava per a fer moneda.³⁶² Tot i aquesta situació, el 10 de setembre

³⁵⁸ AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, *Llibre de consells*, 1651, 15.09.1651.

³⁵⁹ AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, *Llibre de consells*, 1651, 17.09.1651.

³⁶⁰ AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, *Llibre de consells*, 1651, 20.09.1651.

³⁶¹ AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, *Llibre de consells*, 1651, 23.09.1651; 24.09.1651.

³⁶² AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, *Llibre de consells*, 1651, 01.09.1651.

Caldes de Montbuí accedí a donar cinc quintars de farina de blat a un batalló que passà pel terme. El mateix hagueren de fer per provisionar tres traginers que anaven a Granollers a instància del jutge reial Josep Orlau.³⁶³ Les institucions de la terra, des del Consell de Cent a les universitats més petites, havien de donar resposta a les necessitats d'una guerra que ja s'allargava massa.

Paral·lelament des de la Generalitat s'intentava alleugerir, en alguns casos concrets, les càrregues fiscals sobre la pagesia. A mitjans de setembre Pau del Rosso demanà, conjuntament amb el governador general Margarit, que els homes de Marchin, els quals encara no havien marxat el 13 de setembre, deixessin als naturals de Balaguer sembrar sense haver de pagar la contribució de la llavor.³⁶⁴ Tot era poc per incentivar la producció cerealística (com també per donar incentius a tots aquells que havien amagat les seves collites) donada la mala anyada que s'havia donat aquell estiu al camp català. Al mateix temps intentaven perseguir aquells que intentaven fer l'agost enmig del conflicte bèl·lic. En el punt de mira quedaren els comerciants de llana que venien llana des de Solsona a fora del regne.³⁶⁵

³⁶³ AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, *Llibre de consells*, 1651, 10.09.1651.

³⁶⁴ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 313. 13.09.1651.

³⁶⁵ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 315. 14.09.1651.

6. De l'ádeu de Marchin al nomenament de La Mothe. L'impacte de la Fronda i la divisió de la Generalitat. Octubre - Novembre de 1651.

El mes d'octubre de 1651 les relacions entre les institucions catalanes i la monarquia francesa eren cada cop més tívants. Encara que l'entremat políticoadministratiu era d'indubtable confiança per als ministres de Lluís XIV, els continus incompliments, sobretot els de caire econòmic, de la Cort amb Barcelona tensaven progressivament més la corda. La promesa realitzada pel rei a Ximenis de Monrodon després de la fuga de Marchin no era contemplada fins que aquesta es materialitzés. A tot plegat se li sumaven els problemes per a nomenar un nou lloctinent i les competències que havien d'exercir tots els protagonistes presents a Barcelona.

Les condicions per a negociar socors amb París no era la millor el mes d'octubre de 1651. Feia tan sols dues setmanes que Condé s'havia establert a Bordeus, bastió dels prínceps revoltats. El 8 d'octubre es publicà una declaració reial en què s'acusava als prínceps de Condé, Conti, La Rochefoucauld, Nemours i madame de Longueville d'alta traïció i de crims de lesa magestat.

La primera institució que va rebre notícies de la deserció de Marchin³⁶⁶ va ser la Generalitat establerta a Manresa a través d'una carta provinent de la Seu d'Urgell. El contingut d'aquesta carta condicionaria el govern de Catalunya fins a la fi de la guerra. Els cònsols urgellencs informaven que malhauradament el mariscal Marchin, un bon grapat d'infanteria i cavalleria, i per sobre de tot, molts diners passaren per la capital pirinenca en direcció a les Valls d'Andorra, que eren l'últim escull abans d'arribar a terres franceses.³⁶⁷

³⁶⁶ Jean-Gaspard Ferdinand de Marchin, mariscal i comte de Marchin (1601-1673), era natural del Principat de Lieja. La seva carrera militar començà als tretze anys quan s'allistà al regiment del comte de Tilly. A partir d'aleshores fou actor de diverses batalles i campanyes de la Guerra dels Trenta Anys. Més tard serví sota les ordres de Lluís II de Borbó, Príncep de Condé. Es casà amb Marie de Balzac, filla del marquès d'Entragues i germana del marquès de Clermont, conseller de Lluís XIV. El 1647 el nomenaren lloctinent general de Catalunya. Posteriorment se l'empresonà al llarg de tretze mesos a la ciutat de Perpinyà. Continuà servint a la monarquia hispànica amb Condé després de l'aministia atorgada per Lluís XIV quan s'acabà la Fronda el 1653. El 1658 Carles II d'Anglaterra el nomenà Cavaller de la Molt Noble Ordre de la Lligacama (*Most Noble Order of the Garter*). Entre 1663 i 1664 participà amb Joan Josep d'Àustria a la campanya per a recuperar Portugal. Mentre comandava les tropes hispàniques al nord de França fou abatut el 1667 pel mariscal François de Créquy. Els seus darrers anys de vida els passà vivint i restaurant el castell de Modave, a Lieja. Extret de: D. Diderot; J. Le Rond D'Alembert, *Encyclopédie méthodique- ou par ordre de matières: par une société de gens de lettres*, 1832; M. Popoff, *Armorial de l'Ordre du Saint-Esprit: d'après l'œuvre du père Anselme et ses continuateurs*, Paris, Le Léopard d'or, 1996; J.B. Rietstap, *Armorial général: contenant la description des armoiries des familles nobles et patriciennes de l'Europe: précédé d'un dictionnaire des termes du blason*, G.B. van Goor, 1861; P. Roger, *Biographie générale des belges morts ou vivants; hommes politiques, membres des assemblées*, 1849.

³⁶⁷ ACA, Generalitat de Catalunya, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1654. Part 2a Deliberacions a Barcelona i Manresa, 1651-1652, f. 323. 02.10.1651.

La fugida de Marchin accentuava la crisi de l'administració francesa al Principat. Barcelona havia esdevingut des de principis de 1651 un problema per a la monarquia francesa. Enmig d'un conflicte intern de difícil sol·lució com la Fronda, havien de decidir si destinar, o no, una gran quantitat de recursos per a mantenir una important zona d'influència al sud dels Pirineus. Barcelona no només era vista com un enclavament importantíssim en el conflicte amb la monarquia hispànica, sinó que era molt llaminera perquè sempre podria ser emprada com a moneda de canvi en qualsevol negociació amb els ministres de Felip IV. Cartes del cardenal Mazzarino posteriors a la fuga de Marchin mostren un clar desencís per la fuga de Marchin cap a la Güiena per a donar suport a Condé, així com la importància que donava a Barcelona per al manteniment del Principat:

*“Je seray inconsolable s'il arrive quelque malheur à Barcelone, puisque de la conservation de cette ville depend celle de la Catalogne, et que je suis certain que le seul moyen de contraindre les ennemis à la paix, c'est de les faire eschouer dans cette entreprise. La Reyne se souviendra de m'avoir entendu dir plusieurs fois, dans le Conseil, que l'on devoit s'appliquer preferablement à toute autre chose pour empescher les ennemis de faire des progres dans ladicte province, puisque rien ne les touchoit plus sensiblement que nos avantages de ce costé-la. Je n'ay presque fait aucune depesche, depuis mon depart de la Cour, à toutes les personnes à qui j'ay parlé d'affaires, que je n'aye conclu qu'il estoit absolument du service du Roy de faire plustost souffrir ses affaires partout ailleurs qu'en Catalogne. J'escrivis contre l'envoy de Marsin, et je fus au desesper lorsque j'appris qu'il s'y en alloit, particulierement aprez avoir donné la Guyenne à M. le Prince, et si de Lionne vouloit monstrier ce que je luy escrivis, on verroit que je prevoyois tout ce qui est arrivé”.*³⁶⁸

Aquesta darrera carta del cardenal reafirma les tesis de Bély sobre l'esforç militar dels francesos a Catalunya, el qual pateix un relaxament de grans dimensions en l'aprovisionament i l'enviament de destacaments militars degut al conflicte de la Fronda,³⁶⁹ que a l'inici del setge ja portava tres anys desgastant al govern del cardenal Mazzarino i l'erari del regne. D'altra banda, el cardenal assenyala que fer fracassar Felip IV en aquesta empresa els obligaria a signar la pau. Una tasca complicada quan bona part dels francesos d'alta graduació necessaris per a mantenir viu el front català, estaven ocupats des de 1648 en els diferents fronts interns creats per la Fronda, els quals eren els principals objectius d'aquells moments per a l'administració francesa, ja que sense una França pacificada era molt difícil de pensar en victòries a l'exterior.

L'interès negociador de Mazzarino, analitzant el setge de Barcelona com fet clau per un possible procés de pau entre el regne hispànic i el francès, fou del tot contraposat a la visió de Felip IV en el seu objectiu de recuperar la ciutat comtal. En aquest sentit,

³⁶⁸ J. Mazzarino, *Lettres du Cardinal Mazarin...*, p. 473-474.

³⁶⁹ L. Bély, *Les relations internationales en Europe. XVIIè-XVIIIè siècles*, París, PUF, 1992, p. 195.

el monarca castellà veia la ciutat catalana com un element clau per a recuperar el prestigi politicomilitar a ulls de les principals potències europees del moment. Un bon exemple d'aquest sentiment envers el setge de Barcelona, es pot copsar clarament a l'intercanvi epistolar del rei amb Maria Jesús de Ágreda o amb Luisa Enríquez Manrique de Lara, comtessa de Paredes de Nava, a partir de les quals es denota la immensa rellevància que tindran les victòries de 1652 a Barcelona, Dunkerque i Casale, que tornarien a la monarquia hispànica a una posició capdavantera en la política internacional de l'època. Barcelona centrava les preocupacions del rei a través d'aquesta carta, en la qual Felip IV pregava perquè Déu obrés per al benefici de la seva empresa: "...sólo la poderosa mano del Señor es la que ha de obrar en nuestro favor, particularmente en la empresa de Barcelona. Ya empieza a verse cuán cierto es esto, pues cuando más suspensos y temerosos nos hallábamos del suceso nos ha empezado a dar buenas esperanzas de él".³⁷⁰ D'altra banda, el dia 13 d'octubre davant la sortida de Marchin el rei començà a parlar a don Joan sobre un possible oferiment de rendició a la ciutat vista la situació en què quedava.³⁷¹

El tres d'octubre de 1651 el rei demanà a sor Luisa que resés per al bé de recuperar la ciutat barcelonina amb aquestes paraules: "Bien cierto estoy de lo que decís desseais el buen suceso del sitio de Barcelona, y de las oraciones que se hacen en esa casa, pues no dudo que vos las fomentareis al paso de la importancia del negocio, que sin duda es muy grande, y no fácil el salir bien del empeño. Pero como la causa es tan justa, espero en Nuestro Señor que a de facilitar todas las dificultades que tiene, y concedernos este beneficio que me prometo solo de su poderossa mano".³⁷² Les dificultats es mostrarien en la següent carta de 4 d'octubre mostrant que per al monarca "...el suceso de Barcelona es de gran importancia para esta monarquia. Los del Ejército están de buen ánimo, pero todo es pedir dinero y gente cuando nos falta de todo", i això que per sort d'ell "las cosas de Francia parece no se van revolviendo".³⁷³

La importància del setge per a la corona de Felip IV també es pot copsar, a banda de les seves propies cartes, en publicacions com les de Juan Gómez de Blas, un impresor sevillà, que publicà una relació diària dels esdeveniments més importants del

³⁷⁰ M. J. de Ágreda, *Correspondencia con Felipe IV. Religión y razón de estado*, Madrid, Ed. Castalia, 1991, p. 180.

³⁷¹ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-883, 13.10.1651. De Felip IV a Joan Josep d'Àustria.

³⁷² J. Pérez Villanueva, *Felipe IV escritor de cartas. Un epistolario inédito con Velázquez al fondo. Felipe IV y Luisa Enríquez Manrique de Lara, condesa de Paredes de Nava*, Ed. de la Caja de Ahorros y M. de P. de Salamanca, Salamanca, 1986, p. 160.

³⁷³ J. Pérez Villanueva, *Felipe IV escritor de cartas...*, p. 161.

setge per al seu públic lector dels regnes hispànics, cosa que ja havia fet anteriorment amb les accions de l'exèrcit hispànic en els primers anys de guerra entre 1641 i 1642 a Catalunya.³⁷⁴ Un dels títols que recollí Ettinghausen fou *Relación de lo sucedido en el sitio de Barcelona por may y tierra desde primero de septiembre hasta nueve de octubre de este año de 1651*, que recollia com diu el seu anunciat els fets més importants del setge entre el mes de setembre i octubre, que tracta de la fuga del mariscal Marchin i la posterior mala maror que sorgí al Principat per al control dels exèrcits entre Margarit i Ardena.

L'esforç dels ministres de Madrid també se centrava en immiscuir-se dins de la política francesa a través dels pactes amb el príncep de Condé. El monarca hispànic i Condé formalitzaren els acords el 26 d'octubre a Maubeuge i el 6 de novembre de Madrid. En ells s'estipulava que el príncep era un aliat de la Monarquia Hispànica "jusqu'à ce qu'on ait effectivement obtenu la paix entre les deux couronnes." Aquesta clàusula mostra la importància d'aquests pactes, que es tindrien en compte perquè Lluís XIV perdonés a un Condé que lluità a les ordres de Felip IV fins a 1659. La duresa de la guerra civil francesa provocà que el mes de novembre de 1651 rei francès s'instal·lés a Poitiers amb la regent i Le Tellier per a fer front a les accions princepsques de Bordeus.³⁷⁵ A la rebel·lió dels prínceps se li sumava la llunyania de París per a Lluís XIV, que es va veure obligat a desplaçar-se al sud per controlar de més a prop el front bordelès.

En termes tècnics els acords entre la Monarquia Hispànica i els nobles francesos no eren pas tractats de repartició, encara que Mazzarino, el Consell del rei i fins i tot el mateix Felip IV els havien qualificat amb aquests termes.³⁷⁶ No ho eren perquè les conquestes de les tropes hispàniques a França havien de tenir un caràcter temporal, car es retornarien en una suposada pau definitiva. Nogensmenys, el fet que els nobles francesos depenguessin de les tropes i dels subsidis de Madrid els feien quedar en una situació ambigua. Segons Richard Bonney, en certa manera, eren políticament ingenus i sens dubte van caure en el parany de creure la seva pròpia propaganda. Pensaven que un cop enderrocat Mazzarino la monarquia hispànica acceptaria signar la pau amb el nou govern francès sorgit d'una hipotètica victòria final dels prínceps.

³⁷⁴ H. Ettinghausen, *La Guerra dels Segadors...*, vol. 1, p. 38.

³⁷⁵ J. Cornette, *Les Années cardinales...*, p. 410.

³⁷⁶ C. Mazarin, *Lettres du Cardinal Mazarin...*, p. 26. ANF, Espagne, 1698, núm. 120, 13 juillet 1652; i *Correspondance de la cour d'Espagne sur les affaires des Pays-Bas aux XVIIème siècle, 1647-1665*, Edició a cura de H. Lonchay, J. Cuvelier, J. Lefèvre, Brussel·les, 1933, núm. 600. Citat a R. Bonney, "Mazarin et la Fronde...", p. 333.

En realitat, al final de la Fronda els nobles francesos van ser incapaços d'obtenir un acord de pau realista, ja que Felip IV i els seus representants tenien el control sobre ells. Una diferència clau va haver-hi entre ambdós bàndols: un munt de tropes mercenàries van ser utilitzades tant pels *Grands* com pel govern en els seus intents de sufocar la rebel·lió. Amb una diferència clau: el govern francès pagava de la seva butxaca a les seves tropes, mentre que els nobles rebels nobles no podien fer-ho. Tant Anna d'Àustria com el seu primer ministre Mazzarino, a França o a l'exili, eren doncs més creïbles com a negociadors amb Felip IV, que els seus nobles adversaris.³⁷⁷

A Catalunya les institucions no es pensaven pas que Marchin apostés per desertar i tornar a França. Els consellers de Barcelona no ho tenien en ment quan li van dirigir aquestes paraules a finals de setembre a Josep Galceran de Pinós: "Aquest negoci - deien els consellers- va de mal en pijor, lo senyor Marsin està mig mort de passió de ànimo..."³⁷⁸

El 3 d'octubre les autoritats barcelonines descrivien detalladament a Josep Galceran de Pinós l'avenç de l'enemic en l'assetjament a la ciutat. Aquell mateix dia, aprofitant l'absència de la infanteria i la cavalleria de Marchin, el marquès de Mortara portà el gruix de l'exèrcit castellà a les viles de l'Hospitalet i de Sants, les quals deixaren de ser controlades per les tropes francocatalanes.³⁷⁹ D'aquesta manera la ciutat de Barcelona quedava del tot encerclada per les tropes assetjadores. Amb la presència de tropes castellanes també al Besòs, feia del tot impossible que entressin queviures per terra d'una banda a l'altre del pla. La maniobra de Marchin, deien els consellers, havia sigut fatal per als interessos de la ciutat.³⁸⁰

Davant d'una situació com la descrita anteriorment, les pors del Consell de Cent davant qualsevol desafecció d'alguns dels militars francesos a Catalunya es feren realitat dos mesos després d'iniciar-se el setge. El Consell va saber de la deserció de Marchin el 5 d'octubre de 1651, tres dies després que els diputats de Manresa.³⁸¹ El desànim a la ciutat fou generalitzat. Les institucions catalanes van veure com en un dia s'esfumaven totes les inversions i préstecs fets a Marchin per al manteniment

³⁷⁷ R. Bonney, "Mazarin et la Fronde...", p. 333.

³⁷⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 82r. [sense dia].09.1651, a Josep Galceran de Pinós.

³⁷⁹ ACA, Generalitat, *Lletres trameses*, 1650-1651, N-866. Registre 1r. Trienni 1650, 1651-1652, N-866-867, v-16, f. 48-49. Carta dels Diputats de Manresa al Consell de Cent, 05.10.1651.

³⁸⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 87v. 03.10.1651, a Marchin.

³⁸¹ DACB, volum XV, p. 205.

alimentari i logístic de les seves tropes. Barcelona quedà aleshores desamparada militar i econòmicament.

El Consell de Cent, tal com s'informava al rei Lluís XIV, va quedar del tot consternat amb la traïció. Escrivien al rei que Marchin, amb l'excusa d'anar a Tarragona per a evitar la consolidació de l'enemic a la franja entre Tarragona i el Llobregat, aprofità per fer camí cap a terres franceses, fet que resultava una greu traïció al seu monarca.³⁸² Davant d'una situació tan extrema per a la ciutat se suplicava a Josep d'Ardena, comte d'Illa, que enviés amb celeritat tota la cavalleria i la infanteria que pogués perquè l'assentament definitiu de les tropes castellanques al Pla de Barcelona era pròxim i necessitaven d'algun pas que permetés l'entrada d'homes i provisions a la ciutat.³⁸³

D'ençà de la fugida de Marchin l'exèrcit hispànic s'havia partit en dos, i la meitat de l'exèrcit català acampava prop de Sants, vila ocupada dies abans pels homes de Mortara. La ciutat demanava a Josep Ximenis de Monrodon que fes les diligències necessàries perquè el rei enviés blats i ordis per la poca collita que hi havia hagut, i informava de la situació de penúries que vivien:

"...havent ja comensat a tirar artilleria y bombes a esta ciutat y en tocar-nos arma un dia part altre, fent cada punt y hora corneires, y les hostilitats ab los paysans que-s pugan imaginar y Vostra Mercè pot pensar, y és cert, que si Sa Magestat no-n's fa mersè de enviar-nos lo socorro demanat, y que convé y ab prestesa, lo enemich se acabarà de fortificar, y quant voldríem sinó podem per lo menos serà molt difficultós desalotjar aquell y la actió que lo senyor Marchin ha fet ab sa anada, no sols ha causat gran desconsuelo a nosaltres, emperò a tota la Província, lo que ha obligat al senyor governador y Consell Real enviar cartes per tota Cathalunya per a aconsolar los pobles de aquella, verdaderament que si no considerassem que és voluntat de Déu Nostre Senyor los treballs y afliccions que està ciutat i província ha patits..."³⁸⁴

Els primers dos mesos de setge havien transcorregut amb aparent tranquil·litat, no obstant, els socors des de França escassejaven degut als problemes que hi havia perquè l'erari de la cort francesa es pogués fer càrrec del blat i de les armes que necessitaven els seus soldats. Ara bé, membres destacats de l'administració francesa a Barcelona intentaven cobrir aquestes carències. El marquès de Marsilly n'és un bon exemple. Als pocs dies de la fugida de Marchin, Marsilly deixà en emprèstit a la ciutat prop de les 600 quarteres que tenia emmagatzemades a Igualada, les quals li havien de ser pagades a 18 lliures barcelonines la quartera, segons el governador general

³⁸² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 89r. 07.10.1651, a Lluís XIV.

³⁸³ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 88r. 06.10.1651, a Josep d'Ardena.

³⁸⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 91. 09.10.1651, a Josep Ximenis i de Monrodon.

Josep Margarit, quan arribessin els diners que els hi havien promés des de París.³⁸⁵ Cal tenir en compte que Marsilly era un dels homes forts de la monarquia francesa al Principat, el qual havia arribat el 1648. La seva interacció amb Catalunya arribà a tal punt que es va casar fins i tot amb la comtessa de Savallà, filla del comte de Centelles, i va consolidar el seu pes a l'exèrcit amb prop de 200 cavalls al seu càrrec. Tot plegat feia que Marsilly apostés pel manteniment de Catalunya sota l'òrbita de la monarquia francesa.³⁸⁶ Així doncs, des d'un primer moment del setge el suport logístic francès era del tot migrat, encara que havia sigut substituït parcialment pel suport dels francesos establerts al país.

En una Catalunya del tot sola davant del setge i amb cap home fort al front dels exèrcits proper al rei, el paper del Consell de Cent en el manteniment de les tropes va passar a ser total. En res va quedar la posició del consellers barcelonins, que en un primer moment defensaren el socors de les tropes per a un període de quinze dies per tal de controlar la situació immediata a la fugida de Marchin. Tot plegat acabaria sent ben diferent i la situació s'allargaria fins a la caiguda de Barcelona a mans de Joan Josep d'Àustria, provocant d'aquesta manera un immens buit en l'erari municipal. El dietari de Miquel Parets corrobora aquesta situació: "que ho demanaren per a quinze dies [el mes d'octubre de 1651] y avia deu mesos que ho anàvem continuant".³⁸⁷

Les freqüents promeses de nous socors per part de les autoritats franceses feien que la ciutat apostés una i altra vegada per al manteniment de les tropes. Com a finals de març de l'any 1652, quau tot i les reticències per part de molts consellers, s'acabà donant suport a una nova aportació per al manteniment de les tropes del 30 de març al 15 d'abril de 1652,³⁸⁸ amb l'esperança que La Mothe entrés de totes totes a la Ciutat Comtal. L'arribada del nou lloctinent a principis de desembre de 1651 no comportaria que el pressupost municipal deixés d'omplir el buit que ocasionava la poca col·laboració del rei de França, sinó que hagué d'estrènyer-se encara més el cinturó pel gruix de tropes que arribaren amb ell. La situació empitjoraria més quan l'abril de 1652 La Mothe entrés a Barcelona amb les butxaques pràcticament buides.

A més a més, el Consell de Cent no comptà al llarg dels quinze mesos de setge amb el suport econòmic de la Generalitat, institució que tenia uns recursos molt migrats dins la ciutat. D'una banda per la divisió de la institució entre Barcelona i Manresa a

³⁸⁵ DACB, volum XV, p. 537.

³⁸⁶ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 52.

³⁸⁷ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 66.

³⁸⁸ DACB, volum XV, p. 244.

partir del mes d'octubre de 1651, i de l'altra pel pseudointerinat en el que vivien els seus membres. Fins i tot segurament els dos consistorials presents a la ciutat, Pau del Rosso i Vicenç Ferriol, es mantenien gràcies a les seves rendes o de la mà del mateix Consell de Cent. Els ingressos de la Generalitat patien els efectes de la guerra, la qual impedia en molts casos que els cobradors del General poguessin anar cobrar drets i taxes a diversos indrets del país. En aquest sentit, el consell barceloní tingué un paper fonamental juntament amb Margarit a l'hora de prohibir a viles i ciutats catalanes que fessin les seves contribucions a membres del General no partidaris de Rosso i Ferriol.³⁸⁹

Al costat de tot l'esforç econòmic de la ciutat, la maquinària municipal no es va veure alterada en la seva activitat quotidiana. Els seus càrrecs van continuar exercint les seves tasques en l'administració de Barcelona, i al llarg dels quinze mesos de setge el Consell de Cent no va deixar d'escollir nous càrrecs per a cobrir vacants degut a desercions d'antics càrrecs o perquè a l'antic encarregat se li havia acabat el mandat. Fins i tot, el mateix Consell de Cent, el dia de sant Andreu de 1651 va fer l'elecció dels nous membres del consell, fet que és important perquè la Diputació del General, en canvi, visqué el setge, com s'ha indicat abans, en un pseudointerinat, ja fos pel trencament en dos del General o pel context bèl·lic que féu que aquesta nova elecció no es produís fins l'any 1654.

La fugida de Marchin va comportar que el rei Lluís XIV enviés una carta de suport per esperonar al Consell de Cent a resistir. En ella es constata clarament que el futur del Principat aniria íntimament lligat a l'evolució de la Fronda: "...lo que-l rumor comú nos feya recelar anticipadament de la aflicció de Marchin, lo qual desconeixent las gràcias que nós li haviam fetas y abusant dels càrrechs de la confiansa". El traspàs dels recursos de les institucions catalanes i la Cort francesa a la hisenda *condéene*, de la mà de Marchin, no només enraria els ànims a Catalunya, sinó que enduria encara més la guerra civil que es vivia a França.

El monarca demanava que des de Barcelona s'investiguessin per part de tres oficials tots els moviments fets per Marchin al Principat per tal d'informar correctament al rei del comportament i les causes que dugueren a Marchin a traïr la monarquia.³⁹⁰ Alhora els ministres de Lluís XIV volgueren visualitzar el desconsol del rei per la pèrdua dels diners que havia aportat "de sus ahorros y el sacrificio de ambos pueblos destinados al

³⁸⁹ DACB, volum XV, p. 213.

³⁹⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VII-8, *Lletres i provisions reials*, f. 66v. 21.11.1651.

pago de nuestros soldados y de su pan cotidiano”.³⁹¹ Aquesta enèrgica resposta no es traduí en cap acció remarcable de la monarquia envers Catalunya fins a la nominació del futur lloctinent La Mothe. Les primeres notícies del nomenament de Philippe La Mothe Houdancourt arribarien a finals d'octubre de la mà del doctor Sivilla des de París, el qual informava de la recent elecció del nou lloctinent el dia 24 d'octubre.³⁹²

Del nou lloctinent La Mothe els barcelonins esperaven una lleialtat superior a la de Marchin, qui havia arribat a prometre al Consell de Cent de donar la seva vida per la ciutat abans de veure-la caure en mans dels castellans.³⁹³ L'empresa de Marchin només es pot entendre pel grau de desesperació dels prínceps revoltats. El lloctinent interí de Catalunya era una de les úniques forces que Condé tenia a la recàmera a finals de 1651, que des de Bordeus necessitava un cop d'efecte enfront de les forces antifrondistes,³⁹⁴ fet que il·lustra perfectament els lligams de fidelitat estudiats per Roland Mousnier,³⁹⁵ en aquest cas en base a regiments partidistes dins de la *Fronde*.

També cal tenir en compte que, com s'ha apuntat en capítols anteriors, el mariscal liegès no tingué el suport total de totes les institucions del Principat quan fou nomenat lloctinent el mes de juliol de 1651. Fet que denota la desconfiança d'una part dels dirigents catalans, que ja l'havia dut a estar tancat al castell de Perpinyà mesos abans per part de Margarit, ja que si “tenia de dignitats era gràcies al príncep [Condé], el qual se valia dels medis de Espanya, y Espanya lo afavoria a truco de aver-hi revolusions y guerres dins la França per destorbar los socorros podían venir a Barcelona (...). Però de un [h]omo dolent que ja·ns avia enganyats altra vegada, se·n podia pensar qualsevol cosa dolenta”.³⁹⁶ Fins i tot el mateix nunci a Catalunya, Vicente Candotti, digué que “se tiene muy poca confianza en el mariscal Marchin”.³⁹⁷ Fins aquell moment l'exèrcit comandat pel mariscal Marchin, seguint les paraules de Feliu de la Peña, “entretuviéronse el exercito y la guarnición de la plaça hasta 21 de setiembre en débiles funciones, disparando la ciudad contra las tropas que passavan a impedir los víveres”.³⁹⁸ Segurament a l'espera de les ordres que li havia d'enviar el príncep Condé.

³⁹¹ AHCB, Consell de Cent, *Cartes Reials*, 20.X.1651. Carta del rei als consellers de Barcelona, f. 147, citat a J. Sanabre, *La acción de Francia en Cataluña...*, p. 515.

³⁹² AHCB, Cartes comuns originals, 1651, f. 337, citat a J. Sanabre, *La acción de Francia en Cataluña...*, p. 516.

³⁹³ DACB, volum XV, p. 167.

³⁹⁴ H. Méthivier, *La Fronde*, París, PUF, 1984, p. 152.

³⁹⁵ Vegeu: Y. Durand (ed.), *Hommage à Roland Mousnier: clientèles et fidélités en Europe à l'époque moderne*, PUF, París, 1981.

³⁹⁶ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 51v.

³⁹⁷ ASV, Nunciatura d'Espanya, vol. 95, f. 343, citat a J. Sanabre, *Op. cit.*, p. 503.

³⁹⁸ N. Feliu de la Peña, *Anales de Cataluña...*, p. 319.

En paral·lel a la desbandada de Marchin, l'exèrcit hispànic també patia desercions a petita escala gràcies als cants de sirena de les autoritats catalanes als soldats partidaris de Felip IV. Durant el mes de setembre un bon nombre de soldats havia decidit passar-se al bàndol català, o bé obtenir passaport per tornar a les seves llars. La iniciativa seguia tenint bona salut entre el 3 i el 13 d'octubre quan encara alguns soldats espanyols rendits arribaven a Mataró per cobrar la paga que havien promès els consellers de Barcelona si es rendien. Pere Pau Gorchs, conseller en cap de Granollers escrivia que "tots me demanavan quant los fas pasaport, los deu reals dóna eixa ciutat, dient que a Granollers no·ls havian donat ningun diner per aver acabats los que vostra mercè tenia...". Per aquesta raó demanava que que enviessin més diners perquè "venen morts de fam, yo los e donats quatre reals a cada ú y pasaport per Fransa".³⁹⁹

En canvi, la visió de l'exèrcit hispànic era ben diferent, Francisco Fabro ho testimonià: "desde principios de noviembre havia relaciones de rendidos y prisioneros que asseguravan lo mal que se passava dentro, por la penúria de carne, vino, leña y aceite. Tampoco era el forrage muy copioso para la cavalleria, que ultimamente havia entrado y el beneficio deste socorro cedia en mucho a lo que se podia temer de los disgustos...".⁴⁰⁰ Ara bé, malgrat el seguit de dificultats que es podien viure dins de la ciutat, la situació de la pesta si que havia millorat al llarg del mes de setembre de 1651. La reducció del personal que hi havia al càrrec dels malalts així ho sembla indicar.⁴⁰¹ Tot i els intents d'uns i altres per malmetre la imatge de l'enemic, ambdós exèrcits patien per a mantenir un estricte control sobre els seus soldats.

Les contínues conquestes que l'exèrcit de Felip IV feia als contorns de Barcelona començaven a perillar per la manca d'homes que hi havia per a cobrir-les. Així, les preocupacions de Mortara per la lenta arribada d'efectius s'agreuaren quan alguns alemanys que venien d'Itàlia començaren a desertar i enrolar-se al bàndol francocatalà. Als seus països d'origen els havien promès que serien destinats al Milanesat i que tindrien dues pagues i finalment van ser enviats al front català i amb una sola paga. A finals d'octubre prop d'uns 600 d'aquests soldats desertors, segons el mateix Mortara, eren dins de la ciutat on deien que cobraven més aviat que quan eren a les files castellanès. Davant d'aquesta situació, Mortara avisava a la Cort que amb aquest context era difícil mantenir les posicions que s'havien guanyat des de

³⁹⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 329. 03.10.1651, anònima -suposadament del conseller en cap de Granollers Pere Joan Gorchs-

⁴⁰⁰ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 133

⁴⁰¹ DACB, volum XV, p. 202.

finals de juliol al Pla de Barcelona. A tot plegat s'hi sumava l'esforç humà i econòmic de la monarquia hispànica a la resta del país: Siurana, Prades, Balaguer, Cervera, etcètera.

El 12 d'octubre el Consell d'Aragó tingué notícies de l'ocupació del monestir de Pedralbes i la Torre de Sarrià. A Sants s'hi estava construint un segon quarter hispànic el qual tindria per funció evitar l'entrada de provisions a la Ciutat Comtal des de Martorell. Abans, però, van haver de prendre l'església de la vila que estava defensada per homes catalans. Aquell mateix dia a Madrid es feien ressò de la fuga de Marchin.⁴⁰²

Així doncs, a mitjans d'octubre els ministres de Felip IV no sabien res de la deserció de Marchin, malgrat segurament estarien informats de les ordres que li hauria donat Condé. Paral·lelament el Consell d'aragó també es feia ressò dels afectes catalans a la monarquia dels Àustria. Segons els seus informadors els síndics de Mataró volien prestar obediència a Felip IV, però els mal efectes ho van evitar: "...quicieren perseverar en su obstinación y inobediencia que reconociendo que los cathalanes han abusado onze años de mi clemencia tantas vezes ofrecida sin fruto y obligado a razón y justicia a tratar diferentemente los obstinados que los reducidos y arrepentidos...". És a dir, demanaven clemència per aquells catalans i aquells municipis que volien retornar a la Monarquia Hispànica i no podien pel control que els francesos tenien de les seves institucions. A tal efecte els ministres deliberaven sobre la conveniència de castigar els catalans afectes a França: "puede ser muy útil el escarmiento y si la verdad de la clemencia no se platica con mucha discreción, se va que se atribuya a flaqueza".⁴⁰³ Gràcies a informadors dins de la ciutat, Diego de Sada informava des de San Lorenzo del Escorial, que la capital catalana ja havia format el 20 de setembre la coronel·la amb els seus naturals.⁴⁰⁴

La clara aposta per part de Madrid per a recuperar Catalunya va comportar algunes desavinences entre les grans personalitats de la Cort dels Habsburg. A mitjans d'octubre el duc de Medinaceli mostrà el seu descontentament al Consell de Castella pels pocs recursos que es destinaven a les places africanes, atès que la monarquia centrava la despesa militar en els fronts de Catalunya i Extremadura.⁴⁰⁵ El comte de

⁴⁰² ACA, Consell d'Aragó, lligall 262. 12.10.1651; AHN, Registros de chancillería, Libros de la Cúria Catalonia, llibre 2317, 1651-1653, f. 24-25.

⁴⁰³ AHN, Registros de chancillería, Libros de la Cúria Catalonia, llibre 2317, 1651-1653, f. 25-27.

⁴⁰⁴ AHN, Registros de chancillería, Libros de la Cúria Catalonia, llibre 2317, 1651-1653, f. 27.

⁴⁰⁵ AGS, Secretaria de Guerra, Consultas originales de oficio, 1651, 1-1784, 14.10.1651, del duc de Medinaceli.

Mondéjar per la seva banda deia “que por todas las partes estan haviendo infinitas entradas los moros” i que la plaça de Melilla estava en mal estat. Tanmateix, Barcelona era prioritaria.⁴⁰⁶ Un fet remarcable és que documentalment els oficis referits a Extremadura són més nombrosos que els referits a Catalunya. Una bona explicació del fet seria que gran part de les accions polítiques i militars es decidien des del Consell d’Aragó. Un bon exemple és que de les poques consultes trobades una d’elles tracta d’una petició del marquès de Mortara per a què es llicenciés un oficial del bisbat de Terol.⁴⁰⁷

La situació econòmica de l’hisenda hispànica no era tampoc la millor per afrontar el setge de Barcelona. Així, entre 1647 i 1652 l’hisenda de Felip IV sortejava grans dificultats que ocasionaren suspensions de pagament per a poder fer front a les despeses que la monarquia tenia en els fronts de Catalunya, Flandes, Itàlia i Portugal. Els mètodes paliatius de la bancarrota castellana foren procediments tradicionals com el “resello” que ocasionaria greus alteracions a mitjans de 1652. En veure els problemes, Felip IV va ordenar el dia 20 d’octubre de 1651 que s’investiguessin altres vies per a fer front a la crisi, ja que l’alça dels preus encara provocaria més problemes a la gravíssima situació.⁴⁰⁸ Filtracions de les intencions de l’administració castellana d’aplicar una deflació a la moneda, van provocar ràpids moviments dels comerciants castellans per a donar el màxim rendiment als seus capitals abans de la modificació del valor monetari.

Un cop aplicada la deflació, el comerç castellà caigué en picat, un bon exemple n’és el cas de Múrcia. És per això que els consellers de Castella expressaren més d’una vegada les pors que el regne es remogués. L’11 de novembre de 1651 el vellón augmentaria una tercera part del seu valor.⁴⁰⁹ Aquesta decisió va provocar que els preus no paressin de pujar al llarg de 1652. La profecia del Consell de Castella, que avisava al monarca dels greus problemes que podria ocasionar tal decisió, s’acabaria complint la primavera de 1652 a dues de les principals ciutats andaluses, Còrdova i Sevilla.

⁴⁰⁶ AGS, Secretaria de Guerra, Consultas originales de oficio, 1651, 1-1784, 02.10.1651, del comte de Mondéjar.

⁴⁰⁷ AGS, Secretaria de Guerra, Consultas originales de partes, 1651, 3-1786, 14.10.1651, del marquès de Mortara.

⁴⁰⁸ AHN, Consejos, llig.51359, núm.33. Citat a E. M. García Guerra, “Una operación ruinosa para hacienda y contribuyente: la baja y consumo de moneda de vellón de 1652”, 1993, p.2-3.

⁴⁰⁹ BN, VE, 68-94. En aquest document s’apuntava que havia sigut al llarg de l’estiu de 1651. Tot i això, Gelabert mostrà que la promulgació fou l’onze de novembre de 1651. J.E. Gelabert, *Castilla convulsa...*, p.333.

El mes de novembre els ministres de Felip IV preparaven més reforços per a finalitzar la campanya de recuperació de Catalunya. El governador d'Aragó, la ciutat de Saragossa i l'arquebisbe de la capital aragonesa havien de començar a preparar homes i armes per entregar-los als comandaments reials destinats al Principat. En aquells moments encara no parlaven de cap nombre exacte d'homes, cavalls o provisions. De Mallorca i les seves institucions es preveia una aportació de bergantins perquè ajudessin al bloqueig de la costa catalana. D'altra banda, el marquès de Mortara esperava més suport de terres valencianes (només havien enviat 400 homes) i de la resta de la monarquia perquè s'estaven creant moltes infraestructures de guerra però no tenien prou homes per ocupar-les. Tot i això, els membres del Consell d'Aragó eren força optimistes pel que fa a la presa de Barcelona.

A principis de novembre els castellans només tenien reserves de blat per a dos mesos de setge. L'administració reial ja estava preparant les ordres dirigides a les autoritats de Sardenya, Nàpols i Sicília perquè enviessin tan blat com poguessin. L'Aragó i Andalusia, per la seva banda, no podien fer front a les demandes reials perquè havien tingut molt mala collita.⁴¹⁰

El control del Pla de Barcelona que exercien els espanyols s'anava ampliant i el marquès de Mortara informava de la presa del convent de Santa Madrona, el qual havien fortificat i instal·lat 300 homes i 6 peces d'artilleria d'un bon gruix:

“que baten y arruinan a la ciudad y el daño que hacen es grande y a obligado a los naturales d-ella a desamparar todo un barrio y no obstante que en ninguno estan seguros. Y se continua el batir para yncomodarlos todo lo possible y assimismo estos días, nuestros bajeles andando bordos y tirado cañonazos desde la mar a la ciudad que tamvien los ynquieta y an resuelto fortificarse (como lo van executando). En un puesto entre Monjuich y Barcelona que se llama el fossat de los Judíos el qual esta mandade del cañón de la plaça y de la mosquetería que pueden sacar de Monjuich a sus eminencias y assimismo por alentar la gente de la ciudad an plantado en las murallas hasta veinte piezas con que baten el convento de santa Madrona, pero no nos pueden desalojar de el en contra batir nuestra bateria, y cada dia les será más dificultoso”.⁴¹¹

El Consell de Cent també va descriure a Josep d'Ardena la presa de Santa Madrona i altres construccions de Montjuïc: “...pus veyá faltave en nosaltres y en esta rahó ha fet gran destrossa ab set persones, que per esta ciutat estaven de guarnició a la torre de mísser Llauger, la qual té ocupada, y lo santuari de Santa Madrona”.⁴¹² Finalment els castellans assoliren el seu objectiu i el 17 d'octubre arribaren males notícies a la ciutat,

⁴¹⁰ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262. 09.11.1651.

⁴¹¹ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262. 09.11.1651. Carta adjunta del marquès d'Olias i Mortara, 29.10.1651.

⁴¹² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 93v-94r. 14.10.1651, a Josep d'Ardena, comte d'Illa.

i és que la torre de mísser Llauger i el santuari de Santa Madrona, a la muntanya de Montjuïc, ja havien estat ocupades.

El càstig diari documentat de l'artilleria castellana sobre la ciutat de Barcelona contradiu l'hipòtesi de Muñoz i Catà, els quals afirmaren que "...no hi va haver cap bombardeig i els combats foren escassos".⁴¹³ Així doncs el control de Santa Madrona era clau per continuar castigant la població civil barcelonina. La construcció d'un fort a Santa Madrona ho corrobora encara més, ja que segons Mortara l'objectiu era instal·lar-hi noves bateries per a bombardejar la ciutat. Al mateix temps, el fortí també serviria per controlar les trinxeres de Sants.⁴¹⁴ El dietari del Consell de Cent també es reafirma en aquesta visió. A finals d'octubre també parlava dels estralls que causaven els canons establerts al citat monestir, fet que seguiria fins a finals de l'any 1651, la qual cosa "...era una gran llàstima veurer los enderrochs causavan".⁴¹⁵

A partir d'aleshores començaren les penúries militars per als civils de la ciutat, ja que "casi todas las nits –l'artilleria enemiga- nos obliga a tocar rebato...".⁴¹⁶ La nova situació militar obligava a crear un nou Consell de Guerra format per Josep Margarit, governador general de Catalunya, el comte d'Illa, el conseller en cap de la ciutat, el marquès de Marsellin, l'oïdor reial Ferriol i el baró d'Aletz. No es tancava la porta perquè s'incorporessin més membres a la junta que per qüestions de la guerra fossin fora de la ciutat.⁴¹⁷ Quasi un mes després, s'informava que l'enemic portava sis dies seguits ininterrompudament batent per terra i mar a la ciutat, la fugida de Marchin havia donat força als enemics deien els consellers. A més a més, matisaven que "fent notables danys a personas, iglésias y casas dels singulars, nosaltres sens manteniments...".⁴¹⁸ Els danys en edificis de la ciutat no els efectuava només l'artilleria castellans, el mal comportament dels soldats obligà als canonges barcelonins a denunciar al governador Margarit i al comte d'Illa que la soldadesca estava malmetent el col·legi del bisbe i les cases dels capellans. Els canonges Reig i Vallerí serien els encarregats de comunicar els greuges.⁴¹⁹ Tot plegat feia que la situació a Barcelona fos cada cop més difícil.

⁴¹³ A. Muñoz; J. Catà, "Setge o capitulació...", p. 233.

⁴¹⁴ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 319.

⁴¹⁵ DACB, volum XV, p. 212.

⁴¹⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 95v. 17.10.1651, a Josep Galceran de Pinós.

⁴¹⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 94v. 16.10.1651, al comte d'Illa.

⁴¹⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 97v. 26.10.1651, a Lluís XIV i f.98r. 26.10.1651, a Josep Ximenis i de Monrodon.

⁴¹⁹ ACB, *Constitucions*, Llibre de resolucions o actes capitulars, 1650-1660, f. 39. 10.11.1651.

Als tres mesos d'iniciar-se el setge, a la zona de la Marina s'havia aixecat un altre quarter fortificat i dos forts reials, dos altres forts al peu de la muntanya i tres a la serralada de Collserola. A més a més, s'havien fortificat totes les cases des de la serralada fins al convent dels carmelitans de Santa Maria de Gràcia on s'hi havien establert 600 alemanys i 50 cavalls. El convent en aquells moments estava buit pel brot de pesta que havia matat a 16 frares i havia obligat als supervivents a establir-se a Barcelona. L'església de Sarrià i el convent de Pedralbes també tingueren la mateixa sort.

Dins de la ciutat la situació també anava empitjorant. Les desavinences entre el governador Josep Margarit i Josep Ardena, comte d'Illa, eren cada cop més evidents, fins al punt que el mateix Mortara ho comunicà a la Cort madrilenya. Ardena havia entrat a Barcelona amb un total de 200 o 300 cents cavalls, sempre segons Mortara, fet pel qual la responsabilitat i el pes de la guerra requeia en la cavalleria en campanya que governava el baró d'Aletz. El militar castellà féu notar que dins de la ciutat hi hagué un gran desconsol, perquè creien que Ardena entraria amb tota la cavalleria, la qual era necessària per a refrescar els 500 infants i uns 200 cavalls que a les nits sortien per a intentar trencar les línies castellanés.⁴²⁰

El buit de poder que es vivia al Principat d'ençà la partida de Marchin, provocà una lluita per a exercir les funcions de lloctinent i capità general. Els dos pretendents eren el mateix Josep Ardena i el governador general Margarit. Tampoc ajudava gaire la inestable situació de la cort francesa, que degut als seus problemes interns no paraven prou atenció a la necessitat del nomenament d'un lloctinent per a Catalunya. La ciutat però pretenia intercedir i fer ella mateixa el nomenament donada la situació que hi havia: "Perquè aquesta prerrogativa de donar lo nom en la ciutat, pertany a la mateixa ciutat, per haver los sereníssims Reys de Aragó ab privilegis Reals concedit lo regimen y custodia de las murallas, baluarts y fortificacions de aquella, y la ciutat de temps inmemorial ensà ha acostumat fer y desfer les fortificacions de la manera li ha aparegut convenir, com encara vuy en ella les fa, de les quals coses ab la brevedat possible se enviarà informació a Vostra Magestat per medi...de l'ambaixador...". El consell estava molt enutjat pel conflicte i volia resoldre-ho per la via ràpida. Defensaren i enviaren documentació a la cort que provava que el conseller en cap, com a coronel de la ciutat, podia efectuar les prerrogatives de lloctinent i capità general si la situació no permetia que es fes el nomenament per part del rei. Els dos pretendents, segons el

⁴²⁰ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262. 09.11.1651. Carta adjunta del marquès d'Olias i Mortara, 29.10.1651.

consell, s'havien adherit a la proposta que el conseller en cap fos momentàniament la més alta instància militar del país a l'espera de la determinació del rei.⁴²¹

La càrrega bèl·lica que suportava el Pla de Barcelona provocà que es convertís en un mar de trinxeres. El mateix es podria dir de la zona de Collserola, la qual era una de les més inestables del front de Barcelona. La grandària de la serra feia que fos molt difícil de controlar-la íntegrament. Fruit d'aquesta inestabilitat constant, el reial monestir de Sant Cugat del Vallès fou una de les institucions religioses que més patí els estralls del pas i l'assentament de les tropes als contorns de la capital. El 13 de novembre un bon grapat d'infanteria i cavalleria castellana arribà a les portes del convent benedictí. Un trompeta va anar a avisar els monjos a la reixa de l'hort per tal que els hi obrissin les portes per allotjar-s'hi.⁴²²

El 16 de novembre, els soldats hispànics tornaren per abordar la vila i saquejar-la. El cambrer del monestir i el jurat en cap de la Universitat de Sant Cugat anaren a parlamentar-hi perquè no infligissin aquell mal a la vila. Els respongueren que no saquejarien el monestir si els deixaven carregar la palla que emmagatzemaven els monjos. Tres dies després, en el llibre de deliberacions del monestir, es pot copsar certa por al saqueig.⁴²³ Que Gaspar Sala fos l'abat del monestir no es deuria tenir en compte per part de les autoritats enemigues que estaven ocupant Catalunya. El 25 de novembre resolgueren enviar al prior Castellarnau i al cambrer del monestir a demanar ajuda a l'exèrcit francocatalà. Mentrestant demanaven per escrit a Mortara que no els atacés, a la qual cosa accedí el nou lloctinent de la Catalunya ocupada.⁴²⁴

El 22 de novembre Mortara feia saber a la cort, com s'ha pogut copsar en el capítol anterior, que el control de Santa Madrona era clar per a la recuperació de Barcelona, ja que cada dia es castigava durament la ciutat. Malgrat la continua artilleria que queia sobre la ciutat, la presa de Barcelona estava força aturada a cavall del mes de novembre i desembre pels problemes que ocasionaven algunes viles properes a la capital catalana:

“la villa de Terrazas <sic> entre sus vecinos unos aclamavan a España y otros a Francia y llegando cavalleria francesa y muchedumbre de micalets y gente del sometén y no siendo la villa fuerte, pudieron apoderarse de ella con que la

⁴²¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 98v-101r. 28.10.1651, a Lluís XIV.

⁴²² ACA, Monacals, Monestir de Sant Cugat del Vallès, Llibre de determinacions capitulars, sèrie volums, volum 1200, f. 343.

⁴²³ ACA, Monacals, Monestir de Sant Cugat del Vallès, Llibre de determinacions capitulars, sèrie volums, volum 1200, f. 343-344

⁴²⁴ ACA, Monacals, Monestir de Sant Cugat del Vallès, Llibre de determinacions capitulars, sèrie volums, volum 1200, f. 344.

desanparon los bien afectos al servicio de Vuestra Magestad y habiendo tenido aviso de esto propusso al señor Don Juan que combenia yr a hechar los enemigos que havian entrado en Terrazas y teniendolo por convniente junté cavalleria y infanteria al cargo del theniente general Don Diego Correa y antes que ella passen a la villa la desanparó el enemigo, y entrando dentro el theniente general guarneció la iglésia (que es fuerte) con 80 españoles al abigo de los quales an buelto los bien afectos de la villa y he enviado allá treinta cavallos para que assistan en ella y yo esta guarnecida con esta gentey uno de los principales de la dicha villa y muy leal vassallo de Vuestra Magestad le prendieron los enemigos y le llevaron presso al castillo de Samboy para veer si lo podian introducir en Barcelona porqué Margarit desseava mucho haverle en las manos para castigarle y haviendolo yo entendido y convimendo ganar a Samboy y su castillo para asegurar los forrages del quartel de Sans.”

Davant d'aquests fets Mortara discutí la situació amb don Joan i se n'anà a Sant Boi amb 500 infants i 300 cavalls amb 2 peces de batre. Quan arribaren a la citada vila van tirar vint canonades i provocaren la rendició de 140 homes de guerra, catalans i francesos, que es rendiren i caigueren presoners, “y assimismo se libró el prissionero que estava hallí de Terrazas y en el interín que se estava en esta operación subió el enemigo desde Barcelona a Monjuich con dos mill infantas y toda la cavalleria que tiene dentro de la plaza, que serian quatrocientos cavallos...”. Tot plegat un desastre per als interessos catalans, que per volguer assegurar una vila com Terrassa van perdre la vila de Sant Boi, la qual era clau per a l'abastiment de la ciutat des del Llobregat. La seva pèrdua afeblia encara més l'estat dels pallols de la ciutat que cada dia que passava estaven més buits.⁴²⁵

La situació era tan difícil que era del tot necessari que els pesos pesants de la política catalana, que es trobaven fora de Barcelona, actuessin d'acord amb el Consell de Cent per aixecar lleves i portar subministraments. Josep Orlau i Josep Queralt, doctors del Reial Consell, que encara romanien a Granollers, havien d'anar pel Vallès, Hostalric, Girona, Ripoll, l'Urgell, Vilafranca del Penedès, Ponts, Moià, Cervera, etcètera, per esgarrapar tots els diners que les universitats poguessin aportar.⁴²⁶

La situació era tan apretada arreu del país que gran part de les universitats catalanes havien de nomenar nous càrrecs municipals perquè els jurats estaven desbordats i centrats en l'administració del morbo i de la guerra.⁴²⁷ Per tant, tampoc podien fer front a despeses excempcionals com la que es relata a continuació. El baró d'Aletz va haver de rescatar a 15 soldats de Caldes de Montbui, a una dobla per soldat, que havien

⁴²⁵ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262, 1 de desembre de 1651. Carta del marquès de Mortara del 22.11.1651.

⁴²⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 18.10.1651, a Josep Orlau i Josep Queralt, membres del Reial Consell.

⁴²⁷ AMCMO, universitat de Caldes de Montbui, Llibres de consells, 08.10.1651.

estat presos pels castellans al castell de Barberà del Vallès. Atesa la migrada situació econòmica del municipi, van haver d'efectuar el pagament amb una càrrega de blat. Eren soldats que havien sigut enviats al front tot just feia un mes.⁴²⁸

El mes d'octubre de 1651 l'esforç de les viles catalanes estava arribant a nivells insuportables per a les economies locals. La vila de Blanes es va veure obligada a avançar 4.000 lliures a un mariner anomenat Josep Grau que portava 500 quintars de farina que s'havien de transportar després en petites embarcacions cap a la ciutat.⁴²⁹ La divisió dels socors en diverses embarcacions es va s'allargà fins al mes d'octubre de 1652 malgrat que les dificultats anessin creixent al llarg dels mesos per intentar passar naus, encara que fossin de petites dimensions, aprofitant la negra nit.

Els socors també es demanaven als llocs més recondits de la costa. El 18 d'octubre es pregà al batlle d'Estaràs i als obrers de les parròquies d'aquella baronia que prestin barques o qualsevol altre cosa per al transport de mercaderies.⁴³⁰ D'altra banda, la ciutat enviava representants com Miquel Àngel Subirà als llocs del Vallès, o on li semblés, bé per a comprar carbó de pi o bruc, 3.000 quarteres de blat (quan les universitats del Vallès ja tenien ben poques existències pel gran nombre de població que havien acollit de Barcelona i el pla) i tots els quintars de llenya rodona que pogués.⁴³¹ Totes elles petites accions individuals que havien d'intentar paliar les necessitats de la ciutat.

Les dificultats que ocasionava la guerra acabà retardant l'arribada dels moltons que el Consell de Cent havia pagat durant la primavera. Els 5.000 caps de bestiar arribaren a Sant Boi a principis de novembre procedents de la del nord de Catalunya. Des d'aquesta vila un grup de miquelets l'aconvoiarien fins a la ciutat juntament amb el baró d'Aletz i el senyor de Montclar amb els seus regiments de cavalleria.⁴³²

Dins de la ciutat, el 8 d'octubre Pau del Rosso i Vicenç Ferriol tingueren una fastuosa cerimònia de rebuda al Saló de Cent per part Consell de Cent i la Vintiquatrena de Guerra. En el transcurs de la vetllada el conseller en cap llegí un discurs en el que s'hi mostrava l'esperança que la Generalitat ajudés econòmicament en el sosteniment de la guerra:

⁴²⁸ AMCMO, universitat de Caldes de Montbui, Llibres de consells, 20.11.1651.

⁴²⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 95r. 15.10.1651, a la universitat de Blanes.

⁴³⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 95v. 18.10.1651, al batlle i obrers de les parròquies de la baronia d'Estaràs.

⁴³¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 96r. 19.10.1651, a Miquel Àngel Subirà.

⁴³² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 100v101v. 06.11.1651, a Diego Artés.

“...sa senyoria [Pau del Rosso] pot tenir una o dos de les persones de dit consistori per a què obre en los llochs de Cathalunya per la assistència d'esta ciutat y del socorro ha manaster y fer alguna leva de concideració a gastos de la Generalitat, lo que serà donar calor a tota Cathalunya per a què obre ab las veras lo cas requereix...”⁴³³

Les institucions barcelonines i reials creien que la Generalitat podria obrar des d'un primer moment sense cap problema i amb força a tot el territori català. Tanmateix, com es veurà, la tasca de la Generalitat barcelonina restarà en un segon terme i sense cap paper econòmic en la defensa del Principat. De retruc, Pau del Rosso no podrà recaptar a les viles i pobles de Catalunya per l'aïllament que patia Barcelona. Al mateix temps, els diputats de Manresa tampoc ho tindrien fàcil pels impediments de la guerra i per les ordres de Josep Margarit perquè els municipis no paguessin els impostos als diputats manresans escindits.

Aquells dies, el Consell de Cent avisà als diputats i oïdors que havien preferit no entrar a Barcelona, que “mirant els capítols de Cort si-ls obligan a haver de residir en la present ciutat en temps de guerra y en la ocasió present, que lo enemich la té sitiada”, i possibilitat que es poguessin nomenar alguns magnífics doctors per assistir en qualsevol tema al diputat eclesiàstic i a l'oïdor reial en les seves noves tasques a la ciutat,⁴³⁴ segurament per la manca de mitjans i logística que tenien ambdós membres de la Generalitat. Vuit persones van esdevenir col·laboradores de Rosso i Ferriol en aquells darrers mesos de 1651: Josep de Fontanella, comte de Peralada, vescomte de Canet i regent de Catalunya; el doctor Benet Ginebreda; el doctor Pere Joan Rossell; Narcís Peralta, del Reial Consell; Narcís Mir i Simó Campana, advocats de Barcelona; Gaspar Jorba i el doctor Joan Solà, ciutadans de Barcelona.

El 14 d'octubre començaren les deliberacions de la Generalitat barcelonina amb Pau del Rosso i Vicenç Ferriol. És el punt d'inflexió en la documentació de la institució per a marcar l'existència de dos consistoris que exercien les mateixes competències. Un dins de la ciutat i l'altre a tot el territori català encara sota l'obediència de Lluís XIV.

La primera decisió fou el nomenament de Josep Fontana com a escrivà major, perquè Sebastià Costa, qui ostentava el càrrec, era a Manresa. Anton Tàpies seria l'escrivà ordinari i Pere Trelles, l'extraordinari degut a què Miquel Marquès estava malalt. Bartomeu Plea seria l'ajudant tercer escrivà en el lloc de Gismond Bofill. Francesc Llauger i Antoni Bosser foren nomenats assessors del General en el lloc d'Antoni Serra

⁴³³ DGC, volum VI, p. 500.

⁴³⁴ DGC, volum VI, p. 500-501.

i Ramon Par, ambdós també a Manresa. Gaspar Jorba com a advocat fiscal en el lloc de Joan Baptista Pastor i Josep Lussa, com a síndic per l'absència d'Agustí Dalmau, entre d'altres oficials de menor grau.⁴³⁵ Tot plegat, una duplicació de càrrecs conseqüència de la divisió de la institució. Aquell dia Pau del Rosso fou citat com a abat electe de Santa Maria de la Reial de Perpinyà. El 15 d'octubre havien de fer cap a la casa de la Diputació tots els membres dels braços residents a Barcelona.

El mateix dia 14 s'acordaria, en base als capítols de Cort de 1413, 1588 i 1599, que tots els consistorials de la Diputació haurien de ser presents a Barcelona perquè "esent com és la ciutat de Barcelona lo cap de la província y la pàtria comuna de tots los provincials (...) y també per a què, esent les dites dos cases, de la ciutat y concistori de la Deputació, les columnes més fortes de la província és convenient que estiguen en una mateixa ciutat...". Amençant amb l'extracció de nous diputats com passà el 1588 quan el diputat i oïdor militar foren substituïts per dues noves extraccions, les quals presentaren jurament de quedar-se a la capital amb la resta de companys.⁴³⁶ En Junta de Braços reunida el 15 d'octubre,⁴³⁷ es resolgué que "vingan a la present ciutat per residir en ella dins deu dies, sots pena de què, si dins dit temps no-s troban personalment en la present ciutat y concistori de la casa de la Deputació, se prechesca a fer extracció de nous deputats y oïdors de comptes y provisió de tots los officis dels oficials renitents"; i cridant-los l'atenció perquè no obressin com a membres de la Generalitat fora de Barcelona i que no gastessin res de l'erari de la institució i alhora que no exigissin a ningú cap dret, arrendament o censal de la Diputació. Perquè qualsevol que hagués de pagar no ho hauria de fer a Manresa, sinó a la taula de Barcelona,⁴³⁸ d'aquesta manera tindria prous recursos per a poder fer lleves per tal de defensar la ciutat. La Trenta-sisena, formada aquell el mateix dia, envià carta als quatre consistorials de Manresa per a què tornessin a la capital per resolució de la Junta de Braços i de les deliberacions de la dita Trenta-sisena.

⁴³⁵ ACA, Generalitat, N-209, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652, f. 1-2. 14-15.10.1651.

⁴³⁶ DGC, volum VI, p. 504-505.

⁴³⁷ A banda de la notificació als consistorials presents a Manresa, es decideix nomenar una Trenta-sisena formada per dotze persones de cada estament. De l'eclésiàstic: Josep Soler, ardiaca major i canonge de la Seu de Barcelona; Pere Morell, sagristà major i canonge de la Seu; Ramon de Queralt; Guillem Pere Duzay; Pere de Copons; Francesc Torres, Pau Reig; Francesc Valeri; Miquel Sala, infermer i canonge de Tarragona; Francesc Bruquetes, canonge de Girona; Felip d'Alentorn, abat electe de Sant Benet de Bages i Jeroni Leopart, ardiaca d'Elna. Del braç militar: Francesc Junyent, protector del Braç Militar; Sebastià de Miralles; Jacint Vilanova; Carles Alemany i de Bellpuig; Dídac Cordelles; Galzeran Duszay; Josep Jover; Francesc de Granollachs; Francesc Puiggener; Pau Amat, menor; Josep Planella i Cruilles i Nicolau de Melgar. Per part de l'estament reial: Josep Miquel Quintana, Conseller en Cap de Barcelona; Josep Damians; Josep Miralles; Miquel Jeroni Teixidor; Jeroni Talavera; Emanuel Guiamet; Esteve Fornells; Francesc Fitor; Francesc Marí; Narcís Mir i Jeroni Romeu.

⁴³⁸ DGC, volum VI, p. 507.

El 16 d'octubre del Rosso envià una lletra als diputats de Manresa posant un termini de deu dies perquè tornessin a Barcelona i despatxà un altre correu per evitar que la recaptació del General anés a parar a les arque manresanes: “mes deliberan que sien fetes y despedides cartes a tots los arrendataris de les rendes y arrendaments del General manant-los que no paguen ningun diner als deputats que-s troban fora de la present ciutat, sinó als dos consistorials que-s troban dins la ciutat de Barcelona, girant las terces en la taula o banc de aquella”. D'altra banda, reunits els Braços, a la casa de la Diputació el mateix dia setze resolgueren fer una lleva de mil homes a tres lliures i quatre reals per a cada soldat que entrés “mentre les banderes del General estessin enarbolades”.⁴³⁹

Sis dies després de la seva arribada a Barcelona, Pau del Rosso i Vicenç Ferriol van començar a rebre la pressió del Consell de Cent perquè col·laboressin econòmicament en el manteniment de la ciutat. Rosso i Ferriol van afirmar que “no sols [tenen la obligació] de assistir-li ab consell y conferències, molt freqüents, però encara ab effectes, ajudant y contribuint ab pecúnies de la Generalitat als gastos de la guerra, que-s fa no sols contra esta ciutat, però encara contra tota la província”. Al mateix temps estaven obligats a obrir immediatament consistori per a obrar en benefici de la ciutat i les seves necessitats econòmiques,⁴⁴⁰ potser perquè encara no s'havien instal·lat a la Casa de la Diputació.

Malgrat tot, en aquells primers es podia veure certa condescendència respecte els membres de la Generalitat a Barcelona quan el Consell de Cent atacà els consistorials absents, els quals eren vistos com els culpables de què no es poguessin fer les diligències apropiades per a la defensa de la ciutat. Si Barcelona queia es podrien perdre tots els drets i privilegis que ostentava la institució: “tots [els drets i privilegis] se perdrien si la present ciutat perdie, y essent eminent y evident lo perill de tota la província”. Havien de retornar, car la cusa de la seva partida, la pesta, havia pràcticament cessat.⁴⁴¹ Al final acabaren decidint, tot i la manca de sis dels membres, que havien d'obrir d'una vegada per totes el consistori per començar a deliberar “com si lo concistori estigués ple”, encara que després la tasca de la Generalitat esdevingués un apèndix dels manaments de les altres institucions presents a la capital.

⁴³⁹ ACA, Generalitat, N-209, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652, f. 2. 16.10.1651.

⁴⁴⁰ DGC, volum VI, p. 503.

⁴⁴¹ DGC, volum VI, p. 505.

Si l'administració del General era prou complicada per a només dos consistorials, el dia 13 d'octubre de 1651 el Consell de Cent aprovà un Consell de Guerra format pel governador Margarit, el conseller en cap Francesc Vila, Josep d'Ardena i el marquès de Marsilly, els quals acordaren per unanimitat que l'oïdor Ferriol també en formés part.⁴⁴² D'aquesta manera Ferriol deixaria de banda part de les seves tasques a la Generalitat, que recaurien aleshores en Rosso.

A més a més, el 30 d'octubre Vicenç Ferriol seria escollit com a conseller segon, per darrera de Rafel Casamitjana, que passava a ser el nou conseller en cap de Barcelona. Això no feia més que situar Ferriol a l'òrbita del Consell de Cent, apartant-lo encara més de la Casa de la Diputació on Rosso i els seus ajudants haurien de fer front a tasques que fins aleshores compartien amb l'encara oïdor reial Ferriol, el següent fragment del dietari de la Generalitat ho confirma: "...lo molt il·lustre senyor diputat eclesiàstich, qui se trobava tot sol en lo concistori, per ésser conseller segon lo il·lustre senyor Vicent Ferriol";⁴⁴³ o "no assistí [Ferriol] a dit diputat eclesiàstich, per estar molt ocupat en negocis de dita ciutat".⁴⁴⁴ La situació de dependència del General establert a Barcelona a les altres institucions esdevenia cada cop més clara. La posició de Ferriol en l'entramat polític català continuaria enfortint-se al llarg del setge. El dia de sant Andreu de 1651, com s'ha esmentat anteriorment, es van extreure de les bosses els nous consellers per a l'any 1652, entre els quals cal destacar, Rafel Casamitjana i d'Erill, militar, que substituï Francesc Vila en el càrrec de conseller en cap; i Vicenç Ferriol, ciutadà i oïdor del General, que passava a ésser Conseller Segon. Els acompanyaren Jeroni Novell, ciutadà; Josep Borrell, mercader; Francesc Maurici, mercader; i Josep Garau, mariner. Els obrers extrets foren Jeroni de Gaver, militar; i Bernat Flaquer, apotecari.

Les bosses insaculatories d'on havien sortit els escollits havien estat modificades el mes de setembre de 1651 a través de la desinsaculació d'un bon número de barcelonins que havien decidit no tornar, tot i les demandes de la ciutat per a què ho fessin sota l'amenaça de ser desinsaculats, i per tant, extrets de la possibilitat de rebre el benefici de tenir un ofici o ser conseller de la ciutat.⁴⁴⁵ El dia 1 de desembre s'efectuaren les tradicionals cerimònies que anaven lligades a l'elecció al Consell de

⁴⁴² DGC, volum VI, p. 502.

⁴⁴³ DGC, volum VI, p. 521.

⁴⁴⁴ DGC, volum VI, p. 525.

⁴⁴⁵ A l'apèndix hom pot trobar el llistat de desinsaculats el mes de setembre, extret del *Dietari de l'Antich Consell Barceloní*.

Cent, a la Catedral i a la casa del governador Margarit, al carrer de la Portaferriça, on anaren a besar-li la mà.

La Generalitat barcelonina, tal com s'ha apuntat, tenia cada cop més dificultats per a recaptar les seves impositcions. A la Catalunya interior, la tasca dels arrendadors dels drets de la institució també era més difícil. L'arrendador de la bolla del plom i el segell de cera d'Igualada passà a arrendar també la bolla de Vilafranca del Penedès, que s'havia quedat vacant per la fugida de l'anterior arrendador per la pesta que hi havia a la vila vilafranquina.⁴⁴⁶ Tot i això, aquest fet no assegurava el cobrament en aquesta zona cada cop més controlada per l'enemic. El 16 d'octubre els diputats de Manresa deliberaren sobre el fet que els cobraments dels arrendadors només s'efectuaven del Besòs al Rosselló.⁴⁴⁷

Tot i aquests problemes en la hisenda de la Generalitat, el dia 16 d'octubre seguint la resolució dels membres de la Junta de Braços, arbolaren la bandera de la Diputació a la façana del seu edifici i es féu crida als barcelonins interessats en ser soldats per a la defensa de la ciutat, que fessin acte de presència a la institució, "a hont se li assentará plassa y se'n farà bon pagament, ab la forma que és de stil y se acostuma".⁴⁴⁸ Una oferta que possiblement fos feta sense els recursos necessaris, amb el càlcul que més endavant dits recursos ja s'aconseguien quan es necessitessin per fer front al pagament del pa de munició i sous dels soldats, ja se cercarien les solucions oportunes per a sufragar les despeses.

El dia 25 d'octubre en una reunió entre del Rosso, Ferriol, Margarit, i altres membres de l'administració reial no identificats, es tractà el tema d'aixecar una lleva que arribaria als 1.000 infants. Ara bé, les pretensions del governador i els seus col·laboradors distava molt de la resolució que havia aprovat la Junta de Braços. El principal interès ara ja no requeia en què la Generalitat pagués i organitzés una lleva de 1.000 infants, sinó que la institució, abans d'organitzar-la, tan sols aportés una quantitat monetària que cobrés el cost de fer una lleva d'aquestes consideracions. Segons el governador Margarit, fóra més profitós que la Generalitat es fes càrrec dels soldats "així com de peu com de cavall", francesos i catalans, i els del batalló presents a Barcelona, a canvi de no fer noves lleves. L'aportació que els hi proposaren era d'un

⁴⁴⁶ ACA, Generalitat, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2ª. Deliberacions a Barcelona i Manresa, f. 325ter. 09.10.1651.

⁴⁴⁷ ACA, Generalitat, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2ª. Deliberacions a Barcelona i Manresa, f. 332. 16.10.1651.

⁴⁴⁸ DGC, volum VI, p. 508.

ral al dia per a cada soldat, perquè com es veurà en relació a l'alça dels preus, era més necessari pujar el salari als soldats ja existents que formar-ne de nous: "per a què millor puguen acudir en lo sustentu necessari, attès que las cosas se són alterades de preu y que, de aqueixa manera, los soldats poran millor passar, y per consegüent, acudirán ab majors veras a fer lo servey que tenen obligació".⁴⁴⁹

Per tant, tres mesos després d'haver-se iniciat el setge, les institucions presents des de bon principi a Barcelona, Consell de Cent i l'administració reial, no tenien prou recursos com per fer front a la paga diària dels soldats en relació amb l'encariment dels preus, utilitzant l'empobrit erari de la Generalitat, en aquells moments sense cap ingrés exterior, per aturar una possible desvandada de soldats que no rebessin paga alguna per l'escassetat de recursos existents dins de la ciutat de Barcelona. El mateix dia a la tarda, Pau del Rosso mostraria el nou panorama a la Trenta-sisena, que acabaria aprovant unànimament el canvi pel qual "se commutàs lo que se ha de gastar per la lleva de mil hòmens que, per concell de vostra senyoria y dels braços generals, se ha comentada de fer, en un augment del sou de las tropas francesas y catalanes, que vuy són a Barcelona, donant un real a cada soldat o un pa de munició". Una mesura que tan sols s'allargaria per el període d'un mes.⁴⁵⁰

A principis de novembre d'aquell any 1651 es documenta la primera constància escrita de les penúries que estava vivint la Diputació del General establerta a la capital. L'escrivà Fontana transcrivé les paraules que el president de la Generalitat Pau del Rosso adreçà al conseller en cap Francesc Vila:

"...y com vuy lo General estiga tant exhaust, per ocasió que no-s port cobrar ningun diner dels arrendaments de les bolles de deffora, axí per rahó del siti que lo enemich té posat ha esta ciutat, com també per exhigir y rèbrer los drets del General los concistorials absents de la present ciutat, de tal manera que, per poder lo concistori obrar en benefici d'aquesta ciutat, havent mirat tots los expedients possibles de haver diner, no han trobat altre camí que és representar a vostra senyoria, com representen, lo sobredit, suplicant a la vostra senyoria y savi Concell de Cent, tingan a bé permètrer que dits diputats pogan gastar del diner de la nova manlleuta, dit y scrit al magnífich clavari de vostra senyoria, fins a la quantitat de sis mília lliures, attès que, en dit compte y ha bastant diner per pagar las pencions degudes per rahó de dita manlleuta, y de aqueixa manera, poran dits deputats, acudir al benefici universal, conservació y deffensa d'esta ciutat, en servey de sa magestad, que Déu guarde, lo que esperan que vostra senyoria los farà esta mercè, restant sempre molt attents a la conservació y unió de les dos cases".⁴⁵¹

⁴⁴⁹ DGC, volum VI, p. 509-510.

⁴⁵⁰ DGC, volum VI, p. 510.

⁴⁵¹ DGC, volum VI, p. 511.

Dies abans, concretament el dia 26 d'octubre, al Palau de la Generalitat es deliberà sobre els consistorials de Manresa i de les accions que s'havien de prendre contra ells, decisió que li fou assignada a la Trenta-sisena, la qual hauria de decidir sobre els diputats i oïdors abstents. Enmig d'aquesta problemàtica els consistorials barcelonins agreujats per l'absència dels seus companys, avisaren que haurien de suspendre tot allò pactat sobre el pagament dels soldats si no canviava la conjuntura, ja que "no venint-los diner de la Generalitat en la taula de la present ciutat per la indiferència que causa en los deutors la contradicció fan a est concistori los concistorials absents, impedit no envien diner en la present ciutat, ans bé cobrant-lo per los lochs y ciutats de Cathalunya, sens que puga aprofitar a la utilitat de esta ciutat". Com diu aquest fragment, l'erari del General es va veure perjudicat per la poca confiança que tenien els catalans d'arreu del país davant de la divisió de la institució, creant d'aquesta manera un buit en els seus ingressos. Per això suplicaren al governador general de Catalunya que manés als ordinaris de totes les vegueries del Principat que no donguessin socors als consistorials de Manresa en l'exacció dels drets del General a tot el territori, així com en tots els altres temes de govern.⁴⁵²

Amb tot, l'oïdor Valencià no obrà com digueren des de Barcelona i els dies següents a la Junta de Braços continuà gastant diners del General a Girona i a Granollers. Davant d'aquesta situació, Rosso intentà pressionar als consistorials absents amb la recomanació dels advocats del General de desinsacular els diputats i oïdors absents si no tornaven ràpidament a Barcelona.⁴⁵³ El governador Margarit va arribar a afirmar que els consistorials que es trobaven a Manresa, i que havien disgregat la institució, no eren part del General, perquè "vuy lo vertader concistori era lo que-s trobave en la present ciutat y lo que podie obrar en servey de Sa Magestad y benefici de la present ciutat y Principat".⁴⁵⁴

A mitjans de novembre la preocupació ja no era la formació de la lleva de 1.000 homes, que també, sinó donar resposta al manteniment d'unes tropes franceses que no cobraven i que podrien esdevenir un problema si la situació continuava. Es començava a preparar una remesa de 4.000 lliures per a pagar un reial de socors a comptar des de l'1 de novembre.⁴⁵⁵ El 21 de novembre es realitzà el primer pagament de 2.000

⁴⁵² DGC, volum VI, p. 512.

⁴⁵³ DGC, volum VI, p. 514.

⁴⁵⁴ DGC, volum VI, p. 516.

⁴⁵⁵ ACA, Generalitat, N-209, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652, f. 13. 11.11.1651.

lliures per a distribuir-les entre les tropes franceses i el batalló, ja fossin d'infanteria o cavalleria.⁴⁵⁶

Fora de Barcelona, la Generalitat manresana començà a preparar una lleva de 600 homes que hauria d'ajuntar-se a la vila de Mataró. Per a l'empresa eren necessàries unes 200 quarteres de blat per al pa de munició de la soldadesca, que s'aconseguien dels graners de Girona i d'Arenys.⁴⁵⁷ L'encarregat de controlar l'organització de les lleves i de la recerca de provisions era l'oïdor Lluís de València que feia tot el possible "no perdonant treball ni gasto algú".⁴⁵⁸ A més a més, els diputats de Manresa demanaven a Pau del Rosso, que els hi enviés la correspondència que arribava per ells a la ciutat de Barcelona per tal de gestionar correctament les seves empreses.⁴⁵⁹

Josep d'Ardena, comte d'Illa, per la seva banda feia notar que les poblacions del front anaven molt mancades de munició per fer front als atacs.⁴⁶⁰ De bon grat deuria ser rebut el socors del capítol de la Seu d'Urgell, que envià 2.500 lliures per al sosteniment de Barcelona.⁴⁶¹ Una situació ben diferent a la capital pirinenca deuria viure Granollers, que patia per a mantenir-se fidel a Lluís XIV. El 25 d'octubre van rebre un trompeta del marquès de Mortara perquè es rendissin i donessin les claus de la vila. La resposta fou ben clara. Un dia després el conseller en cap Pere Pau Gorchs, cavaller, i la resta de consellers granollerins demanaven homes del batalló de Manresa perquè els ajudessin.⁴⁶²

En una situació paral·lela a la Generalitat de Catalunya, una altra insitució que patí la separació dels seus membres fou el Capítol de la catedral de Barcelona. El migra volum documental que s'ha pogut trobar no permet un estudi exhaustiu de l'evolució del capítol durant el setge. Al llarg del setge els canonges van estar separats entre la Ciutat Comtal i la vila de Granollers. Els canonges presents a Barcelona, el degà president Pau del Rosso; els ardiaques Coll i Major i els canonges Reig, Vallerí i

⁴⁵⁶ ACA, Generalitat, N-209, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652, f. 22. 21.11.1651.

⁴⁵⁷ ACA, Generalitat, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2ª. Deliberacions a Barcelona i Manresa, f. 333. 17.10.1651.

⁴⁵⁸ ACA, Generalitat, *Lletres trameses*, 1650-1651, N-866. Registre 1r. Trienni 1650, 1651-1652, N-866-867, v-16, f. 56. Carta dels Diputats de Manresa als militars i persones que gaudissin de privilegi. 14.10.1651.

⁴⁵⁹ ACA, Generalitat, *Lletres trameses*, 1650-1651, N-866. Registre 1r. Trienni 1650, 1651-1652, N-866-867, v-16, f. 60. Carta dels Diputats de Manresa a Pau del Rosso. 12.10.1651.

⁴⁶⁰ ACA, Generalitat, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2ª. Deliberacions a Barcelona i Manresa, f. 335. 20.10.1651.

⁴⁶¹ ACA, Generalitat, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2ª. Deliberacions a Barcelona i Manresa, f. 344. 31.10.1651.

⁴⁶² ACA, Generalitat, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2ª. Deliberacions a Barcelona i Manresa, f. 338-339. 25-26.10.1651.

Duzay demanaren als capitulars establerts a Granollers que els hi enviessin les resolucions que estaven prenent lluny de la sala capitular. Volien establir certa comunicació per no quedar aïllats en una Barcelona assetjada.⁴⁶³

Abans d'acabar aquell mes de novembre de 1651 el canonge Ramon de Boixadas i Cornet comunicà des de Sant Miquel de Grontons que no tornaria a la catedral barcelonina perquè "los camins estan plens de micalets y [per] lo citi té exa ciutat".⁴⁶⁴ El món religiós tingué un paper important en la quotidianetat dels catalans durant el setge. Els canonges de la catedral de Barcelona intentaven a tal efecte realitzar gestions per a millorar l'administració dels sagraments en una Catalunya ocupada per les tropes. La rectoria de Riells només tenia un mossèn per al seu govern, per la qual cosa optaren perquè un tal Bernat Cardona ajudés al rector. A Montornès del Vallès en canvi s'hagué de nomenar a Josep Andreu com a nou rector de la parròquia perquè l'anterior havia desaparegut.⁴⁶⁵

Retornant al relat del setge, el 6 de novembre la ciutat de Barcelona ja no podia mantenir els 900 cavalls que eren dins de les muralles i les 5.612 racions de pa de munició que consumia la soldadesca. Tot això a banda de la reparació de fortificacions i la manca de municions. Un dia abans, el 5 de novembre a mitja tarda, l'enemic va tornar a intentar prendre Montjuïc però no ho aconseguí després d'una dura resistència. Malgrat aquesta alegria el capità monsieur Caxon va morir a l'avançar-se massa enmig de la cavalleria enemiga. Per a la ocasió es féu un gran enterrament a la catedral per a fer homenatge al capità i als 18 homes que caigueren en defensa de la ciutat.⁴⁶⁶

Mentrestant, els ambaixadors catalans a la cort francesa no deixaven d'insistir als ministres del rei sobre la situació de Barcelona. Des de la cort Magí Sivilla⁴⁶⁷ afirmava que des de la secretaria de Marina a París monsieur La Valea s'estava preparant tot allò necessari per fer arribar sis grans vaixells i dos burlots, que aprofitant el viatge portarien queviures.⁴⁶⁸ El 8 de novembre aquests encara es trobaven al port de Toló

⁴⁶³ ACB, *Constitucions*, Llibre de resolucions o actes capitulars, 1650-1660, f. 39. 20.11.1651.

⁴⁶⁴ ACB, *Secretaria*, Correspondència, Rebuda, 1640-1675, 29.11.1651, de Ramon de Boixadas i Cornet.

⁴⁶⁵ ACB, *Constitucions*, Llibre de resolucions o actes capitulars, 1650-1660, f. 66. 13-14.10.1651.

⁴⁶⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 102v-103r. 06.11.1651, a Josep Ximenis de Monrodon.

⁴⁶⁷ El dia 9 d'octubre nomenaren a Magí Sivilla com a agent del General a la Cort francesa perquè Josep Galceran de Pinós tenia una llicència. ACA, Generalitat, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2ª. Deliberacions a Barcelona i Manresa, 325v. 09.10.1651.

⁴⁶⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 337bis. 20.10.1651, de Magí Sivilla.

sense cap moviment que presagiés la seva sortida immediata.⁴⁶⁹ Ximenis de Monrodon informaria el dia dotze novembre que les embarcacions i l'exèrcit de terra comandat per La Mothe en tindrien prou amb un mes per a netejar el setge que oprimia Barcelona. L'optimisme de la cort el mes de novembre de 1651 no tenia en compte els continus contratemps que estaven assolant des de feia mesos al Principat.⁴⁷⁰

Els ambaixadors eren claus per a mantenir les relacions amb la cort de Lluís XIV, però les despeses que ocasionaven comportaven molts maldecaps també per al Consell de Cent. Els retards en les negociacions i demandes al rei, provocaren cada cop més que personatges com Josep Galceran de Pinós o Josep Ximenis i de Monrodon haguessin de demanar diners en préstec per a mantenir-se. Prop de dos mesos feia que Ximenis romanís a la capital francesa i es va veure obligat a demanar un préstec a un mercader per valor de cent quaranta-cinc dobles i mitja a pagar pel Consell de Cent.⁴⁷¹ El més curiós del cas és la presència del mercader terrassenc, i immigrant occità, Pere Fizes a la cort reial. No s'ha trobat cap tipus d'informació per a saber el perquè de la seva estada a París, però segurament els seus orígens occitans li facilitaven les relacions amb les autoritats francocatalanes.

Si la situació de la ciutat havia passat a ser insostenible amb la traïció de Marchin, la situació del bàndol castellà anava progressant en tots els àmbits. L'exèrcit de Joan Josep d'Àustria no parava de rebre socors i subministraments per via marítima que reforçaven la seva posició davant de la ciutat. Per la seva banda, el governador Margarit, el Reial Consell, la Diputació del General i el Consell de Cent notificaren al Braç militar de Perpinyà que el 15 de desembre de 1651 hi hauria una reunió de tots els caps de les vegueries encara sota domini francocatalà.⁴⁷² La desesperació estava arribant a tal nivell que es tornà a enviar una lletra a la cúpula militar i governativa de París, així com a l'ambaixador portuguès a la capital francesa, perquè intercedissin immediatament en enviar els socors pertinents al front català.

L'absència de socors provinents de França s'havia de paliar amb l'esforç del país. A principis de novembre els problemes alimentaris dels barcelonins no trobaven sol·lució perquè l'arribada d'uns moltons que estaven pasturant a Sant Boi, i prestos per enviar,

⁴⁶⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 370. 08.11.1651, de Magí Sivilla.

⁴⁷⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 377. 12.11.1651, de Josep Ximenis i de Monrodon.

⁴⁷¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 350-351. 27.10.1651, de Josep Ximenis i de Monrodon.

⁴⁷² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 106v. 15.11.1651, al Bras militar de Perpinyà.

no fou possible. La pressió de l'exèrcit castellà dificultava cada cop més l'entrada a Barcelona des de la zona del Llobregat. La solució fou enviar-los a Sant Andreu de Llavaneres perquè pasturessin esperant que des de Mataró fossin enviats per mar de mica en mica, tal com ho havia decidit la Junta de carns de la ciutat.

Quan arribessin a Barcelona, aquests moltons haurien d'atravessar la ciutat des del port fins al Raval on aprofitarien les zones no edificades per a pasturar.⁴⁷³ El 5 de desembre se li notificà a Joan Pere Tarau, de Mataró, que només enviés 50 moltons diaris perquè el darrer cop havien enviat tants moltons que havien arribat molt mal conduïts. D'altra banda, per estalviar el tràfec de moltons pels carrers de la ciutat, s'haurien de matar deu hores abans d'embarcar-los perquè fossin "freds i eixuts", sense pells i sense vísceres.⁴⁷⁴ Aquesta darrera ordre és important, perquè en el cinquè mes de setge la Junta de Carns encara desaprovava les vísceres que després menjaran quotidianament. En aquells moments encara serien aprofitades segurament per a l'alimentació de la pròpia gent de Mataró.

Un altre factor de risc des de la darrera ordre fou el transport dels moltons morts. L'indeterminació de les hores que caldrien per entrar a la ciutat féu que el vint de desembre vint-i-cinc dels seixanta cinc moltons enviats s'haguessin de llençar perquè s'havien fet malbé. La Dotzena de Carns decidí aleshores que se n'enviessin tan sols 20 per viatge, i que es transportessin amb llaüts i no pas amb barques llongues, que degut a la seva grandària eren aprofitades al màxim per part dels patrons per omplir-les al màxim amb altres mercaderies, fet que alentia l'embarcació.⁴⁷⁵ El risc de perdre la càrrega en el seu camí cap a Barcelona no era la única preocupació de les autoritats. La presa per part de l'enemic de barques llongues i els seus patrons, que eren penjats per part de l'enemic davant del port barceloní, començaren a minvar el nombre d'homes decidits a arriscar-se a fer tal empresa.

L'11 de novembre arribava a la junta de la Vint-i-quatrena la notícia que Terrassa havia estat ocupada, fet que preocupava les autoritats al ser aquesta una vila clau per a controlar la rodalia de Barcelona. Per a retornar la vila a l'obediència del rei cristianíssim es demanà al governador Margarit que enviés a Carles Calders, i els homes que pogués reunir, per a deslliurar els egarencs. Les provisions que es posaren a l'abast de Calders foren cinquanta quarteres de farina -i cinquanta més el catorze de

⁴⁷³ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 112v. 11.1651, a la universitat de Mataró.

⁴⁷⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 115v. 05.12.1651, a Joan Pere Tarau.

⁴⁷⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 125r. 20.12.1651, a Joan Pere Tarau.

novembre-, un quintar de metxa i dotze bales d'artilleria, tot amb la caució prestadora del governador general.⁴⁷⁶

Davant l'augment de les hostilitats i la manca d'homes de guerra, la defensa passiva també era clau per a mantenir en vida la població civil que també jugava un paper clau a la ciutat. La Vint-i-quatrena ordenà que les dones i inútils no estiguessin a les muralles perquè només estorbarien la rutina i les accions bèl·liques que s'hi efectuaven. Quan hi hagués qualsevol mena de perill aquests grups haurien de dirigir-se a les seves cases o a les esglésies que estessin obertes.⁴⁷⁷ Les dones i els inútils no podien lluitar però havien de treballar per aquells que eren al front o a la coronel·la.

A finals de novembre, finalment, la Cort de París féu saber en qui recauria el càrrec de lloctinent del rei. L'escollit fou Philippe de La Mothe, la qual cosa fou agraïda des de la ciutat el dia 4 de desembre de 1651. En una diada de tanta joia aprofitaren per dirigir les primeres paraules al lloctinent, que tornava a ostentar el càrrec set anys després de la seva marxa del Principat. Tres dies després s'enviaren a la cort els noms per a la nominació de nous mestres de camp i sergents majors.⁴⁷⁸

Mestres de camp	Sergents majors
Francesc Vila	Josep Miralles
Jeroni Novell	Ramon Castelló
Pere Soler i de Paguera	Francesc Marí
Francesc Granollachs i de Millàs	

En aquest context d'incertesa, l'arribada de La Mothe havia d'omplir el buit de poder que s'havia creat al Principat. Si no es remediava ràpidament la situació podria provocar escissions internes en la lluita pel control dels òrgans polítics i militars. El nomenament de La Mothe no acabà amb les friccions, ja que a finals d'octubre encara continuaven les fortes discussions entre el governador Margarit i Josep d'Ardena, comte d'Illa, per al control militar de la ciutat, que més endavant ressenyarem. L'arribada del lloctinent francès tanmateix es retardà, i les esperances posades en el nou lloctinent anaren decaient fins que no entrà a Barcelona el dia de Sant Jordi de 1652. El paper que havia de jugar La Mothe en aquells moments era d'una importància extraordinària, car no només era la principal representació del monarca al país, sinó

⁴⁷⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 83r. 11.11.1651; f.84v. 14.11.1651.

⁴⁷⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 98bis. 00.12.1651.

⁴⁷⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 117r. 07.12.1651, a la cort de París.

que ostentava el títol nobiliari més important del Principat, el ducat de Cardona, que havia aconseguit en el seu primer virregnat que acabà el desembre de 1644;⁴⁷⁹ i que d'antuvi, quan Catalunya romania dins la Monarquia Hispànica, era considerat com a *Grande d'Espanya*.

El nomenament de La Mothe per part dels ministres de Lluís XIV no fou a l'atzar, ben al contrari. La presència del mariscal a Catalunya en la primera etapa de la guerra era vista amb bons ulls per l'administració francesa, que el veia com un home capaç d'entendre i redreçar ràpidament la situació que patia Catalunya a finals de 1651,⁴⁸⁰ sobretot per aturar les citades pica-baralles de Margarit i Ardena per fer-se amb el control militar del país. L'elecció, tanmateix, no era només pel seu coneixement del territori i part de les elits que eren al capdavant de l'administració del Principat, també va ser capital, segons Orest Ranum, el paper dels interessos familiars dins del conflicte. Especialment els interessos del seu germà que ostentava el càrrec d'abat de Corbie (a la dècada de 1640 ho havia sigut de Rennes), una de les abadies més importants del regne francès, i que per tant, reportaven un gruix de rendes gens menyspreable per a la família La Mothe.

L'enclau de l'abadia, al nord de França, era el principal interès d'aquesta estratègia, ja que la caiguda total del front sud controlat pel mariscal La Mothe davant de l'exèrcit hispànic, ocasionaria que els exèrcits de Felip IV tinguessin una nova destinació, el nord de França, per la qual cosa l'abadia correria un perill que caldria evitar de qualsevol manera per mantenir vius els interessos de la família. I més quan la major part de les tropes franceses que podien anar socórrer la zona de l'abadia, degut al conflicte hispanofrancès, es trobaven lluny de la frontera nord, concretament al centre-sud de l'hexàgon.⁴⁸¹ Essent la victòria doncs, la clau per a mantenir els privilegis adquirits per diversos membres de la família a França i a Catalunya. És com afirma Orest Ranum, un "*acte cohérent de considérations internationales, antifrondeuses et familiales*".⁴⁸²

El paper de La Mothe havia sigut vacil·lant des de 1648, abans de començar la Fronda el mariscal fou restituït dels seus títols i tret del castell de Pierre Enzise, on havia sigut empresonat des de 1644. Ràpidament però, en els primers moments de l'aixecament

⁴⁷⁹ El primer virregnat de La Mothe fou de 1642 a 1644.

⁴⁸⁰ J. Sanabre, *La acción de Francia...*, p. 515.

⁴⁸¹ O. Ranum, *The Fronde: A French Revolution, 1648-1652 (Revolutions in the Modern World)*, New York, W.W. Norton, 1993, p. 360.

⁴⁸² O. Ranum, *The Fronde...*, p. 359.

contra el cardenal Mazzarino, La Mothe s'alià amb els revoltats, motiu pel qual mesos després fou expoliat novament de tots els títols aconseguits fins aleshores. De tota manera, amb el seguit d'exilis del cardenal italià, La Mothe no trigà gaire a recuperar-los, i fins i tot es va veure beneficiat de la seva estada deu anys enrera a Barcelona, perquè els ministres de Lluís XIV decidiren que no hi havia cap més home a la cort que tingués un coneixement tan gran sobre el Principat, i un bon grapat de partidaris que l'ajudarien en el govern d'una ciutat assetjada, la qual havia de mantenir-se sota l'òrbita francesa per l'enclavament estratègic que ocupava.⁴⁸³

La proximitat de La Mothe amb els elements contraris a Mazzarino es pot copsar amb la seva presència a les Halles de París juntament amb Condé i el cercle de confiança d'aquest darrer.⁴⁸⁴ En aquesta difícil situació amb un aiguabarreig d'interessos d'estat i personals és pertinent inserir un comentari de Lucien Bély sobre la política de Mazzarino al llarg de la Fronda, i el canvi que aquesta féu sobretot en el terreny internacional, passant a ser pur merxandatge polític: "*La Fronde l'oblige [a Mazzarino] à changer de registre, à passer de la négociation internationale en marchandage politique de tous les instants et, sur ce terrain aussi, il se révèle un virtuose, divisant ses ennemis utilisant des coups de théâtre, achetant des fidélités*".⁴⁸⁵ Fou per això, per fidelitats i interessos personals, que quan els consellers de Barcelona es dirigiren a La Mothe per a rendir la ciutat, aquest va ser molt reticent a considerar-ho, accedint-hi el dia 30 de setembre de 1652, tot i dir dos dies abans al Consell de Cent que "són moltas plassas ahont se ha patit més y ab la paciència y constància han conservada sa llibertat..."⁴⁸⁶

Deixant de banda el paper de La Mothe amb la Fronda i la seva relació amb els principals protagonistes del bàndol dels prínceps revoltats, el dia 18 de desembre, tres mesos després de la fuga del mariscal Marchin, i dos mesos després del seu nomenament, La Mothe era rebut per les autoritats del Rosselló per a jurar les constitucions un cop entrat en territori català. Aleshores el nou lloctinent iniciaria el seu segon periple per terres catalanes, recordem que ja havia ocupat el càrrec de lloctinent del Principat entre 1642 i 1645, passant per Girona, Hostalric, Sant Cugat, Collserola, on el dia vint-i-set de desembre prengué el monestir de Sant Jeroni i l'hermita de Sant Pere Màrtir; i finalment Sant Boi, des d'on mesos més tard entraria a la ciutat comtal. Mentre La Mothe començà a copsar la difícil situació del país enfront les tropes

⁴⁸³ O. Ranum, *The Fronde...*, p. 515.

⁴⁸⁴ H. Méthivier, *La Fronde...*, p. 148.

⁴⁸⁵ L. Bély, *Les relations internationales...*, p. 266.

⁴⁸⁶ DACB, volum XV, p. 322.

castellanes, a inicis de 1652, el catorze de gener, el Consell de Cent féu efectiu el pagament dels deutes que tenia amb els soldats que estaven defensant la ciutat, els quals feia unes setmanes que no rebien cap paga del consistori barceloní. Per a la ocasió es decidí que fessin el pagament en mà als mateixos soldats un membre del consell i un membre de la Vint-i-quatrena de guerra, per tal de donar una imatge de solvència a uns soldats cada cop més desconfiats amb les possibilitats de l'herari de l'ens municipal.⁴⁸⁷

A inicis de desembre la nominació apaivagà els ànims ja que la ciutat ja s'havia gastat 150.000 lliures en el manteniment de l'exèrcit del rei sense haver rebut cap mena de partida des de París. Al mateix temps, la nominació de La Mothe no ajudà a apaivagar les pretensions de poder d'Ardena i Margarit, els quals no havien cessat fins aleshores i que ajudaven a enrair cada cop més l'ambient entre els alts càrrecs que havien de fer front comú contra l'exèrcit assetjador. Ambdós feien cas omís a la provisió reial de 21 de novembre que recomanava als contendents que pretenien controlar la situació política catalana a "obrar cadascú en una íntegra unió y intel·ligentia". La provisió, tanmateix, donava preponderància al paper del governador Margarit que hauria d'exercir de comandament. En canvi Ardena havia de tornar fora de les muralles per aguantar el front fins a l'arribada del lloctinent, i si s'hagués de quedar pel perill de la sortida no s'hauria d'entroposar en les decisions preses per Margarit.⁴⁸⁸ Un altre contratemps que es preveia setmanes abans era l'acabament de reserves de pólvora i bales per als molts canons que hi havia a la ciutat.

Amb la nominació de La Mothe els ànims dels pobles i viles canviaren substancialment. Si es fa cas a les paraules de Feliciano Graells, el qual relatava des de Manresa com d'animats estaven els pobles dels contorns per a ajudar a la ciutat.⁴⁸⁹ El mateix es denotava amb l'enviament de 60 homes de part dels canonges i capítol de la Seu d'Urgell.⁴⁹⁰

Una altra via oberta per a trobar socors anava a càrrec de Josep Galceran de Pinós, que s'estava destacant-se com l'home fort i de més confiança de la diplomàcia catalana a França. La missió diplomàtica anava encaminada a aconseguir algun socors marítim del rei de Portugal que aconseguís trencar l'encerclament marítim de

⁴⁸⁷ DACB, volum XV, p. 230.

⁴⁸⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VII-8, *Lletres i provisions reials*, f. 69. 21.11.1651.

⁴⁸⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 360. 20.10.1651, de Feliciano Graells.

⁴⁹⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 386. 24.11.1651, dels canonges i capítol de la Seu d'Urgell.

l'armada castellana. Primer el camí seria per terra de París fins a Nantes, on es tenia previst agafar el dia 7 de novembre un vaixell en direcció Lisboa. A banda d'informar sobre aquests moviments de Pinós per preparar el seu viatge a Portugal, l'ambaixador Ximenis ofería altres bones notícies i és que quan La Mothe arribés a Narbona hi trobaria les tropes italianes que el rei ofería per al front català.⁴⁹¹

Tota bona notícia que arribés de la mà de Lluís XIV era vista, si més no durant aquests primers mesos de setge, amb optimisme. Els canvis de residència del monarca i la cort al llarg de la Fronda per allunyar-se del front, o apropar-se com era aquest cas, provocaren que la ciutat de Poitiers esdevingués la casa del jove Lluís XIV. Des d'allà Lomenie Brienne escrivia que l'intendent del Llenguadoc, monsieur de Bretheuil, i l'arquebisbe de Narbona preparaven partides de blats per quan La Mothe arribés a Narbona de camí cap a Barcelona.⁴⁹²

A partir del mes de novembre de 1651 la figura de Pinós passà a ser un autèntic maldecap per a les autoritats catalanes. Si bé era una de les principals esperances per a donar un gir radical a la situació que es vivia a Catalunya, la poca comunicació entre l'ambaixador i aquestes provocà que durant unes setmanes no es tingués coneixement de les seves negociacions, ni d'on es trobava. Ximenis i de Monrodon informava el 24 de novembre que Pinós li havia escrit dient-li que que el 15 de novembre sortiria, si tot anava bé, del port bretó de Gwened. Tanmateix no se sabia si havia aconseguit marxar. Un fet que no cal oblidar és que en un primer moment havia decidit partir des de Nantes, però finalment l'indret escollit seria Gwened, uns 100 quilòmetres més al nord. Segons havia fet saber Pinós el dia 17 de novembre havia de fer a la mar amb un vaixell holandès, malgrat tot, no ho tenia gaire clar pel mal temps que es vivia a la costa bretona.⁴⁹³

El 27 de novembre de 1651 el reforç militar que venia amb el flamant nou lloctinent La Mothe era a la ciutat de Besiers on havien pres refresc. Tres dies després ja es trobaven a Hostalric, així doncs, les promeses dels ministres de Lluís XIV semblaven certes, però no tenien en compte que l'exèrcit hispànic estava plenament assentat davant de Barcelona. Aquesta situació provocà que el 13 de gener encara estessin allotjats al castell d'Hostalric.⁴⁹⁴ Des d'allà el mariscal començà a reorganitzar el

⁴⁹¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 367. 04.11.1651, de Josep Ximenis de Monrodon.

⁴⁹² AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 376. 10.11.1651, de Lomenie Brienne.

⁴⁹³ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 85, *Lletres comunes*, f. 387. 26.11.1651, de Josep Ximenis i de Monrodon.

⁴⁹⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 7. 13.01.1652, de La Mothe.

malmès exèrcit català que amb el camí que li quedava cap a Barcelona aniria recollint les lleves fetes arreu del Principat. El 18 de gener el lloctinent encara era al terme de la Garriga des d'on avisà al conseller en cap del Consell de Cent que no sortís quan decidíssin entrar a Barcelona pels perills que suposaria.⁴⁹⁵

Abans de l'arribada del lloctinent La Mothe, la Vint-i-quatrena de guerra va reprendre la problemàtica dels allotjaments suscitada per una deliberació del 26 d'octubre. Es decidí que els soldats del rei s'allotjessin en el quart que delimitaven els carrers del Sant Esperit que entrava pel pla d'en Lull, prenent a mà dreta fins a la casa dels Blanquers, i prenent altre cop a mà dreta fins a sortir al carrer de Santa Clara. Quatre membres de l'administració municipal s'havien de fer càrrec que tot procedís segons els termes acordats.⁴⁹⁶ Durant el setge fins i tot algunes universitats van lligar els nomenaments de nous càrrecs municipals a l'obligació dels nomenats a allotjar soldats a casa seva. Una contrapartida per a tornar el favor de ser nomenat.⁴⁹⁷

L'allotjament precisament no era un problema per als diputats del General fora de Barcelona. El conflicte entre els *barcelonins* i els *manresans* no cessava. L'11 de novembre, vint-i-sis dies després que Rosso enviés una primera carta perquè els diputats de Manresa tornessin a Barcelona, el president de la Generalitat els hi tornà a demanar que s'ajuntessin tots els membres del consistori a Barcelona en un termini de sis dies sota l'amenaça d'una "nova extractió de diputats y oydors en loch dels que no comparexeran per lo rescate del present trienni, la qual extractió se farà a gastos y despeses del tal consistorial que no comparexerà".⁴⁹⁸

La situació del General a Barcelona es complicà encara més quan els estralls del setge van tenir un efecte directe sobre el Palau de la Generalitat, segons notícia del 14 de novembre: "lo enemich que des de la montanya de Monjoich [des de Santa Madrona] bat esta ciutat ha fet en la present casa alguns danys en la encabellada de la sala gran de sant Jordi, junt al simbori de aquella, la qual necessita de prompte remey per ocasió que si plou vindria a dar molt gran dany".⁴⁹⁹ Cal recordar que durant l'absència dels diputats des de la primavera de 1651 el palau va ser vigilat per un total de divuit guàrdies que custodiaven l'edifici, els oficials que encara hi restaven i els

⁴⁹⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 14. 18.01.1652, de La Mothe.

⁴⁹⁶ AHCB, Consellers, 1C. III-6, *Política i guerra*, 19.11.1651, deliberació de la Vint-i-quatrena.

⁴⁹⁷ ACVOC. AHT, Universitat de la vila de Terrassa, Llibre de consells, 1645-1657, f. 165. 13.10.1651.

⁴⁹⁸ ACA, Generalitat, N-209, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652, f. 14. 11.11.1651.

⁴⁹⁹ ACA, Generalitat, N-209, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652, f. 15. 14.11.1651.

objectes de valor que s'hi deixaren. El 18 de novembre arribà el primer oficial provinent de Manresa, es tractava d'Alemaný Nil, que es personà a la plaça de Sant Jaume a les nou del matí.⁵⁰⁰

El 16 de novembre els consistorials resolgueren que “ses senyories que per donar gust a la ciutat de Barcelona, que de present se troba tan aflegida per ocasió del siti del enemich, y concedre a la voluntat del excel·lentíssim senyor governador de Catalunya (...) y a altres persones graves, y evitar los inconvenients porien resultar en perjudici del present Principat y sos comtats de la controvèrcia entre los senyors consistorials, que ses senyories insten ab totes veres ab lo senyor governador de Catalunya fos servit manar-los aparellar comboy per entrar dins la ciutat de Barcelona, y, en lo entretant, que aquell se disposaria, que lo senyor diputat militar anàs a les parts de Cardona, lo senyor diputat real a estas parts de Manresa y lo senyor oýdor ecclesiàstich a les parts d Urgell, a effecte de solicitar lo esforç general que-s prepara per la ciutat de Barcelona, y lo molt il·lustre senyor oýdor militar, a la funció ordinària de anar a la campanya”.⁵⁰¹ Així doncs, d'aquesta manera restà a Manresa el diputat reial Bernat Ferrer i Viladomar. I marxaren, a l'espera del seu retorn immediat per anar a Barcelona, Joan Pau de Llosetles i de Prats, diputat militar, que anà cap a Cardona, i Jacint Sansa i Lluís de Valencià, oïdors eclesiàstic i militar respectivament, que es dirigien cap a l'Urgell. L'escrivà major del General de Manresa, Sebastià Costa, ens informà que el dilluns 20 de novembre de 1651, “En aquest die se disgregà lo consistori que estava ajuntat en la present ciutat de Manresa”.

⁵⁰⁰ ACA, Generalitat, N-209, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652, f. 23. 18.11.1651.

⁵⁰¹ DGC, volum VI, p. 487.

7. Un dur hivern. Les incerteses de La Mothe i l'estancament del setge. Desembre de 1651 - Març de 1652.

A les portes de l'hivern, la Mothe jurà el càrrec de lloctinent del Principat al castell de Perpinyà en un dur moment per a Lluís XIV, qui va rebre un fort revès militar amb la derrota de La Rochelle davant de Condé. En el discurs posterior a la pressa de possessió La Mothe prometia el perdó a tots els catalans mal efectes a França. De Perpinyà en marxà amb les tropes vingudes del Piemont i Flandes, els dos mil cavalls que les acompanyaven i un gran nombre de provisions que havien sigut enviades des del Llenguadoc i els Comtats.

Mentre La Mothe arribava a Catalunya i feia mil-i-una promeses per a socórrer el Principat, la situació a França, com s'ha anat copsant, era cada cop pitjor per als interessos catalans. L'11 de desembre de 1651 una carta de Guy Patin a Belin, Le Fils, informava de la presència de Lluís XIV i la regent a Poitiers i dels importants tractes de Condé amb Felip IV: *“La roi e la reine sont toujours à Poitiers. On dit que le prince de Condé a accordé avec le roi d’Espagne qu’il ne mette les armes bas que jusqu’à la paix générale, en fournissant audit prince de présent 800.000 livres, et 400.000 chaque mois. Voilà une convention laquelle nous fait bien connaître la grande faiblesse des Espagnols”*. El 12 de desembre el rei va cridar a Mazzarino perquè s'unís amb ell a Poitiers, fet que provocà que la unió frondista es tornés a aglutinar contra el ministre. El 29 de desembre la situació era tan tensa que el parlament de París posà preu, 150.000 lliures, al cap de Mazarí, set dies abans, el 22 de desembre, el parlament també s'havia posicionat en contra de la Cort.⁵⁰² Amb l'arribada de Mazzarino a Poitiers a finals de l'any 1651 la Cort i el rei tornaren a anar en una mateixa direcció contra Condé i la resta dels prínceps.⁵⁰³

Les darreres setmanes de 1651 i les primeres de 1652 van suposar una aturada de la diplomàcia i els contactes de la ciutat amb la Cort de París, així com amb la resta del territori de Catalunya i els mercaders que abastien la Ciutat Comtal. Alguna excepció hi va haver com la súplica al mercader Artés perquè fes arribar de 500 a 1000 moltons a Mataró.⁵⁰⁴ Un buit documental a la correspondència de les institucions des de finals de novembre a inicis de 1652 impossibilita esclarir precisament la situació de la ciutat i els diversos fronts del Principat, així com la dels ambaixadors Josep Galceran de

⁵⁰² J. Cornette. *Les Années cardinales...*, p. 410. Carta de Guy Patin a Belin, Le Fils, 11.12.1651.

⁵⁰³ ⁵⁰³ J. Cornette. *Les Années cardinales...*, p. 415.

⁵⁰⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 132r. 04.01.1652, a Diego Artés.

Pinós o Ximenis de Monrodon, o bé, la comunicació del consell amb les universitats catalanes.

La Generalitat de Catalunya també es trobava en el mateix impàs que la resta de les institucions del Principat. Les relacions amb tots els protagonistes del setge, com s'ha esmentat, es deturaren momentàniament. A partir d'aleshores les deliberacions dels diputats del General a Barcelona van ser bastant pobres. Es pot copsar en elles un seguidisme dels acords adoptats pel Consell de Cent per la vinculació de Ferriol amb les dues institucions i perquè la Generalitat *barcelonina* no tenia cap mena de força amb tan sols dos dels seus membres i amb uns recursos ben migrats. El buit era tan gran que dos mesos després d'arribar a la ciutat encara nomenaven persones per als oficis vacants dels que no havien retornat a la capital.⁵⁰⁵ Pel que fa a la Generalitat *manresana* a partir del 20 de novembre no hi ha coneixement de més correspondència dels diputats de Manresa, no és fins el 8 de maig de 1652 que tornin a emetre'n.⁵⁰⁶

Una altra institució que tenia els seus membres dividits entre la ciutat de Barcelona i fora d'ella era el Capítol de la Seu de Barcelona. Com s'ha esmentat en capítols anteriors gran part dels canonges es trobaven a la vila de Granollers, la qual també acollí el Reial Consell. A finals de 1651, però, aquesta dispersió s'accentuà amb la divisió dels canonges presents a la capital vallesana. Si bé a finals de novembre encara eren a Granollers, l'1 de desembre el canonge Josep Rovira i Boldó era a Sant Feliu de Codines; el dia 10 el canonge Ramon Coll era a Moià; l'1 de gener el canonge Francesc Sans era a Sant Martí Sarroca i l'11 de gener Benet Atxer era a Roma tractant sobre unes butlles i altres negocis de la catedral no relacionats amb el setge.⁵⁰⁷

Aprofitant l'estancament de les hostilitats a les darreries de 1651, el conseller segon Ferriol i quatre altres membres de la Vint-i-quatrena decidiren demanar a cada comunitat resident a Barcelona que cert número de religiosos es dediquessin a tenir cura dels nafrats i per anar en campanya amb la tropa per si aquesta es vol confessar

⁵⁰⁵ ACA, Generalitat,, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652, f. 27-28. 5 de desembre de 1651.

⁵⁰⁶ ACA, Generalitat, Lletres trameses, 1650-1651, registre 1r, trienni 1650, f. 95-96. 20 de novembre de 1651.

⁵⁰⁷ ACB, Secretaria, *Correspondència*, Rebuda, 1640-1675, carta de Josep Rovira. 01 de desembre de 1651; carta de Ramon Coll. 10 de desembre de 1651; carta del Francesc Sans. 1 de gener de 1652; carta de Benet Atxer. 11 de gener de 1652.

abans d'entrar en batalla. Tots els estaments barcelonins havien de prendre part en la defensa de la ciutat, i més quan les darreres voluntats dels soldats en depenien.⁵⁰⁸

A finals de desembre de 1651 el Consell d'Aragó va rebre notícies de Mortara sobre els quatre regiments d'infanteria francesa i els quatre mil infants, que Lluís XIV va fer arribar des de la península italiana, que ja eren a les ordres de La Mothe. Els castellans per la seva banda no tenien cap notícia de la gent que havia d'arribar d'Itàlia, València, Aragó i Sardenya per ajudar Mortara a prendre Barcelona. La monarquia hispànica tenia també altres interessos claus per a la seva política exterior. L'objectiu de Felip IV per a l'any 1652 era donar un cop d'efecte amb la presa de places com Crescentino, Trino i Casale, i per a tal objectiu s'hi van esmerçar molts esforços.⁵⁰⁹ Tanmateix, si no arribaven els reforços demanats per Mortara, els cavalls arribats de Saragossa i València a principis de desembre eren estèrils.

En control terrestre del pla de Barcelona anava progressant favorablement per als interessos de Joan Josep d'Àustria. Els reforços que estaven esperant de més enllà de l'Ebre emfatitzarien encara més aquesta situació. El control marítim de la costa barcelonina, per la seva banda, també s'anava inclinant cada cop més a favor de l'armada castellana. El mateix Mortara informava que en quatre nits d'inicis de desembre havien prèns 13 barques petites que portaven xais morts, vi, carn salada, etcètera.⁵¹⁰ Segons Mortara un corsari anomenat Saint Paul havia d'arribar a les costes catalanes des de Marsella, per ordre del rei de França, per a portar provisions amb sis o vuit vaixells.⁵¹¹ No s'han trobat més notícies d'aquest corsari al llarg del setge. Sobre les galeres ametents davant de Barcelona Mortara assenyalava que "se les a ydo dando lo que se a podido para mantenerlas pero ya oy no lo ay ni para unos ni para otros [els de terra]". Tenien pràcticament els bescuits acabats, si no enviaven més provisions s'hauria de deixar la costa neta i les ajudes promeses per Lluís XIV podrien controlar Barcelona per mar, acció que tiraria per terra tota la feina feta des del mes de juliol.⁵¹²

En resposta als precis de Mortara, a finals de 1651 el Consell de Guerra de Castella ordenà als comandaments destinats a Galícia per a la guerra amb Portugal que

⁵⁰⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, Deliberacions de guerra, f.98 (annex). 12.1651

⁵⁰⁹ D. Maffi, "Milano in guerra. La mobilitazione delle risorse in una provincia de la Monarchia, 1640-1659". p345-408 a Mario Rizzo; José Javier Ruiz Ibáñez; Gaetano Sabatini (ed.). *Le forze del Principe. Recursos, instrumentos y límites en la práctica del poder soberano en los territorios de la Monarquía Hispánica*, tomo 1, Cuadernos del Seminario Floridablanca, núm. 5, Poder y Sociedad en la Europa Moderna, 2003), Universidad de Murcia. Servicio de Publicaciones, 2004, p. 368.

⁵¹⁰ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262, 28 de desembre de 1651.

⁵¹¹ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262, 1 de desembre de 1651.

⁵¹² ACA, Consell d'Aragó, lligall 262, 21 de gener de 1652.

giressin cap al front català i Flandes 736.000 reials extrets del 4 per cent de les rendes de la Corona al país gallec. Així mateix els hi ordenaren que reduïssin la capacitat militar castellana a Galícia en relació als diners que tenien destinats. El mes de gener i febrer de 1652 els esforços del Consell de Guerra encara anaven destinats a reduir al màxim les despeses al front gallec.⁵¹³

El governador de Lleida Diego de Sada avisava a la cort que els barcelonins estaven agafant ànims al veure que Mortara no rebia les ajudes que li havien promès setmanes abans. Mortara estava desesperat per la manca d'homes i, segons Sada, el marquès requeria al rei que vinguessin homes de tots els regnes de la península.⁵¹⁴ Cinc dies abans el mateix Sada donava per fet el control de la zona que comunicava Lleida amb Tarragona. D'aquesta manera Felip IV s'assegurava el pas sense complicacions d'homes i provisions fins a Tarragona, des d'on els vaixells tranquil·lament podien arribar a les posicions que havien pres prop de Barcelona.⁵¹⁵

L'hivern que estava a punt de començar ho feia després de canvis inesperats a l'inici del setge. Ja havia arribat a Catalunya el nou lloctinent La Mothe després de mesos d'incertesa sobre el nomenament d'un lloctinent definitiu. I la Monarquia Hispànica, tot i tenir sota control la situació, no tenia els recursos suficients per a fer l'estocada final a la ciutat.

Al llarg de tot l'hivern l'exèrcit hispànic no parà de castigar la ciutat amb l'artilleria que tenia instal·lada al convent de Santa Madrona. Amb els pocs socors que reberen durant els mesos hivernals era la millor manera d'aprofitar els recursos que ja tenien. Miquel Parets en donà testimoni en el seu dietari: "Y quant lo enemich tingué posada la bateria de Santa Madrona, las demás nits nos donaven alarma, y la siutat, de prompte, feya tocar a rebato la campana de las oras, y les campanes de les parròchies també tocaven; y totom se llevava y cada hu acudia al puesto, que cada quarto tenia asenyalat son lloch, fins los frares y capellans, que a tots los avia donades armes la Siutat", i també anaven a fer guàrdies als baluards. Això ho van fer diversos cops fins que van veure que era per a cansar al personal, i es decidí posar més bons guàrdies i retens a les muralles i no haver de fer tan rebombòri.⁵¹⁶

⁵¹³ AGS, Guerra Antigua, Portugal, lligall 1808, Consejo de Guerra, vot del duc de Ciudad Real, 24 de novembre de 1651, citat a R. Valladares. *Felipe IV y la restauración de Portugal*, Màlaga, Editorial Algazara, 1994, p.76.

⁵¹⁴ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262, 16 de desembre de 1651.

⁵¹⁵ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262, 23 de desembre de 1651. Carta de Diego de Sada de l'11.12.1651.

⁵¹⁶ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 53.

Davant la improvisació de la defensa urbana durant del setge, la Vint-i-quatrena de guerra feu un seguit d'advertiments per a la millora en l'organització i l'utilització dels recursos humans i militars dels que disposava la ciutat. A finals de l'any 1651 la Vintiquatrena s'adreçava als oficials majors dels quatre terços presents a la ciutat "ocasionats del qual senyor coronel és estat servit manar-los-ly aconsellassen lo que devia fer en lo estat present induïts ab lo fervor de verdaders fills de la pàtria y declarats summàriament per parts per-a major claredat". La instrucció feia aquests advertiments sobre les guàrdies:

1. Que es fes un cos de guàrdia on poguessin recollir-se els soldats als portals de Sant Daniel, Nou, Àngels i espatlles de les Mínimes per defensar-se de les inclemències de les nits, i particularment les de l'hivern.
2. Tenir en tots els cossos de guàrdia carbó, oli i candeles.
3. Que les claus dels baluards de Santa Eulàlia i Sant Ramon estiguessin al baluard de migjorn [perquè estiguin més aprop].
4. Les bateries de la Mercè i Sant Francesc generaven molta feina i cansament, no es consideraven d'importància alguna i demanaven que es retiressin els soldats per destinar-los a altres llocs i per alleugerir l'herari de la ciutat.
5. Davant les excuses de la gent per a fer guàrdies. Es posaren dues sol·lucions: o es podien retirar si els seus confreres aportaven els diners necessaris, o bé, que un capità d'artilleria els examinés d'artillers per eximir-los de la guàrdia.

També feia els següents advertiments sobre fortificacions:

1. No cessar fins que s'acabi una obra, cosa que no passava des de feia molts mesos.
2. Pentinar els fossos.
3. Part de la cortina del fort de Montjuïc, que mirava a Valldonzella estava caiguda. Si no s'arreglava caurien la resta de cortines amb les pluges.⁵¹⁷

Mentrestant, Joan Josep d'Àustria anava rebent socors en comptagotes procedents de l'Aragó, València i Mallorca, els quals reforçaven la seva posició enfront de la ciutat. El 14 de desembre el comte de Lemos informava que la ciutat de Saragossa prorrogà el terç de 500 homes que tenia en campanya pel temps que durés el setge de la capital catalana, amb un termini màxim de dos anys.⁵¹⁸ El corregiment d'Alcalà d'Henares per la seva banda enviava 200 homes del terç de don Pedro de Biedma cap al front català.⁵¹⁹

A partir del mes de gener els regiments d'arreu de la península trigarien més a arribar perquè la segona tanda de lleves es començà a preparar al llarg dels mesos de gener i febrer de 1652. Heus aquí el principal motiu que aturà l'avenç de l'exèrcit hispànic als contorns de Barcelona. Tots aquests homes arribarien ben iniciada la primavera. En

⁵¹⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, Deliberacions de guerra, f. 25bis (annex). 31.12.1651.

⁵¹⁸ AGS, Secretaria de Guerra, *Consulta originales de oficio*, 1651, 1-1784, 14.12.1651.

⁵¹⁹ AGS, Secretaria de Guerra, *Consulta originales de oficio*, 1651, 1-1784, 12.12.1651.

aquest segon període de recluta es va alleugerir l'esforç de les ciutats i viles castellanés del sud, que n'aportaren sis cents, per a desplaçar-lo cap a terres andaluses, que van arribar als 3.000 homes. Entre l'esforç humà i la crisi alimentària i econòmica d'Andalusia es poden entendre les alteracions que ocorregueren en diverses ciutats i viles de la seva geografia. A banda, les terres del nord de Castella i el Regne de Lleó van aportar a l'entorn dels 1.900 homes. Madrid i els seus contorns havien de fer arribar, sobre el paper, uns 2.000 soldats.⁵²⁰

Davant les necessitats alimentàries dels regiments hispànics establerts a les rodalies de Barcelona, els assentistes començaren a fer tots els possibles per a fer arribar els bagatges necessaris per a l'exèrcit assetjador, sobretot d'Andalusia i València. Tot i això, aquests no arribarien fins als mesos de febrer i març de 1652, moment en què l'exèrcit castellà estava sota mínims.⁵²¹ El blat era enviat des de Saragossa, Ebre avall, fins a la ciutat de Tarragona on l'intendència feia el bescuit que seria enviat al front. L'enviament a través de l'Ebre no fou una tasca senzilla per a les autoritats hispàniques, car la Diputació d'Aragó i la ciutat de Saragossa no aplanaren en excès el camí per a l'enviament de socors a Catalunya. Tal com indica Raquel Camarero ambdues institucions aragoneses posaren per davant de tot els seus interessos polítics i econòmics.⁵²² Amb la mala collita que hi havia hagut aquell any no podien arriscar-se a deixar buits els pallols d'arreu del regne per a una empresa reial.

Així doncs, el control de les zones agràries com Tarragona –molt proper a Tortosa– eren bàsics perquè aquests processos eren impensables de fer al pla de Barcelona, on cada dia podia haver-hi un estirabot. Eren zones pròximes, però prou llunyanes per assegurar que l'exèrcit enemic no fes seves les mercaderies. A més a més, ocupaven als veïns d'aquests llocs en la producció per al subministrament de l'exèrcit, amb la qual cosa els fidelitzaven. Altres zones com València o Mallorca tenien un objectiu similar, provisionar el front català. En ambdós casos les institucions de la corona als dos territoris feien una forta inversió, però gran part dels comerciants i productors de cada lloc rebien rèdits gràcies a la seva fidelitat a Felip IV. Un fet important és que les partides anaven separades depenent de qui n'era el beneficiari, si l'exèrcit de terra o l'armada de mar.⁵²³

⁵²⁰ R. Camarero, *La Guerra de recuperación...*, p. 871.

⁵²¹ R. Camarero, *La Guerra de recuperación...*, p. 850.

⁵²² R. Camarero, *La Guerra de recuperación...*, p. 855.

⁵²³ AGS, Secretaria de Guerra, Secretaria de guerra, parte de mar, lligall 3334, 18.02.1652.

Vist el context del primer terç de 1652, Felip IV no va poder seguir les premisses que li havia marcat el marquès de Mortara a mitjans de desembre de 1651, per tal d'aprofitar la dura situació que vivia la Ciutat Comtal abans que arribés el nou lloctinent:

“No dicen más sinó que no ay trigo en la ciudad para más que dos meses y vino para un mes y carne para seys u ocho días y que ya se les uviera acabando sinó les uviera acavado sinó les uviera entrado lo que tienen avissado y que la peste va muy bien entendida, que muchos se salieran si pudieran (...) escribe la nota el qual [Margarit] assegura que para veinte d'este estara [La Mothe] a vista de nuestras trincheras que esto lo limen por fe los muy afrancesados y el Pueblo, pero los bien afectos no lo creen, y el amigo que tiene a su cargo lo de Margait me escribe que en todo caso esta noche a media noche se toque una arma para de ir disponiendo su negocio”.⁵²⁴

Ben entrat el mes de gener el marquès de Mortara escrivia sobre les dificultats del seu exèrcit de terra i les galeres que flanquejaven la costa barcelonina. Demanava que enviessin queviures des de València i Aragó per apaivagar la gana d'uns soldats cada cop més desmoralitzats. El problema s'agreujà quan aquell mes de gener arribaren els homes de València i Castella que havia demanat abans d'acabar l'any. El blat que tenien als pallols de Tarragona ja s'havia acabat el vint de desembre i havien hagut de comprar 4.000 quarteres de gra a un comerciant de Sardenya per compte propi.

L'abastiment d'un front tan ampli des de Tortosa a Barcelona donava més problemes dels esperats. El control d'aquestes zones no era total i encara s'hi havia de destinar un gran nombre de soldats per mantenir la logística de guerra i per garantir el subministrament de l'exèrcit hispànic. A tall d'exemple el mes de gener arribaren a Tortosa 1.200 quarteres de blat des de terres aragoneses, que ja no s'enviaven a Barcelona sinó que es quedaven per a poder mantenir en condicions dues places fortes com la tortosina i la tarragonina. S'ha de tenir en compte que sense el suport de València i Aragó aquestes dues places potser no haguessin seguit en mans hispàniques.

A mitjans de gener les súpliques del marquès de Mortara rebrien resposta. Baltasar de Pantoja, governador de Tarragona, arribà a Barcelona amb el terç de Saragossa format per 350 homes, el de València, fins aleshores a Tortosa i molt més experimentat, amb 250 homes més; i 300 homes provinents de Castella. Tanmateix no tot eren flors i violes: “y me quiebra el corazón de ver la poca forma que ay de conseniar esta gente por falta de pan, y de dinero y assí mismo no esplaticable el obrar lo que se desea no comiendo la gent y no obstante esti siempre se continua en trabajar en la línea y el fuerte que se empeçó hacer a menos de tiro de mosquete de

⁵²⁴ AGS, Secretaria de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 8.12.1651.

Monjuí se acabó en dos dias y una noche siendo de quatro baluartes y haviéndole puesto su estacada en toda perfección”. En canvi, Mortara analitzava les possibilitats que arribessin noves tropes de França per ajudar Barcelona: "que bendrán o le dejaran de benir conforme le fuere al rey de Francia con el príncipe de Condé".⁵²⁵

L'estratègia de Mortara anava encaminada en apretar encara una mica més les arquers i el potencial del Regne de València. La vicesecretaria del Consell d'Aragó va rebre una carta del marquès, amb data de 25 de gener, on demanava que es pressionés un xic més a València i Aragó perquè proveïs de tot el necessari per a mantenir al mar tota la maquinària naval necessària per bloquejar la costa catalana, així com a les tropes terrestres per evitar qualsevol reacció catalana.⁵²⁶

L'arribada de La Mothe al Principat començà a inquietar a les autoritats castellanes al principi de 1652. La principal hipòtesi era que al tenir notícies de la fortificació del pla de Barcelona, el lloctinent francès optaria per efectuar maniobres de distracció a l'interior del país amb totes les tropes vingudes de l'altra banda dels Pirineus. Per aquest motiu es pregava a la cort que el virrei, el governador i els diputats de l'Aragó, així com la ciutat de Saragossa, cobrissin les places de Fraga, Flix, Mequinensa, Monzó, la Ribagorça i Lleida per evitar de perdre-les. S'ha de tenir en compte que la plaça de Lleida, com la de Tarragona, eren places consolidades sota domini hispànic al llarg del conflicte. Dues places, cal recordar, que La Mothe ja havia intentat recuperar sense sort l'any 1644. Tortosa hauria de ser coberta per part del virrei de València amb el màxim de tropes del Maestrat de Montesa.⁵²⁷ Per prevenir qualsevol imprevist s'avisava a les places del Regne d'Aragó que estessin preparades per si les tropes francocatalanes de La Mothe decidien fer diversions per la frontera catalanoaragonesa.⁵²⁸

El Consell d'Aragó respongué al marquès de Mortara que el virrei valencià ja no podia aportar res més al front català, segons els consellers "Parece al consejo que según la posibilidad de aquel reyno, es muy considerable". Ja havia portat a Catalunya 1280 homes, 120 taules, 30 sacs, 450 quintars d'arròs, 40 quintars d'enceball i 10 arrobes de garrofes. Per contra, a Sardenya els particulars estaven emplenant algun vaixell per anar cap a Catalunya, cap dels quals encara no havia sortit per culpa del temps.⁵²⁹

⁵²⁵ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262, 21 de gener de 1652.

⁵²⁶ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262, 2 de febrer de 1652.

⁵²⁷ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262, 3 de febrer de 1652. Carta de Mortara de 25 de gener de 1652.

⁵²⁸ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Cúria Catalonia, llibre 2.317, 1651-1653, f. 35. 4 de febrer de 1652.

⁵²⁹ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262, 3 de febrer de 1652.

Al bàndol català es començaven a tenir esperances amb els primers reforços que va rebre La Mothe a la seva arribada al Rosselló. Havia arribat de França un refresc suplementari de 1.000 infants i 700 cavalls, els quals havien sigut promesos al lloctinent abans de la seva arribada a Catalunya. A més a més, els sometents de tot el Principat ja havien arribat on La Mothe els havia citat, a la vila de Granollers: "y a 23 d'este hiço marcha el de La Mota con todo su ejército junto y por detrás de los montes que miran d-esta ciudad, marchó desde La Garriga a un lugar que se llama Mollet, y ayer si guió su marcha y vino a San Culgats, que es dos leguas de aquí y estando marchando la hice reconocer por personas entendidas que la pudieron ver desde un puesto eminente que ocupamos fuera de la línea que se llama Moncada".

L'arribada del lloctinent La Mothe al Principat fou vista amb optimisme per part de les institucions catalanes, que creien que portaria tots els socors necessaris per a canviar la sort del setge. Les seves actuacions des d'un primer moment ho corroboraven, ja que des de inicis de gener eren constants les entrades de queviures a la ciutat, encara que fossin en petites partides. S'hauria d'arribar al 8 de febrer perquè la ciutat veiés l'entrada més gran d'aprovisionaments des del mes de juliol de 1651, els quals, "sirvieron de grande alivio a la hambre que ya comenzava a sentirse y a padecerse".⁵³⁰

Mentrestant, La Mothe anava recollint tropes que estaven escampades pel Vallès per a tenir un exèrcit prou potent com per entrar a Barcelona. El nou lloctinent català anava amb 7.000 infants, 1.300 cavalls i 4.000 sometents de l'Empordà, Vic, Rosselló, la Cerdanya i Manresa. I encara mancaven els homes de la Seu d'Urgell, la Segarra, Berga, la Conca d'Orcau i les muntanyes del Pallars, que en total sumarien uns 2.000 homes i 300 cavalls més. El dia 23 de gener el lloctinent anà juntament amb els seus homes de confiança a Sant Cugat del Vallès, on des de mitjan 1651 hi havia quasi sempre un destacament francocatalà, per a cercar aliments i homes. Veient aquests moviments, a la ciutat cregueren que s'estaven preparant des de Collserola per entrar el dia 28 de gener.

L'arribada de La Mothe propicià que les institucions anessin a saludar-lo i a presentar-li els problemes que patien i ningú havia resolt des de la fuga de Marchin. Algunes institucions tingueren problemes per a fer-ho, però. Els monjos del monestir de Sant Cugat del Vallès decidiren no anar-hi per la inseguretats dels camins del país: "per

⁵³⁰ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 321.

terror dels micalets de la terra".⁵³¹ Finalment el dia 16 de gener, quatre dies després, els monjos deliberaren a la sala capitular del monestir d'anar, juntament amb la universitat de la vila, a demanar una guarnició per a defensar el terme. La majoria del capítol decidí que no es tractés aquest tema i que simplement anirien a besar-li la mà a La Mothe i a demanar-li que els hi donés permís per a castigar els miquelets que no es comportessin.⁵³² Un dia després el baró d'Aletz arribaria a Sant Cugat amb molta tropa d'infanteria i cavalleria per allotjar-se dins del monestir. Les selles dels cavalls serien posades sobre de l'altar i les menjadores davant del mateix. Al refetor també s'hi instal·laria part de la cavalleria i els soldats aprofitaren qualsevol fusta per escalfar-se. No era precisament el que un dia abans havien escrit per carta al lloctinent.⁵³³ A la nit farien fogueres de la vila fins a la serra de Collserola per a esperonar als barcelonins.⁵³⁴

En consonància amb la prompta arribada imminent de La Mothe, es prepararen totes les tropes presents a la ciutat per ajudar als nouvinguts en la seva entrada. A primer hora del matí tres esquadrons se situaren a la Rambla per quan se'ls sollicités per eixir pel Portal de l'Àngel. El primer d'ells, de 700 infants (200 oficials i gent voluntària), íntegrament pagat per la ciutat, era governat per Josep Mostarós. El segon era un esquadró de 800 suïssos, i el tercer era un esquadró de 500 francesos comandats per Josep d'Ardena i Darnius. Tanmateix, La Mothe no efectuà cap moviment i es decidí tornar a formar els esquadrons el dia 29 del mateix mes, cosa que també fou a debades, puix que no hi hagué cap moviment des de les proximitats de la ciutat, restant els soldats del lloctinent a Horta també a l'expectativa. El 27 de gener la Generalitat, com totes les institucions del país, mostrava el seu neguit perquè La Mothe encara no havia entrat en combat contra els exèrcits comandats per don Joan Josep i Mortara.⁵³⁵

Davant d'aquest panorama, l'eufòria dels barcelonins decaigué ràpidament pel fracàs de l'operació. Amb tot, el dia 30 de gener arribà un convoi de llaguts carregats de vi gràcies a uns forts vents de llevant, els qual mitigà la tristor del dia abans, i que donava un xic més de temps a La Mothe que estava estudiant com canviar la situació

⁵³¹ ACA, Monacals, Monestir de Sant Cugat del Vallès, Llibre de determinacions capitulars, volums, 1200, f. 345. 12 de gener de 1652.

⁵³² ACA, Monacals, Monestir de Sant Cugat del Vallès, Llibre de determinacions capitulars, volums, 1200, f. 345-346. 16 de gener de 1652 i carta adjunta del monestir a La Mothe.

⁵³³ ACA, Monacals, Monestir de Sant Cugat del Vallès, Llibre de determinacions capitulars, volums, 1200, f. 346. 17 de gener de 1652.

⁵³⁴ AA.DD, *La vila i terme de Sant Cugat del Vallès, segons el capbreu del paborde major fra Narcís de Barutell (1662-1666)*, Gausac, 28-29, 2006. p. 15.

⁵³⁵ ACA, Generalitat,, *Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652*, f. 47. 27 de gener de 1652.

amb els seus homes al monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron.⁵³⁶ De res havia servit l'esforç d'algunes universitats com Sabadell, les quals havien enviat homes per ajuntar-se a Collserola. La vila vallesana a més a més envià tota la palla i farratge necessàries per a l'exèrcit català a Sant Cugat del Vallès.⁵³⁷

El 7 de febrer La Mothe s'instal·là al camp de Sant Boi, des d'on va rebre bones notícies des de París per part d'Antoni Bossier, el seu ambaixador personal, el qual li notificà que el comte d'Harcourt havia derrotat l'exèrcit de Condé a la Rochelle i que li havia mort 1.500 infants, 400 cavalls i havia ferit al mariscal Marchin.⁵³⁸ En aquells moments Barcelona estava encerclada per diversos quarters:

Hi havia el de Sant Martí, el de la Mare de Déu de Gràcia, el de Sants, units per una sèrie de fortins entre els que destacaven el de Marina, Mortara, Casa Guinardó, l'església de Sarrià, el monestir de Pedralbes, Sant Ferriol, el monestir de Santa Madrona, el de Sant Joan dels Reis, entre d'altres. Per tant, l'exèrcit de La Mothe era tot just darrera de les posicions dels espanyols a l'Hospitalet i a Sants, a l'oest de Barcelona.

En vista d'aquests reforços Mortara i don Joan resolgueren perfeccionar la línia de fortificacions de Montjuïc i també part de les de la Marina de ponent. Havien d'assegurar la feina feta fins aleshores, ja que començaven a tenir greus problemes amb les tropes novingudes: "De la gente que vino de Aragón y de las levas que an benido de Castilla, Andalucía y Reyno de Valencia a enfermado cantidad de gente considerable y se an ydo mucha al enemigo por falta de pan". A aquest fet se li sumava que el duc d'Albuquerque era a Mallorca i no podia fer-se a la mar pel mal temps que estava fent a les Illes Balears. Amb ell arribarien una galera reial i unes quantes saetes. El temps era tan dolent que un vaixell castellà va agafar molt mala mar al Golf de Lleó i no se n'havien tingut més notícies. Els comandaments castellans no deixaven de demanar més vaixells, galeres, saetilles i bargantins. Segons Mortara, si aguantaven l'embestida de La Mothe, i mantenien la zona occidental catalana, Barcelona acabaria caient a mans de Joan Josep d'Àustria. Si el setge persistia se'ls hi acabaria la fe i l'esperança de continuar sota obediència del rei de França.⁵³⁹

⁵³⁶ DACB, volum XV, p. 235.

⁵³⁷ M. Carreras Costajussà, *Elements d'història de Sabadell*, Sabadell, Caixa d'Estalvis de Sabadell, 1967, p.337.

⁵³⁸ J. Sanabre, *La acción de Francia...*, p. 575.

⁵³⁹ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262, 2 de febrer de 1652.

Les necessitats del front català topaven amb les necessitats dels múltiples fronts que cobrien els exèrcits de Felip IV arreu d'Europa. En aquest sentit les ciutats i viles castellanques tenien greus problemes per a poder abastir els dos fronts que la monarquia hispànica tenia oberts a la península: Catalunya i Portugal. Al final la cort madrilenya, per a posar pau en les diferències entre el rei i les ciutats, va decidir que les diverses sergenteries fessin milícies per un front o per l'altre. L'excepció la posaven ciutats com Salamanca o Àvila que aportaven la meitat dels seus homes a cadascun dels fronts. Altres ciutats com les de Toro o Zamora estaven dedicades exclusivament a l'aportació d'homes al front portuguès. La ciutat de Lleó en canvi, dedicada a l'esforç humà per al front català, estava obligada sobre el paper a reclutar uns 8.000 homes i recaptar 12.000 ducats de plata anuals.⁵⁴⁰

Si les autoritats hispàniques rebien suport de la majoria d'institucions i municipis dels seus regnes, el Consell de Cent havia de fer front ell sol a l'alimentació de la cavalleria i de la infanteria present a la ciutat, tal com testimonia Miquel Parets: "que-s podia dir que la Siutat sola feya la guerra a Espanya, pus ella sola la mantenia, axí de socorros com de viures y palles per la cavalleria, y sivada, axí als francesos com als catalans y suÿsos; que sols als francesos y suÿsos, los donave la Siutat..."⁵⁴¹

La ciutat va haver de prorrogar cada mes, o cada quinze dies, l'aportació que feia per a l'alimentació i sosteniment de l'exèrcit, perquè cada cop era més difícil que entrés qualsevol socors dins de Barcelona. Així doncs, si aquest manteniment era vist de manera provisional el setembre de 1651, el gener de 1652 la ciutat, tot i les esperances de nous socors, es veia obligada a seguir aportant el que fes falta per a mantenir l'exèrcit, si no la ciutat veuria com tornaria, dotze anys després, a mans de la Monarquia Hispànica. Per veure la llosa que significava aquest fet per a les arques municipals barcelonines, tan sols cal citar les 4.700 racions de pa de tres sous i quatre diners per soldat al dia, que significaven un total de 15.666 sous i 6 diners al dia de despesa.

Més enllà dels Pirineus, la situació de la Fronça no mostrava símptomes de millora a favor de la monarquia, i per tant, Barcelona continuava desamparada. Amb La Mothe travessant el Principat en direcció a Barcelona, Andedei envià una carta a Péronne tot parlant del paper de Mazzarino a Catalunya, els seus interessos personals i l'objectiu de portar d'una vegada per totes la pau entre els dos regnes:

⁵⁴⁰ Per a més informació vegeu: Raquel Camarero, *La Guerra de recuperación...*, p. 865 i següents.

⁵⁴¹ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 55v.

*“Marsino serve bene in Catalogna, et hà le qualita necessarie per fare sempre meglio, è pero intieramente per il Principe; ma come è grandemente interessato et ambizioso, non è gran cosa che, assicurato in buona forma, per parte della Regina, che continuando à ben’ servire potrà essere sofisfatto nell’uno o nell’altro punto, abbandoni il Principe, e prenda il partito che gli può recare più d’utilita. Io ho fatto quest’esperienza à mie spese, poiche havendoli procurato tutti gl’honori e stabilimenti che possedeva, quando fù fatto prigionie, s’era un anno prima abbandonato al Principe, perche credette poterne ritirare avvantaggi maggiori all’avenire, onde non gli faccio gran torto, se lo credo capace di retirarsi dal Principe e servire il Re, mentre è suo debito e può trovarsi il suo conto; ma se non riuscisse di poter si ben assicurare di questo huomo, bisogna, senza perdere tempo, inviare qualchedun’altro proprio ad occupare il detto posto, stimando nessuna cosa essere tanto necessaria per costringere li Spagnuoli alla pace come impedire loro la ricuperatione della Catalogna. Non dico niente degl’ esserciti e delle piazze, perche ne hò gia scritto à lungo, et in una parola li governatori, gl’officiali et i soldati faranno meraviglie per servire il Re”.*⁵⁴²

Si de setembre a desembre de 1651 el recolzament francès fou escàs, i amb la pèrdua de molts dels seus efectius fins i tot, l’any 1652 s’ha d’analitzar com un període d’alts i baixos. El mes de gener de 1652 encara hi havia posades esperances en l’arribada ràpida del nou lloctinent que solucionés part de les dificultats militars i alimentàries de la ciutat. Fins al mes d’abril, abans de l’entrada de La Mothe a Barcelona, es tenen notícies d’entrades de menjar vingut de França per les grans demandes alimentàries que hi havia per part dels barcelonins.⁵⁴³ Tanmateix, no foren suficients per a mitigar les necessitats que hi havia a la ciutat. La situació arribà a tal extrem, que el dia 20 d’abril avisaren a La Mothe que ja tan sols els hi restaven queviures per a tres dies, és a dir, fins el dia en què el mariscal francès es decidí a entrar, això sí, sense gran part de les habitualles portades de França que ja s’havien esgotat dins d’una ciutat afamada. El panorama era tal que el mateix Parets testimonià que “...lo rey de França no·ns avia assistit ab una barcha ni vaxell de blat ni altres provisions, a lo menos per sos soldats, que tot ho avia de aportar al coll la siutat de Barcelona...”⁵⁴⁴

La situació econòmica era tan dolenta a França, que fins i tot Mazzarino, en aquest cas des del seu exili a l’estranger, vengué els seus objectes preciosos a casa dels seus banquers de confiança (Barthélemy Hervart, Thomas Cantarini, Pierre Serantoni i Vincent Cenami establerts a París i Lió) per a pagar les tropes, informadors, agents i governants, els quals com afirmava Dulong, “*que nous pensionnons secrètement*”.⁵⁴⁵ Això se li ha de sumar, tal com descriu el mateix Dulong, la corrupció bancària del

⁵⁴² J. Mazzarino, *Lettres du Cardinal Mazarin...*, p. 249.

⁵⁴³ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 59v.

⁵⁴⁴ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 60v.

⁵⁴⁵ C. Dulong, “Mazarin, ses banquiers et prête-nom” a R. Duchêne, P. Ronzeaud (coord.), *La Fronde en questions. Actes du dix-huitième colloque du centre meridional de rencontres sur le XVIIème siècle (Marseille 28-29, Cassis 30-31 Janvier 1988)*, Marsella, Université de Provence. Services de Publications, 1989, p.87.

cardenal relacionada amb els seus banquers de confiança abans esmentats,⁵⁴⁶ cosa donà suport al posicionament del Parlament contra Mazzarino. Tot i això, tal com defensava Bonney, si les conseqüències fiscals foren un dels puntals en l'oposició contra el cardenal, tan sols hi havien dues possibles sortides per a l'estat francès a Catalunya: acceptar les dures condicions financeres de la guerra, o capitular davant la Monarquia Hispànica.⁵⁴⁷

A França la situació per a Mazzarino es complicava cada cop més. El cardenal es dirigia des de l'exili cap a París als primers de 1652 amb 7.000 homes per ajuntar-se amb l'exèrcit de Lluís XIV. Els prínceps per la seva banda estaven aglutinant tropes per enfrontar-se als afores de la ciutat del Sena. Si no millorava la situació, comentava Ximenis, seria difícil aconseguir més ajudes del rei.⁵⁴⁸

El 20 de gener de 1652 el Parlament francès es reuní davant de la regent Anna d'Àustria i li demanaren que alliberessin els prínceps: "*Si leur infortune ne finit pas, les pierres qui les tiennent renfermés crieront si haut que les passants les entendront et porteront leurs voix plaintives dans toute la France. La douleur des bons Français se réveillera et les poussera à des entreprises hardies (...) que si elle n'y donne ordre promptement, la fidélité que nous devons à la conservation de l'État et au service du roi nous contraindra d'y mettre nous-mêmes la main et d'y employer toutes nos forces, pour empêcher la ruine de la couronne*".⁵⁴⁹

El dia 2 de febrer la regenta acceptava el principi d'alliberació dels prínceps i Gaston d'Orléans refusava entrar al Consell d'Estat perquè Mazzarino hi seria. El nou de febrer el Parlament ordenaria a Mazzarino de sortir del regne i el tretze el mateix Mazzarino alliberà els prínceps. Tanmateix, el setze hi hagué l'entrada triomfal de Condé, Conti i Longueville a París. L'entrada manifestà la unió entre la Fronde dels prínceps i la del Parlament. El 25 una declaració reial reconeixia la innocència dels prínceps i es trenca totes aquelles accions fetes contra d'ells.

Mazzarino deia a Servien que "Monsieur le Prince est insaciable, il fonde sa sûreté et sa grandeur sur l'abaissement de l'autorité royale ; dans sa colère et son impétuosité, il n'est pas maître de soi, et nous voyons par expérience qu'il n'y a pas de sujet de faire

⁵⁴⁶ C. Dulong, "Mazarin, ses banquiers...", p. 90.

⁵⁴⁷ R. Bonney, "Mazarin et la Fronde...", p. 336.

⁵⁴⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 9. 12.01.1652, de Josep Ximenis i de Monrodon.

⁵⁴⁹ J. Cornette. *Les Années cardinales...*, p. 407.

aucun fondement sur sa parole et ses promesses".⁵⁵⁰ Segons Bernard Pujo, la principal aspiració de Condé era esdevenir conestable, cap dels exèrcits. Fet que només podia fer amb el consentiment i aprovació de Sa Altesa reial.⁵⁵¹

La situació de l'exèrcit comandat per Joan Josep d'Àustria i el marquès de Mortara, tot i els seus avenços en la fortificació de les seves línies, patia greus dificultats per a mantenir d'empèus un setge que cada cop s'allargava més. Fins ben entrada la primavera es dedicaren a completar la línia fortificada a l'entorn de Barcelona, que com hem vist ja estava prou enllestida el mes de febrer de 1652, i a demanar reforços a la Cort de Madrid degut a les baixes i desercions que vivien per culpa d'impagaments i un brot de pesta que causà estralls.⁵⁵² La malaltia que ja s'estava mitigant dins de la ciutat, tingué una especial violència a principis de febrer fins als mesos de maig i juny de 1652. A banda del patiment que relatà Miquel Parets quan parla que en "Lo camp de l'enemich estave molt pobre, als primés de febrer, que comensaven a patir, que com no podían campejar molt per la part de terra, los avia de venir tot per la mar";⁵⁵³ s'hi sumava que "mentres que lo siti de l'enemich estigué devant Barcelona, sempre la pesta estigué entre ells, en particular a la part de Sant Martí, aont tenían lo espital de dit mal, que se'ls morí molta gent y ho meresqueren molt bé, que com en Sant Martí y Sant Andreu hi avia tant de mal [per culpa] de entrar per las cases y saquejar-les".⁵⁵⁴

Una situació que no fou aprofitada per La Mothe des de Sant Boi ni per les tropes de dins de la ciutat, que malgrat estar en una delicada situació, ja no tenien tan present la pesta que mesos abans havia castigat cruelment la ciutat. La situació potser hauria canviat si Joan Josep d'Àustria hagués acceptat entaular una batalla amb La Mothe quan aquest encara no havia entrat a la ciutat, però això no arribà a fructificar,⁵⁵⁵ i per tant, restarà com una mera hipòtesi. Era tal la crisi de l'exèrcit castellà, que el marquès de Mortara arribà a afirmar per correu a Felip IV que no hi havia diners per res amb aquestes paraules: "En fin, que no hay un real ni aun para despachar este correo".⁵⁵⁶ Fins i tot el mateix monarca Felip IV parlaria de la situació del seu exèrcit a les portes

⁵⁵⁰ B. Pujo, *Le Grand Condé*. París, Albin Michel, 1995, p.156.

⁵⁵¹ B. Pujo, *Le Grand Condé*. París, Albin Michel, 1995, p.182.

⁵⁵² J. Sanabre, *La acción de Francia...*, p. 521.

⁵⁵³ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 59v.

⁵⁵⁴ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 61.

⁵⁵⁵ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 176.

⁵⁵⁶ ACA, Consell d'Aragó, Llig. 262, citat a J. Sanabre, *Op. cit.*, p. 518.

de la ciutat comtal, dient que “En Cataluña se va juntando el ejército, y el no haberlo hecho antes es culpa de la falta de medios, que es grandísima”.⁵⁵⁷

Des del mes de juliol de 1651 a inicis de febrer de 1652 Joan Josep va rebre uns 16.000 infants i 3.000 cavalls per a reforçar l'exèrcit hispànic. A Castella i Andalusia, per a a respondre als precis de Mortara, s'estaven ajuntant entre set i vuit mil homes i dos mil cavalls més. Havien de donar suport als homes que no paraven de construir fossars més grans i aixecant noves trinxeres. Per al manteniment de tota aquesta munió de soldats arribaren 16.000 quarteres de blat i 12.000 d'ordi. En la mateixa dificultat es trobava La Mothe, el qual necessitava més sometents dels que s'estaven fent, encara que anés contra els interessos econòmics del país donat que les universitats patien cada cop més contribucions en homes, blat i diners.⁵⁵⁸

A inicis de 1652, davant les necessitats de la ciutat per a fer front a les seves obligacions, el Consell de Cent acordà fer 50.000 peces de cinc, amb un valor de 20 rals cadascuna (amb un valor total de 100.000 lliures) per augmentar la liquiditat de l'economia barcelonina, la qual des d'inici d'aquell any estava totalment estancada. Parets descrigué que “y varen-les picar ab tres marcas, que la una eren: les barres de Catalunya, y l'altra: lo any 1652, y l'altra: dues desenes ab una R, que volia dir: vint reals”.⁵⁵⁹ A finals del mateix mes de gener no tingueren cap altre solució que tornar a procedir de la mateixa manera,⁵⁶⁰ però ara amb un valor total de 200.000 lliures, cosa que aniria esgotant progressivament el carbó que possibilitava escalfar els forns que les produïen. Aquest fet finalment ocasionaria dificultats en el pagament de les pagues de soldats i funcionaris municipals per no poder obtenir nova moneda amb què rendir comptes amb la munió de persones que vivien directament de la guerra. Això amb la dificultat afegida que el consell barceloní hi havia de fer front sense els cobraments d'alguns impostos, com ara la de pastoreig o de l'entrada de carn al port i mercats, els quals no rendien cap fruit.

Tot i les penúries que es vivien la ciutat, havia de fer front a una gran despesa per a la compra de 200 quarteres de blat diàries, que tenien un preu que oscilava a l'entorn de les 3.000 lliures barcelonines. Alhora s'havien de comprar cent quarteres d'ordi i civada per a la cavalleria, les quals ascendien a 700 lliures per dia. A banda de les despeses alimentàries, la ciutat gastava prop de vuit mil lliures cada dia en les pagues

⁵⁵⁷ F. Silvela, *Cartas a Sor María de...*, p. 90.

⁵⁵⁸ ACA, Consell d'Aragó, 29 de febrer de 1652.

⁵⁵⁹ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. f. 60.

⁵⁶⁰ DACB, volum XV, p. 227 i 236.

dels soldats dels presidis i Montjuïc; dels artillers; dels oficials de casa de fortificacions i de les despeses de la morberia.⁵⁶¹

Els problemes derivats de la manca de recursos econòmics per a pagar els jornals dels soldats començaren a aflorar ràpidament. En primer lloc el disturbis d'alguns soldats robant collites de camps propers a la ciutat o dels horts posteriors de les cases i els del Raval. Com també efectuant furts a cases buides degut a la mort per pesta o l'absència dels seus propietaris. En aquestes cases hi robaven el que podien, roba, fusta, metalls, i qualsevol altre cosa que els hi pogués reportar un benefici a les places i carrers de Barcelona. Enfront de la mala actuació dels soldats francesos i suïssos La Mothe respongué clarament a les queixes de la Generalitat, dient que “Los oficiales no deuen pas trobar excusa si ells no castigan los soldats, encara que no sien gens pagats, ells no-ls deuen pas permetre de robar”.⁵⁶²

Per aquest motiu el clima s'anà enrarint cada cop més a la ciutat entre els seus habitants i els soldats, que per lògica els havien de defensar de l'exèrcit enemic, però que estaven visquent a costa seva sense que es veiés cap progrés significatiu en el marc de la guerra. En segon lloc, molts dels homes de guerra que havien de defensar la ciutat havien decidit vendre's les seves armes per adquirir menjar per a la seva subsistència personal, cosa que obligaria més endavant al Consell de Cent a comprar armament per als soldats que s'havien quedat sense. El dietari de la institució ens relata que la major part dels soldats que resten a la ciutat, és a dir, que no marxaren amb Marchin o no havien desertat, van “despullats, los més sens espases que se las han venudas per sas necessitats y stan redhuits al últim extrem de misèria que si no fos per los naturals desta Ciutat y la Cavalleria perillaríam de una gran desdixta”.⁵⁶³

El 3 de febrer de 1652 la ciutat ja feia dies que es mantenia del blat dels particulars perquè els pallols municipals ja havien exhaurit les existències que havien comprat mesos abans. Els consellers barcelonins reatrataren en la seva correspondència amb Antoni Bosser aquesta pobre imatge de la ciutat. A Bosser, que acompanyava a La Mothe pel seu periple per terres catalanes com a representant de la ciutat i el General, se li feia saber l'estat de la ciutat. Les llenyes ja s'havien esgotat, només quedaven la dels arbres i fruiters que hi havien dins de la ciutat i que ja estavent essent consumits pels barcelonins. El dur hivern de 1652 va premiar doncs l'ús dels arbres fruiters com a

⁵⁶¹ DACB, volum XV, p. 227.

⁵⁶² DGC, volum VI, p. 1196.

⁵⁶³ DACB, volum XV, p. 566.

combustibles i no com a font d'alimentació de cara a la primavera i estiu del mateix any. Pel que fa a existències de guerra el panorama tampoc era millor. La pólvora i la metxa continuaven escassejant com al mes de desembre de 1651.

En aquesta situació de penúria els soldats estaven causant continus greuges obrint les portes de les cases inhabitàdes per ocasió del contagi i robant la roba empestada que provocava alguns nous casos de pesta que feien arribar a nous empestats a la morberia de la ciutat. Les alertes dels doctors i cirugians assenyalaven que si aquesta pràctica s'estenia el futur de la ciutat seria més negre que aleshores. La poca freqüència en el pagament de les soldades provocà, a més a més, que els mateixos soldats enderroquessin algunes edificacions i venien públicament les fustes, teules i rajoles de les mateixes, davant l'enuig dels habitants de la capital.

La imatge dels soldats encara s'entervolia més quan amb l'excusa d'anar a fer el recompte de la palla que hi havia a la ciutat, robaven allò que els hi semblava. I de nits, mentre els ciutadans eren a les guàrdies robaven les seves cases. El conseller en cap Rafel Casamitjana i el president del General Pau del Rosso oferien aquesta pobre imatge de la ciutat, que tot i castigar un gran nombre de soldats mai s'arribava a posar remei.⁵⁶⁴ El 12 de març encara continuaven les queixes, avisant del perill que els ciutadans que feien les guàrdies estaven cada cop més agreujats.⁵⁶⁵ En una visita dels consellers a les presons reials de la ciutat es constatà que aquestes estaven molt plenes, en males condicions i sense cap mena de queviures per als presoners.⁵⁶⁶

A conseqüència de la presència de la pesta i de la soldadesca, en el transcurs del setge els barcelonins també van veure transtornada la seva vida religiosa, sobretot en la seva vessant més pública i festiva pels carrers de la ciutat. Per les festivitats nadalenques restaren solament els actes litúrgics dins de les esglésies, sense cap mena d'acte religiós fora de les parets de les esglésies de la capital catalana. Diverses professions deixaren de fer-se per por al rebrot del contagi de pesta que anava decaient progressivament. La de Sant Sebastià, el dia 20 de gener de 1652, fou una d'elles, suspentent la processó que tradicionalment es feia des de la Seu fins a l'església de Sant Sebastià. Sis dies després es prohibiria una altre acte similar des de la mateixa Seu a l'església del Pi.⁵⁶⁷ Per Dijous Sant tampoc es pogué fer cap celebració religiosa a la ciutat, fins i tot Miquel Parets assenyalà que les esglésies es

⁵⁶⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 140v-141r. 03.02.1652, a Antoni Bosser.

⁵⁶⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 177v. 12.03.1652, a Antoni Bosser.

⁵⁶⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 186. 19.03.1652, a Antoni Bosser.

⁵⁶⁷ DACB, volum XV, p. 231 i 233.

tancaren als vespres per por a què rebrotés altre cop el contagi per la munió de persones que podrien ajuntar-se dins del conjunt de petites i grans esglésies als diversos barris de la ciutat.⁵⁶⁸ El dia 12 de febrer, Santa Eulàlia, patrona de la ciutat comtal, també se suspengué la processó que havia de sortir de la catedral. Dies després no es pogué fer la processó al convent de Santa Madrona, de llarga tradició, per ser ocupat aquest per les tropes de Felip IV i des d'on bombardejaven les cases i carrers de Barcelona.⁵⁶⁹

Aquest tipus d'actes doncs, on les aglomeracions eren molt grans per la devoció dels barcelonins als patrons de les seves parròquies, es repetien anualment també a la primavera per la processó de Corpus, que dotze anys abans havia canviat el futur del Principat. L'any 1652, a diferència de 1651, les autoritats religioses obteniren el permís de l'administració de la ciutat per tal de fer les festes de Corpus, puix el perill de contagi havia disminuït considerablement en els darrers mesos. Així doncs, la quotidianetat religiosa dels barcelonins patí diversos sotracs en favor d'evitar que la pesta, que tant exhausta havia deixat Barcelona des d'inicis de 1651, tornés a agafar protagonisme en un moment en què les autoritats havien de destinar tots els seus recursos a la guerra i als queviures necessaris per seguir d'empeus davant l'enemic.

És per això, que davant de l'auge de les despeses bèl·liques i gràcies a la millora sanitària per la disminució dels contagis i morts per la pesta, la ciutat havia retallat els pressupostos i personal de la morberia. Se sap, com ja s'ha apuntat en el capítol quart, que el 27 de setembre de 1651 el Consell de Cent féu disminuir el personal que es feia càrrec de la morberia de Jesús, la qual havia fet front a un gran nombre d'empestats en els mesos més greus de l'epidèmia. Tan sols restarien aleshores una dona per a les dones malaltes i dos homes per als malalts del seu mateix sexe.⁵⁷⁰ Així doncs, amb una logística disminuïda, i sense masses recursos, evitar que els actes massius que oferia la religió catòlica activessin altre cop el contagi era una de les prioritats del Consell de Cent.

Paral·lelament al control social que s'exercia per part de les autoritats catalanes, el treball de camp dels partidaris del retorn de Catalunya a mans de Felip IV arreu del territori començà a donar els seus fruits en alguns falsos predicadors que escampaven per les viles de Canet de Mar i Arenys de Mar que no s'havia d'enviar cap mena de

⁵⁶⁸ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 60.

⁵⁶⁹ DGC, volum 6, p. 522.

⁵⁷⁰ DACB, volum XV, p. 202.

socors ni provisions a la capital.⁵⁷¹ Les prèdiques no deuriem tenir l'efecte esperat pels fidels a la monarquia dels Àustria, ja que les viles del vescomtat de Cabrera, situades entre Arenys de Mar i Blanes, començaren a enviar les seves petites naus a Arenys on se'ls hi facilitaven un mínim de quatre sacs de farina que havien d'entrar de nits a la ciutat. En total s'havia de portar la farina resultant d'unes tres o quatre mil sistes de blat col·lectats pel vescomtat.⁵⁷² Mataró per la seva banda a finals de febrer, i a principis de març, féu arribar cent quintars d'aram que paliaven mínimament les necessitats de metalls de les autoritats del Principat.⁵⁷³ El risc d'entrar a Barcelona era tan gran que, segons el Constante, espia a sou de la Monarquia Hispànica, entre el 12 i el 14 de febrer només havia entrat un barco llong, això sí, amb gent molt ben pagada.⁵⁷⁴

Les mancances de provisions s'agreujaven dia a dia per les contínues preses d'embarcacions per part de l'enemic a la franja litoral barcelonina i per l'exhauriment de les existències de la ciutat. En aquest context un cas puntual agreujà la situació de les embarcacions catalanes que bregaven per intentar portar socors a la ciutat. A finals de febrer es decidí enviar al patró Bernat Presas a Marsella a la recerca de bacallà i altres provisions de boca a l'espera de l'entrada de La Mothe. El problema arribà quan el patró va escriure a la ciutat informant que al port de La Franqui, a l'estany de Leucata, li havien confiscat tot el bacallà que portava per manament del governador del castell del mateix lloc.⁵⁷⁵ A aquest fet s'hi sumava que no arribaven les partides de blat que La Mothe havia promés. A primers de març el bacallà de Bernat Presas encara estava incautat i es començà a parlamentar amb el rei, Le Tellier i els jurats de Narbona perquè intercedissin per a la resolució d'aquell malentès, atesa l'extrema necessitat de Barcelona.

Des de l'exterior, finalment el 20 de febrer arribaren notícies de Portugal, però no del desaparegut Josep Galceran de Pinós. Josep Bosser escrivia a la ciutat que havia rebut notícies de Magí Sivilla sobre l'afer amb Portugal. L'ambaixador portuguès a París informava a l'abat Sivilla que l'armada havia sortit de Lisboa, sense estipular-se en cap moment el seu destí final.⁵⁷⁶ Setmanes més tard aquest enigma acabaria

⁵⁷¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 142v. 09.02.1652, a Miquel Àngel Subirà, candelero de cera.

⁵⁷² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 143. 11.02.1652, a les viles costaneres del vescomtat de Cabrera.

⁵⁷³ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 147v. 02.1652 i f. 164v. 04.03.1652.

⁵⁷⁴ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-881. 14.02.1652, del Constante al del marquès de Mortara.

⁵⁷⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 148r, 05.03.1652 a Bernat Presas.

⁵⁷⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 32. 20.02.1652, d'Antoni Bosser.

resolent-se. Amb aquestes informacions confuses La Mothe decidí esperar la possible arribada d'un socors marítim portuguès i francès per intentar entrar a la ciutat. El mariscal francès no volia arriscar més del compte davant d'un exèrcit hispànic, el qual tot i estar debilitat, tenia controlat tot el perímetre de la ciutat.⁵⁷⁷ Ximenis de Monrodon corroboraria la posició de La Mothe que no volia arriscar amb una acció suïcida quan la conservació de Barcelona i Catalunya depenien de les seves decisions militars. I més quan la situació a França presagiava que Mazzarino no podria enviar ni homes ni diners.

El context francès encara empitjoraria més quan a finals de febrer un bon nombre de tropes provinents de Flandes entraren al Regne de França per donar-se la mà amb el príncep de Condé.⁵⁷⁸ El pacte de Felip IV amb el príncep comportava una mobilització militar hispànica en tots els fronts que poguessin comportar un entreteniment que deixés en un segon pla el front català per als interessos de Lluís XIV. Tanmateix, en menor grau, l'exèrcit de Joan Josep d'Àustria tampoc podia tenir tots els recursos per a la seva empresa perquè Felip IV havia de dedicar bona part de l'armada marítima al Canal de la Mànega per ajudar Condé a Bordeus. Tal com es veu en la documentació dels Consells d'Estat i de Guerra, i ratifica Raquel Camarero, durant l'hivern de 1652, fins al final del setge, gran part de l'armada era a Bordeus per ajudar als frondistes partidaris de Condé.⁵⁷⁹

El 22 de febrer de 1652 el Consell de Cent contactà amb el rei de Portugal per corroborar les informacions que arribaven a Barcelona per les quals el monarca lusità tenia preparada una armada per trencar el setge marítim barceloní. Josep Galceran de Pinós feia mesos que estava negociant amb l'ambaixador portuguès a París, i a Lisboa, sense donar senyals de vida.⁵⁸⁰ Informaven a la cort portuguesa que els castellans estaven esperant els reforços que s'havien preparat a Itàlia per a la campanya de la primavera de 1652 contra Barcelona, i que per tant, qualsevol socors portuguès seria un regal caigut del cel. Ja fos un socors naval o un cop de mà atacant Castella per la frontera castellanoportuguesa. El dia 23 de febrer Pau del Rosso i Vicenç Ferriol decidiren escriure una carta al rei de Portugal suplicant-li que "attès hauria tingut intel·ligència que auria fetes algunes capitulacions ab lo rey cristianíssim, senyor nostre, acerca del socórrer la ciutat ab sa armada naval per lo qual effecte don

⁵⁷⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 44. 28.02.1652, de La Mothe.

⁵⁷⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 52, (sense dia).02.1652; i f.53-54. 01.3.1652, de Josep Ximenis i de Monrodon.

⁵⁷⁹ R. Camarero, *La Guerra de recuperación...*, p. 859.

⁵⁸⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 153v-154r. 22.02.1652, al rei de Portugal.

Josep Galceran de Pinós seria arribat en dita cort de Portugal, sia de son real servey lo apressurar dit socorro attès la nessesitat <sic> és urgent, com en registre”. El mateix farien amb el fill del rei de Portugal perquè hi intercedís, així com amb els nobles amb més pes a la cort.⁵⁸¹

Les relacions catalanoportugueses eren claus per a mantenir Castella dividida en dos fronts que l'afeblís.⁵⁸² El 23 de febrer de 1652 els consellers es posaren en contacte amb l'infant portuguès per a continuar les cordials relacions que mantenien des de l'inici d'ambdues separacions. Es feia èmfasi en les capitulacions que s'havien acordat entre Lluís XIV i el rei de Portugal per fer arribar a Barcelona l'armada lusitana, transcrivim sencera la lletra:

“Tenint entès que en executió de las capitulacions acordadas entre la magestat del rey, nostre senyor, y la magestat del rey de Portugal, pare de Vostra Altesa real (Déu los guarde), ha de venir de eix regne sa armada naval a socórrer a esta ciutat, y que per a instar y suplicar sa prompta vinguda, era partit de Vannés pera Lisboa don Josep Galçeran de Pinós, embaixador del General de Cathalunya, y lo nostre -del Consell de Cent- en lo mes de novembre proppassat. Havem tingut grandíssim contento y confiança de alcançar per eix medi remey a nostres afflictions (que després de set mesos de siti, se deixa ben considerar quant grans són), sabent molt bé de llargas experientias la gran fortalesa de las armadas portuguesas, y valor incomparable de sos soldats, y la gran affició que la nació portuguesa (y particularment la Real casa de Vostra Altesa Real) té a la catalana, que no la té menor a la portuguesa.

Sols falta Senyor, la prompta executió de est socorro, lo qual suplicam a la magestat del rey son pare; y judicant per alcançar la importantíssima la real interessió de Vostra Altesa real; li suplicam ab totas veras, y humilitat sia servit afavorir nostres súplicas ab sa magestat. Axí ho confiam de la natural pietat, y grandesa de Vostra Altesa real, que nostre senyor guarde. Barcelona y fabrer 23 de 1652”.⁵⁸³

Portugal jugava una posició important en el conflicte entre Catalunya i la Monarquia Hispànica. El país lusità es trobava enmig de les disputes de caràcter internacional de Felip IV. Si Madrid comerciava des de 1651 amb la Irlanda rebelada a Anglaterra, els anglesos comerciaven amb els ports de tota la façana costera portuguesa. La dificultat de bloquejar una costa tan extensa i els esforços que es destinaven al mediterrani facilitava aquesta relació lusoanglesa, així com la relació amb el Brasil. En canvi, el rei catòlic necessitava del suport anglès per a la defensa de Flandes, la guerra amb França, l'accés al Canal de la Mànega i el mar del Nord.⁵⁸⁴ L'acord amb l'Anglaterra de Cromwell havia d'arribar tard o d'hora. La intenció era evitar qualsevol acord dels

⁵⁸¹ ACA, Generalitat,, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652, f. 56. 23 de febrer de 1652.

⁵⁸² AHCB, Consellers, 1C. I-14, *Esberranys de lletres*, 22.02.1652, al rei de Portugal.

⁵⁸³ AHCB, Consellers, 1C. I-14, *Esberranys de lletres*, 23.02.1652, a l'infant de Portugal.

⁵⁸⁴ R. Valladares. *Felipe IV y la restauración...*, p. 110-111.

anglesos amb França, Holanda o Portugal: "..conveniencias que tanto ellos como nosotros debemos juzgar bastantes".⁵⁸⁵

A voltes amb la situació que es vivia al Principat, el control de la resta del país i el trencament de la logística castellana eren altres objectius principals per alleugerir l'esforç i el patiment de la capital. El Camp de Tarragona i l'àrea del Llobregat eren claus per a frenar els castellans. Petites partides s'arriscaven a robar partides de queviures per la costa sud barcelonina de Sitges a Castelldefels i per l'interior tarragoní. No només la ciutat patia fam, l'exèrcit assetjador també patia a inicis de 1652 per la manca d'enviaments des dels ports controlats pels espanyols. Era una estocada més a la dura situació que vivien els soldats atrinxerats al Pla de Barcelona.

Amb el pas de les setmanes les autoritats catalanes continuaven desil·lusionades amb els pocs socors que havia rebut el lloctinent La Mothe fins el mes de març de 1652. La manca de soldats i la poca presència de naus francocatalanes prop de Barcelona, provocà que el mariscal i la seva gent portessin el mes de febrer quasi un mes pels pobles del pla del Llobregat i la muntanya de Collserola. Com a mínim la seva presència provocà que el delmat exèrcit castellà no s'arrisqués en va sortint de les trinxeres i impedí al llarg d'un mes l'arribada de queviures del camp de Tarragona i de les poblacions costaneres per als homes del marquès de Mortara.⁵⁸⁶ Tanmateix, segons La Mothe, la llarga espera per entrar a Barcelona no era produïda per la manca d'efectius sinó perquè esperava que arribessin els soldats que li havien promès al sortir de París.⁵⁸⁷ A més a més, la ciutat ja no tenia cap mena d'esperança en l'arribada de l'armada francesa per a trencar el setge marítim, tal com li feren saber a Antoni Bosser perquè li transmetés al lloctinent.⁵⁸⁸

Pocs dies després la ciutat s'alegrava de les notícies que venien de França. El 8 de març de 1652 la ciutat felicitava al general francès Mombrun per la seva presència a l'armada que finalment s'estava preparant a la Provença.⁵⁸⁹ Així doncs, en pocs dies de diferència l'esperança d'un socors per mar havia canviat radicalment. Les úniques embarcacions que es veien fins aleshores al port de Barcelona eren les de mercaders com Cristòfol Sangenis, el qual el 14 de març estava preparant dues barques llongues amb 200 quarteres d'ordi per entrar a la ciutat el més aviat possible.⁵⁹⁰ Mentre la lluita

⁵⁸⁵ AGS, Estado, Anglaterra, lligall 2528, Consejo de Estado, 25.03.1652.

⁵⁸⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 155r. 22.02.1652, a Josep Galceran de Pinós.

⁵⁸⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 157v. 01.03.1652, a Ximenis de Monrodon.

⁵⁸⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 166r. 04.03.1652, Antoni Bosser.

⁵⁸⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 174v. 08.03.1652, al general Mombrun.

⁵⁹⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 181r. 14.03.1652, a Cristòfol Sangenis.

inetna pel comandament militar arribava a tal punt que una carta de Mortara que anava adreçada al lloctinent La Mothe, i que ni el consell de Cent ni el General es veien el cor d'obrir, el governador Margarit la va obrir sense escoltar els consells de ningú.⁵⁹¹ La posició de les institucions davant els precs de Mortara, perquè la ciutat abaixés els braços, fou ben clara. La resistència seria fins a les darreres conseqüències “per nostra part nos per punt, y primer nos menjarem uns a altres, que veure'ns víctimas de nostres enemichs”.⁵⁹²

Davant la manca de socors provinents de França, el Consell de Cent va rebre una carta des de París que fan dubtar de la seva veracitat. El 14 de març de 1652 Magí Sivilla feia conèixer l'oferiment de Condé, que prometia 100.000 lliures per a la ciutat. Una acció que venia lligada a la feina del religiós català que cortejava als prínceps francesos perquè “sien medianers ab Sa Magestat, que Déu guarde, sie aquest Principat socorregut ab ses reals armes”.⁵⁹³ Aquestes promeses intentaven atenuar els continus retards del lloctinent per entrar a Barcelona, tantmateix no s'entén aquest suposat socors de Condé quan tenia pactes amb Felip IV.

L'esperat socors gal, amb La Mothe al capdavant, es feu veure el dia 4 de febrer des de la muntanya de Sant Jeroni davant de la ciutat. Onze dies després, 15 de febrer, Antoni Bosser es mostrava optimista des de les alçades de la serralada de Collserola on havien rebut 1.000 infants francesos de refresc i desenes d'alemanys i borgonyons que enrolats a l'exèrcit francocatalà després de desertar de les files de l'exèrcit castellà.⁵⁹⁴ El 20 de febrer La Mothe aconseguí arribar a Sant Boi, localitat que seria la base de l'exèrcit català que intentaria trencar les línies d'aprovisionament de les tropes de Joan Josep d'Àustria.

Un mes després s'aconseguien els primers rèdits de l'establiment a Sant Boi, i és que ports com Sitges passaven a estar controlats pels homes de La Mothe,⁵⁹⁵ els quals l'aprofitaven com a port d'entrada del blat que arribava del Penedès, encara controlada per l'exèrcit francocatalà. Una situació similar era la del port de Mataró, que rebia provisions de totes les poblacions de la costa fins a Sant Feliu de Guíxols.

⁵⁹¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 179v-180r. 13.03.1652, a La Mothe.

⁵⁹² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 95, *Lletres closes*, f. 183r. 18.03.1652, a Ximenis de Monrodon.

⁵⁹³ AHCB, Consellers, 1C. I-14, *Esborranyes de lletres*, 14.03.1652, a Magí Sivilla.

⁵⁹⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 28. 15.02.1652, d'Antoni Bosser. No totes les baixes que patia l'exèrcit hispànic eren per desercions o morts. A finals de 1651 des de la cort madrilenya es va escriure a Mortara per informar-lo de les pretensions del baró de Butier, que es volia llicenciar per interessos patrimonials de la seva família, s'havia de casar i feia molt de temps que era en la campanya per a la recuperació de Catalunya. AGS, Secretaria de Guerra, *Consulta originales de oficio*, 1651, 1-1784, 22.12.1651.

⁵⁹⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 68. 10.03.1652, d'Antoni Bosser.

Davant de l'estancament que patien els fronts de guerra des del mes de desembre de 1651 la ciutat redactà un memorial que recollia la situació que vivia la capital. Els consellers feien saber que la gent que continuava dins de la ciutat començava a tenir problemes per aconseguir productes de primera necessitat fins al punt que entre els dies quatre i vuit de març tot de gent s'acostà a la Taula de Canvi per a vendre joies i utensilis de la llar que continguessin plata. La hisenda municipal necessitava imperiosament de la plata dels particulars, perquè la que tenia el consistori s'estava acabant i no se'n podia aconseguir fora de la trama emmurallada.⁵⁹⁶ Les necessitats d'uns i altres doncs creaven una reciprocitat vital per al manteniment de la ciutat. Uns aconseguien plata per a comprar forments, armes, municions i pagar la soldadesca, i els habitants aconseguien moneda per a comprar els queviures que les autoritats feien arribar a la ciutat. Fins i tot el monestir de Poblet accedí a que es fongués una vaixela de plata que tenien en una propietat dins de la ciutat.⁵⁹⁷

La situació dels monestirs també començava a ser preocupant, però com es pot veure en el cas del monestir de Santa Clara les monges tenien cobertes totes les seves necessitats. El Dijous Sant de 1652, que se celebrà el vint-i-vuit de març, les monges del monestir de Santa Clara escriviren sobre la seva situació enmig del setge i de les necessitats que tenien cobertes:

“A 28 de mars de l'any 1652 fou lo dijous Sant se econtrava lo germà de la ortolana en lo pati i atemorizadas totas en lo capitol se acostuma tenir lo dijous sant, (...) totas las religiosas fer aver vot de fer arenjar la llantia de las Santas, sempra i avem conegut miraculosament nos an guardadas que avent durar lo contagi 4 anys i avent lo tingut moltas moltas en lo pati i la compradora nos serví sinc dias encontrada sens saber-o nosaltras, o estigués nos portava tot lo que aviam menester i en casa del senyor domer una dona q·és seuviu i son fill se encontravan ils portaran a Jesús i mai lo senyor domer per tenir lo contagi a sa casa no dexà de contestar-nos i donar-nos la comunió i mai entrà lo mal en lo monestir i mai nos faltà ningun dia la misa”.⁵⁹⁸

El mateix any “prometeren las “abadesas, totas las religiosas, de fer confesió conventual tots los anys lo dia de la translasió del Para Sant Benet perquè·ns preservàs del mal”.⁵⁹⁹

A pocs metres de les muralles barcelonines, enmig de trinxeres, fossats i fortins hi havia un exèrcit que estava patint durament el pas de l'hivern de 1652. La pèssima situació de l'exèrcit de Felip IV durant aquells mesos es veia agreujada per la

⁵⁹⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 56. 08.03.1651, memorial anònim.

⁵⁹⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 74. 15.03.1652, de La Mothe.

⁵⁹⁸ ASBM, MSCB, *Llibre de les coses dignes de memòria del monestir de Santa Clara de Barcelona*, f. 62.

⁵⁹⁹ ASBM, MSCB, *Llibre de les coses dignes de memòria del monestir de Santa Clara de Barcelona*, f. 62.

confiança que anava agafant progressivament el mariscal La Mothe, que va començar a animar el front marítim tot apesant uns patrons castellans davant de la costa de Sant Feliu de Guíxols, els quals intentà utilitzar per a negociar amb el marquès de Mortara. En resposta a una carta del marquès de Mortara, que demanava l'alliberament dels seus homes, La Mothe respongué que si l'armada hispànica no parava d'apressar embarcacions catalanes ell faria penjar els patrons espanyols com a revenja.⁶⁰⁰ La suposada notícia que l'armada francesa havia fet vela des de les costes de la Provença no feia més que ratificar l'estretègia de La Mothe que esperava la seva arribada per a trencar el setge.⁶⁰¹

En aquells primers mesos de 1652 les relacions entre les institucions catalanes s'anaren complicant cada cop més. La dispersió dels membres de la Generalitat fora de Barcelona no feia més que accentuar aquesta difícil situació. D'aquesta manera, la comunicació de la ciutat amb els consistorials del General dispersats pel país anà decreixent amb el pas dels mesos, l'aïllament de la Generalitat manresana era pràcticament total. És per això que qualsevol document que acrediti la tasca d'aquests pel territori és d'una riquesa excepcional.

L'oïdor Lluís Valencià escrivia el 23 de març des de Manresa sobre els moviments militars de l'enemic i la poca seguretat que tenien les provisions guardades lluny de la ciutat per evitar que fossin saquejades per l'enemic si aquestes haguessin sigut a Sant Boi amb el gruix de l'exèrcit. Aquest petit fragment de la correspondència municipal ho palesa: "Quant lo enemich fou a Terrassa. Y axí mateix lo governador de Tarragona ab un petit tros de armada marxava de dita plaça a juntar-se ab lo exèrcit que és devant de eixa ciutat. Indiferent si pendria lo camí per Esparreguera o Martorell per ésser en esta última lo contagi, perquè no se perdessen unes farines -unes 100 quarteres- que me digueren la ciutat tenia en Esparreguera y que lo qui estave encarregat de elles, estava tota en pilots i rates i altres que se n'aprofitaven la va fer portar a Monistrol".⁶⁰² El paper de Valencià, tal com el seu càrrec d'oïdor militar indica, fou la coordinació de la logística de guerra a la Catalunya interior, així com les gestions per a la formació de lloves per part de les universitats.

Entre moltes de les dificultats que patia la Generalitat, la manca de liquiditat i els problemes en el cobrament de les imposicions que li eren pròpies n'eren dues de les

⁶⁰⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 76. 15.03.1652, d'Antoni Bosser.

⁶⁰¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 81. 17.03.1652, de La Mothe.

⁶⁰² AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 92. 23.03.1652, de l'oïdor Lluís Valencià.

més importants. Davant la manca de recursos la Generalitat va començar a controlar de més aprop els sobrecol·lidors que tenia escampats pel territori. El cas de Bonaventura Closa, sobrecol·lidor de la part de Llevant, n'és un bon exemple. Closa residia a Manresa i no acudia a les seves obligacions pels perills que hi havia a les zones de cobrament de les terces, àmpliament controlades per la monarquia hispànica o en disputa directe entre ambdós exèrcits. L'instaven a anotar en un llibre tota la col·lecta que realitzés d'aleshores en endavant i a què pagués el que correspondria a la col·lecta del darrer trimestre de 1651.⁶⁰³

Al mateix temps la Generalitat barcelonina no deixava de banda les tasques corrents, que eren el vertader dia dia de la institució. A banda d'entrades i sortides de nous càrrecs jurats a la Casa de la Diputació també es tenien en compte afers exteriors a la Ciutat Comtal, com és el cas de l'inexistència de qualsevol religiós a la vila de Martorell, de la baronia del General, la qual cosa intentà ésser resolta amb rapidesa per tal que algun religiós pogués administrar els diferents sagraments en temps tan difícils per a zones, que com Martorell, estaven a tocar de les tropes castellanques del marquès de Olías Mortara.⁶⁰⁴ Aquest fou un tema que Pau del Rosso hagué de resoldre continuament, tal com s'ha recollit anteriorment.

Malgrat l'estancament dels fronts per la manca de socors d'ambdós bàndols els barcelonins continuaven patint durament els atacs d'artilleria de l'enemic, sobretot des que l'exèrcit hispànic havia pres el mes d'octubre de 1651 el convent de Santa Madrona i s'hi féu fort, aquest petit fragment ho palesa clarament: "de altra part lo enemich desde Santa Madrona y la mar unes deset mil bales de artilleria y fent los soldats molts desordes espallant y robant moltíssimas casas, havent-los hagut de provehïr la ciutat casi sempre lo pa de munitió".⁶⁰⁵ Per intentar acabar amb aquesta situació, segons els consellers, la ciutat necessitava una quinzena de vaixells portuguesos per a trencar definitivament el setge. Encara a finals d'estiu de 1652 el Consell de Cent comunicaria a Ximenis de Monrodon "que tot lo dany que donà lo enemich ab més de sis mil bales de artilleria que tirà a esta ciutat des de Santa Madrona, la mar i las fortificacions".⁶⁰⁶ Així doncs, les migrades forces hispàniques durant els mesos d'hivern, sobretot en el nombre d'homes, es compensaren en una clara aposta per l'artilleria, la qual anà desgastant la moral i les defenses barcelonines.

⁶⁰³ ACA, Generalitat,, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652, f. 56. 23 de febrer de 1652.

⁶⁰⁴ DGC, volum VI, p. 519.

⁶⁰⁵ AHCB, Consellers, 1C. I-14, *Esberrany de lletres*, 22.02.1652, sense destinatari.

⁶⁰⁶ AHCB, Consellers, 1C. I-14, *Esberrany de lletres*, 27.08.1652, a Josep Ximenis i de Monrodon.

En canvi, els catalans aprofitaren que l'armada hispana havia pedut força per aprofitar les nits menys clares per entrar petits socors alimentaris i militars. En aquestes nits la lluminiscència de la lluna era un factor clau ja que les nits de molta claror les falugues no podien entrar i "sense ells no-s pot sustentar la ciutat".⁶⁰⁷

Les tasques d'encerclament de la ciutat, com s'ha anat apuntant, seguien el seu camí encara que fos a un ritme més lent trobant, això sí, certes complicacions, sobretot en alta mar, indret clau per a controlar l'entrada d'aliments i armes de guerra a la ciutat. Don Joan d'Àustria reclamà al seu pare, Felip IV, un esforç en aquest sentit, car el control del litoral era clau per a rendir tard o d'hora la capital catalana. Amb un nombre cada cop més baix d'embarcacions espanyoles al llarg de les dues llegües de litoral barceloní, els pobles costaners podien enviar proveïments als barcelonins, "Pues al passo, que aquellas iban menguando, se aumentava en los puertos enemigos todo género de embarcaciones menores, armadas, y acomodadas para burlarse de nuestras diligencias".⁶⁰⁸

Com s'ha anat destacant, al llarg del mes de març les operacions militars i escaramuces entre els dos bàndols minvaren ostensiblement, no repetint-se ja algunes sortides com les que havia fet Josep d'Ardena, comte d'Illa mesos abans. No era hora de córrer riscos, sinó de preparar-se de cara a la primavera-estiu de 1652 que resultaria clau per al desenllaç del setge. Uns esperaven l'entrada de Philippe de La Mothe, que augmentaria el nombre d'homes, artilleria i queviures per a trencar un encerclament que ja portava vuit mesos d'aturada. I els espanyols estaven atents a l'arribada de noves provisions, noves tropes i l'extinció del brot de pesta que tant els estava castigant. El cronista Francisco Fabro descrigué la situació dient: "En todo el março no hallamos, que arriesgassen fuera, mas de lo preciso para cuydar de su poco ganado y proveerle de forrage, y de yervas, con que ayudar a la corta ración de pan, de de muy buena calidad: aunque en uno, y otro no siempre con acierto, que desearan". No seria fins al dia cinc d'abril que un d'ells es decidiria a donar un cop d'efecte, quan els homes de Mortara en una emboscada agafaren a setanta farratgers que estaven treballant al camp i quaranta bagatges plens de queviures.⁶⁰⁹

Aquestes accions que cercaven un sabotatge fàcil, sense gaires problemes d'organització militar, també foren una pràctica dels catalans al llarg del setge, però no

⁶⁰⁷ AHCB, Consellers, 1C. I-14, *Esborrany de lletres*, 23.07.1652, sense destinatari.

⁶⁰⁸ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 200-201.

⁶⁰⁹ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 203.

només a les proximitats de la capital. L'escenari de les operacions que feien els miquelets i l'exèrcit francocatalà se situava al camp de Tarragona, indret on l'exèrcit felipista tenia la seva principal font d'aliments. L'objectiu primordial dels catalans que estaven desenvolupant accions de sabotatge era la destrossa o robatori dels molins i del gra que hi havia emmagatzemat o processant-se. Obligant a què els destacaments de la ciutat de Tarragona haguessin de repartir-se per la rodalia controlant els passos del Coll, el port de l'Alforja i altres camins importants de la zona, com a El Catllar, on el 3 de març hi hagué una emboscada comandada per Antoni Pons, germà del baró de Montclar, que tenia al seu càrrec 30 cavalls i 70 miquelets.⁶¹⁰

Els sabotatges en el mateix pla de Barcelona també foren quelcom freqüent, per la qual cosa els castellans en diverses ocasions prengueren presoners els catalans que estaven desenvolupant la seva petita missió. A través de Juan Gómez de Blas es coneix el trist desenllaç de set catalans que volgueren emmetzinar l'aigua de les tropes enemigues: "Salieron de Barcelona siete catalanes con veneno para arrojarlo en las balsas del agua y inficionarla, para que beviéndola la gente del ejército y los cavallos, se fuesen todos cayendo muertos. Dio quenta d-esta alevosía un espía de la ciudad al señor marqués de Mortara, y su excelencia mandó poner centinelas a las azequias, los quales cogieron a los dichos catalanes, y puestos a quistión de tormento confessaron la verdad, y luego fueron todos siete ahorcados a vista de la ciudad, para escarmiento de los demás".⁶¹¹ Més endavant es ressenyarà la importància de l'entremat d'espies que tenia el marquès de Mortara dins de Barcelona, que en ocasions com la relatada esdevenien capitals per a guanyar la partida i avançar-se als moviments d'una ciutat cada cop més desesperada.

Durant el març de 1652 les presons també foren un focus d'atenció per a les autoritats barcelonines. La massificació i la manca de menjar d'aquestes provocava que gran part dels presidaris estaven a punt de morir-se de gana. El Consell de Cent decidí treure'n els religiosos empresonats, els quals serien portats a la justícia eclesiàstica, deixada de la mà de Déu des de mitjans de 1651.⁶¹² No quedava clara la presència de determinats religiosos a la presó, com és el cas del sacerdot Portell, beneficiat de l'església parroquial de Santa Maria de Mataró. Amb la documentació disponible es podria arribar a la hipòtesi que eren capellans i altres eclesiàstics que havien deixat

⁶¹⁰ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 204.

⁶¹¹ J. Gómez de Blas, *Relación del feliz sucesso que han tenido las armas de su Magestad sobre el sitio de Barcelona, en una sangrienta escaramuça que hubo coin tres mil infantes y quatro cientos cavallos, que salieron de aquella Ciudad a ocupar el Convento de Sancta Madona*, Sevilla, 1652, extret de H. Ettinghausen, Op. cit., volum IV, p. 1261.

⁶¹² AHCB, Consellers, 1C. I-14, *Esborranyes de lletres*, 18.03.1652, a la Cort de París.

d'exercir les seves funcions litúrgiques per la pesta i que havien sigut castigats per tal fet. A la seva presència a la presó s'hi havia de sumar els empresonats comuns i tots aquells empresonats pels continus saquejos que vivien les cases dels barcelonins absents per la pesta o el setge.

8. L'entrada de La Mothe a Barcelona: de l'eufòria al desencant. Març - Maig de 1652.

A les portes de la primavera, després d'un llarg hivern caracteritzat per l'estancament dels fronts, un dels principals objectius dels alts comandaments hispànics era assegurar el front occidental català per a poder centrar-se definitivament en Barcelona. Prendre la vila de Balaguer era la clau per acabar de controlar tot el llarg de la frontera occidental amb l'Aragó. El canonge de la Seu d'Urgell i arxidiaca de Berga a l'exili, Francesc Alegre, feien saber al Consell d'Aragó que els destacaments francocatalans no podrien aguantar una tercera estocada després de dos atacs hispànics a la plaça balaguerina i a les viles més properes.⁶¹³ La mateixa sort correria la plaça de Montblanc, la qual també se situà entre les mires del governador de Tarragona Baltasar de Pantoja. Per a la seva conquesta el militar castellà va portar tots els recursos que va poder esgarrapar dels diversos fronts catalans secundaris per tal d'aconseguir la preuada plaça de la Conca de Barberà, defensada en aquells moments per tropes franceses a càrrec del marquès de Marsilly. Aprofitant l'avinentsa d'aquests entreteniments, a Barcelona s'aprofità per entrar 12.000 quarteres de blat provinents de Sardenya que haurien de paliar l'escassetat que començava a patir la capital. El Consell d'Aragó al saber de la venda de cereals des d'algun port de Sardenya ordenà que s'investigués d'immediat aquest fet per tal de castigar els mercaders responsables de traicionar els interessos de la Corona.⁶¹⁴

Per donar resposta a l'entrada d'aquestes 12.000 quarteres de blat el marquès de Mortara demanà a la Cort que enviés immediatament 20 barques llongues i algunes saeties i bergantins, les quals havien de paliar el dèficit d'embarcacions que havia possibilitat permebealitzar la costa barcelonina a l'entrada de barques catalanes a Barcelona. Alhora demanava que s'enviessin més naus, infanteria i artillers des de Cadis, València i Mallorca (a l'illa hi havia passat l'hivern un bon nombre de naus que necessitaven reparació, les quals a finals d'abril encara no haurien sortit de les Balears), i si el podien informar si el duc de Bragança tenia l'armada portuguesa preparada per donar suport a la causa catalana, la qual ja estava rebent socors a través de la connexió del port de Toló i la plaça forta de Roses. A tal efecte pregava per la intervenció de les galeres d'Itàlia al Golf de Lleó perquè destorbessin aquest pas franc per als francocatalans.

⁶¹³ ACA, Consell d'Aragó, Lligall 262, 8 de març 1652.

⁶¹⁴ ACA, Consell d'Aragó, Lligall 262, 20 de març de 1652.

El dia 21 de març de 1652 el Consell d'Aragó responia al marquès de Mortara que tenien certes sospites sobre la prompta sortida de Lisboa de l'armada portuguesa a Barcelona.⁶¹⁵ El 2 d'abril es corroborarien les informacions que la plaça de Roses era emprada per enviar provisios als regiments que tenia La Mothe a Sant Boi.⁶¹⁶

Davant la situació de necessitat de l'armada hispànica, a finals de març Joan Josep d'Àustria va rebre l'ordre d'enviar les embarcacions presents davant de Barcelona que necessitessin queviures a la ciutat de Tarragona, on hi havien 6.000 fanegues preparades a tal efecte. Francisco Díaz de Pimienta va descriure aquell mateix mes la situació que havien patit durant tot l'hivern alguns dels mariners de l'armada castellana, els quals només havien cobrat quatre pagues dels deu mesos que feia que hi estaven destacats:

“Aunque toda la gente de mar y guerra de esta armada padeze tal desnudez que puedo afirmar que muchos han muerto de desabrigo en los grandes frios que aquí ha hecho, sin que me sea possible remediarlo porque son muchos. Particularmente la padezen quinze o diez y seis marineros olandeses que han quedado de la mayor parte de marineria que aquí se embarcó de aquella nazió”.⁶¹⁷

Aquesta notícia la corroborà Manuel de Vanuelerloa quan va escriure que “podemos tener algún mal suzesso, con las enfermedades que cadia día se acrecientan y demás trabajos de hambre y desnudez que se padecen”. Afirmava que el pocs reforços que arribaven a Barcelona servien per a cobrir les baixes i poc més.⁶¹⁸ Així doncs, la situació de l'exèrcit hispànic continuava de la mateixa manera que un mes enrera quan Manuel Buñuelos escrivia des del camp de Barcelona sobre les moltes baixes que estaven patint, tant al mar com a terra. A banda, també s'han de tenir en compte els desestabilitzadors cants de sirena que La Mothe feia als soldats de Felip IV, segons el mateix Buñuel el mariscal francès els hi prometia “que dejarà pasar libremente a todos los que por tierra quisieren hir a sus casas, con que muchos logran la ocasión”.⁶¹⁹

Els precés de Joan Josep d'Àustria i el marquès de Mortara tingueren resposta finalment el 31 de març en què arribaren davant de Barcelona 6 saetilles i 1 polaca des de València i diversos bergantins de Mallorca. Era una de les millors notícies per a les autoritats hispàniques davant d'una suposada imminent entrada de La Mothe a Barcelona. En una clara resposta a les intencions del lloctinent francès els espanyols

⁶¹⁵ ACA, Consell d'Aragó, Lligall 262, 21 de març de 1652.

⁶¹⁶ ACA, Consell d'Aragó, Lligall 262, 2 d'abril de 1652.

⁶¹⁷ AGS. Secretaria de Guerra, lligall 3.333. Parte de mar. 10.03.1652. de Francisco Díaz de Pimienta.

⁶¹⁸ AGS. Secretaria de Guerra, lligall 3.333. Parte de mar. 10.03.1652. de Manuel de Vanuelerloa.

⁶¹⁹ AGS. Secretaria de Guerra, lligall 3.333. Parte de mar. 01.03.1652. De Manuel Buñuelos.

van fer baixar a 500 infants dels 7 barcos llongs que tenien encerclant Barcelona per tal de reforçar les fortificacions que tenien escampades pel Pla.⁶²⁰ El 5 d'abril Díaz de Pimienta matisaria que en resposta a l'arribada de tropes franceses des de Roses i a la imminent entrada de La Mothe havien baixat dels vaixells a 500 infants, 22 artillers i un bon nombre de mariners per a fer-hi front.⁶²¹ Tot i això, no hi havia cap tipus de notícia sobre l'abastiment de les 5 galeres d'Itàlia que s'havien quedat sense provisions després de mesos de servir davant de Barcelona. Al mateix temps, les 200 càrregues d'arròs arribades del Regne de València no cobrien ni de bon tros les necessitats del front català.⁶²² La Secretaria de Guerra tampoc aconseguí l'arribada de mariners de terres valencianes, ja que el virrei i arquebisbe de València al·legà que “lo tiene difícil en aquel Reyno por no aplicarse sus naturales a esta profesión”, tot i això sí que envià 6 saetilles i una polaca ja citades.⁶²³

El proveïment de les tropes espanyoles continuava tenint alguns problemes per arribar a Catalunya, sobretot amb les partides que havien de passar per Saragossa. Davant d'aquest fet persistent des d'inicis del setge, el Consell d'Aragó ordenà a les autoritats de la capital aragonesa que no possessin més problemes al pas de blat pel riu Ebre provinent de Castella i del mateix Regne d'Aragó, el qual s'embarcava a la vila de Novillas.⁶²⁴ Tot plegat emfatitzava els problemes alimentaris que començaven a haver-hi al Pla de Barcelona degut al progressiu augment d'homes que arribaven des de Castella. Els pocs molins que quedaven entre el Llobregat i el Besòs no donaven l'abast per moldre els cereals, per la qual cosa maleïen les tropes francocatalanes que havien destrossat gran part dels molins abans d'entrar a la ciutat el mes de juliol de 1651.⁶²⁵ Un bon exemple de l'augment de recursos humans al pla era el destacament de 400 homes que tenia el marquès de Mortara al monestir fortificat de Pedralbes.⁶²⁶ L'altre cara de la moneda, a tall de curiositat, la protagonitzava Joan Josep d'Àustria quan s'adreçà al seu pare sobre les despeses que li ocasionaven el servei i criats que l'acompanyaven, les quals rondaven els 1.500 escuts.⁶²⁷

Tot i l'estancament del conflicte i amb la presència de La Mothe pels contorns de Collserola, el 12 de març el governador Josep Margarit va rebre un trompeta enviat per Joan Josep d'Àustria per temptejar la situació de la ciutat. El trompeta anava amb

⁶²⁰ AGS. Secretaria de Guerra, lligall 3.333. Parte de mar. 31.03.1652. De Joan Josep d'Àustria.

⁶²¹ AGS. Secretaria de Guerra, lligall 3.333. Parte de mar. 05.04.1652. de Francisco Díaz de Pimienta.

⁶²² AGS. Secretaria de Guerra, lligall 3.333. Parte de mar. 20.03.1652. De Joan Josep d'Àustria.

⁶²³ AGS. Secretaria de Guerra, lligall 3.333. Parte de mar. 19.03.1652. De l'arquebisbe i virrei de València.

⁶²⁴ ACA, Consell d'Aragó, Lligall 262, 21 de març i 2 d'abril de 1652.

⁶²⁵ ACA, Consell d'Aragó, Lligall 262, 2 d'abril de 1652.

⁶²⁶ ACA, Consell d'Aragó, Lligall 262, 21 de març de 1652.

⁶²⁷ AGS. Secretaria de Guerra, lligall 3.333. Parte de mar. 31.03.1652. De Joan Josep d'Àustria.

l'idea d'emporoguir les autoritats catalanes. Els informava de la precària situació d'una monarquia francesa amb la majoria de la noblesa en contra, amb el príncep de Condé al capdavant. Davant de les negatives de Margarit a conversar amb Joan Josep o Mortara el trompeta l'avisà que no hi hauria cap tractat ni pacte si la ciutat no tenia 40 dies de queviures suficients per a la gent que hi hagués a la plaça, fossin homes de guerra o naturals.⁶²⁸

En l'àmbit internacional es començaven a tenir notícies dels preparatius de l'armada francesa que havia de socórrer la Ciutat Comtal. A mitjans de març un informador a càrrec de Díaz de Pimienta al port de Toló li féu saber que els francesos estaven preparant, malgrat "la falta de satisfacció que dijo havia anticipado monsieur la Ferreira", diverses embarcacions de foc "que en lo estrecho de estos angulos de la entrada del muelle pueden ser de tanta importancia". Díaz demanava a Madrid que s'ordenés el ràpid socors dels vaixells La Estrella i La Amistad, els quals estaven atracats al port de Cadis, per a fer-hi front. Al mateix temps s'enviaren més diners a Mallorca perquè arribessin més saetes de l'illa.⁶²⁹ La importància que li donaven els militars castellans al socors francès que es preparava a Toló deixava enrera el poc crèdit que li havien donat les institucions catalanes a principis del mes de març.⁶³⁰

Per altra banda, les notícies que havien arribat a La Mothe que l'armada francesa havia sortit cap a Barcelona eren totalment infundades. El 24 de març el cavaller La Ferrière feia saber al mateix lloctinent La Mothe que tenia 7 vaixells llestos i equipats per a fer vela, malgrat tot no podia sortir cap a Catalunya perquè els ministres de Lluís XIV volien que La Ferrière preparés més embarcacions, concretament 13 vaixells i 6 galeres. L'objectiu del corsari francès era aconseguir fer realitat aquesta ordre de la Cort, fet que corroboraren els homes del rei enviats a inspeccionar els preparatius, tanmateix la manca de recursos i d'efectius marítics només complicaven l'assoliment de tal objectiu. La Ferrière arribà a assegurar al Consell de Cent que la seva intenció era fer vela el 15 d'abril des del port de Toló.⁶³¹

Vista la delmada situació de l'armada hispànica i els avenços que es duïen a terme des del port de Toló, les autoritats catalanes seguiren de molt més a prop l'estat dels negocis relacionats amb el socors marítim francès gràcies a la presència a Toló i Marsella del bisbe electe de Solsona i ardiaca major i canonge de la Seu d'Urgell Joan

⁶²⁸ ACA, Consell d'Aragó, Lligall 262, 12 d'abril de 1652.

⁶²⁹ AGS. Secretaria de Guerra, lligall 3.333. Parte de mar. 22.03..1652. De Díaz de Pimienta.

⁶³⁰ AGS. Secretaria de Guerra, lligall 3.333. Parte de mar. 01.03..1652. De Manuel Buñuelos.

⁶³¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 94. 24.03.1652, de La Ferrière.

Baptista Xavari, natural de Catalunya. En aquest context el Consell de Cent intentà pressionar reiteradament al comandant perquè sortís el més aviat possible cap a Barcelona "...puix vuy estan los enemichs ab pocas velas devant esta ciutat y tant mal armadas que ja ab la gent han perdut per lo contagi com per los que altrament los faltan, tenen molt poca gent de guerra, tenim avís sollicitan socorros de major número de galeras y vaxells com també de gent per armar".⁶³² S'havia d'aprofitar l'avinentsa que un gran nombre de vaixells espanyols eren de camí a Bordeus per ajudar al príncep de Condé, el qual havia patit algunes derrotes contra el comte d'Harcourt.⁶³³ Els consellers feren saber a La Ferrière que quan arribés al primer port català li enviarien emissaris amb faluga per tal d'establir comunicacions en primera persona.

Antoni Bosser informava per la seva banda al Consell de Cent que el dia 15 d'abril La Ferrière ja tindria preparats els 14 vaixells, 6 galeres i 2 burlots que el rei havia demanat per a deslliurar la Ciutat Comtal, els quals vindrien carregats de la infanteria que tan necessitava el lloctinent per trencar el setge.⁶³⁴ Supervisant les accions de La Ferrière al port de Toló encara hi havia l'incansable Joan Baptista Xavari. Els preparatius a l'entorn de l'assenyalada arribada de l'armada francesa entre el 17 i el 20 d'abril provocaren l'aixecament de lleves que estiguessin prestes per aquella diada. Així doncs, amb tan sols 13 dies es pretenia tenir enllestit el suport terrestre a l'arribada naval. Un termini massa agosarat quan de mitjana les universitats catalanes estaven trigant un mes i escaig en preparar-les. Això sí, es tenien avisats els sometents en un radi de sis llegües -a l'entorn d'uns trenta quilòmetres- del quarter de cavalleria de Viladecans, amb prop de 50 cavalls. Viladecans era un indret d'allotjaments segurs al costat de les parts més altes de Sant Boi on La Mothe mantenia una bona guarnició que atreïa l'atenció dels quaters hispànics més propers.⁶³⁵ A França les promeses fetes per l'intendent general del Llenguadoc i l'arquebisbe de Narbona s'estaven fent realitat. Narbona i Agde tenien preparades grans partides del blat rebudes d'arreu de la província per embarcar-les cap a Catalunya.⁶³⁶

El mes d'abril les notícies que arribaven de la Provença sobre un socors marítim imminent feien que la recança que s'havia anat generant a l'entorn de les institucions catalanes mesos abans s'anés apaïgant. La correspondència amb els consellers de

⁶³² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 10v-11v. 10.05.1652, a La Ferrière.

⁶³³ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 97. 29.03.1652, del regent Fontanella.

⁶³⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 106. 02.04.1652, d'Antoni Bosser.

⁶³⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 113. 04.04.1652, de La Mothe.

⁶³⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 117. 07.04.1652, de l'intendent Breteuil.

Toló constata l'alegria dels consellers barcelonins per l'assistència dels seus homòlegs tolonencs al comandant La Ferrière, tot afirmant que el seu suport "...ens quedarà esculpit en lo cor". També els hi demanaven que La Ferrière accelerés els preparatius perquè amb l'arribada de la primavera estaven arribant totes les embarcacions hispàniques que no havien fet acte de presència al llarg de l'hivern.⁶³⁷

A Catalunya el bàndol francocatalà intentava afermar-se progressivament al Pla de Barcelona, la qual cosa obligà al marquès de Mortara a enretirar les seves línies i fer entrar a un gran nombre d'homes al quarter de Sants després de perdre 50 soldats en un atac. Aquest petit èxit català fou celebrat de manera excepcional des de la muntanya de Montjuïc amb llums i focs. Era una gossira d'esperança que feia oblidar momentàniament els retards de La Ferrière i l'estancament dels fronts al llarg de l'hivern.⁶³⁸ L'estat de l'infanteria hispànica havia anat minvant al llarg de l'hivern fins arribar a tal punt que durant el mes d'abril, segons La Mothe, cada dia uns 80 soldats anaven a rendir-se a les autoritats francocatalanes per allunyar-se de la pesta que assotava el Pla de Barcelona: "...y en un mot, diuen que no poden més" fins a tal punt que La Mothe pensava que si l'armada arribava amb celeritat ben poc duraria el setge.⁶³⁹

Finalment l'1 d'abril Josep Galceran de Pinós va escriure en primera persona des de París a les autoritats barcelonines sobre els negocis que estava duent a terme lluny de les fronteres del Principat. Segons Pinós, la seva arribada a Lisboa no podia haver sigut més decepcionant. A l'arribar a la capital lisboeta l'informaren que pocs dies abans de la seva arribada la flota del Brasil havia marxat amb una partida de 60 vaixells cap a la colònia americana. Els dies que havia fet mal temps a la costa atlàntica francesa i que havien retardat la seva sortida en direcció a Lisboa havien estat claus. Aquest retard decisiu impossibilità doncs que el rei de Portugal pogués oferir algun socors marítim, car el conflicte castellanoportuguès es mantenia viu i no podia deixar més desguarnida la seva costa a mercè d'algun atac sorpresa des de costes gallegues o andaluses. En contrapartida el rei de Portugal oferia entretenir als exèrcits de Felip IV tot fent entrar a Castella 12.000 homes.⁶⁴⁰

⁶³⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 4r. 09.04.1652, a la vila de Toló.

⁶³⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 105. 02.04.1652, d'Antoni Bossier.

⁶³⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 124. 07.04.1652, de La Mothe.

⁶⁴⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 104. 01.04.1652, de Josep Galceran de Pinós. El paper de Pinós en el conflicte era lloat fins i tot per Louis Lomenie, secretari del monarca. AHCB, Consell de Cent, 1B. VII-8, *Lletres i provisions reials*, f. 74r.

Cal tenir en compte que per als portuguesos aquell any 1652 era importantíssim d'anar al Brasil, ja que tant les Províncies Unides com Anglaterra estaven en pugna entre elles i no podien "distreure" cap vaixell cap a la colònia americana que pogués entorpir els interessos de Lisboa. Al mateix temps, els ministres portuguesos veien que era també el moment clau per a recuperar Recife, aleshores en mans dels holandesos. Els anys anteriors les embarcacions lusitanes havien patit forces problemes per arribar a les costes brasileres. A tal efecte l'any 1649 la monarquia havia creat la Companyia General de Comerç de Portugal per a protegir els interessos portuguesos en aigües de l'Atlàntic.⁶⁴¹ S'havia de donar resposta al gran nombre d'embarcacions perdudes entre 1640 i 1648, a l'entorn de 140 embarcacions del total de 300 que tenien per a comerciar. Segons els ministres portuguesos, la companyia havia de tenir a l'entorn dels 30 i 40 galeons que havien d'assegurar el comerç entre Lisboa i els ports colonials.⁶⁴²

També cal destacar que Pinós no informà del fracàs des de la Cort portuguesa, sinó que s'esperà a fer-ho a la seva tornada a París. La prioritat era informar de primera mà a Lluís XIV de l'extrema necessitat del Principat després que l'armada portuguesa hagués fet camí amb la flota del Brasil. La seva condició d'ambaixador del Consell de Cent i de la Diputació del General havia passat a un segon terme. Aquestes accions corroboren la interpretació de Josep Sanabre sobre la superposició de la Cort de París per sobre de les institucions catalanes. Al mateix temps, el contacte directe de Mazarino amb les autoritats presents al Principat fou poc usual, fet que fa suposar que o bé la documentació no ha arribat als nostres dies, o els contactes els mantenia amb els francesos instal·lats a Catalunya, i que per tant, és poc probable testimoniar-ho. Una altra opció seria el contacte amb els ambaixadors dels quals no hem trobat cap tipus de producció documental a banda de la correspondència amb el Consell de Cent o el General. El 14 d'abril Mazarino informava del seu retorn a París i de les seves contínues gestions per a la conservació de Catalunya.⁶⁴³

De retorn a la quotidianetat del setge. L'entrada de provisions a la ciutat venia marcada a diari per l'estat de l'armada espanyola i per la situació climatològica. Dos elements de la climatologia eren claus: la situació de la mar i la intensitat de la llum de la lluna. Les situacions més propícies al llarg dels quinze mesos de setge eren les nits més fosques, ja fos per la presència de núvols o per les fases menys lumíniques de la

⁶⁴¹ F. Mauro, *Le Brésil. Du XVe a la fin du XVIIIe siècle*, Collection Regards sur l'histoire, París, Sedes, 1977, p. 112-113.

⁶⁴² F. Mauro, *Le Brésil. Du XVe a...*, p. 135.

⁶⁴³ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 135. 14.04.1652, de Mazarino.

lluna; i la mala mar, la qual tot i que fos perillós per les petites embarcacions catalanes, donava les condicions idònies perquè l'armada de Felip IV no volgués perdre homes i naus per batre unes naus amb poques partides de blat i armament. Un bon exemple fou la nit del 8 d'abril quan entraren diverses naus catalanes gràcies al temporal de llevant que hi havia, fet pel qual l'armada no estava tan amatent.⁶⁴⁴

Amb una ajuda testimonial de la monarquia francesa des de l'estiu de 1651 la tenacitat de les viles costaneres catalanes fou el pall de paller de la resistència de Barcelona al llarg de tans mesos. Sense l'abastiment alimentari i militar de petites embarcacions provinents de la costa del Maresme la ciutat no hagués pogut resistir els mesos anteriors a l'arribada de La Mothe. Arenys de Mar el 16 d'abril de 1652 maldava l'atac d'uns corsaris que provocaren que es quedessin quasi sense pólvora i bales per a l'artilleria de defensa de la vila.⁶⁴⁵ La ciutat en aquests casos, com havia fet des de les primeres setmanes del setge, no podia fer front a la reposició dels subministres i dirigia als consellers d'aquests municipis a demanar socors a les ciutats i viles de l'interior de la vegueria de Girona.

Tot preparant l'entrada a la Ciutat Comtal, el 4 d'abril La Mothe controlava Sant Feliu de Llobregat i una torreta a l'Hospitalet al costat de la guàrdia amb el suport dels sometents que anaven arribant. Aquell dia entraren a Barcelona 3 bergantins i 2 llaguts carregats de provisions enviades per part del lloctinent per demostrar que anava prenent força a l'entorn de Barcelona.⁶⁴⁶ Dies després el cop d'efecte el faria l'exèrcit hispànic. El dia 8 d'abril els homes del marquès de Mortara castigaren durament als valents catalans que portaven quasi a diari els cavalls i les mules a menjar ferratges a resguard dels baluards de la ciutat. Aquell dia moriren 100 homes, 94 serien fets presoners i es perderen 200 mules i cavalls. Mortara aprofità l'avinentesa per informar al Consell d'Aragó que la mortalitat a la morberia que tenien al Pla, davant Barcelona, era molt baixa pel nombre d'empestats que hi tenien.⁶⁴⁷

El 10 d'abril el mariscal francès atacà des del camp de Sant Boi i féu retirar l'enemic fins a les seves línies amb prop d'un centenar de morts. El bàndol català acabà la jornada amb 100 cavallers ferits i 8 cavalls morts.⁶⁴⁸ Aquesta i d'altres accions feien decantar la balança a favor de La Mothe al Pla de Barcelona davant d'un Mortara que

⁶⁴⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 4v-5r. 09.04.1652, a Cristòfor Sangenis.

⁶⁴⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 140. 16.04.1652, de la universitat d'Arenys de Mar.

⁶⁴⁶ ACA, Consell d'Aragó, Lligall 262, 16 d'abril de 1652.

⁶⁴⁷ ACA, Consell d'Aragó, Lligall 262, 16 d'abril de 1652.

⁶⁴⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 127. 10.04.1652, de La Mothe.

veia perillar la seva situació si no arribava un reforç immediat, el qual perillava per la situació de Condé a Bordeus. Precisament el mes d'abril no fou propici per als negocis de Condé i Marchin després de diverses derrotes al Llenguadoc i de ser refusats en un intent d'ocupar la vila d'Agen.⁶⁴⁹

El 15 d'abril el Consell d'Aragó es refermava en les ordres als regnes de la Corona d'Aragó, així com els de Castella, per “acelerar las instancias de dinero, embarcaciones, granos, cavallos y gente, como havereys visto por las remisiones que habrán llegado después”. Al mateix temps es mostraven optimistes per a arreglar els problemes amb la ciutat de Saragossa perquè deixés lliure el “passo de las barcas del Ebro que llevan los granos y se detuvieron en Carazena”. D'altra banda, el Consell demanava al marquès de Mortara, el qual efectuava la consulta, que enviés una relació dels homes que mereixessin ser premiats per haver ajudat o haver-se passat al bàndol hispànic.⁶⁵⁰

El periple del lloctinent La Mothe per terres catalanes des de la seva arribada a terres catalanes no es pot explicar sense la col·laboració d'Antoni Bosser. La vida d'Antoni Bosser al costat de La Mothe va ser un no parar des de l'arribada del mariscal davant de Barcelona. Els seus esforços es concentraren sobretot en aconseguir partides de cereals per la costa sud de Barcelona, el Llobregat i el Vallès.⁶⁵¹ Moviments que intentaven paliar les grans necessitats per abastir a les tropes de terços i artillers allotjades dins de la Ciutat Comtal. S'ha de tenir en compte que el 15 d'abril només restaven partides per alimentar-los deu dies més, sortosament l'entrada de La Mothe no es faria esperar tant.⁶⁵² Les bones notícies també arribaven a la ciutat malgrat la dura situació que s'hi vivia. El 17 d'abril el Consell de Cent celebrava que els contagis havien cessat entre els barcelonins, però mantenia l'alerta per un brot a Caldes d'Estrac, a la costa del Maresme, d'on venien gran part dels queviures.⁶⁵³

En aquells moments d'eufòria, per una pressumpta entrada del lloctinent francès, ressorgiren les paraules de Gaspar Sala de 1641 quan parlava de La Mothe com l'Otger Cataló del segle XVII en el seu paper d'enviat del rei de França com a salvador de Catalunya: “Si França envià al valerós Otger per general, que sitià la antiga

⁶⁴⁹ A. de Wicquefort, *Cronique discontinue de la Fronde 1648-1652, choix de textes, introduction et présentation, annotation par Robert Mandrou*, París, Fayard, 1978, p. 187.

⁶⁵⁰ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 37. 15.04.1652.

⁶⁵¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 1r. 15.04.1652, a Antoni Bosser.

⁶⁵² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 1v-2bis-v. 15.04.1652, a La Mothe.

⁶⁵³ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 2r. 17.04.1652, a Josep Orlau.

Empúries, ara a enviat per general lo excelentíssim señor de la Mota Oudencourt, no inferior en glories a Otger”.⁶⁵⁴ Per tant, després de llegir aquestes paraules, s’entén l’optimisme que poble i institucions tenien en aquesta operació que hauria de reportar les forces necessàries per evitar el retorn a la monarquia de Felip IV.

Tot i els ànims que suposava una possible entrada de La Mothe, la ciutat continuava pagant la manutenció dels soldats quan el 17 de març el Consell de Cent s’havia dictaminat que es farien càrrec de les pagues fins el dia de Pasqua de Ressurrecció, tan sols variaria la decisió si abans del dia assenyalat entressin les ajudes franceses.⁶⁵⁵ Alhora, la situació de ruina d’algunes zones de la ciutat fou copsada el 4 d’abril en el registre de deliberacions del Consell de Cent, quan aquest es féu ressó de les queixes dels arrendadors de la neu que no podien dur a terme el seu arrendament perquè “son estats destruïts moles edificis de cases (...) de tal manera que molta part de la ciutat per poderse habitar se ha de reedificar”.⁶⁵⁶ Per tant, es pot copsar la pèrdua de la llar per a molts habitants de Barcelona i alhora les dificultats d’alguns arrendadors per a poder materialitzar el seu ofici a mitjans de l’any 1652.

Les destrosses a la ciutat per culpa de l’artilleria enemiga foren considerables, sobretot des que l’exèrcit de Felip IV es féu a mans del convent de Santa Madrona, indret des d’on atacaren Barcelona sense descans des del 24 d’octubre de 1651, tot fent “...affligir esta ciutat tirant a tota rhuina grossisimas balas ja per una part ja per altra que feren alguns enderrochs”.⁶⁵⁷ Les cases que restaren enrunades, i també d’altres que estaven d’empeus, però abandonades, foren un objectiu de primera magnitud per als barcelonins, ja que n’extreien les restes de fusta per a escalfar-se en els mesos d’hivern i per a fer noves petites embarcacions per a proveïr la ciutat des de les viles costaneres. Parets quantificà l’enrunament total de cases, tant per bales enemigues, la majoria, com les enderrocades a propòsit, en un nombre que rondava les 1.500.⁶⁵⁸ La ciutat per la seva banda comprava a pes la fusta en els seus establiments de la Duana, a dotze i quinze reials el quintar, per a poder coure el pa de la ciutat. Com s’ha dit, hi hagueren casos de barcelonins que destrossaren les seves cases, que en d’altres èpoques havien tingut arrendades, “ho feyen perquè no y tenían estadans, y

⁶⁵⁴ G. Sala, *Sermó chronològich del II-lustre...* (1641), f. 2v. Citat a A. Simon, *Els orígens ideològics de la revolució catalana de 1640*, Barcelona, P. Abadia Montserrat, 1999, p. 262.

⁶⁵⁵ DACB, volum XV, p. 242.

⁶⁵⁶ AHCB, Consell de Cent, Registre de Deliberacions, f. 161, citat a A. Garcia Espuche, *Barcelona entre dues guerres. Economia i vida quotidiana (1652-1714)*, Vic, Eumo, 2004, p. 147.

⁶⁵⁷ DACB, volum XV, p. 211.

⁶⁵⁸ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 88v.

se estimaven més fer-o ells que si los soldats ho feyen: que moltes vegades, sense hubrir les portes, les espatllaven de dintre...”⁶⁵⁹

Dies després dels fets relatats anteriorment, començaren a arribar bones notícies sobre l'entrada de les grans esperances dels barcelonins, les quals havien de capgirar la situació. Aleshores s'iniciaren els preparatius militars per tal que La Mothe tingués el màxim suport possible des de les muralles de la ciutat i amb les forces que sortirien a entretenir l'enemic.

Els preparatius foren coordinats pel Consell de Cent amb el suport del governador general Margarit i el president de la Generalitat, Pau del Rosso. S'establiren vuit punts que s'havien de complir per al dia en què La Mothe decidís trencar les línies hispàniques per entrar a Barcelona.⁶⁶⁰

- 1- Fer una relació de religiosos d'esglésies i convents de la ciutat perquè anessin a buscar i curar els nafrats durant el combat. I que s'avisés a l'hospital que es necessitarien uns quants cirugians i que previnguessin tenir draps, ous, vi i tot el que fos necessari per a curar els nafrats.
- 2- Fer una altra relació de prelats que estiguessin preparats per a confessar els nafrats que estiguessin en perill de mort després dels combats amb l'enemic.
- 3- Fer un recompte de les municions que hi haguessin a cada indret de la ciutat, per a saber on s'hauria de proveïr amb antelació per tal de no entretenir el dia indicat a gent apta per al combat en els magatzems d'armes i municions.
- 4- Que es guardés càrregues de vi per al refresc dels destacaments de la ciutat que sortissin a donar suport a l'entrada de La Mothe.
- 5- Que els barcelonins cedissin les cavalcadures i celles que tinguessin al seu poder, així com totes les carrosses i carruatges presents a la ciutat.
- 6- Encomanar les claus dels portals a la Mare de Déu de la Concepció.
- 7- Demanar les pregàries i devocions dels prelats establerts a Barcelona.
- 8- Que el coronel, o conseller en cap, anés al capdavant dels que eixirien de la ciutat; que un altre conseller fos a la casa del Consell de Cent amb la Vint-i-quatrena de Guerra per a decidir en cas d'imprevistos; i els altres quatre consellers se situessin a l'entorn de les muralles. Concretament al Portal de Santa Madrona, Portal de Sant Antoni, Portal de Sant Sever i al Baluard de Llevant.

Per fer front a les despeses que ocasionaven els preparatius de l'entrada de La Mothe el Consell de Cent acordà el 16 d'abril recórrer a la incautació de 200 marcs d'argent

⁶⁵⁹ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 88v.

⁶⁶⁰ DACB, volum XV, p. 569-570.

dipositats en compte de joia a la Taula de la ciutat per Josep d'Ardena, comte d'Illa, per tal de poder dur a terme la fabricació dels nous rals de plata.⁶⁶¹

Els dies 20 i 21 d'abril el lloctinent manà atacar l'enemic per diverses parts del Pla de Barcelona per a desorientar els comandaments hispànics. Un cop feta aquesta tasca per part d'uns quants centenars de soldats, la nit del dia 22 d'abril sortiren un bon nombre de forces de la ciutat cap a Montjuïc amb Josep d'Ardena, Saint-André i el mateix conseller en cap al front, entre d'altres, per a auxiliar als soldats que s'havien d'apropar a la muntanya. A mitja nit, La Mothe amb un miler de cavalls anà per la zona de la Mare de Déu del Port. Tanmateix, davant la impossibilitat de fer-se a mans del fort de Santa Isabel, el mariscal francès, enmig de l'atac enemic, s'encaminà cap al castell de Montjuïc, on arribà cap als volts de les tres de la matinada del dia 23, entrant a Barcelona hores després amb la cavalleria que l'acompanyava i gràcies al pas que li obriren els homes del mestre de camp Mosteròs.

El dia de l'entrada a la capital catalana acompanyaren al lloctinent francès un total de 207 companyies d'infanteria i cavalleria, que a continuació es detallen:⁶⁶²

Companyies d'infanteria	Número de companyies
Terç de Normandia	30
Terç de Bretanya	30
D' <i>Aiguebonna</i>	20
D'Angulema	15
De Vendôme	20
Del Cavaller Dostreing	10
De Merenville	20
Companyies de cavalleria	Número de companyies
Companyia de gents d'armes del senyor príncep Thomàs	1
Companyia de cavalls lleugers de Pienne	1
Companyia de Varsy	1
Companyia de cuirassers de Vila	1
Companyia de Monty	1
Terç de Moissac	8
Terç de Saint André Montbrun	7
Terç del Príncep Maurici	6
Terç de Feron	7
Terç de Ternes	5
Terç de Pardaillan	4
Terç de Muret	2
Terç de Daligre	3

⁶⁶¹ DACB, volum XV, p. 247.

⁶⁶² DACB, volum XV, p. 567-568.

Terç de Sant Germain Dachon	4
Terç de Rochelidou	4
Terç de la Ferti Senneterre	4
Les guàrdies La Mothe	1
La guàrdia del príncep Thomàs	1
La guàrdia de Saint André Montbrun	1

Tot i l'esperada entrada de La Mothe, la qual commogué a tota la ciutat, el mariscal no aconseguí la conquesta de cap fort que rodejava la ciutat, clau per a tenir un indret prop dels destacaments hispànics, els quals controlaven de cap a cap totes les sortides de la ciutat. Tampoc entraren gaires comestibles aquell dia, per la qual cosa Sanabre apuntà que els efectes militars de l'operació foren escassos, provocant que el dia següent el nou lloctinent hagués d'intentar realitzar un cop d'efecte a ulls dels barcelonins per a treure el màxim profit de l'esdeveniment. El 24 d'abril La Mothe anà acompanyat dels consellers, membres de la Reial Audiència i d'altres membres destacats de la societat barcelonina a la Catedral, on prestà el tradicional jurament com a lloctinent del Principat.⁶⁶³

L'arribada de La Mothe, tot i no fer un gir radical a la situació política i militar tal com s'esperava des del Principat, esdevingué l'última aposta decisiva i molt arriscada per part de la Cort francesa, la qual enviava part del seu minvat herari i un dels seus millors militars a Catalunya. Felip IV, al seu torn, a banda de tenir diversos fronts, se centrava principalment en Catalunya, la qual segons Felip IV era "...sin duda es hoy el negocio de los negocios desta monarquía, y aunque juzgo que á de ir más a la larga de lo que quisiéramos, espero en Nuestro Señor a de ser el suceso feliz, para lo qual no ayudarán poco las oraciones que vos y essa comunidad haceis".⁶⁶⁴

A la Ciutat Comtal un cop acabada la celebració pel jurament com a lloctinent el dia 24 a la Catedral de la Santa Creu i Santa Eulàlia, La Mothe es dirigí altre cop al castell de Montjuïc per a planejar una sortida que permetés a l'exèrcit francocatalà fer-se amb algun dels forts que no havia pogut aconseguir la nit abans. La possessió d'algun d'ells era clau per a començar a reconquerir el control de les zones més properes a Barcelona des del Llobregat al Besòs, perquè si aquests seguien a mans de l'exèrcit hispànic seria quasi impossible emprendre cap operació sense que es perdessin un bon grapat de soldats a mercè de l'artilleria situada en cada un d'ells.

⁶⁶³ J. Sanabre, *La acción de Francia...*, p. 521-522.

⁶⁶⁴ M. J. de ágrede, *Correspondencia con Felipe IV...*, p. 171.

Finalment les autoritats acordaren que el dia 28 d'abril s'intentarien conquerir el forts de Sant Joan dels Reis i Santa Isabel, molt propers al castell de Montjuïc, amb la intenció d'obrir un pas cap a la zona de la Mare de Déu del Port. El resultat seria desastrós per a Barcelona, degut a què ni La Mothe ni Saint-André, que estava allotjat al quarter de l'Hospitalet, aconseguiren els objectius marcats per aquell dia. El lloctinent fou víctima d'una emboscada, en la qual el feriren en una cama i estigué obligat a retirar-se; i Saint-André havent fracassat en els seus primers atacs al fort de Santa Isabel, i sense el socors de ningú, decidí tornar cap a al seu quarter. Francisco Fabro denuncià d'altra banda les baixes que no foren reconegudes per l'exèrcit entrant: "Lo que más se estrañó fue el cuidado que puso el mariscal en ocultar lo que pudo de esta perdida, aún con tener cerrados los heridos de su nación y (lo que parece menos creyble) hacer enterrar secretamente los que iban muriendo de sus heridas".⁶⁶⁵

De la nit en què La Mothe fou ferit, Fabro ens narrà el que passà un cop s'acabaren les escaramuces d'un i altre bàndol: "En el campo no se halló sino mucho rastro de sangre por estar ya introducido el uso de la carne de cavallo entre el pueblo i los soldados...".⁶⁶⁶ Per tant, aquest fragment reafirma la visió d'una Barcelona malferida ja a mitjan 1652, malgrat que l'entrada del nou lloctinent hauria d'haver canviat la situació de la capital del Principat en referència a les seves subsistències.

Altres complicacions començaven a sorgir amb l'arribada del bon temps. L'escurçament de les nits dificultaven cada cop més l'entrada de subministraments a la ciutat, "...per la dificultat que-y haurà de entrar més grans per ser ja las nits tant curtas, com lo perill que-y ha de lo enèmich no engrosse sa armada ab més galeras y bargantins, com també per trobar-se tan exausta y atreballada...".⁶⁶⁷

Aquell mateix dia 28 d'abril des del port de Barcelona es van veure 12 vaixells holandesos que es creia que eren la vanguardia de l'esquadra portuguesa que venia a socórrer al Principat, gràcies a les converses de Pinós a París i Lisboa amb membres de la cort del rei de Portugal. Però, els neerlandesos tan sols anaven a Toló per a parlar sobre una disputa entre les Províncies Unides i França després que aquests últims haguessin apressat unes naus holandeses.⁶⁶⁸ A la capital catalana encara mantenien l'esperança que João IV s'havia repensat d'enviar part de la seva armada.

⁶⁶⁵ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 225.

⁶⁶⁶ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 225.

⁶⁶⁷ AHCB, Consellers, 1C. III-6, *Política i guerra*, 25.04.1652, deliberació de la Vint-i-quatrena.

⁶⁶⁸ DACB, volum XV, p. 219.

Pocs dies després de l'entrada de la Mothe i d'haver sigut ferit greument, el rei Felip IV escrivia des d'Aranjuez al seu fill bastard sobre la "gran flaqueza con que se halla el marischal La Mota", tot els hi feia pensar que faltava poc per a "la conclusión de la empresa de Barcelona". Sobre el socors de Portugal li deia a Joan Josep que no fes cas de l'optimisme del Consell de Cent sobre la prompta arribada de l'armada portuguesa: "que el que suponen de Portugal es sin fundamento alguno y que las armadas de Olanda y Inglaterra pasan al opósito de la francesa".⁶⁶⁹ Els principals informadors de Mortara sobre l'estat de La Mothe, els espies Miquel Ramona i el Frayle conversaven sobre l'estat del lloctinent, el qual no tenia gaire bon pronòstic per al govern de la ciutat.⁶⁷⁰

Un mes després Joan Josep d'Àustria va descriure el pas per davant de Barcelona de l'almirall Kats, de l'esquadra holandesa, el qual havia anat a Toló per ordre de les Províncies Unides. Al mateix temps don Joan detallava que l'almirall holandès no havia atès els suposats pactes que havia acordat amb el duc de Medinaceli a Cadis per a transportar uns bagatges per a l'exèrcit hispànic. Les notícies que li arribaven al camp de Barcelona sobre La Ferrière eren que aquest estava preparant 8 vaixells, però que ho tindria malament per portar-los al front català.⁶⁷¹

Un cop entrat a Barcelona La Mothe, Pau del Rosso va rebre una carta de Le Tellier que donava una importància vital a la conservació de Barcelona. Le Tellier digué de Barcelona que era "com la cosa importa lo més, y com és la més urgent, per lo present. Y jo penso que no-y ha persona, la qual no judique bé, que si no fossen las malaventuras y desordes domèstichs, que resentim assí, en lo cor de l'Estat, las cosas que spectan al socorro de Barcelona haurian caminat ab més de abundansa i més promitut"; i al mateix temps avisà a Rosso i Ferriol que "Resta, messieurs, a continuar la paciència, a la qual estau resolt, per a adquirir lo montó de la glòria y lo repòs, que vos són assegurats en fent-ho. Y com no convé pas, que la Fransa, après de haver escampat tanta sang y de diner per a la Catalunya, se aparte de son designe de conservar-se-la unida, al igual del que li resta; així convé a la Catalunya de defensar-se fins al cap per a coronar la obra...".⁶⁷² El socors promès ja havia arribat amb La Mothe, però ara mancava que aquest fos efectiu, fet que amb l'entrada ja s'havia posat

⁶⁶⁹ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-883. 05.05.1652, del rei Felip IV a Joan Josep d'Àustria.

⁶⁷⁰ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-881. 05.05.1652, del Frayle al marquès de Mortara.

⁶⁷¹ AGS, Secretaria de Guerra, lligall 3.333. Parte de mar. 28.05.1652. De Joan Josep d'Àustria.

⁶⁷² DGC, volum VI, p. 1203.

força amb dubte, preguntant-se si no era necessària una implicació més gran per part del Regne de França.

L'arribada de La Mothe el dia de Sant Jordi de 1652 no comportà un alleujament a les institucions del Principat. Com s'ha apuntat, durant la seva entrada a la ciutat el mariscal fou ferit per l'exèrcit hispànic, la qual cosa complicà els seus primers dies de govern a Barcelona. Les previsions sobre la salut de La Mothe foren les principals preocupacions dels consellers els dies després de l'entrada del lloctinent i els seus homes a la ciutat. El 29 d'abril s'enviaven notícies sobre l'estat de salut del francès amb la previsió d'uns vuit dies de convalescència a algunes de les principals viles catalanes.⁶⁷³ Tanmateix, aquests terminis s'allargaren més del compte.

Des de finals d'abril fins ben entrat l'estiu una de les majors preocupacions passà a ser l'estat de salut del lloctinent, el qual va veure empitjorat l'estat de la ferida de bala que havia rebut. La situació arribà a tal extrem que La Mothe es posà en contacte amb Francisco de Orozco, el marquès de Mortara, perquè el noble castellà li deixés passar uns quants homes en direcció a Caldes de Malavella per portar-li aigües curatives: "...suplicandole permitiesse que su gente fuesse por el Campo a traerle el agua de Caldes". Mortara s'hi avingué i li oferí que els seus propis homes anessin a buscar-li, cosa que el mariscal francès no acabà acceptant.⁶⁷⁴ Paral·lelament a les lluites per mantenir Barcelona dins de l'òrbita francesa, els cirugians catalans i francesos entraren en conflicte a causa dels mètodes d'uns i altres, finalment, però, després dels fracassos reiterats dels francesos, els cirugians catalans prengueren més protagonisme i foren els qui portaren a un millor estat a La Mothe.

En els primers dies al llit al palau del duc de Cardona, La Mothe rebé una carta de la seva esposa (interceptada pels castellans i relatada aquí per Fabro) que mostrava una difícil situació per a la resolució del conflicte: "desauciava del socorro, sinó se hacia la Paz con los Príncipes: aconsejandole con fervor y cariño el salir de la ciudad a tomar unos baños, en que presuponía consistir su salud. Para lo qual embiava copia de la licencia, que le havia concedido el Rey a su petición, para este efecto". Tot i això, no empraria la llicència emesa per Lluís XIV i restaria a Barcelona al capdavant de la defensa de la ciutat, per això li respongué que "antes seria mejor, y de más reputación de la empresa, que saliesse rendido, o se expusiesse al riesgo de ser prisionero

⁶⁷³ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 5v. 29.04.1652, a les universitats de Vic, Perpinyà, Cervera, Urgell i Elna.

⁶⁷⁴ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 255.

queriéndolo hacer por mar (...) Seria mejor hacer mérito d·esta necesidad y tratar de rendir la Plaça, pues hallándose en la estrecheça, que se sabía, no faltaría al servicio de su Rey, a su reputación, ni a la buena correspondencia que desseava mostrar al Principado”.⁶⁷⁵

En un primer moment l'estat de salut de La Mothe esborrà els maldecaps relacionats amb els pocs subministraments i diners que aquest entrà a Barcelona. La tardança en entrar a Barcelona provocà que el seu exèrcit consumís i gastés la gran part dels recursos que havia portat des de França. Per aquesta raó el 29 d'abril es demanà amb urgència l'ajuda i l'atenció de Lluís XIV i Mazzarino per a pagar les seves tropes, sustentades fins aleshores tan sols per l'hisenda municipal perquè no havia arribat cap socors de París des del mes de juliol de 1651.⁶⁷⁶ La dificultat per pagar i alimentar els soldats, l'administració i la població es copsa amb el gran nombre de reunions per setmana que celebrà la Junta de Forments per a decidir la quantitat de menjar que s'havia de comprar i repartir de la millor manera per als interessos de la ciutat.

A partir d'aleshores fou quan la maquinària diplomàtica s'accelerà amb la tasca de Josep Ximenis a la Cort francesa, els socors ja no es podien prorrogar, i més quan l'exèrcit català no havia aconseguit cap dels seus objectius des de l'entrada de La Mothe. El fet fou perfectament recollit per Josep Sanabre, el qual també estudià la correspondència del Consell de Cent amb França. Mazzarino, Le Tellier, el duc de Mercoeur i La Ferrière. Tots ells van mantenir al llarg del mes de juny contactes per a preparar un nou enviament de socors per a realitzar una nova ofensiva contra l'exèrcit de Felip IV, car els catalans “se encontraban en ell último extremo, que estaban agotadas todas las resistencias, que era imminente su total ruina, que solamente por un milagro no habría movimientos que tendrían malas consecuencias”.⁶⁷⁷ La decisió acordada entre les diverses parts interessades havia sigut l'acord amb corsari La Ferrière, el qual estava al port de Toló i hauria de trencar el setge marítim dels castellans per tal de portar queviures i armament per abastir una ciutat totalment esgotada econòmicament i psíquicament.

Mortara escrivia el 30 d'abril a Joan Josep sobre els bergantins catalans que havien d'anar al Maresme a cercar les provisions que s'estaven preparant Arenys: “Essos papeles e recibido del Correspondiente Culto y uno ay para Vuestra Alteza. Y el Frayle

⁶⁷⁵ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 289.

⁶⁷⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 6r. 29.04.1652, a Lluís XIV i f.6v. 29.04.1652, a Mazzarino.

⁶⁷⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, 1652-1656, f. 24, citat a J. Sanabre, *Op. cit.*, p. 523.

y el otro Correspondiente an ablado de palabra con don Miguel Ramona, y le an dicho que los bergantines an ido a Arens a cargar, y que si no se van a quemar allá...”⁶⁷⁸

Els patrons i mariners que s'arriscaven a intentar entrar a Barcelona percebien unes sumes molt altes de diners donada la perillositat de la travessia. L'entrada dels socors era guiada per una gran quantitat de torxes enceses a la muntanya de Montjuïc. El 7 de maig el marquès de Mortara informava a Joan Josep d'Àustria sobre les notícies que li havia fet arribar el *Buen correspondiente*, les quals donaven a entendre que rebia informacions d'un dels sis consellers:

“...en este punto tengo los dos papeles inclusos del Buen correspondiente y en lo que pide del passaporte para salir de Barcelona la barca que dize, Vuestra Alteza vea lo que me manda representando a Vuestra Alteza que la persona de la D., que no nombra el conseller, de quien sabe todo lo que passa, y que es menester tenerle gustooso y yo no allo inconveniente para que pueda salir de Barcelona y venirse a este ejército y será tener grato al dicho conseller”.⁶⁷⁹

No totes les notícies que arribaven dels confidents eren positives per a Mortara. Un dels pocs entrebancs que van tenir els informadors al llarg del setge es va esdevenir el 23 de maig quan un soldat de guàrdia va matar a l'informador Juan, un dels més actius fins al moment:

“Los confidentes buenos me an escrito y están quidadodísimos porqué el Juan, que era el que traía los papeles a poner en la seña, el que traía y llevaba, de un puesto nuestro sin saber a quién tiravan le mataron y los enemigos después le retiraron y le allaron uno de los papeles, que està en poder de Margarit, assí lo a dicho oy el Frayle a boca y todos están temblando”.⁶⁸⁰

Davant d'aquesta situació les autoritats hispàniques, a l'equador del setge, començaven a veure els beneficis de l'entremat d'espies que havien teixit dins de la Ciutat Comtal des del nou de desembre de 1651.⁶⁸¹ Si ja en els mesos anteriors havien estat claus per avançar-se a alguns atacs catalans, aleshores passaven a ser uns personatges capitals per passar informes de l'estat de la ciutat i els seus plans per rebre nous socors des de l'exterior. L'objectiu era conèixer a la perfecció l'estat de les institucions i de la vida quotidiana dels barcelonins, puix que en aquells moments Joan

⁶⁷⁸ AGS, Secretaria de Guerra y Justicia, 8-880, 30.04.1652. Del marquès de Mortara a Joan Josep d'Àustria.

⁶⁷⁹ AGS, Secretaria de Guerra y Justicia, 8-880, 07.05.1652. Del marquès de Mortara a Joan Josep d'Àustria.

⁶⁸⁰ AGS, Secretaria de Guerra y Justicia, 8-880, 24.05.1652. Del marquès de Mortara a Joan Josep d'Àustria; AGS, Guerra y Justicia, 8-880, 23.05.1652. Del Frayle al marquès de Mortara

⁶⁸¹ Els confidents del marquès de Mortara empraven els pseudònims següents: Corcovado, el Amigo, el Constante (haches des del dotze d'abril de 1652 quasi cap dia deixà d'escriure), el Frare (el caputxí Felu del Mont Calvari), el Otro Correspondiente, el Disimulado, el Mejor Correspondiente, el Buen Correspondiente, el Correspondiente Culto, la Monja, el Colérico, el Nuevo Correspondinte. I signaven amb noms propis Miquel Ramona i el capità Fonts, primer a les ordres de Felip IV i després amb Josep de Pinós.

Josep d'Àustria i Felip IV ja havien decidit rendir Barcelona per fam i no per assalt. Tal com s'ha pogut corroborar a la documentació de l'Archivo General de Simancas, dels catorze espies durant els quinze mesos de setge, el mes de juny de 1652 tan sols quedaren cinc confidents que signaven amb el seu nom o pseudònim (el frare Feliu, Miquel Ramona, el capità Fonts, el Constante i la Monja) i la resta signaven com a Vuestros Señores.⁶⁸² Tan sols es coneix la identitat d'alguns d'ells: el Constante era Josep de Monnàs i el Colérico, Rafael Càrcer i Bals, i l'anomenada Monja passava informació de part del secretari de Josep d'Ardena, Jaume Clavaria.⁶⁸³

L'únic dels confidents que fou enxampat per les autoritats catalanes al llarg del setge va ser la citada Monja, la qual un cop torturada i abans de morir delatà a Clavaria, el qual seria penjat el 20 de setembre públicament a Barcelona. La motivació d'aquesta xarxa de confidents no era merament econòmica, per la qual molts no s'haguessin arriscat, sinó perquè formaven part de la classe benestant barcelonina que no havia estat afavorida en les nominacions del rei de França. D'altra banda, també perquè la dominació francesa no havia resolt gran part dels problemes d'abans de 1640, com per exemple l'abús de les tropes. I finalment per la llosa econòmica que significava la guerra per Catalunya, ja que les seves principals institucions i universitats havien de fer front a les despeses de guerra de les dues corts que s'estaven enfrontant, la francesa i la hispànica.

Aquests efectes no eren menystinguts per part de les autoritats catalanes, sobretot pel governador general, Josep de Margarit, el qual sabent del perill de tenir un entremat d'espies dins de la ciutat, manà que s'apliqués la "pena de muerte a qualquiera que fuesse el hablar con nuestras centinelas, u otra gente de las salidas, o con las guardias adelantadas y corresponderse, sin permisión, con personas del Exercicio".⁶⁸⁴

La situació a principis de maig a l'interior de Catalunya no era la millor per poder centrar tots els esforços en Barcelona. El doctor Bernat Mitjans, degà del Vallès, present a Vic escrivia als canonges de la catedral de Barcelona que els espanyols havien pres diversos cavallers catalans i havien saquejat i destrossat diversos llocs d'Osona.⁶⁸⁵

⁶⁸² A. Muñoz; J. Catà, "Setge o capitulació...", p. 232-233.

⁶⁸³ E. Serra, "Catalunya després de 1652...", p. 191-216.

⁶⁸⁴ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 205.

⁶⁸⁵ ACB, Secretaria, *Correspondència*, Rebuda, 1640-1675. 1651. 07.05.1652. De Bernat Mitjans als canonges de la Catedral de Barcelona.

Si la situació de la Monarquia Hispànica a principis de maig a Barcelona era estable, la dura situació econòmica que es vivia a Andalusia li ocasionà també grans maldecaps. El dia 6 de maig de 1652 la cort madrilenya va veure com s'aixecava la ciutat de Còrdova arrel de les dures condicions establertes per la modificació del valor del velló per part dels ministres del rei. Aquell dilluns de primavera en el barri cordovès de San Lorenzo entre 300 i 600 homes armats van sortir al carrer amb l'habitual crida de "¡Viva el Rey y muera el mal gobierno!". D'allà van anar cap a la casa del corregidor, de la qual tiraren les portes a terra, tot provocant que el càrrec reial hagués de refugiar-se a corre-cuita al convent dels pares trinitaris de la ciutat andalusa.

Quan s'ocupà la casa del corregidor, aleshores ja hi havia pels carrers a l'entorn de 2.000 persones, les quals com cita l'historiador Juan E. Gelabert, "gente la más ordinaria d-esta república". Els designis dels aixecats anaren encaminats després cap al palau del bisbe, cridant que era un "logrero" i un tirà, igual que la resta del clergat i cavallers de la ciutat. A continuació entraren casa per casa, cercant blat (escassíssim aquell any i a un preu exorbitat), el qual mesuraven i enviaven al pallol municipal o al mateix barri de San Lorenzo per a tenir-lo sota control.⁶⁸⁶

Tot no feia més que ratificar la dura situació i econòmica que havien provocat les mesures de la monarquia sobre el velló. La revolta arribà a tal extrem que els cordovesos aixecats van arribar a oferir la vara de corregidor al *grande* Diego Fernández de Córdoba, aquest però no l'acceptà. La posició de Fernández es va limitar a controlar els caps dels agitadors, els quals van aconseguir requisar al voltant d'un 6.000 fanegues de blat, venent-lo a un preu més econòmic perquè arribés a un ventall més ampli de la societat cordovesa.⁶⁸⁷

L'extensió de la revolta encara es va atiar més amb les notícies que el marquès de Priego anava a Còrdova per a sufocar l'aixecament. Altres parròquies de la ciutat es van solidaritzar i els homes van tornar a les seves cases momentàniament per a recollir les armes per fer front a l'arribada de Priego. Gran part dels 6.000 o 10.000 homes, segons les fonts, anaven armats amb armes de foc, pals i pedres. Davant d'aquests fets Diego Fernández de Córdoba acceptà la vara de corregidor en una reunió conjunta amb el capítol de la ciutat i el clergat secular.

⁶⁸⁶ BN, ms. 2.383, citat a J. E. Gelabert, *Castilla convulsa...*, p. 337.

⁶⁸⁷ J.E. Gelabert, *Castilla convulsa...*, p. 338.

La primera acció al front del corregiment fou la promesa que abaixaria els preus del blat a canvi que els sublevats renunciessin a les armes, i així va ser el dia 7 de maig. Aquest fou el primer alçament que creava els primers problemes de seguretat a la monarquia, la qual cosa li mostrava que les campanyes militars en curs no es podien allargar eternament si volia mantenir la pau arreu dels seus territoris.

Quan semblava per part de les autoritats de Felip IV que la tempesta havia amainat, el dia 10 de maig arribaren notícies a Sevilla de l'alçament produït a Còrdova dies abans. Els sevillans començaren a cridar "Viva el Rey Nuestro Señor y mueran los logreros del trigo!". L'aixecament sevillà tenia unes connotacions similars, donat que les autoritats municipals no controlaven prou els preus dels diferents forns de la ciutat. L'escassetat de blat per les poques existències que en quedaven, i l'acaparament d'alguns sevillans, provocà el descens de la producció de pans, i en conseqüència, el seu preu augmentà.⁶⁸⁸ Un cop iniciat l'aixecament sevillà, la gent de la ciutat d'Écija va intentar aixecar-se el dia 15 de maig per intentar guanyar els mateixos privilegis que els seus veïns cordovesos.⁶⁸⁹ Tot i això, tot quedà controlat ben aviat i no tingué cap repercussió digna de menció.

No fou però fins a primera hora del matí del dia 22 de maig que el poble sevillà arribà a les mans amb els forners, vistos com els grans culpables de l'acaparament, el control de la producció i l'apujada dels preus. La mobilització militar del poble sevillà fou notòria, aconseguint que el consell municipal obligués a tots els forners de la ciutat a baixar els preus perquè la situació no anés a més. El preu va baixar dels 6 reials a 12 "quartos". El fet més destacable d'aquella jornada, a banda de la baixada de preus, fou l'assassinat d'un forner a mans d'un teixidor armat amb una daga i una espasa.⁶⁹⁰ Després del conflicte, el dia 27 de maig començaren a córrer veus que la baixada del velló no era certa. Les autoritats, veient que la cosa no s'acabava, va decidí tirar pel dret i condemnar i penjar els principals cabdills, anomenats sediciosos en les cròniques de l'època.

El perdó general no arribaria fins el dia 12 de juny de 1652.⁶⁹¹ Les autoritats andaluses sabien que no podien tensar la situació ja que era quasi impossible que arribessin amb rapidesa socors militars de la monarquia. La sagnia d'homes d'Andalusia i del sud de Castella destinats al front extremeny, al català i a Bordeus feia que la capacitat de

⁶⁸⁸ BN, ms. 2.383, *Tumultos en la Cyudad de Sevilla...*, sense foliar.

⁶⁸⁹ AHN, *Consejos*, lligall 7. f. 162. citat a J.E. Gelabert, *Castilla convulsa...*, p. 338.

⁶⁹⁰ J.E. Gelabert, *Castilla convulsa...*, p. 345.

⁶⁹¹ J.E. Gelabert, *Castilla convulsa...*, p. 357.

reacció se centrés en la negociació política encara que haguessin de cedir en algunes qüestions davant del poble.

Al front català, l'exèrcit de Felip IV anava recuperant-se de les penúries que li havia reportat l'hivern de 1651-1652. Segons Raquel Camarero, l'exèrcit hispànic al Principat deuria arribar a la primavera-estiu de 1652 tan sols als 10.000 infants, si hi arribaren, i a uns 2.000 soldats de cavalleria. A més a més, cal tenir en compte les baixes al llarg de l'hivern de 1652, les quals provocaren que el nombre d'homes de l'exèrcit de Mortara quedés en 5.000 infants i 1.400 cavalls. Aquestes xifres semblen corroborar les contínues queixes de Mortara i els seus subordinats, els quals no pararen de queixar-se dels pocs efectius que tenien, fins i tot durant l'estiu de 1652, així com la poca preparació de molts d'ells.

Si Camarero féu un retrat de l'aportació de la corona castellana, i dels regnes d'Aragó, Mallorca i València, per al bàndol català es difícil, per no dir quasi impossible de comptabilitzar. La capitalització del procés de reclutament el va fer la Generalitat, la qual estava escapçada entre Barcelona i Manresa. A través de la documentació de la institució: els dietaris, les deliberacions i la correspondència no s'esclareixen nombres, ni viles, ni ciutats. Els membres del General a partir de 1652 estaven escampats pel territori i la correspondència amb els consistorials de Manresa i Barcelona no és abundant ni esclaridora sobre la recluta. Com en molts casos al llarg d'aquesta recerca, la manca de documentació ens enfosqueix els esdeveniments.

El 18 de maig la inestable situació de salut del mariscal francès encara era un gran maldecap per a tothom. Malgrat la favorable evolució de la seva ferida, aquesta provocà que molts temes concernents a la defensa de la ciutat per part del General s'anessin endarrerint. El mateix dia 18, a partir dels dietaris de la Generalitat, es pot copsar la delicada situació econòmica de la institució quan Vicenç Ferriol retornà a la institució el cavall que li havia comprat la institució durant la seva estada a Terrassa, per a poder-lo vendre degut a les necessitats imperants que tenia Pau del Rosso per a poder pagar la part proporcional de les tropes allotjades a Barcelona.⁶⁹²

D'altra banda, el govern dels assumptes de la Generalitat fora de Barcelona era cada cop més difícil degut a la citada dispersió de tots els seus membres. El diputat reial Bernat Ferrer i Viladomar estava sol a Manresa des del 20 de novembre de 1651 mentre la resta de diputats estaven escampats pel Principat. Amb l'esperança de

⁶⁹² DGC, volum VI, p. 527.

poder tornar promptament a Barcelona Joan Pau de Llosetes i de Prats, diputat militar, anà a Cardona, i Jacint Sansa i Lluís de Valencià, oïdors eclesiàstic i militar respectivament, es dirigiren cap a l'Urgell a aixecar lleves.

Els consistorials acceptaren l'ordre de disgregar-se per a cercar socors arreu del país i tornar amb el major nombre d'homes possible per tal de retornar a Barcelona, on Pau del Rosso i Vicenç Ferriol els esperaven. Tot i això, no compliren en allò referent a la seva tornada a Barcelona, car quan tornessin de les seves respectives missions no anirien a Barcelona, sinó a Manresa. La primera reunió un cop retornats a Manresa seria el dia 25 d'abril "per utilitat del principat de Cathalunya y sos comtats",⁶⁹³ encara que per alguns historiadors, com Sanabre o Alcoberro, la seva tasca al llarg d'aquests últims mesos de setge sobre Barcelona serà quasi inexistent, o bé, molt puntual, igual que la dels seus companys de Barcelona. A continuació, però, es mostraran alguns fets que matisarien mínimament aquesta situació d'esterilitat malgrat s'esperés més d'una institució com la Generalitat en un moment tan delicat per al Principat.

Al llarg dels mesos que separen el novembre de 1651 de l'abril de 1652, no se sap quasi res sobre la tasca dels diputats i oïdors lluny de Manresa i Barcelona, cosa que fa pensar que la possible tasca que desenvoluparen no tingué els fruits que esperaven, sinó se n'hagués fet algun tipus ressó des de Barcelona. L'11 de maig es documenta l'única aportació que ens fa l'escrivà del General en aquesta direcció: "...tots per a fomentar llevas de soldats feya lo Principat per lo socorro de la ciutat de Barcelona; y lo senyor oïdor militar se conferí en la campanya, fent sa funció ordinària, així ab la forma que abans".⁶⁹⁴ És a dir, que tots anaren a fomentar lleves per terres catalanes i tan sols l'oïdor Lluís de Valencià anà a lluitar enfront de l'exèrcit castellà.

En alguns casos la Generalitat va actuar també com a policia de la reraguarda, avisant al governador Josep Margarit de la presència de profelipistes a les parts de Viladrau el mes de maig de 1652 i actuant ràpidament amb l'enviament de cartes a les diverses universitats de la zona per a què controlessin aquells elements sediciosos, els quals podrien ajudar a l'exèrcit del marquès de Mortara i Joan Josep d'Àustria en el control de les diverses zones d'aprovisionament de la capital catalana.⁶⁹⁵

⁶⁹³ DGC, volum VI, p. 487.

⁶⁹⁴ DGC, volum VI, p. 488.

⁶⁹⁵ DGC, volum VI, p. 488-489.

En la mateixa línia actuaren els diputats i oïdors Lloelles, Ferrer i Viladomar, Jacint Sansa i Valencià des de Manresa quan tingueren notícia que gent partidària de l'enemic estava assetjant el castell de Puigcerdà, actuant de manera coordinada amb les institucions de Barcelona per a recuperar la tranquil·litat a la principal plaça del comtat de Cerdanya. El mes de juliol actuaren conjuntament i decididament per a recuperar Balaguer que acabava de caure a mans de l'enemic, la qual cosa posava en mans de Felip IV una de les viles clau per a controlar el pas pel riu Segre, tot i això qui pagà l'expedició de 100 homes alimentats i municionats no fou el General, sinó la ciutat de Manresa,⁶⁹⁶ la qual com en molts altres casos va haver de fer front a les demandes de la Generalitat, la qual s'havia instal·lat en un edifici enfront de la Seu bagenca. Foren totes elles accions de la Generalitat manresana sense les quals segurament s'hagués perdut molt més aviat el front interior. A més a més, les universitats de l'interior del país van trobar en la Generalitat un nexa comú per ajuntar esforços davant un avenç castellà imparable des d'inicis de 1651 amb el marquès de Mortara al capdavant.

Alhora durant tots aquells mesos alguns dels cobradors del General no deixaren de fer la col·lecta de cobraments de drets de la institució, tot i que hi hagué problemes per a fer-ho perquè molts dels llibres per a la col·lecta van ser entrats a Barcelona, no podent fer cobraments a les col·lectes de Girona, Perpinyà, Puigcerdà, Tremp, Pallars i Mataró, entre d'altres, aquesta darrera per causa de la pesta que hi havia. A banda de les prohibicions que havia fet Margarit als pobles i viles de Catalunya perquè no entreguessin cap contribució als consistorials de Manresa.

Davant la feblesa de la Generalitat present a Barcelona i l'absència del Reial Consell i del lloctinent La Mothe, el Consell de Cent havia agafat des de l'inici del setge un rol d'àrbitre dels conflictes entre institucions o membres destacats del bàndol francocatalà. Un bon exemple són les disputes entre el governador Margarit i Josep d'Ardena, comte d'Illa, ja analitzades anteriorment, per a comandar les armes de Barcelona, les quals tingueren el consell com a intermediari amb el monarca.⁶⁹⁷ Qualsevol trencament amb un dels dos personatges podria haver esdevingut la fi del setge, deixant la ciutat sense bona part dels efectius amb els que comptava. En aquest sentit la correspondència de la ciutat amb Lluís XIV va ser clau per a mantenir Barcelona amb tots els seus efectius disponibles, car tal com diu el dietari del consell,

⁶⁹⁶ DGC, volum VI, p. 491.

⁶⁹⁷ DACB, volum XV, p. 212.

“...per considerari molts inconvenients mudarse per ara la forma de dit Govern que la ciutat se ofereix dar satisfació”.⁶⁹⁸

El deu de maig de 1652 s'envià un memorial a Lluís XIV, el qual estava residint a Saint Germain, suplicant un socors immediat que ajudés al lloctinent La Mothe. No s'allunyava gaire de les molts precés que havien anat fent les autoritats catalanes des de l'estiu de 1651:

“Señor,

Aunque en la ciudad de Barcelona aya entrado algun socorro de víveres y de gente, todavía el enemigo queda sitiándola y ella expuesta a la continuación de sus trabajos si al enemigo le llegava algun socorro, como blasona que le espera, siendo cierto que perecería enteramente si el mariscal de La Motte, a más de la armada de mar que aguarda, era asistido promptamente con alguna infantería y dinero para haver subsistir las tropas por falta del qual están pereciendo. Supplico por eso, postrado a los reales pies de Vuestra Magestad, que sea del real servicio de Vuestra Magestad apiadarse de aquella affligida ciudad, mandando que el dicho mariscal sea asistido promptamente con alguna infantería y dinero para que pueda librar del todo aquella Ciudad del sitio enemigo y deshacerle enteramente que a más de que redundara en notable gloria de las armas de Vuestra Magestad, que Nuestro Señor guarde y prospere, la dicha ciudad lo reciba a muy particular merced.

Humilíssimo y fidelíssimo y criado de Vuestra Magestad, que sus reales manos besa.

Joseph Ximenez y de Monrodon, embaxador de la ciudad de Barcelona”.⁶⁹⁹

A mitjans de maig de 1652 els agents castellans a Catalunya començaven a ser més notoris. Qui ens fa conèixer la seva presència són les deliberacions de la Generalitat a Manresa, que relaten la presència d'aquests agents perturbadors de l'ordre per Viladrau, Vic i altres indrets d'Osona. Tres agents foren destacats pels diputats del General: Jordi de Peguera, Jaume Callart i un tal Ponsich.⁷⁰⁰ També s'ha pogut documentar, uns mesos abans, la presència de “malefectes” al rei de França al terme de Caldes de Montbui, els quals foren empresonats per ordre del consell de la universitat de la vila.⁷⁰¹

Ben iniciat el mes de maig la presència del lloctinent La Mothe i els seus homes de confiança encara no havia capgirat la precària situació de la ciutat i els ànims de les seves autoritats. A més a més, hi havia la sensació d'haver perdut uns mesos que podrien haver estat claus. Al llarg de l'hivern les forces terrestres i marítimes hispàniques havien patit molt la manca de socors i l'arribada de la pesta entre els seus

⁶⁹⁸ DACB, volum XV, p. 221.

⁶⁹⁹ AHCB, Consellers, 1C. III-6, *Política i guerra*, 10.05.1651, memorial a Lluís XIV.

⁷⁰⁰ ACA, Generalitat, N207, *Deliberacions del Consistori*, Trienni 1650-1654, part 2a. Deliberacions a Barcelona i Manresa. Deliberacions de Manresa f. 365. 13 de maig 1652.

⁷⁰¹ AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, Llibre de consells, 1652, 06.02.1652.

soldats. Ja a la primavera, i amb un exèrcit hispànic en més bon estat, La Mothe havia d'intentar deslliurar la Ciutat Comtal.

El dia 13 de maig el lloctinent va ordenar prendre durant la nit del 13 al 14 el fort de Sant Ferriol amb més de 1.000 infants i 300 cavalls “tocando arma a los fuertes de Santa Madrona, San Juan de los Reyes y Santa Isabel”. Mentres al pla de Valldonzella La Mothe tenia preparats 7 batallons de cavalleria per distreure els altres forts del pla perquè no els anessin a ajudar al destacament de Sant Ferriol. En el combat la cavalleria va decidir anar per darrera la muntanya de Sant Jeroni per atacar el fort de Montserrat, el qual era el més eminent en el paratge del quarter de Sant Martí de Provençals. Tanmateix l'artilleria no féu possible que la cavalleria efectués una bon acció i els infants i cavalls destinats a prendre Sant Ferriol fracassaren en el seu intent, tot i haver arribat a les seves portes. El marquès de Mortara informà a la Cort que les autoritats quedaren descontentes amb les decisions de Mosteròs en l'acció, en la qual quedà greument malferit.⁷⁰²

Aquell 13 de maig de 1652 Francesc de Mostarós veuria com la seva vida arribava a la fi. Aquell vespre s'havia posat al front d'una host escollida amb la qual assaltà el fort de Sant Ferriol, un dels que estaven controlats pels homes de Joan Josep d'Àustria i que s'havia construït per a la ocasió. Tot i els intents, ell i els seus homes foren rebutjats, i a més a més, fou ferit mortalment. “...por valiente le querian, como le honraban por caballero”. Mosterós havia hagut de dirigir l'atac per la convalescència de La Mothe, encara al llit per “un mosquetazo en un muslo (...) En este tiempo doblavan mucho las campanas de la ciudad, entendimos que era por monseñor La Mote, y después se supo que avía muerto el maestro de Campo Mosteròs, Governador de Monjuy, de las heridas que recibió en la refriega pasada”.⁷⁰³ A primers de juny Mosterós morí a causa de les seqüeles de l'atac. El dia següent la ciutat tributà un funeral multitudinari a la catedral amb una munió de barcelonins fora del temple que volien acomiadar un dels militars amb més prestigi de l'exèrcit francocatalà.

L'ànim de la ciutat a principis de juny no era el millor per afrontar el setge. La mort del “brau” Mosteròs, un dels principals protagonistes des de l'estiu de 1651, incidí negativament en una població cada cop més cansada. El 8 de juny s'enviaren les obseques que s'acostumaven per part de la ciutat als mestres de camp morts en

⁷⁰² ACA, Consell d'Aragó, Lligall 262, 23 de maig de 1652.

⁷⁰³ J. Gómez de Blas, *Relación de la entrada que el serenísimo señor don Juan de Áustria hizo en la ciudad de Barcelona, tomando posesión della y sus fortalezas, en nombre de su magestad, el domingo 13 de octubre deste año de 1652*, Sevilla, Juan Gómez de Blas, 1652, f. 2.

combat, en aquest cas per al brau Mosteròs. El testament de Mosteròs amb data de 3 de juny del mateix any validat pel notari barceloní Francesc Josep Fontana pregava: "...als molt il·lustres consellers sien servits per amor de Déu y en senyal del que ha desijat servir a la present ciutat, sa pàtria, sien servits fer-li celebrar en totes iglèsies, així en la Seu de Barcelona, com a les parròchies y monestirs de religiosos y religiosas un aniversari. Y que perçò dits senyors consellers sien servits en donar orde se digan en ditas iglèsias dits aniversaris, y que los senyors consellers sien servits nomenar dos persones de la present junta -de la Vint-i-quatrena- les quals se conferescan ab los marmassors". Tots els seus béns els donà a l'Hospital General de la Santa Creu.⁷⁰⁴

Amb el seguit d'intents fallits per a trencar el setge, la resistència de la ciutat al llarg de 1651 i 1652 no es podria entendre sense el suport de les poblacions de la costa maresmenca i empordanesa. Si més no no es podria entendre com es mantenia fidel a França malgrat els continus fracassos militars. Així doncs, com s'ha anat remarcant, la costa del Maresme i l'Empordà va esdevenir clau al llarg de tot el setge per entendre la resistència de Barcelona. Des de l'estiu de 1651 es teixí una xarxa de mercaders i assentistes que informaren en tot moment al consell barceloní d'on es podien trobar i a quins preus queviures com el blat, ordi, moltons, tocinos, etcètera.⁷⁰⁵ Les poblacions del Maresme fins a Blanes, i fins i tot Palamós i Sant Feliu de Guíxols, tenien una doble connexió amb Barcelona: d'una banda la marítima, la qual arribava fins a la vila de Mataró, que rebia les mercaderies i des d'allà les enviaven amb petites embarcacions, com ara els llaüts; i de l'altra els camins rals paral·lels a la costa que esdevenien més lents, però més segurs donada la proximitat de l'armada castellana i les seves embarcacions auxiliars, les quals vigilaven el moviment de mercaderies fins a Barcelona. S'ha de tenir en compte que el control de l'àrea entre Barcelona i Montgat era cada cop més efectiu per part de les galeres hispàniques.⁷⁰⁶

No sempre però aquest suport era retornat per la ciutat. L'extrema situació que vivia Barcelona obligà a negar el socors a algunes poblacions com Arenys de Mar, la qual necessitava pólvora per a fer front als continus atacs d'embarcacions hispàniques. El Consell de Cent no va poder fer front als seus precs perquè les provisions de la ciutat estaven sota mínims. La solució adoptada pel govern barceloní seria que Arenys

⁷⁰⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, *Deliberacions de guerra*, f. 126v-127r. 08.06.1652.

⁷⁰⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 2bis-v.

⁷⁰⁶ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-881. 07.05.1652, del marquès de Mortara a Joan Josep d'Àustria.

demanés la pólvora necessària a la ciutat de Girona i les viles costaneres gironines si aquestes en tenien prou excedent.⁷⁰⁷

Aquest context d'extrema necessitat féu que els ciutadans barcelonins venguessin tot tipus de béns, com en el cas d'una faluga que el consell comprà a un particular. D'una banda el ciutadà aconseguia recursos per al manteniment de la seva família i la ciutat aconseguia una altra nau per anar a buscar subministraments. La manca de fusta per a la construcció de noves naus feia que una compra d'aquest tipus ajudés a recuperar la delmada flota barcelonina, la qual era atacada a diari per l'armada hispànica.⁷⁰⁸

A finals d'abril el Consell de Cent havia informat a l'assentista Cristòfor Sangenis que no havia pogut aconseguir més diners perquè comprés provisions, car amb tota la feina que comportava l'acomodament i els continus contactes amb el lloctinent, feia que "...no sabem hont girar-nos".⁷⁰⁹ Les esperances que el lloctinent portés diners des de França s'havien esvaït i la ciutat hauria de continuar fer front al gruix de les despeses, tal com s'ha remarcat en capítols anteriors. En un context de tantes dificultats els mercaders i assentistes tenien bones oportunitats per a obtenir grans beneficis. Els més que possibles guanys dels mercaders implicats amb el Consell eren tan grans com les possibles bancarrotes d'aquests.

En aquest sentit, quasi tots els subministraments que s'enviaven a Barcelona eren gràcies a l'avançament dels diners per part dels assentistes, molts cops tan sols amb promeses de pagament per part de les institucions del Principat. La caiguda de Barcelona i l'adéu a l'administració de Lluís XIV suposaria sense cap mena de dubte la ruïna d'aquests mercaders que haurien de fugir per la seva dura implicació amb l'administració profrancesa del Principat. Els mateixos riscos comportava per a la ciutat, i és que en algunes expedicions fetes per part del Consell, com la de Bernat Preses a la costa de Provença, l'hisenda municipal s'arriscava a perdre tota la seva inversió. El 10 de maig Preses tenia embargada encara tota la càrrega de bacallà que portava des de França per part de les autoritats del port de La Franqui.⁷¹⁰

També es troba una tercera fórmula d'aprovisionament durant el setge. Un bon exemple es pot documentar quan el mes de maig de 1652 s'ordenà al mercader

⁷⁰⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 3r. 18.04.1652, a la universitat d'Arenys.

⁷⁰⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 3v. 20.04.1652, a Cristòfor Sangenis.

⁷⁰⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 5r. 28.04.1652, a Cristòfor Sangenis. Se li girà una lletra de canvi de mil lliures, a banda d'unes altres mil que ja li enviaren el més aviat possible, per a pagar mil cent quarteres de blat.

⁷¹⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 9v-10r. 10.05.1652, a la cort de París.

Sangenís que anés a veure a Banyoles l'abat Montpalau perquè li facilités 1.664 lliures per comprar pólvora, salnitre i blat per la zona d'Olot i Girona.⁷¹¹ S'ha de tenir en compte que la major part de la documentació consultada és d'un caràcter molt reiteratiu que mostra en tot moment la impossibilitat d'enviar socors per part de la Cort de París.

Els problemes per a l'abastiment no només afectaven a la ciutat. El Consell d'Aragó després de molts mesos de converses i ordres per tal que el blat passés sense problemes pel riu Ebre al seu pas per Saragossa decidí que les carregues es transportessin per terra fins passada la capital aragonesa. Era del tot necessari donar una solució a aquest conflicte perquè les provisions que havien d'arribar d'Itàlia no embarcaven des de cap port de Nàpols, Sicília i Sardenya.⁷¹² El 6 de maig Mortara es queixava al Consell que el virrei de Nàpols i Sicília, el comte d'Oñate, havia de dedicar més esforços, en forma de queviures i homes, a l'empresa de Barcelona.⁷¹³

Retornant als preparatius de l'armada francesa a Toló, l'ardiaca Xavarí continuava el 29 d'abril a les costes de Provença inspeccionant els moviments de La Ferrière. Aleshores gran part de les embarcacions que s'havien preparat es trobaven a Marsella, eren ja catorze els dies de retard en la sortida. El mateix Xavarí va prometre al Consell de Cent, com a natural de Catalunya que era, no marxaria d'allà fins que tot estés enllestit.⁷¹⁴ El 20 de maig l'armada encara no havia sortit cap a Barcelona, altre cop, segons el mateix Xavarí. El problema requeia en aquells moments en les desconfiances de La Ferrière sobre les assignacions i seguretats que li oferia la cort de Lluís XIV per al cobrament de les cent trenta mil lliures, ja que el corsari francès afirmava que no les podria pagar. Tot i això Xavarí escrivia que La Ferrière acabà per avançar els diners després de parlar-ho amb la cort, que li prometeren el cobrament íntegre de l'empresa. Per a rematar el desastre dels retards, l'armada enemiga entrà a la vila de Sant Feliu de Guíxols i saquejà totes les provisions que s'estaven preparant perquè l'armada francesa les agafés en el seu camí cap a Barcelona.

Els cònsols de Marsella per la seva banda no deixaven embarcar cap partida de blat a les embarcacions que es dirigien a Catalunya perquè per privilegi de la ciutat tenien permís del rei per no deixar embarcar cereals si aquesta els necessitava. Tot blat que entrava al port marsellès no podia sortir d'ell, per tant, l'administració municipal no

⁷¹¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 13r. 29.05.1652, a Cristòfor Sangenis.

⁷¹² ACA, Consell d'Aragó, Lligall 262, 2 de maig de 1652.

⁷¹³ ACA, Consell d'Aragó, Lligall 262, 6 de maig de 1652.

⁷¹⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 150-151. 29.04.1652, de Xavarí.

podia dispensar cap llicència per al blat però sí per a la resta de provisions embarcades.⁷¹⁵ El 21 de maig els còsols marsellesos es posaven en contacte amb els barcelonins per fer-los saber que encara s'estaven duent a terme els preparatius amb tot el suport del consell marsellès, sense fer cap esment del privilegi sobre els cereals entrats al port.⁷¹⁶

L'aturada a Marsella per acabar de proveïr l'armada fou doncs un greu error que s'hauria d'haver tingut en compte per part dels membres francesos de l'expedició que haurien d'haver conegut les particularitats del comerç marsellès. Les despeses seguien creixent dia a dia per La Ferrière i aquest encara no havia arribat a la costa catalana, era un context que feia cada cop menys rendible l'operació per al comandant francès. Ell mateix preveia que arribaria abans del quinze de juny però volia que li fessin cinc cèntims de com estaven les coses per Barcelona, i sobretot que li fessin un esbós de l'estat de les costes catalanes i la presència de vaixells castellans.⁷¹⁷ La pressió de Xavarí era cada cop més gran davant dels continus retards, tanmateix se'l seguia ometent i encara seguien aprovisionant les embarcacions el 30 de maig.

La desesperació deuria arribar als seus límits quan el 15 de juny, dia assenyalat per a la sortida pel mateix La Ferrière, quan aquest digué a la ciutat que no paritrien de Marsella fins que els consellers no l'informessin del nombre de vaixells hispànics per la costa.⁷¹⁸ No es té cap constància que el Consell de Cent o la Generalitat respongués cap carta del comandant. Al final el 10 de juliol el persistent Xavarí, encara des de Marsella, informava com de costum al consell barceloní que La Ferrière no havia executat les ordres del rei amb puntualitat, malgrat tot, feia saber que finalment farien vela l'endemà cap al Principat.

Els confidents de la ciutat asseguraven a mitjans de juliol que els barcelonins tenien ganes que arribés La Ferrière, ja fos per bé o per mal, encara que l'empresa marítima no fructifiqués. Segons relata el militar Buñuelos, en base a les informacions que li arribaven, si La Ferrière no aconseguia entrar aquesta seria l'últim intent dels catalans per a resistir.⁷¹⁹

⁷¹⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 153. sense data, de Xavarí.

⁷¹⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 160. 21.05.1652, de la ciutat de Marsella. Fins i tot el vint-i-nou de maig Louis Le Tellier afirmava que tot estava a punt per a fer vela cap a la ciutat comtal. AHCB, Consell de Cent, 1B. VII-8, *Lletres i provisions reials*, f. 76v. 29.05.1652.

⁷¹⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 161. 23.05.1652, de La Ferrière.

⁷¹⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 166. 15.06.1652, de La Ferrière.

⁷¹⁹ AGS. Secretaria de marina y justicia, Guerra, legajo 3.331. Parte de mar, 21.07.1652, de Buñuelos a la secretaria de marina.

La prova que es complí el dia de partida és que la carta tan sols s'enviaria quan estessin dalt del vaixell. L'itinerari pensat passava per Cadaqués, Sant Feliu de Guíxols i Arenys de Mar, amb tots tres ports amb embarcacions de suport carregades de provisions per entrar a Barcelona si era factible.⁷²⁰ El 27 de juliol arribarien les naus franceses al port de Sant Feliu de Guíxols on aprofitaren per a carregar blat i per fer les gestions necessàries per a saber com estava el front marítim barceloní per aventurar-se anar a Arenys i Barcelona.⁷²¹ Per notícies des de Canet de Mar Josep Galceran de Pinós, el qual portava unes setmanes al Principat coordinant l'arribada de La Ferrière i les provisions per entrar al ciutat, l'armada tenia previst sortir del port guixolenc el dia 3 de juliol.⁷²²

Davant la pressió en augment per terra i mar, el 28 de juliol de 1652 el governador d'artilleria Francesc Fontanella manà que la Vint-i-quatrena portés tres mitjos canons de ferro i un quart cano de ferro, i tota la logística necessària per al "govern del foc" de la ciutat al baluart de Sant Bertran, "ahont per avuy estan posadas en dit puesto lo és al hort dos mitg canons y un quart canó davant la porta de la Iglésia y lo altro mitg canó davant la font".⁷²³

La tardança dels socors provinents de França atien la conflictivitat entre els soldats i la població barcelonina des de l'inici del setge. Els assalts de soldats a cases tancades d'arreu de la ciutat fou un continu per tal d'aconseguir quelcom per vendre i poder-se alimentar. La situació va arribar a tal punt que les necessitats dels barcelonins i els soldats allotjats a la ciutat a mitjans de maig van començar a produir actes vandàlics contra edificis i propietats de les institucions del Principat. El 21 de maig la Generalitat denunciava que uns desconeguts havien trencat el pany del magatzem de la drassana on el General tenia "els fustets i altra fusta recondits i els han robat". Davant d'aquests fets decidiren portar la fusta amb carretes al palau de la comtessa perquè estés més segura donada la seva importància per a fer falugues, una embarcació petita clau per al manteniment quotidià de la ciutat fins al mes de setembre de 1652. Els continus apressaments de falugues per part de l'enemic feia del tot necessari tenir matèria prima per a fabricar-ne amb tota cel-leritat. És per això que al llarg del setge les barques que aconseguien entrar a la ciutat sovint portaven fustes per a tal efecte.

⁷²⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 189. 11.07.1652, de Xavari.

⁷²¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 192. 27.07.1652, de La Ferrière.

⁷²² AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 195. 02.07.1652, de Josep Galceran de Pinós.

⁷²³ AHCB, Consellers, 1C. III-6, *Política i guerra*, 05.08.1652, deliberació de la Vint-i-quatrena.

D'altra banda, Pau del Rosso també feia saber als seus ajudants que els presoners de la presó de les dressanes també havien causat desperfectes a la presó.⁷²⁴

La gestió de la Generalitat era amb el pas dels mesos cada cop més difícil. El diputat Joan Pau de Llosetles avisava el 8 de maig a La Mothe que no es podien fer les insaculacions de la institució previstes per al dia 15 degut a l'absència de gran part dels seus membres a Manresa. Llosetles escrivia amb aquestes paraules al lloctinent La Mothe sobre la situació de la institució: "La disgregació del concistori que en lo novembre prop passat se feu en esta ciutat de Manresa fou contra justitia y sols per evitar un incendi de discordia incontingible que amanassava manifesta ruina al Principat y comtats".⁷²⁵ El mateix dia Llosetles deia a Rosso i Ferriol que els diputats de Manresa no podien entrar a Barcelona i que, per tant, "Vostra Senyoria junt amb lo altre molt il·lustre concistorial que s troba en ella poran servir-se tractar i executar las cosas concernents al benefici de exa ciutat com si lo concistori hi fos".⁷²⁶

El 22 de maig el Constante, l'àlies de Josep de Monnàs, escrivia sobre el gran augment que havien fet les guàrdies a la muralla de la ciutat sobretot cap a la banda de Montjuïc, per la qual cosa creia necessari avisar els forts hispànics propers a la muntanya per si La Mothe decidia sortir.⁷²⁷

A finals de maig un bon nombre de saetes catalanes estaven esperant el reforç de La Ferrière per entrar a Barcelona carregades de provisions segons El Constante.⁷²⁸ Els informadors van tenir un paper molt important per a la direcció de la guerra per part del marquès de Mortara. El Buen Confidente donava contínues informacions sobre els moviments quasi a diari de petites embarcacions al port de Barcelona.⁷²⁹ Potser per la seva forta implicació deuria aixecar sospites dins de la ciutat i potser per això demanava permís a les autoritats hispàniques per sortir de la ciutat i reunir-se amb ells al Pla de Barcelona.⁷³⁰

⁷²⁴ ACA, Generalitat, N-209, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652. f. 79. 21maig 1652.

⁷²⁵ ACA, Generalitat, *Lletres trameses*, 1650-1651, N-866. Registre 1r. Trienni 1650. v-16. f. 97. 08.05.1652. De Joan Pau de Llosetles a La Mothe.

⁷²⁶ ACA, Generalitat, *Lletres trameses*, 1650-1651, N-866. Registre 1r. Trienni 1650. v-16. f. 98. 08.05.1652. De Joan Pau de Llosetles als diputats de la Generalitat a Barcelona.

⁷²⁷ AGS, *Secretaría de Gracia y Justicia*, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-881. 22.05.1652, del Constante al marquès de Mortara.

⁷²⁸ AGS, *Secretaría de Gracia y Justicia*, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-881. 24.05.1652, del Constante al marquès de Mortara.

⁷²⁹ Un bon exemple poden ser les següents cartes: AGS, *Secretaría de Gracia y Justicia*, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-881. 20.05.1652; 22.05.1652; 24.05.1652, del Buen Confidente al marquès de Mortara.

⁷³⁰ AGS, *Secretaría de Gracia y Justicia*, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-881. 20.05.1652; 22.05.1652; 07.05.1652, del Buen Confidente al marquès de Mortara.

La nit del 30 de maig el Constante informava que els tres quaters catalans estaven segant i arrencant els blats que encara hi havia plantats davant de Barcelona.⁷³¹ Aquest cop el Constante hagué de millorar la seva caligrafia després de les queixes del marquès de Mortara, el qual denotà cert malestar per la mala lletra que feia el seu informador.⁷³²

La manca d'abastiments de l'armada hispànica feren xocar en diverses ocasions al marquès de Mortara i Joan Josep d'Àustria. Bé perquè en diverses ocasions el nou lloctinent del Principat ocupat, Mortara, es va negar a aprovisionar les saetes i l'armada hispànica que era davant de Barcelona, o perquè en altres casos les ajudes no eren les esperades.⁷³³ Un cas curiós que ho demostra és l'arribada dels nous homes que rebien les embarcacions hispàniques davant de la ciutat, els quals no deurién ser gaire experimentats, car a banda de la mala situació que vivien els soldats de les galeres molts de "los últimos que tanto dicen que se marean y es imposible trocarlos per mejores porque no los ay".⁷³⁴

L'avenç de l'empresa hispànica a Barcelona va començar a fer sorgir alguns temes claus en cas que la Ciutat Comtal caigués a mans de Joan Josep d'Àustria. El rei detallava al seu fill bastard que en qualsevol cas, un cop acabat el setge que "así mismo entendido que no os permito que se pueda incluir en el perdón general la vida de Margarit". A més a més, "que si se alargaren a pedir un perdón general para todos los que se hallaren dentro de la ciudad al tiempo de su reducción de todos los delitos cometidos desde el dia de la revelión, os permito se la podais conceder general, particularmente sin eceptuar persona ni delito, aunque sera de los que interbinieron en la muerte del virrey". De tot plegat, li recalçà, només li podia informar al marquès de Mortara.⁷³⁵

Un esborrany d'una carta de Fernando de Contreras des del camp de Barcelona demostra com de controlada tenia la situació l'exèrcit hispànic, la qual cosa els feia tenir molt optimisme en tancar ràpidament l'empresa. Contreras escrivia sobre

⁷³¹ AGS, *Secretaría de Gracia y Justicia*, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-881. 30.05.1652, del Constante al marquès de Mortara.

⁷³² AGS, *Secretaría de Gracia y Justicia*, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-881. 28.05.1652, del marquès de Mortara a Joan Josep d'Àustria.

⁷³³ AGS, *Secretaría de Gracia y Justicia*, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-881. 25.01.1652 i 19.04.1652, del marquès de Mortara a Joan Josep d'Àustria.

⁷³⁴ AGS, *Secretaría de Gracia y Justicia*, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-881. 24.05.1652, del marquès de Mortara a Joan Josep d'Àustria.

⁷³⁵ AGS, *Secretaría de Gracia y Justicia*, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-883. 05.05.1652, del rei Felip IV a Joan Josep d'Àustria.

l'obstinació de Margarit en el cas que s'hagués de negociar i l'accentuació d'aquest posicionament amb la presència de La Mothe: "Las pláticas de negociación que Vuestra Magestad tiene por combeniente que se introduzgan con don Joseph Margarit, juzgo que siempre seran difíciles de entablar por lo que he podido entender de la ostinación e este sujeto, pero mucho más aora que está Mota dentro".⁷³⁶

Mentrestant, les autoritats hispàniques també havien de fer front al desordre i el descontrol sobre els seus soldats. Aquest fet provocà que el Consell d'Aragó hagué de recórrer a promulgar un decret en el que s'establien els criteris per a què un soldat pogués enrolar-se dins de l'exèrcit de Felip IV. La carta de Felip IV enviada des del Buen Retiro al duc de Medina de las Torres deixà ben clara la posició del rei davant d'aquets fets. Res podia desestabilitzar la campanya de Catalunya quan aquesta semblava que tocava a la seva fi dotze anys després:

"Haviendo entendido la multitud de soldados que se hallan en esta corte y que se han venido a ella desamparando mis exércitos y paliando con varios y aparentes pretextos su detención, están tratando de sus concurrencias y pretensiones faltando a mi servicio con mal ejemplo y desconsuelo particular de los que están asistiendo con constancia en ellos entendidad por las mercedes de haver a los que vienen asistirlas y no a los que la estan merecediendo cumpliendo con su obligación en dichos exércitos, para alentar la perseverancia de estos y desengañar a los otros..." i ordenava "de que no se admita pretensión de soldado que no viniese con oficios de haver servido la compañía y licencia legítima".⁷³⁷

Des de l'arribada de les tropes al Pla de Barcelona, els governadors de Lleida i Tarragona seguiren lluitant i realitzant treballs de defensa a la reraguarda per a guanyar i reforçar la Catalunya conquerida, la qual encara tenia contingents de resistència francocatalana escampats pel territori.⁷³⁸

Després dels atacs fallits de La Mothe a finals d'abril i la primera quinzena de maig, la situació era tan dolenta, i sense perspectives de millorar vistos els fracassos militars, que el consell barceloní arribà a deliberar el 27 de maig de demanar a algunes viles i universitats com Girona, Vic, Manresa, Solsona o Urgell or i plata per tal de poder fer front al pagament de les tropes de La Mothe, que havien suposat un salt enorme en les despeses del consell des de finals d'abril.⁷³⁹

⁷³⁶ AGS, *Secretaría de Gracia y Justicia*, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 9-883. 25.05.1652, de Fernando de Contreras (esberrany).

⁷³⁷ AHN, Consejo de Aragón, *Dietarium Regia Aragonum Cancellaria actorum* 1643-1665. Llibre 2.018, f. 36v. 27.05.1652, del rei Felip IV al duc de Medina de las Torres.

⁷³⁸ R. Camarero, *La Guerra de recuperación...*, p. 882.

⁷³⁹ DACB, volum XV, p. 259.

En aquesta línia, el 27 de maig de 1652 es demanaria a Girona, Vic, Manresa, Solsona i Urgell, entre d'altres, que fessin un préstec en or i plata a la ciutat, que seria pagat un cop acabat el setge amb censals, per tal de poder pagar les 60.000 lliures que la Mothe havia demanat al Consell de Cent per a fer efectiva la quantitat que devia a bona part dels seus soldats.⁷⁴⁰

El 29 de maig el rei Felip IV escrivia a Maria Jesús de Ágreda sobre la situació del setge de Barcelona, el principal maldecap de la monarquia després d'un mes de maig amb gravíssims problemes a Andalusia. El monarca li explicà els intents de La Mothe de prendre el Pla de Barcelona i de la manca de mitjans que tenia la monarquia per a fer front a l'empresa barcelonina: "En Barcelona volvieron a intentar los de dentro ocuparnos otro fuerte, pero salióles mal, pues perdieron gente (...) Las cosas de Francia se están en el mismo estado, y si nosotros tuviéramos medios nos pudiéramos adelantar mucho, pero fáltannos, y así es menester tener paciencias y tirar la cuerda hasta donde alcanzare".⁷⁴¹

⁷⁴⁰ DACB, volum XV, p. 259.

⁷⁴¹ M. J. de Ágreda, *Correspondencia con Felipe IV...*, p. 171.

9. La llarga espera d'un socors marítim i el principi de la fi. Juny - Agost 1652.

Les esperances dipositades pels barcelonins en l'entrada de La Mothe el 23 d'abril i l'arribada a finals d'aquell mateix mes de La Ferrière amb el socors marítim havien quedat en no res. A inicis de juny totes dues opcions havien anat perdent força i el projecte d'un Principat lligat al Regne de França començava a trontollar militarment. Bon testimoni n'és la carta del Constante de l'1 de juny adreçada al marquès de Mortara, el qual en un petit fragment descrivia l'estat d'ànim de la ciutat davant la proximitat d'un estiu que seria molt més complicat que l'anterior de 1651: "estan con el miedo en el cuerpo".⁷⁴²

A tot plegat s'hi sumava que el comandament de les tropes francocatalanes es veia agreujat pel mal estat de salut de La Mothe, el qual tot i millorar encara no podia aixecar-se del llit. Durant el primer mes dins de la ciutat hagué de dirigir el destí del Principat des de l'antic palau dels Cardona a Barcelona. Entre algunes de les decisions es podria destacar l'enviament de 210 cavalls, 60 desmuntats i alguns miquelets per a intentar malmetre la logística de l'exèrcit hispànic al Camp de Tarragona. Aquests homes aconseguiren destrossar tres o quatre molins de la zona i quan decidiren anar a ocupar Cambrils van haver de tancar-se a l'església, on serien finalment apresats.⁷⁴³ Aquesta estratègia fou una constant al llarg del setge per tal de debilitar els bastions de Felip IV a Catalunya, tal com s'ha constatat al llarg de la recerca, fet que ratifica la presència de la guerra menuda ja a la Guerra de Separació. Si Manel Güell situa la guerra menuda a l'inici de la guerra, hom pot assegurar que entre 1651 i 1652 fou una constant que miquelets castiguessin en accions aïllades les zones d'aprovisionament de la Monarquia Hispànica al Camp de Tarragona.⁷⁴⁴

Els continus entrebancs de l'exèrcit hispànic feia baixar l'eufòria entre els seus comandaments, bon exemple n'és el militar castellà Buñuelos, el qual es congratulava del "buen estado a puesto el sitio de Barzelona la monarquia". Tanmateix mostrava la seva preocupació per la situació que vivien les institucions de la monarquia a Andalusia, car a l'"aver doblado la moneda se an ocasionado ruidos del Andalucía".⁷⁴⁵ Malgrat haver-se solucionat els problemes a Andalusia els responsables militars hispànics patien per si la monarquia hagués d'obrir un nou front que afeblís el català.

⁷⁴² AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-881, 01.06.1652. Del Constante al marquès de Mortara.

⁷⁴³ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262. 15.06.1652. Consulta del marquès de Mortara del dia 29.05.1652.

⁷⁴⁴ M. Güell, "Guerra menuda, menuda guerra! (1640)" a *A Carn!*, núm. 19, maig 2012. p. 3.

⁷⁴⁵ AGS. Secretaria de marina y justicia, Guerra, legajo 3.333. Parte de mar, 05.06.1652, de Buñuelos a la secretaria de marina.

D'altra banda, Catalunya no es va veure alleujada degut al poc efecte que tingueren les incursions portugueses a la frontera extremenya. El tan esperat suport lusità s'esfumava amb el pas dels mesos i Felip IV podia centrar-se exclusivament en el front català. La manca d'ajuda de la corona castellana a les ciutats de la frontera portuguesa provocà que aquestes haguessin de pactar amb els comandants de l'exèrcit portuguès perquè deixessin de fer incursions.⁷⁴⁶ En una incursió a inicis del mes de juny a la Puebla de Guzmán, a la línia d'Ayamonte, els soldats portuguesos robaren ramats valorats en 100.000 ducats. La inestabilitat era constant, però Felip IV no estava per malgastar recursos en un segon front fins que no estés tancada l'empresa catalana.⁷⁴⁷ El principal interès de Portugal era deixar passar el temps i consolidar les seves estructures per quan Felip IV decidís atacar-los un cop recuperat el Principat.

La situació de l'exèrcit de Felip IV al Pla de Barcelona tampoc era la ideal. El gran consum d'aliments per part dels soldats provocava que les galeres estessin obligades a embarcar-se continuament cap a Tarragona a la recerca de menjar i diners per alimentar i pagar la soldadesca. El 31 de maig, un dia abans de les apreciacions del Constante, l'armada va haver d'anar ràpidament a la plaça tarragonina perquè poc quedava a la intendència dels forts de davant de Barcelona, malgrat que els recursos per al mes de maig havien sigut de prop de 100.000 escuts. A tal efecte, el marquès de Mortara demanà al Consell d'Aragó que la monarquia aportés més diners per a poder comprar blat als comerciants de València i Mallorca.⁷⁴⁸

A l'altra cara de la moneda es documenta l'entrada de queviures a la ciutat els dies 3 i 4 de juny a través de tres barquetes amb diversos tipus de provisions després de molts dies sense veure entrar cap embarcació pel port.⁷⁴⁹ La diferència entre ambdues situacions era abismal, tant en la quantitat de recursos com en la quantitat de queviures que podien rebre. En aquest sentit el 10 de juny Mortara escrivia a Joan Josep d'Àustria sobre "los papeles del Constante y su compañero". En ells els espies hispànics descrivien les dificultats que començaven a tenir les autoritats del Principat per a trobar mariners, els quals cada cop eren més reticents a arriscar-se en sortides

⁷⁴⁶ AGS, Guerra antigua, pt, leg. 1808, el maestro de campo Andrés Marín al duque de Medinaceli, Puerto de Santa María, 21 de juny de 1652. citat a R. Valladares, *Felipe IV y la restauración...*, p. 88.

⁷⁴⁷ AGS, Guerra antigua, pt, leg. 1808, Junta de Guerra, 7 de juny 1652. El duc de Medinaceli a Felip IV. citat a R. Valladares, *Felipe IV y la restauración...*, p. 108.

⁷⁴⁸ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262. 15.06.1652. Consulta del marquès de Mortara del dia 29.05.1652.

⁷⁴⁹ AGS, *Secretaría de Gracia y Justicia*, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-881, 03.06.1652 i 04.06.1652. Del Constante al marquès de Mortara.

quasi suicides davant de l'armada de Felip IV.⁷⁵⁰ A més a més, el Consell de Cent decidí construir una empallissada al moll vell perquè l'enemic no cremés les barques i els filats dels pescadors.⁷⁵¹

A mitjans de juny l'armada hispànica apresà diverses embarcacions catalanes a Sant Feliu de Guíxols de les quals n'extragueren 200 quarteres de cereals en un moment de màxima pressió per la manca de subministraments. L'armada hispànica patia de la manca de socors amb l'arribada pendent de l'arròs provinent de València i les vaques de l'illa de Menorca.⁷⁵² Bona culpa en tenia el socors que li estava dispensant la monarquia al seu soci el príncep de Condé a la ria de Bordeus.⁷⁵³

Un dels altres greus problemes endèmics al llarg de 1652 a l'exèrcit hispànic fou el persistent brot de pesta que els castigava. El gran nombre de malalts presents al Pla de Barcelona provocà que es comencés a estudiar el 4 de juny des de Madrid la construcció d'un hospital a la ciutat de Tortosa per a derivar-hi els malalts del front. Els alts costos que suposava mantenir la logística, els metges i cirugians en campanya feren sorgir aquest projecte. A tall d'exemple un metge en campanya podia arribar a cobrar 150 escuts mensuals.⁷⁵⁴ Un mes després el Consell d'Aragó va rebre una consulta del marquès de Mortara en què parlava de l'existència de dues morberies al Pla de Barcelona. Demanava que portessin immediatament els malalts a la frontera, és a dir, a Tortosa per no crear més problemes dels que ja es tenien davant de la Ciutat Comtal. Hi havia hagut un rebrot en el contagi de pesta que havia castigat als soldats espanyols al llarg de l'hivern de 1652.⁷⁵⁵ Segons Francisco Fabro els mesos de maig i juny foren els més cruents de la malaltia, durant els quals descrivia que Mortara no n'hauria tingut prou ni amb vint hospitals per a cobrir les necessitats. El mes de juliol tot començaria a canviar.⁷⁵⁶ Al final es decidí que el millor indret per instal·lar l'hospital de campanya era la vila de Cambrils gràcies a les facilitats que oferien les seves platges.⁷⁵⁷

⁷⁵⁰ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-881, 10.06.1652. Del marquès de Mortara a Joan Josep d'Àustria.

⁷⁵¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, Deliberacions de guerra, f.129. 28.06.1652.

⁷⁵² AGS, Secretaria de marina y justicia, Guerra, legajo 3.333. Parte de mar, 20.06.1652, de Francisco García Pimienta a la secretaria de marina.

⁷⁵³ AGS, Secretaria de marina y justicia, Guerra, legajo 3.333. Parte de mar, 05.06.1652, de Buñuelos a la secretaria de marina.

⁷⁵⁴ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262. 04.06.1652.

⁷⁵⁵ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262. 11.07.1652.

⁷⁵⁶ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 205.

⁷⁵⁷ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 53v. 15.07.1652.

Finalment els precs de Mortara a Madrid tingueren resposta amb l'arribada el dia 10 de juny de 300 homes del Regne de Mallorca, a l'espera de 200 homes més enviats pel virrei balear. Arribà també l'esperat socors de Cadis amb 3 vaixells carregats de provisions així com 6 galeres procedents d'Itàlia.⁷⁵⁸

Una dada que ajuda a entendre la situació de l'exèrcit francocatalà a mitjans de juny és el consum de civada i palla, en quarteres, per part de les companyies establertes a la Ciutat Comtal. La comparativa dels consums del mes d'octubre de 1651 i el juny de 1652 són prou clares, quasi totes les companyies els disminuïren menys la de Merenville i la de Chateaubrian, la qual cosa féu reduir a la meitat el consum total.⁷⁵⁹

Companyia	Consum 27 d'octubre de 1651	Consum 12 de juny de 1652
Coronela	12	7
Saint Simon	7	3
Mérenville	2	3
Roquelaure	3	3
Le Feron	4	3
Pinós	5	4
Chateaubrian	2	3
Beaujou	8	3
Marsilly	18	10
Ardena	48	18
Feguieras	3	3
Margarit	25	9
Marin	1	2
Les	2	4
Pernon	4	-
Lleugers de Pernon	4	-
Schomberg	7	-
Candala	4	-
Buron	4	-
Ajudants de camp	2	-
Mules de l'artilleria	15	18
Total	180	93

Les universitats catalanes patien els mateixos problemes que la cavalleria establerta dins de la ciutat. La universitat de Caldes de Montbui pot ser un bon exemple de la precarietat de les universitats l'estiu de 1652. En els seus llibres de deliberacions i acords s'hi recullen les dures decisions que hagueren de prendre per al futur del país. El 6 de juny els caldens decidiren pagar un socors als soldats que tenien lluitant davant de l'ultimatum que els hi havien fet: si no els hi pagaven, feia temps que no

⁷⁵⁸ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262. 22.06.1652. Consulta del marquès de Mortara del 10.06.1652.

⁷⁵⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. III-5, Deliberacions de guerra, f.77. 27.10.1651 / f. 127 12.06.1652.

cobraven, se'n tornaven a Caldes. A tal efecte decidiren treure els diners del pallol de la vila.⁷⁶⁰

Dins de Barcelona, la dura tasca de Pau del Rosso cal capdavant de la Generalitat provocà que el 12 de juny renunciés al seu càrrec d'oficial de la Taula de Testaments com a canonge de la Catedral de Barcelona. Aquest càrrec l'havia agafat a la seva entrada a la ciutat el mes d'octubre de 1651 perquè el canonge Francesc Sans, qui l'ostentava abans de començar el setge, era a Granollers. La càrrega de feina que comportava la Generalitat el forçà a prendre aquesta decisió. Tot i això, durant tot el setge Rosso no va faltar mai a cap reunió del Capítol.⁷⁶¹

Amb el pas dels mesos els deutes contrets per la Generalitat, així com pel Consell de Cent, anaven in crescendo per la manca de recursos i ingressos per a fer-hi front. Els impagaments s'anaven acumulant i una personalitat com Josep Galceran de Pinós encara havia de rebre de la Generalitat 16.032 lliures per cobrir les despeses de representació que aquest havia exercit a la Cort de França i a Lisboa. Tot plegat l'1 de juny Pau del Rosso i els seus assessors decidiren pagar-li 4.000 lliures perquè aquest pogués mantenir-se i per poder pagar la cavalleria que tenia a les seves ordres.⁷⁶²

La manca de recursos per a fer front a les despeses de guerra ocasionaren greus maldecaps a les autoritats presents a Barcelona, sobretot en el darrer període de setge. Davant l'incapacitat d'ingressar els tributs necessaris les autoritats optaren per reclamar els tresors de l'estament eclesiàstic establert a la capital. La plata i l'or que la catedral, les parròquies i les congregacions tenien podien ajudar a socórrer les migrades arques municipals. Una de les primeres notícies referents a la col·lecta de plata fou el 4 de juny quan es documenten les promeses de la congregació del monestir de Santa Maria de Montserrat per a la donació d'algunes coses de valor del seu tresor, "el que seria necessari per a la llibertat del país", segons el consell de Cent.⁷⁶³ Al llarg del mes de juny gràcies a l'aportació de plata dels particulars la ciutat va encunyar peces de plata, una de les quals va ser enviada per part del Constante al

⁷⁶⁰ AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, Llibre de consells, 1652, 06.06.1652.

⁷⁶¹ ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 77r. 12.06.1652.

⁷⁶² ACA, Generalitat, N-209, *Deliberacions del Consistori*. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652, f. 83. 01.06.1652.

⁷⁶³ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 13v-14r. 04.06.1652, al monestir de Santa Maria de Montserrat.

marquès de Mortara perquè tingués coneixement que el govern barceloní estava fent moneda per a pagar les soldades i als assentistes.⁷⁶⁴

Al bàndol hispànic gràcies al control progressiu de gran part del Principat el rei Felip IV recomanava per algun benefici vacant a Catalunya al religiós català Jacint Adroer, el qual tan bé havia servit als interessos de la monarquia.⁷⁶⁵ De la mateixa manera el 15 de juny els seus ministres començaren a deliberar sobre un memorial que el marquès de Mortara havia rebut del barceloní Francesc Pasqual de Panno en el qual es recollien els serveis efectuats pel seu pare i la mort del seu germà a mans de l'exèrcit francocatalà. En ell Francesc Pasqual demanava que el rei li fes mercè de tenir l'ofici de clavari major de la casa de la moneda de la Taula de Canvi de Barcelona quan la ciutat es rendís.⁷⁶⁶

Al mar l'armada francesa comandada pel corsari La Ferrière anava progressant en el seu objectiu d'arribar a Barcelona. El 20 de juny l'armada es trobava a Sant Feliu de Guíxols,⁷⁶⁷ la qual cosa significa que feia prop de dos mesos que haurien d'haver arribat. Cal recordar que en paral·lel a l'arribada de La Mothe el corsari francès hauria d'haver arribat a la Ciutat Comtal per a fer un atac conjunt per terra i mar amb la infanteria i cavalleria de La Mothe. Tot plegat tornà a ser un fracàs, ja que La Ferrière no s'atreví a entrar a Sant Feliu per por al gran nombre de vaixells hispànics que l'esperaven per la zona.

A les contínues decepcions militars francocatalanes s'hi afegiren les càrregues i greuges de les tropes arreu del territori. En aquest context es pot emmarcar el comportament del militar francès Saint André i les seves companyies. Si el comportament de Saint André i els seus homes, majoritàriament italians, distava feia mesos del que havia de ser l'exèrcit que havia de protegir el Principat, a mitjans de juny el tinent general Saint André demanà permís a La Mothe per abandonar el front català per anar a Itàlia per evitar la caiguda de la ciutat de Torí en mans del marquès de Caracena. Donada la importància de conservar Barcelona i la manca d'efectius que tenia el lloctinent francès hagué de denegar-li tal permís.⁷⁶⁸ Abans d'acabar el mes de juny Saint André vist que s'havia de quedar a Catalunya decidí intentar entrar a

⁷⁶⁴ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 19.06.1652. Del Constante al marquès de Mortara.

⁷⁶⁵ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 45v. 08.06.1652.

⁷⁶⁶ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 45v-46r. 15.06.1652.

⁷⁶⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 19r-bis, a Antoni Bosser.

⁷⁶⁸ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262. 22.06.1652. Consulta del marquès de Mortara del 10.06.1652.

Barcelona. Els dos intents foren des de Sant Feliu de Llobregat, però ambdós van ser fallits.⁷⁶⁹

El malestar de la pagesia amb els homes de Saint André de Monbrun s'anà accentuant al llarg de l'estiu de 1652 fins arribar a tal punt que després de diverses accions punibles els diputats de la Generalitat a Manresa avisaren al militar francès de "lo quant desconsoldats resten los paysans per fer marxar tota la armada insta suplicant-li pose remey castigant los delinquentes dels excessos han comesos".⁷⁷⁰ Pocs dies després els diputats tornaren a donar un cop d'atenció al general per les accions contra la població civil per tot el Vallès i a Sallent. Els diputats de Manresa demanaren a Saint André, tinent general de les armes del rei a Catalunya, que no portés a tots els seus homes en bloc pels excessos i càrregues que provocaven pel territori.⁷⁷¹

Amb el pas de les setmanes la recuperació de Catalunya per part de la monarquia hispànica era cada cop més plausible. La presa de Barcelona era clau per a Felip IV per deixar clar als catalans que els fets ocorreguts el 1640 no s'havien oblidat des de la Cort, malgrat que el rei aplicaria clemència, pietat i generositat amb els seus súbdits catalans. Aleshores s'intensificaren els projectes i idees sobre els quals s'havia de bastir una nova relació del territori amb la monarquia. L'objectiu era evitar que es repetís la història un cop recuperada Catalunya: "sin más fin que no dejar sugetar a su virrey, y que dentro de unas murallas cerradas pueda ser mañana muerto de otro segador o que a estos se les antoje el bolver a llamar a los franceses".⁷⁷²

Per donar seguretat a la presa de Barcelona un cop entrats l'exèrcit hauria d'"arasar un pedaço de muralla" i "fabricar una ciudadela en la parte y lugar que se señalare concurriendo para la costa el Principado, más o menos, o nada, según fuere tratado". A més a més, el monarca donava permís per a poder deixar el castell de Montjuïc a mans dels catalans o per mantenir el sisè conseller atorgat pel rei de França si l'acord es compliqués.⁷⁷³

⁷⁶⁹ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262. 29.06.1652.

⁷⁷⁰ ACA, Generalitat, Sèrie General, N207, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2a. Deliberacions de Manresa, f. 391. 10.08.1652.

⁷⁷¹ ACA, Generalitat, *Lletres trameses*, 1650-1651, N-866. Registre 1r. Trienni 1650. Registre 3r, f. 3. 10.08.1652. Dels diputats de la Generalitat de Catalunya a Manresa a Saint André.

⁷⁷² AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-883, 24.06.1652. De Luis de Haro a Felip IV.

⁷⁷³ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-883, 24.06.1652. De Felip IV a Francisco Díaz de Pimienta.

A Madrid, després dels disturbis a Andalusia, el 25 de juny de 1652 posà fi al ressellatge amb la pragmàtica d'aquella mateixa jornada sobre la baixada del velló. Tan sols les victòries militars de 1652 feren positives aquestes accions maldestres de la hisenda madrilenya. Els resultats en xifres d'aquestes mesures, segons Luis del Haro, foren d'uns beneficis d'onze milions de ducats. Concretament García Guerra assenyala, gràcies a l'estudi dels llibres dels tesorers de les deu cases de la moneda on s'efectuà el "resello", que la xifra ascendí als onze milions set cents quaranta mil cinquanta ducats.⁷⁷⁴

Beneficis que possibilitaren "sustentar tantos meses continuados el sitio de Barcelona, mantener la diversión de França, sustentar dos armadas de mar en Levante y Poniente y las pocas asistencias que se han embiado a Flandes, sin cuyo medio no se pudiera haver ejecutado ninguna d-estas operaciones".⁷⁷⁵ Malgrat els beneficis temporals, la base econòmica de Castella va quedar malmesa. Un bon reflex d'aquests efectes foren la pujada dels preus i la pràctica desaparició de la planta i l'or del mercat, que només s'aconseguien a canvi d'un elevat preu.

L'1 de juliol Mortara demanava que s'entreguessin tots els homes que capturessin al litoral català per enviar-los a les galeres de Sardenya que estaven davant de Barcelona.⁷⁷⁶

A França el dia 2 de juliol Condé entrà amb les seves tropes a París amb el suport dels canons de la Bastilla, presa pels seus fidels, amb els quals atacaven les tropes reials. Dos dies després, el 4 de juliol, després de les fallides negociacions amb els membres de la comuna de París causaren una massacre a l'hôtel de ville.⁷⁷⁷ En una situació tan extrema a la seva pròpia capital, Lluís XIV no podia centrar-se en el manteniment de Barcelona i per l'enviament de recursos a La Ferrière. Un mes després Mazzarino decidí marxar voluntàriament davant l'insostenible situació que vivia la monarquia, la qual cosa feu sorgir la proposta dels prínceps del 22 d'agost de depositar les armes si l'adéu del cardenal era definitiu. El dia 26 es faria la primera amnistia reial.

⁷⁷⁴ AGS, Tribunal Mayor de Cuentas, Leg. 871; Leg. 909, Núms. 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9 y 10; Leg. 911, Núm. 3. Citat a E. M. García Guerra, *Op. cit.*, p. 5.

⁷⁷⁵ AHN., Consejos, Leg. 7135, citat a J. de Santiago, *Política monetaria en Castilla durante el siglo XVII*, Junta de Castilla y León, 2000, p.166-167.

⁷⁷⁶ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 47v. 01.07.1652.

⁷⁷⁷ J. Cornette, *Les Années cardinales...*, p. 418.

Per la seva banda l'administració de la Generalitat era cada cop més difícil i a la mercè de les decisions que es prenen des de l'altra banda de la plaça de sant Jaume. Bon reflexe d'aquesta situació fou que a partir del mes de juny de 1652 la institució deixà de parlar de temes propis d'ella en el seu dietari (amb l'excepció del 5 de juliol, que es comentarà més endavant) per a parlar dels fets que s'estaven coent dins i fora de la ciutat, aleshores ja amb moltes dificultats alimentícies. D'aquesta manera seguirà fins al final del setge, fet que deixa sense el testimoni de l'obra de govern dels darrers mesos de setge, malgrat aquesta fos quasi inexistent.

Així doncs, els darrers mesos de la Generalitat de Barcelona els podem interpretar com un període en què la institució no prengué cap decisió important per al Principat, ja que veient la seva escassetesa de mitjans monetaris i logístics, la darrera defensa de la ciutat passà a les mans de la institució més forta: el Consell de Cent. Esdevenint la Generalitat a partir d'aleshores gairabé només un narrador excepcional d'uns fets històrics que marcarien el futur del país. S'agreujaria encara més quan Vicenç Ferriol abandonaria la ciutat el 3 d'octubre tot deixant sol a Rosso al capdavant de les negociacions amb el Consell de Cent per a les capitulacions.

El 5 de juliol de 1652 del Rosso i Ferriol donaren al mariscal La Mothe el memorial titulat "*Per a quant los consistorials absents de la present ciutat, en gran dany de la Generalitat y de la cosa pública*". S'hi mostraren els desacords i les queixes respecte els diputats encara presents a Manresa, que tot i disgregats una part d'ells per ordre del governador general, la perturbació de la tasca de la Casa del General a la capital no s'aturava: "no han deixat [els diputats de Manresa], ab tot això, de tornar-se a juntar, proseguint en impedir la cobrança dels drets del General y bollas de defora", a més de fer actes de consistori i, en particular el 14 de maig, "fent insaculació dels llocs vacants de deputats y oïdors",⁷⁷⁸ la qual cosa demanaven que fos anul·lada per Margarit i el lloctinent perquè continuessin tenint validesa els càrrecs de diputat eclesiàstic i oïdor que Rosso i Ferriol ostentaven respectivament.

La situació que descrivia aquest petit memorial posà, per sobre de tot, de relleu que Rosso i Ferriol no podien arribar a col·laborar econòmicament en la defensa de la ciutat perquè els diputats de manresa feien menester dels ingressos de la Generalitat sense tenir en compte els membres presents a Barcelona. El dia 15 de juliol, després d'haver fet diverses deliberacions, el lloctinent, el governador general i el Consell de Cent enviaren una carta on avisaven, altre cop, que si els diputats i oïdors absents no

⁷⁷⁸ DGC, volum VI, p.1207.

retornaven a la Ciutat Comtal, s'ordenaria a Rosso que procedís a l'extracció de nous diputats, ja que també, d'altra banda, cap d'ells havia acatat les ordres de disgregar-se pel Principat i fomentar les lleves per a la conservació del Principat;⁷⁷⁹ tan sols un cop, diu La Mothe, es van expedir lleves el 17 de novembre de 1651, i d'aquest fet ja es comptaven vuit mesos en què el General de Manresa no feia cap acció que recolzés i donés algun tipus de suport a la ciutat assetjada. A més a més, se'ls hi retregué la insaculació que havien fet des de la capital del comtat de Manresa el 15 de maig de 1652, deixant de banda el cobrament de drets del General.⁷⁸⁰ Actuacions que posaven en dubte el lideratge de la institució, la qual havia estat clau en el procés revolucionari endegat el 1640.

Enmig d'una Barcelona convulsa, l'escrivà de la Generalitat Fontana intentà mostrar la realitat de les difícils relacions entre les institucions i els barcelonins. Amb tot, aquesta acció podria ser analitzada com una obra del maquillatge que l'escrivà anava efectuant en els darrers mesos amb alguns fets ocorreguts dins i fora de la ciutat, per si el dia de demà el context polític canviés. L'escrivà major a banda de fer algun relat afectuós a favor de Joan Josep d'Àustria, començà a descriure d'algunes de les injustícies que es vivien a la ciutat en aquells darrers mesos de setge: "En aquest die [11 de setembre], en la nit, arribaren al moll sinch falugas carregadas de provisions, però per la fam que-s patia no ere res, además de què no-s provehian, sinó los qui governaven, y los altres, que morissan, que poch importava, sols la plassa se sustentàs".⁷⁸¹

Amb el pas de les setmanes i la impossibilitat de donar un cop d'efecte al Pla de Barcelona, els miquelets que estaven aquarterats a la vila de l'Hospitalet decidiren entrar a la ciutat l'1 de juliol. La manca de suport que tenien i la continua pressió de la cavalleria hispànica provocà aquesta fugida que deixà la vila a mans del marquès de Mortara. La resta de soldats que estaven destacats a la vila hospitalenca passaren el riu Llobregat en direcció a Sant Vicenç dels Horts.⁷⁸² Segons el Constante els miquelets que havien entrat a la ciutat ho havien fet per tal de poder doblar les guàrdies arreu de l'entremat emmurallat.⁷⁸³ Saint André per la seva banda era a Terrassa on hi tenia el seu quarter i mantenia controlada aquella zona del Vallès.

⁷⁷⁹ DGC, volum VI, p.1208.

⁷⁸⁰ DGC, volum VI, p.1208.

⁷⁸¹ DGC, volum VI, p. 536.

⁷⁸² AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 02.07.1652. Del marquès de Mortara a Joan Josep d'Àustria.

⁷⁸³ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 01.07.1652. Del Constante al marquès de Mortara.

A més a més, gràcies als informadors que tenia dins de la ciutat, el marquès de Mortara, sota el pseudònim del Sabio, agrai el 29 de juny la rebuda d'una lletra amb un croquis de les fortificacions internes de la ciutat. "He recibido su papel de Vuestra Merced y la planta que le asiguro está muy buena y la estimo en mucho, y (...) se la enbió al rey esta noche y le digo quien la ha hecho". Càrcer comentava que la defensa de la ciutat "está muy diferente oy que aora un mes, que a la sorda nos an venido más de quatro mil hombres".⁷⁸⁴ Com es pot copsar, la ciutat cada cop era més permeable informativament, fet que anava en contra de qualsevol preparatiu militar que es preparés. Poques accions fins al final del setge no seran conegudes per l'alt comandament hispànic destinat al Pla de Barcelona.

En el bàndol català es resistien a tornar sota l'obediència de Felip IV i a l'espera del socors marítim, el dia 17 de juliol La Mothe decidí emprendre una altre atac a algun fort enemic, en aquest cas al fort anomenat de Sant Joan dels Reis. La ofensiva pretenia canviar, i ho féu momentàniament, l'equilibri de poder fora les muralles on els castellans tenien un control quasi exclusiu. Al capdavant de l'operació, ja que el lloctinent encara era al llit recuperant-se de les nafres de l'abril, hi hauria Josep d'Ardena i el baró d'Austrin. La cooperació de les tropes dels mencionats comandants militars i el destacament de Montjuïc que donava cobertura des de dalt de la muntanya, possibilità que en una ràpida actuació l'exèrcit francocatalà es fes amb el fort, obrint de nou tot un seguit de possibilitats en aquell sector del front.⁷⁸⁵

Davant del fet Mortara s'excusà davant de Felip IV amb aquestes paraules que treien importància a la conquesta catalana: "...la guarnición, formada por unos doscientos soldados, hizo muy poca resistencia y se perdió repentinamente".⁷⁸⁶ Tanmateix l'operació no havia sigut tan fàcil, sinó que de les lluites en resultaren moltes baixes i els principals homes del moment volgueren veure l'espectacle militar que fou la presa de Sant Joan dels Reis. A La Mothe el portaren amb camilla fins a Montjuïc i Mortara i don Joan eren també ben aprop de les línies d'atac.

Un bri d'esperança entrà entre els francocatalans es va conèixer la presa del fort dels Reis per part de la ciutat. Es demanà que el regent Fontanella actués amb celeritat per entretenir l'enemic al pla de Barcelona per a poder ells consolidar la presa del fort i perquè l'enemic al dispersar-se deixés un pas obert per entrar alguna ajuda.⁷⁸⁷

⁷⁸⁴ ACA, Arxiu de can Falguera, Castellbell-Maldà, lligall 163. doc. F. 29.06.1652.

⁷⁸⁵ J. Sanabre, *La acción de Francia...*, p. 523.

⁷⁸⁶ ACA, Consell d'Aragó, llig. 262, 20.07.1652. Carta del marquès de Mortara a Felip IV.

⁷⁸⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 25v. 18.07.1652, al regent Fontanella.

Possiblement fou l'última acció d'importància de l'exèrcit català des de l'entrada del lloctinent a la ciutat comtal.

Un dia després del desprestigi ocasionat per les armes catalanes a les castellanes, des de les trinxeres hispàniques es decidí aportar tot el seu poder militar per tal de recuperar el fort. La ciutat per la seva part ajuntà les tropes del sector, l'artilleria de Montjuïc i la de les muralles. Després de durs combats el fort va quedar aïllat amb 500 catalans i francesos a dins, sense municions, menjar ni aigua, i amb sota el foc de l'artilleria de l'exèrcit de Felip IV. El dia 19 de juliol decidiren rendir-se els 500 soldats que hi quedaven amb la promesa de deixar-los tornar sense problemes a Barcelona, i més quan les pèrdues ja havien sigut prou significatives, una d'elles el governador del fort, el marquès de Camarasa.

No obstant, un imprevist hauria de trastocar el tranquil retorn cap a la ciutat dels soldats perdedors quan de cop esclatà una mina que ferí a soldats d'ambdós bàndols. Aquí, però no discutirem qui fou l'autor dels fets, cosa difícil d'esbrinar, car cada bàndol donà la seva justificació a la matança que es desencadenà a posteriori, passant a desenes de soldats catalans, francesos, castellans i miquelets pel ganivet. Mortara, hom creu, és el que donà l'explicació més plausible, donada la confusió que s'hauria viscut enmig de tants soldats: "Los que quedaron vivos prisioneros, los franceses echaban la culpa de esa bellaquería a los catalanes, y los catalanes a los franceses",⁷⁸⁸ per tant, tot i no resoldre el cas, Mortara ens il·lustrà el malestar que ja estava cop més aflorat entre el poble català i l'exèrcit francès, que a partir d'aquest moment ja no parerà de créixer.

Les conseqüències no trigaren gaire a sorgir, i recauri en Josep d'Ardena, que fou qui comandava les tropes a Sant Joan dels Reis. El dia després de la caiguda començaren a escampar-se per la ciutat centenars de miquelets que anirien tots junts a escridassar a Ardena a les portes de casa del lloctinent, on hi estava conversant, retraient-li la mort dels seus companys: "que passada palabra entre los suyos, y los conocidos que tenian entre las demás tropas, fueron desfilando sin orden, a aguardarle a la Rambla, resueltos de hacerle pedaços".⁷⁸⁹ Per sort, la cosa no anà a més gràcies a la intervenció de La Mothe, que sortí prometent justícia per tal que tota aquella munió d'homes engegats tornessin a les seves cases. La ciutat començava a

⁷⁸⁸ ACA, Consell d'Aragó, llig. 262. Carta del marquès de Mortara a Felip IV, 20 juliol 1652, citat a J. Sanabre, *La acción de Francia...*, p. 524.

⁷⁸⁹ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 290-291.

patir, un cop consumada la desfeta, el llarg període preagònic que no s'acabaria fins el tretze d'octubre, que només tindria un parèntesi d'optimisme que a continuació relatem.

L'únic recompte de l'armada al llarg del setge el tenim a mitjans de juliol. En ell el marquès de Mortara feia saber a Joan Josep que les galeres que hi havia davant de Barcelona tenien 420 soldats i 50 oficials. Un bon nombre d'aquests homes baixaren a terra per a recuperar el fort de Sant Joan dels Reis, que es trobava per sobre el de Santa Isabel.⁷⁹⁰

Els socors tan demanats per Mortara tingueren resposta quan el 21 de juliol el conde de Peralta escrivia des de Gènova que tenia preparades per sortir d'immediat infanteria i menjar des de l'Estat de Milà cap a Barcelona de la part del duc d'Alburquerque.⁷⁹¹ La pressió que s'exercia als territoris de la monarquia per a què contribuïssin amb homes no ajudà tampoc a la governabilitat de places com Milà. El marquès de Caracena escrivia al comte d'Oñate el 24 de juliol que el manteniment del nombre d'homes que hi havia a Itàlia fou possible gràcies a la contribució del "*paese che dovette corrispondere somme cospicue per provvedere a tutti i bisogni dell'armata*".⁷⁹² La Llombardia era una de les principals fonts de reclutament, una "principal recruiting ground" a un nivell similar a Castella, Nàpols, Sicília, Franc Comtat i els Països Baixos.⁷⁹³ Segons la Unión de Armas el Milanesat havia d'aportar uns 8.000 homes anuals a les necessitats de la monarquia.⁷⁹⁴

En resposta a la càrrega que pesava sobre els milanesos, aquests s'enfrontaren a Francesco Ridolfi, representant del Ducat que tot just començava el seu mandat l'estiu de 1652. Els síndics generals del Ducat demanaven al rei que el territori no hagués de reclutar tots els anys perquè se'ls apartava de la feina del camp i apartava del Milanesat els homes capaços de portar armes, un greuge si s'esdevenia un conflicte

⁷⁹⁰ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 18.07.1652. Del marquès de Mortara a Joan Josep d'Àustria.

⁷⁹¹ AGS. Secretaria de marina y justicia, Guerra, legajo 3.333. Parte de mar, 21.07.1652, carta de Luis comte de Peralta a la secretaria de marina.

⁷⁹² AGS, Estado, llig. 3369/102 bis. Del marquès de Caracena al comte d'Oñate, 24 de juliol de 1652. citat a Davide Maffi, "Milano in guerra. La mobilitazione delle risorse in una provincia de la Monarchia, 1640-1659". p345-408 a Mario Rizzo; José Javier Ruiz Ibáñez; Gaetano Sabatini (ed.). *Le forze del Principe. Recursos, instrumentos y límites en la práctica del poder soberano en los territorios de la Monarquía Hispánica*, tomo 1, Cuadernos del Seminario Floridablanca, núm. 5, Poder y Sociedad en la Europa Moderna, 2003), Universidad de Murcia. Servicio de Publicaciones, 2004, p. 369.

⁷⁹³ G. Parker. *The army of Flander and the Spanish Road, 1567-1699*, Cambridge, 1990, p.51.

⁷⁹⁴ J.H. Elliot, *The Revolt of de Catalans: a Study in the Decline of Spain (1598-1640)*, Cambridge, 1963, p. 205.

bèl·lic.⁷⁹⁵ D'altra banda, per copsar la incidència del setge de Barcelona a la península itàlica tan sols cal veure les partides de la monarquia destinades a Itàlia, les quals descendiren més de la meitat entre 1647 i 1652. El 1647 s'enviaren des de Madrid 288.784 ducats i el 1652 només 129.000 ducats.⁷⁹⁶

Al mar les coses tampoc anaven gaire bé per als interessos catalans. L'empresa del corsari La Ferrière no anava com tothom esperava i això repercutia en la migrada entrada de subministraments a la capital catalana. A inicis de juliol les autoritats estaven desesperades davant d'aquella situació, sobretot després del fracàs de l'armada francesa a Sant Feliu de Guíxols, la qual decidí no entrar a la ciutat per la por que els hi conferí el major nombre d'embarcacions dels Àustria. Els retards provocaren la pèrdua del blat que s'havia enviat des d'arreu del nord de Catalunya al port gixonenc. El cereal s'havia picat i escalfat i ja no podia enviar-se a la ciutat.⁷⁹⁷ Per a pal·liar tal desgràcia, pocs dies després sortiren de Barcelona el mariscal de camp català Josep Calvó i un fill natural de La Mothe per ajuntar embarcacions i carregar-les de blat a les platges de Canet.⁷⁹⁸

La ciutat demanava a La Ferrière perquè tornés a fer algun intent d'entrar a la capital fent cas a les ordres de Lluís XIV.⁷⁹⁹ Tot i això, dies després l'armada, la qual al llarg del seu periple havia estat acompanyada per Xavarí, se n'havia tornat cap a Marsella. Enfront d'això els consellers barcelonins decidiren enviar algun emisari, desconegut, amb un memorial per al comandant. En primer lloc l'enviat hauria de parlar amb Xavarí per saber com estava la situació en l'entorn de La Ferrière i si era possible de convèncer-lo de tornar a Catalunya. En segon lloc el Consell de Cent prometia que si venia amb els blats que li serien entregats pel rei i totes les embarcacions catalanes preparades amb provisions, el premiarien i agrairien amb 100.000 lliures catalanes a costa de l'exhaust Consell de Cent.⁸⁰⁰ Amb tot, la ciutat s'havia de conformar, de

⁷⁹⁵ G. Signorotto. *Milán español. Guerra, instituciones y gobernantes durante el reinado de Felipe IV*. Madrid, La Esfera de los Libros, 2006, p. 262.

⁷⁹⁶ R. Mackay, *The limits of Royal Authority. Resistance and obedience in Seventeenth Century, Castile*. Cambridge, 1995, p. 404. El 1647 des de Madrid s'enviaren 288.784 ducats; des de Nàpols 164.000 i des de Sicília 35.298. De 1648 a 1651 només s'enviaren recursos des de Madrid que ascendiren a 1.064.000 ducats només per a 1648. El 1649 310.000 ducats; el 1650 300.000 ducats; el 1651 també 300.000 ducats i el 1652 129.000 ducats des de Madrid i 30.000 des de Nàpols.

⁷⁹⁷ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 25r. [sense dia]. 07.1652, a Xavarí.

⁷⁹⁸ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262. 11.07.1652.

⁷⁹⁹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 28r. [sense dia]. 07.1652, a La Ferrière.

⁸⁰⁰ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 29. ?07.1652, memorial amb destinatari desconegut.

moment, amb l'entrada de petites embarcacions com el 12 de juliol quan entraren 4 barques a la ciutat segons la carta que el Constante envià al marquès de Mortara.⁸⁰¹

Enmig de tantes dificultats, qualsevol socors de les ciutats del nord de Catalunya era benvigut per a poder fer front a una possible arribada de La Ferrière. En aquest sentit, malgrat la pesta que no deixava de castigar la ciutat de Girona, aquesta decidí el 7 de juliol fer un esforç final per formar una companyia amb un capità, un alferes i un sergent per ajudar quan arribés l'armada francocatalana. Al mateix temps els particulars haurien de pagar-ne una altra. El 17 de juliol reberen ordres que no cessessin en l'esforç per la prompta arribada per mar dels francesos i el 28 el Consell de Cent demanava que s'afanyessin perquè "tenint dividits los enemichs, nostron pas és ubert y esta ciutat socorreguda".⁸⁰² El dia següent marxaren en direcció a Barcelona.

El 26 de juliol Pere Pi Torras escrivia des de Begur a l'abat Montpalau de Banyoles per avisar-lo de l'arribada de l'armada prop de la costa catalana:

"En est punt que en teno seran la vuyt horas del matí, havem descoberta la Armada de Mar que segurament és la nostra, que pren tera sobre nostra cap, me ha aparegut donar-li-n avís per propri, per lo que se que Vostra Senyoria com ha tant servidor y aficionat de Sa Magestat, y de esta Provincia, sente de alegrar juntament ab lo Senyor Doctor Queralt en al qual no scrich per considerar és bastant donar a Vostra Senyoria lo avís que li-n dono l'anorabona, restant son aficionat servidor que lo Senyor guarde y prospere, Begur, 26 de juliol 1652".⁸⁰³

Aquell mateix dia 26 de juliol l'armada també passà per Palamós si fem cas de les informacions rebudes pel mateix abat de part d'un palamosí.⁸⁰⁴ Aquell mateix dia els castellans recuperaren el fort de Sant Joan dels Reis.

El dia 30 de juliol s'agraïen a Xavarí totes les converses realitzades, ja que la ciutat tenia constància del partida de l'armada des de Marsella i el seu pas per Palamós i Sant Feliu de Guíxols. Si tot sortís bé seria gràcies al bisbe electe de Solsona segons el conseller en cap.⁸⁰⁵

Per a la ocasió el Consell de Cent envià al doctor Ginebreda a rebre La Ferrière prometent altre cop la recompensa de 100.000 lliures si entraven a Barcelona. El pla

⁸⁰¹ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 13.07.1652. Del Constante al marquès de Mortara.

⁸⁰² AMGI, Universitat de Girona, Manuals d'acords, núm. 255 (1652), f. 259r. 07.07.1652; f. 267r. 17.07.1652; f. 272v. 28.07.1652.

⁸⁰³ AMGI, Universitat de Girona, Manuals d'acords, núm. 255 (1652), f. 280r. 29.07.1652.

⁸⁰⁴ AMGI, Universitat de Girona, Manuals d'acords, núm. 255 (1652), f. 280v. 29.07.1652.

⁸⁰⁵ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 30. 30.07.1652, a Xavarí.

que traçà el corsari francès fou el d'entaular un combat lluny de la costa per tal de facilitar l'entrada de petites embarcacions carregades de menjar i armes a la ciutat. Per la seva part la ciutat preparava les bateries que haurien de donar cobertura quan l'esquadra estés disposada a entrar. Al moll vell sota el baluart de Llevant col·locaren dos canons amb un cos de guàrdies de la ciutat. Al cap del moll n'hi posaren set més i alguns espingarts i pedrers. Tres canons foren enviats a la Mercè i bateries similars al pla de Sant Francesc, sota el baluart de Santa Madrona, a Santa Eulàlia i a Montjuïc.⁸⁰⁶

Això sí, la totalitat de les despeses per a la contractació del corsari anirien a càrrec de la ciutat de Barcelona, que no podia comptar amb diners del rei de França, i més quan feia ben pocs dies que l'ambaixador Pinós digué que “me manifestaren [a París] grandíssim sentiment de no poder-los assistir y socórrer ab las veras que desitjaven y que farian quant los serie possible per consuelo de VS. (en lo estat present y durant ditas guerras civils)...”.⁸⁰⁷ A més a més, el mateix Pinós informà a Pau del Rosso, diputat eclesiàstic del General, que l'única opció que hi havia per socórrer la capital catalana era la marítima.⁸⁰⁸

La informació de la xarxa d'espies establerts dins la ciutat, però, estroncarien els plans francocatalans. Don Joan Josep d'Àustria sabent del cert sobre la proximitat de l'esquadra francesa a la costa barcelonina es preparà per fer-hi front des de l'1 d'agost. El dia 3 d'agost els vaixells francesos es feren veure al castell de Montjuïc i reberen una dura persecució de l'esquadra comandada pel mateix Joan Josep d'Àustria, que estava atent a la seva arribada, la qual cosa possibilità l'entrada de petites embarcacions que evitaren el bloqueig de les naus que havien sortit de la seva posició davant la costa.

L'arribada d'aquestes petites barques provocà que els mercats poguessin oferir articles que feia mesos que eren difícils de trobar, com ara oli, vi, blat, gallines, cansalades, etcètera, “que causaren molt gran alegria als ciutadans”, i donà molt gran ànimo als de dins, perquè veient que y havia tant gran falta de pa, axí se remediaria un poch, y los espanyols perdrien lo ànimo de rendir la ciutat”.⁸⁰⁹ Malgrat aquest optimisme de l'escrivà de la Generalitat, des de Montjuïc es veié com l'esquadra de La Ferrière reulava degut a les persecucions que estaven duent a terme els vaixells

⁸⁰⁶ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 70v-71.

⁸⁰⁷ DACB, volum XV, p. 266.

⁸⁰⁸ DGC, volum VI, p. 1209.

⁸⁰⁹ DGC, volum VI, p. 532-533.

castellans, provocant que el corsari francès decidís el dia 7 d'agost retornar al port de Sant Feliu de Guíxols d'on ja no tornaria a embarcar-se cap a Barcelona, sinó cap a França. L'optimisme desfermat amb l'entrada de noves provisions quedà aleshores estroncat, apareixent una mala maror, que segons Parets, "Lo poble se comensave molt amoynar, que comensaven a desmandar-se de paraules, cansats de tans enbelecós".⁸¹⁰

L'armada hispànica bregava amb La Ferrière prop de Canet per fer-lo retardar en la seva empresa. En un dia de mala mar, a l'alçada del golf de Roses, el corsari francès es resguardà a redòs del port rosinc. A Roses els homes de La Ferrière "quemaron siete saetias sin dejar otra cosa, y ubo, supo, de saqueo en las casa de afuera quemando muchas". A terra Josep Galceran de Pinós i Benet Ginebreda feien mans i mànigues per aixecar tots els sometents que poguessin a la Catalunya encara sota domini francès.⁸¹¹ El 6 d'agost Mortara tingué notícies dels 30 vaixells que anaven a Canet a carregar blat per abastir els pallols de Barcelona per tal de poder passar el mes d'agost de 1652. La Ferrière es trobava aquells dies a 30 milles de la vila de Blanes.⁸¹²

El control marítim de Catalunya era cada cop més complet a principis d'agost de 1652. L'estiu de 1652 significà un pas endavant de l'armada hispànica que començà a controlar la costa del Maresme i la gironina. El 2 d'agost Francisco Fernández Marqués informava des de Tarragona de la presa de 18 saetes davant de Sant Feliu de Guíxols que anaven ben carregades de blat. A falta de pesar-ne una gran part ja tenien comptabilitzades 11.000 quarteres que anirien a engrossar els pallers de l'exèrcit de Felip IV. A Castella mentres es preparaven 130.750 fanegues amb el mateix objectiu.⁸¹³

Les 18 saetes preses per part de l'enemic formaven part del comboi que acompanyava l'armada de La Ferrière, la qual era a Sant Feliu de Guíxols a l'espera d'intentar entrar a Barcelona. El corsari francès havia ajuntat a la vila guixolenca un total de 10.500 francesos que haurien de donar suport terrestre a l'entrada per mar a Barcelona. Algun moviment sorpresiu de l'exèrcit català era cada cop més necessari donada situació

⁸¹⁰ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 64

⁸¹¹ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 05.08.1652. Del Constante al marquès de Mortara.

⁸¹² AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 06.08.1652. Del capità Pons al marquès de Mortara.

⁸¹³ AGS. Secretaria de marina y justicia, Guerra, legajo 3.333. Parte de mar, 02.08.1652, carta de Francisco Fernández Marqués a la secretaria de marina.

que vivia la ciutat. A finals de juliol sortiren de Barcelona 2 caputxins i 3 francesos rendits que informaren a les autoritats hispàniques que dins de la capital es venia la carn de cavall, de la cavalleria de l'exèrcit francocatalà, a 10 reials la lliura. A més a més, no es donaven més de 10 unces d'un pa compostat d'una mescla de cereals i ja no quedava pràcticament ni vi ni oli.⁸¹⁴

A mitjans de juliol els vaixells de Nàpols de l'armada hispànica, segons Antonio Berastain, "hazen mucha agua" y que "se huye mucha por necesidad".⁸¹⁵ Mentres Joan Josep feia saber al seu pare de la presa d'un bon nombre de francesos que es van enviar a galeres a l'"espera por este medio conseguir la libertad de los pobres navarros que ha onze años que estan padeciendo".⁸¹⁶

El govern de l'artilleria el mes d'agost de 1652 anava de bòlid per a poder fer front a la pressió castellana des de fora del recinte emmurallat. Les accions de risc no van faltar, com ara els soldats suïssos que pujaren un canó al fort de Montjuïc per després baixar-lo a la bateria avançada de la muntanya, a banda de la construcció d'una plataforma de cara de la ciutat.⁸¹⁷ Aquesta plataforma la féu construir el sis d'agost Francesc Fontanella sobre el rec vell davant del baluart de Llevant que havia d'ajudar en l'aprovisionament de la ciutat. Tot i això les 100 lliures que havia costat no provocà que es desfés ràpidament perquè no fos emprat per l'enemic.⁸¹⁸

Tot i els problemes econòmics de la monarquia hispànica, les tropes anaven arribant mica en mica i cada cop les posicions al Pla de Barcelona estaven més assegurades, fent que la tàctica ja no fos guanyar la ciutat assetjada per la força de les armes, sinó per la força de la fam com s'ha indicat més amunt. El canvi es va començar a formular a principis d'abril quan Felip IV es posà en contacte amb don Joan Josep i Mortara per tractar de com seria una hipotètica capitulació de Barcelona després de rendir-la per fam.

Després de la caiguda de Sant Feliu de Guíxols, vila que havia de ser l'epicentre de l'armada francocatalana abans de la seva entrada a Barcelona, el rei Felip IV va reformular les idees que tenia per a la Catalunya recuperada. El monarca li escrivia al

⁸¹⁴ AGS. Secretaria de marina y justicia, Guerra, legajo 3.333. Parte de mar, 02.08.1652, carta de Francisco Fernández Marqués a la secretaria de marina.

⁸¹⁵ AGS. Secretaria de marina y justicia, Guerra, legajo 3.331. Parte de mar, 15.07.1652, d'Antonio Berastain a la secretaria de marina.

⁸¹⁶ AGS. Secretaria de marina y justicia, Guerra, legajo 3.331. Parte de mar, 31.07.1652, de Joan Josep d'Àustria a Felip IV.

⁸¹⁷ AHCB, Consellers, 1C. III-6, *Política i guerra*, 06.08.1652, deliberació de la Vint-i-quatrena.

⁸¹⁸ AHCB, Consellers, 1C. III-6, *Política i guerra*, 06.08.1652, deliberació de la Vint-i-quatrena.

seu fill que Barcelona era “el negocio de más consideración que puede ofrecerse a mi monarchia (...) en que se halla la reputación de mis reales armas sujetas a tantos accidentes”. Al mateix temps ordenava que amb La Mothe no s'havia de fer cap pacte de tipus polític, amb ell només s'haurien de fer tractes militars. Li recordava també que abans de prendre cap decisió li consultés tot al marquès de Mortara, el qual cal recordar portava el pes de l'operació i era home de plena confiança del rei, com a cosí que era.⁸¹⁹

La primera carta del rei ja havia marcat clarament la línia que se seguiria en la redacció de les capitulacions a primers d'octubre de 1652: “...en caso que los sitiados trataren de capitular no ofrezcais nada en todo aquello que perteneziere a materia de Estado; gobierno político de la Provincia, y fueros, sino que digais que Vos sois un Capitán general mío y que sólo podeis pactar y capitular condiciones de guerra (...) que si se alargaren a pedir un perdón general para todos los que se hallan dentro de la ciudad al tiempo de su reducción de todos los delitos cometidos desde el dia de la revelión os permito se le podais conçeder general”.⁸²⁰ El dia 28 de maig Joan Josep respongué al seu pare amb la necessitat d'aclarir les condicions polítiques per a Barcelona i el Principat, dient que “pues no ai duda que siempre que pudieremos reducir a Barcelona sin ningunas condiciones (...) se ha de procurar y que desçendiendo de aquí a lo que aconsejare el caso siempre se deseara que estas sean las más moderadas y proporcionadas al intento”.

Dies posteriors a la carta enviada a Felip IV, el príncep Joan Josep d'Àustria rebé informacions del capità Font sobre les condicions que possiblement acceptarien les institucions: perdó general; exempció de tropes a Catalunya; prohibició a l'exèrcit d'entrar a Barcelona, excepte el mateix don Joan i Mortara; i la conservació del conseller sisè. A finals de juny vindrien des de Castella tres cartes que respondrien als dubtes sorgits d'aquestes informacions vingudes de la ciutat. Del Haro respongué que no hi hauria cap problema en el perdó general i el conseller sisè, però tenia dubtes sobre el tipus de control que hauria de tenir Barcelona, ja que la “...metrópoli de toda la Provincia siempre influirá mucho su exemplo a todo lo restante del Prinçipado”, cosa que el rei tornaria a ratificar. Pel que fa al tema de amb qui hauria de negociar el fill bastard del rei catòlic, Felip IV ho tenia molt clar, malgrat no volia donar cap solució definitiva: “...El tratar con el Mariscal de la Mota parece que fuera lo más autoriçado

⁸¹⁹ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-883, 17.07.1652. De Felip IV a Joan Josep d'Àustria.

⁸²⁰ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 388.

tratándose de Rey a Rey, y no de Rey a Vasallos reveldes...”.⁸²¹ En la correspondència citada per tant s’estaven elaborant els projectes militars per al control de Barcelona i de la resta del Principat, on el rei Felip IV, els seus ministres amb Luis del Haro al capdavant, el Consell d’Aragó i don Joan Josep d’Àustria oferien les seves idees i projectes per tal que a Catalunya no fos possible un altre any 1640.

El 24 de juny don Joan Josep un cop rebudes diverses cartes des de Madrid, respongué a del Haro respecte les seves pretensions envers la Ciutat Comtal: “El punto de ajustar las cosas desta çiudad en forma que se cautele la seguridad no solo de la persona del virrey sino también el respeto devido a la justícia y a los ministros de Su Magestad le tengo por tan necesario que sin esto fuera infructuoso todo lo que se ha trabajado (...) y en todo me governare conforme a las órdenes de Su Magestad conoziendo lo que importa establecer las cosas de modo que se asegure su real dominio en esta provinçia y crea Vuestra Excelencia que en lo poco que è podido comprender de la condiçión de los catalanes es más poderoso con ellos el cuchillo, que la razón y el alago, y que se pueden templar estos dos extremos de manera que usando de entrambos se consiga un fin tan importante”.

La resposta al monarca fou prou eloqüent per veure les intencions de la monarquia catòlica d’esperar fins que Barcelona capitulés acceptant qualsevol condició per sortir de la fam amb què viurien els seus habitants: “... y entonces seria suma felicidad ajustar las cosas en forma tan proporcionada a la Real autoridad de Vuestra Magestad que no quedase en el arbitrio destes bárvaros Juzgar si la equidad que se les hiçiere ha sido más efecto de la neçesidad que de la clemencia”. Així, cada dia que passava els comandaments castellans al Principat tenien més clar que el setge s’hauria d’allargar el màxim possible per tal de desgastar fins on es pogués la ciutat de Barcelona. A més a més, aquest fet provocaria que dins de la ciutat sorgissin, si s’allargava el període de penúries i fam, tensions entre els diversos grups socials de la ciutat, que acabarien pressionant a les autoritats perquè es rendissin ràpidament, i per tant, amb unes condicions desfavorables.⁸²²

A la Cort de Madrid el rei i el Consell d’Aragó continuaven preparant l’estratègia a seguir amb Catalunya a llarg termini, les bases de la qual s’haurien d’establir amb la futura capitulació. L’escrit enviat a don Joan, titulat “Instrucción secreta”, mostrava les

⁸²¹ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 389.

⁸²² J. L. Betrán, *Las grandes epidemias de peste en la Barcelona de los siglos XVI-XVII: un estudio de historia social*, Tesi doctoral dirigida per Ricardo García Cárcel, Universitat Autònoma de Barcelona, 1993, p. 218.

intencions més absolutistes de Felip IV, que al·legant la rebel·lió de 1640, justificaria que la monarquia podia fer i desfer totes les constitucions i privilegis del Principat. A continuació es veurien els recels de la cort respecte Catalunya covat al llarg de mig segle: reforma de la Diputació del General, que quedaria paral·litzada com sabem de l'octubre de 1652 fins al gener de 1653; establir la anualitat en el càrrec dels diputats; donar més preponderància a la Reial Audiència que a la Diputació, a més de reduir els ingressos d'aquesta última; enderrocament de cases i castells dels catalans més francòfils, com en el cas de la demolició del castell de Prades o a l'Espluga de Francolí; l'extinció del Consell de Cent per una junta de setze o vint-i-quatre homes proposats pel rei, prohibició d'encunyar moneda; fosa de la campana de la ciutat; expropiació de les seves baronies, etcètera. I continuava:

“...que las puertas de la çiudad, baluartes, artillería, armería y todo lo que perteneçe a la conservación y defensa de la çiudad, esté a orden de mi lugarteniente y capitán general y tengan las llaves los ministros nombrados por él, que no se cubran los consellerses (...) y es preçiso que en aquella çiudad aunque perdonados queden muchos descontentos, se podría formar una çiudadela, con las demás fortificaciones que el terreno pidiere para la seguridad de la plaça en el puesto que defendiese la tierra y el mar; y refrenarse a Barcelona y la comprimesse...”.

Per tant, el Consell d'Aragó i el monarca suggerien la construcció d'una ciutadella per a la defensa de la plaça, mostrant al final l'objectiu primer de la construcció, oprimir i controlar la capital catalana perquè no s'aixequés altre cop. A més li deien que “...debeys estar advertido para este fin que se procure no admitir capitulaci3n alguna que no se reconozca en ella que me ha de quedar la mano libre para obrar en Barçelona todo lo que conviniere para si más seguro, y bien conçertado gobierno político, porque en esta parte han de quedar en todo, sujetos a mi graçia y merçed, y assimismo en la satisfaci3n de las costas y daños que se me han causado...”⁸²³.

En paral·lel als preparatius de la caiguda de Barcelona, l'11 de juliol la mesada de 100.000 lliures per al mes de maig que Mortara havia demanat al Consell d'Aragó, encara no s'havia fet efectiva. Així doncs l'exèrcit hispànic a Catalunya portava mes de dos mesos sense tenir cap socors econòmic per a fer front a una empresa que no s'acabava mai. Al mateix temps tampoc havien arribat els socors marítims que havien de ser enviats des de Cadis. Tot i això, el dia 16 de juliol les tropes hispàniques ja havien conquerit les places de Camarasa, Castelló de Farfanya i Balaguer, de la qual

⁸²³ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 390.

en sortí vençut el tinent Saint André que hagué de tornar cuita-corrents a les rodalies de Barcelona.⁸²⁴

Les dificultats al front català també s'instal·laren a la casa de Joan Josep d'Àustria. Fins a tal punt que hagué d'escriure al seu pare Felip IV perquè li enviés recursos per a fer front al pagament dels ajudants i criats que tenia a la galera reial, els quals feia 14 mesos que no rebien cap paga ni socors. Avisa que si als comandants, soldats, metges, etcètera se'ls pagava el seu personal es podria descontrolar i seria difícil posar ordre dins de l'embarcació reial.⁸²⁵

El 17 de juliol el rei escrivia una carta al seu fill Joan Josep d'Àustria des de les seves estances del palau del Buen Retiro. En ella hi confirmava els plens poders que tenia Joan Josep per poder tractar amb les autoritats catalanes l'esperada prompta rendició dotze anys després de la sublevació. Els ministres i el rei li feren saber que "...hemos resuelto daros y concederos (como por la presente os damos y concedemos) toda plenitud y nuestra plenipotencia sin reservación de cosa alguna, para que en nuestro real nombre podáis capitular, jurar leyes, usajes, constituciones y costumbres de este Principado, perdonar, hacer mercedes, conceder privilegios, confirmar lo hecho y concedidos a cualesquier estado y condición que sean cuerpos, colegios, gremios y otros cualquier que general y particularmente pueden ofrecerse con la mano y extensión que os pareciere, y con todas las facultades y plenitud que nos tenemos y todo lo demás que pudiéramos hacer y conceder si nos hallásemos presentes".⁸²⁶

Si Barcelona acceptés la clemència que els hi oferia el rei Felip IV a través del seu fill Joan Josep aquesta es faria extensible a la resta d'universitats catalanes per així afavorir la rendició del Principat i evitar l'entrada de més tropes franceses que s'hi interposessin.⁸²⁷

La restitució de l'autoritat hispànica al Principat començava a preparar-se davant l'imminent caiguda de Barcelona. La Reial Audiència era un dels principals objectius i ja pensaven en enviar despatxos per a les persones que havien d'ocupar els càrrecs de la institució. Per a la sala tercera es nomenava a Josep Romeu de Ferrer amb l'ofici de regent, Rafel Vilosa i Pau Puig com a advocats fiscals i per jutge Jeroni Codina, que

⁸²⁴ ACA, Consell d'Aragó, lligall 262. 23.07.1652.

⁸²⁵ AGS. Secretaria de marina y justicia, Guerra, legajo 3.333. Parte de mar, 31.07.1652, carta de Joan Josep d'Àustria a Felip IV.

⁸²⁶ AHN, Estado, lligall, 2.778. 17.07.1652. Carta de Felip IV a Joan Josep d'Àustria.

⁸²⁷ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 48v. 15.07.1652.

signaria els processos criminals. Com a procurador fiscal de la cort règia es nomenava a Josep Martorell. L'ofici de portaveu del governador general seria per a Gabriel de Llupià, el de regent de tresoreria Miquel Salvà de Vallgornera i Jaume Salamó com a escrivà de manaments i del registre de la cancelleria del crim. Els oficis que manquin per cobrir es nomenarien un cop es reprengués l'activitat.⁸²⁸

Al primer que se li girava feina era Josep Romeu de Ferrer, que com a obtentor de l'"oficio de regente examine primero que llegare y después los demás examinen ante los ministros que huviese y de ninguna manera han de entrar a exercer que primero no preceda el dicho examen y aprobación que és costumbre haya para ello".⁸²⁹

El 17 de juliol el rei Felip IV li remarcava al seu fill Joan Josep la importància de posar les bases per a tenir controlades les principals institucions del Principat: "que me quedase la mano libre oara disponer en Cathaluña todo lo que conueniere particularmente en las casas de la Diputación y de la ciudad." Els diputats de la Generalitat passarien a ser anuals, com els d'Aragó, a diferència dels triennis que fins aleshores marcaven els períodes d'elecció. A partir d'alhores l'elecció a més no seria per desinsaculacions sinó per elecció directe del governador general i del lloctinent de torn a partir d'una terna per a cada ofici enviada per la mateixa Generalitat. A més a més, totes les decisions que es prenguessin a la institució quedarien en mans d'una apel·lació per part de la Reial Audiència i els responsables e la mateixa audiència podrien visitar sense previ avís la casa de la Diputació. Els comptes de la casa els portarien un ministre de la Reial Audiència i un de la Generalitat.⁸³⁰

La Diputació passaria a pagar al rei les despeses ocasionades a la monarquia per a la recuperació del Principat. Segons disposava el monarca, aquest pagament es faria a través de les recaptacions que efectués el General, així d'una banda s'aconseguia "minorar el poder de los diputados, y otra, que sea maior el de los ministros reales (...) y todo esto executándose con el calor de las armas".⁸³¹

⁸²⁸ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 49r-52v. 15.07.1652.

⁸²⁹ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 51v. 15.07.1652.

⁸³⁰ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 58v-59r. 17.07.1652.

⁸³¹ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 59r. 15.07.1652.

Per al Consell de Cent el rei tenia reservades dures mesures. La primera d'elles trencaria una de les principals característiques de la institució, car havia decidit "Extinguir el Consejo de Ciento y reducirlo a diez y seis o veintyquatro consejeros". La seva composició seria de nobles, ciutadans i dels "homes bons d'aquella ciutat", així mateix no podia entrar ningú a cap ofici del municipi que no tingués 4.000 escuts de rendes.⁸³²

La vila de Flix deixaria de ser una baronia de la ciutat i passaria a ser vila reial. I hi hauria una ciutadella amb les seves fortificacions. Tanmateix, tenien en compte que la construcció militar podria ser exclosa en el procés de negociacions amb la ciutat i la Generalitat, fins i tot Felip IV mostrà al seu fill que "aunque parezcan duras las condiciones de guardarles sus costumbres y privilegios antiguos, es mejor venir en ello que aventurar el crédito universal de la Monarchia". Barcelona no era una ciutat qualsevol de la monarquia i no es podien llençar per la borda anys d'esforços, per això també li recomanava "No derramar mucha sangre poerqué a esto se oppone mi gran clemencia y reducción de estos reynos".

Tampoc permetria el canvi de lloc de les institucions pròpies del Principat, ocasionaria massa costos que no es podrien assumir, ni per part de la monarquia ni per part de la població. Així mateix manava no introduir a les capitulacions la construcció de molts presidis per a controlar la costa catalana i recomanava que no s'imposessin més ministres estrangers per al govern del Principat, ja n'hi havia una bona colla esperant des de l'exili.⁸³³

Les negociacions amb La Mothe només es podien cenyir a aspectes merament militars, en cap cas polítics perquè no tenia cap legitimitat per a fer-ho. Aquestes s'haurien de dur a terme directament amb les institucions pròpies del país.⁸³⁴

Donada la dura situació que es vivia dins de la Ciutat Comtal, a finals de juliol Joan Josep d'Àustria, sota el pseudònim del Sabio, estimulava a l'informador Càrcer a difondre un possible final del setge benevolent: "quedo con el gusto que Vuestra Merced puede imaginar de las buenas nuevas que me da -25 de juliol- y si el consejo toma tan buena resolución, no dudo que tendrá y toda la ciudad miu entera satisfacción

⁸³² AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 59r. 15.07.1652.

⁸³³ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 60r-62v. 15.07.1652.

⁸³⁴ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 60v. 15.07.1652.

y que se verá calmada y en lustre que ha estado siempre y lo demás será perderse de conocida, dígalo a Vuestra Merced de mi parte a quien le pareciese que conbenga y a quien se pueda Vuestra Merced fiar, y creo que an de allar en Su Alteza y en Su Magestad todo amparo y yo lo procuraré, y aquí tenemos poder para todo en la misma forma que si estuviera aquí el rey en persona y lo que ajustaremos será establecido para siempre”.⁸³⁵

La Cort de Madrid tenia molt clar que les institucions del Principat allargarien tan com fos possible el setge a l’espera de l’arribada de l’armada de La Ferrière i de més reforços terrestres provinents del Llenguadoc. Tanmateix existien certs dubtes sobre el posicionament de Barcelona si el setge s’eternitzava. El 29 de juliol el Sabio deia “Mui dura cosa es el que quiera llegar essa ciudad asta su último fin y que suceda algun desconcierto en ella y que la gente tome alguna resolución que les obligue a tratar desablar o perder todo aquello que puedan granjear en la gran clemencia de Su Magestad”.⁸³⁶ Potser per aquesta dubitositat de la ciutat, “el Arrogante” el 31 d’agost en nom de Joan Josep, manés a Càrcer difondre pasquins: “Su Alteza me a mandado que metays esos papeles por las esquinas que importa o por las partes más públicas y avisar luego de lo que dixeren que importa que se etchen”.⁸³⁷

Amb una situació cada cop més complicada les autoritats francocatalanes reactivaren la idea que ja havia sorgit i començat a gestar-se a mitjans de juliol per a poder fer front al pagament de les pagues dels soldats suïssos i francesos, que degut a la gana estaven causant estralls pels mercats i carrers de Barcelona. La pensada del lloctinent era que les esglésies i monestirs de la capital col·laboressin amb les institucions amb l’únic element de valor que podien aportar, a saber, la plata dels elements litúrgics amb què estaven vestides i decorades totes les esglésies i parròquies de la capital.

La recaptació d’objectes d’argent seria fosa als forns de la ciutat per a fer moneda, que serviria per pagar els soldats i per contractar el servei d’un exèrcit de 4.000 o 5.000 homes del Llenguadoc. La decisió causà malestar en alguns sectors de la societat barcelonina, i més quan la població en copsà els resultats a la catedral, que es quedà sense 52 làmpades que adornaven el temple. Miquel Parets escrivint sobre el procés de recaptació de plata sagrada digué que tot i que era pel bé de la ciutat “...ja era molt tart per lo que en Barcelona se patia”.⁸³⁸ L’assaonador Parets, a més, no deixaria de

⁸³⁵ ACA, Arxiu de can Falguera, Castellbell-Maldà, lligall 163. doc. J. 25.07.1652.

⁸³⁶ ACA, Arxiu de can Falguera, Castellbell-Maldà, lligall 163. doc. K. 29.07.1652.

⁸³⁷ ACA, Arxiu de can Falguera, Castellbell-Maldà, lligall 163. doc. M. 31.08.1652.

⁸³⁸ BUB, M. Parets, *De molts successos...*, ms. 225, f. 65

comentar la posició favorable de Pere Morell, canonge de la catedral, a cedir la plata a la ciutat dient que era "...molt afisionat en les coses de França, que per sos efectes, ocupà lo títol que té".⁸³⁹ Les condicions del capítol foren que la plata es tornés en un termini màxim de tres anys, peça a peça i amb el mateix pes que el que tenien originariament.

La oposició, doncs, no trigà gaire a notar-se en els primers contactes amb les esglésies i monestirs més notoris de Barcelona, que no tenien francòfils tan destacats com Morell. El dictàmen favorable de la Junta de Teòlegs del 24 de juliol no serví de gaire per a canviar l'opinió de gran part de la població i religiosos, tot i que fou aprovada per vint vots a dos, un dels quals fou del pare Pius Vives i Pexó, prior dels dominics de Santa Caterina, que al·legà la decisió en un imprés titulat *Discurso Apologético por la Inmunidad y Libertad Eclesiástica*.⁸⁴⁰ Fins i tot, el mateix Pau del Rosso, que recordem era del braç eclesiàstic, donaria suport als religiosos contraris a la cessió de la plata, arribant a negar la plata de la Generalitat per al sufragament de la guerra, fet del qual en parlarem en el capítol referent a la citada institució. El posicionament del president de la Diputació venia marcat pels darrers anys de guerra, que com molts altres religiosos, anà evolucionant cap a actituds més marcadament prohispaniques a diferència dels primers anys de guerra.⁸⁴¹ La situació era força crispada entre les autoritats civils i les eclesiàstiques fins al punt que el dia 26 de juliol l'organista de la Catedral es trobava detingut, no se sap el perquè, a les presons reials de la ciutat, fet que destorbava la rutina de les celebracions litúrgiques que celebraven els canonges.⁸⁴²

La situació era tan tensa que Parets parlà de la censura que es vivia a la ciutat per la por que es tenia a què a hom el declaraessin traïdor: "Sols dich que lo Consell de Sent era arribat a tal estat que ningú no podia dir allò que y sentia, sinó que, ab violència, violentaven lo cor dels òmens, que sols avían de dir allò que plauïa als grosos y als del govern, que, altrament, ja eren vituperats y amenaçats de molts; y, assò, ho causave tot: lo tenir, molts, apoderades las aziendas confiscades, y altres, los offisis reals, que

⁸³⁹ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 72.

⁸⁴⁰ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 303-304. L'escrit de Vives responia al següent dictàmen: "...hace lícito el valerse de los tesoros de la Iglesia, con la modificación que previenen las leyes divinas y humanas, y la doctrina de los santos padres y doctores más célebres. Y conociéndose este recurso por único, en las calamidades presentes, le había parecido poderse tomar de la plata superflua al culto divino, la porción, que se juzgasse necesaria, para aquellos gastos, haciendo la ciudad fiança por ella...".

⁸⁴¹ A. Simon, "Pau del Rosso, degà de la Seu de Barcelona, 1650-1654" a J.M. Solé i Sabaté (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Enciclopèdia Catalana, volum II, p. 232.

⁸⁴² ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 84r. 26.07.1652.

eren de molt mal dexar; y per respecte de aquexos, anave patint tot lo poble, com per avall se dirà més llargament”.⁸⁴³

Tan sols algunes autoritats eclesiàstiques com hem apuntat més amunt s'atreviren a contestar l'autoritat del lloctinent i del consell barceloní. Qui més s'hi oposà fou el citat prior de Santa Caterina, Pius Vives, que arribà fins a tal extrem, que s'atreví a no obrir les portes del monestir als enviats del lloctinent La Mothe que volien dialogar amb els responsables del monestir, perquè cedissin en el seu posicionament davant la gran necessitat que tenia la ciutat d'una plata, que serviria per mitigar la fam de ciutadans i soldats. El recurs a la fam del poble, així doncs, fou una de les armes que empraren les institucions per tal de canviar el parer dels religiosos contraris, que ja havien servit per convençer els responsables del capítol de la catedral. Per tal de mostrar la bona predisposició de les institucions, el Consell de Cent seguí ajudant a l'hospital de la Santa Creu tot i els problemes que hi havia per seguir alimentant els soldats, oferint un total de 50 quarteres per als ferits i als malalts el 15 de juliol.⁸⁴⁴ A més a més, La Mothe entregà en penyora de la plata, fins que fos retornada, un seguit de cases confiscades anys abans, que eren un bon reclam per a esglésies i convents, i que al lloctinent no li reportava cap despesa extra.⁸⁴⁵ Tot i els intents, Santa Caterina i Santa Maria del Mar no cedirien a les pretensions del mariscal francès i es quedarien finalment amb la plata fins a l'entrada de Joan Josep d'Àustria.⁸⁴⁶

La necessitat de plata de la ciutat per a fer moneda era tan gran que demanà tota la plata “que teniu superflua” a la catedral. Els canonges al·legaren que no podien accedir als desitjos del govern de la ciutat ni de la Generalitat per no poder-ho fer a causa “ni ser lo número dels capitulars, fer una cosa tan grava”. Els canonges Corts, Duzay i Valeri estaven totalment en contra de qualsevol donació de plata, en canvi Queralt, Merell, Soler i Reig no estaven del tot a favor de donar-la però no s'hi oposaven del tot.⁸⁴⁷ Una segona carta de Peralta de part de La Mothe tornava a insistir en la plata del Capítol barceloní per la necessitat que tenia la ciutat. El 30 de juliol els canonges deliberaren, que com s'havia acordat en deliberacions anteriors, no es podien alienar els béns de la institució en època de contagi si no eren presents la

⁸⁴³ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 72v.

⁸⁴⁴ DACB, volum XV, p. 279.

⁸⁴⁵ DACB, volum XV, p. 305.

⁸⁴⁶ La inexistència de documentació del monestir de Santa Caterina no permet resseguir l'evolució de les negociacions des de la visió del cenobi.

⁸⁴⁷ ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 84r. 26.07.1652-27.07.1652.

majoria dels canonges per a votar. Si arribés el cas que s'alienessin, el capítol necessitaria que La Mothe li aportés una fermança en nom del rei.⁸⁴⁸

El 7 d'agost els canonges tornaren ratificar que no podien prendre cap decisió en no ser el número necessari de canonges. En les deliberacions d'aquell dia Queralt estava absent i només eren vuit canonges presents dels 13 o 14 que normalment hi haurien d'haver.⁸⁴⁹ El 9 d'agost Peralta acudí al capítol i després de discutir els termes de l'acord els canonges accediren a deixar la plata de la Catedral que fos possible i aquella menys útil per a la litúrgia, que no es pot deixar de banda en moments de tanta necessitat. Segons els acords el Consell de Cent hauria de restituir-ho tot en peces de plata i or en la mateixa forma que els hi entreguessin en un termini màxim de tres anys. Els ambaixadors de la catedral per a tals acords foren els sagristans majors Valeri i Merell.⁸⁵⁰

El 12 d'agost s'acordà fer una comissió amb els canonges Francesc Valeri i Ramon de Queralt per analitzar quina plata i or hauria de sortir de la catedral. Mentrestant els canonges deixaven constància de les dificultats que tenien per cobrir les seves necessitats més bàsiques.⁸⁵¹ El dia 19 d'agost donaren a conèixer l'inventari, per la qual cosa haurien de signar l'època d'entrega peça per peça el conseller segon de la ciutat, el tauler i l'argenter de la ciutat.⁸⁵²

- 1 doser que hi havia sobre la tomba de la capella de Santa Eulàlia.
- 5 llànties de la capella de Sant Oleguer.
- 3 llànties de la capella de la Santíssima Magestat.
- 1 llàntia de plata petita, 6 candelers i 4 canelobres de plata de la sagristia.

Finalment doncs La Mothe i el Consell de Cent aconseguiren el seu objectiu per tal d'aguantar fins a les darreres conseqüències. La pressió de l'emissari del Consell de Cent Narcís Peralta fou cabdal per aconseguir la tan ansiada plata, la seva presència a les deliberacions del capítol demostraren als canonges que les màximes autoritats del Principat no podien fer més voltes i que podien arribar fins on fes falta. La visió de Sanabre es corrobora totalment a partir de les fonts primàries de la Catedral de Barcelona, les quals no arribà a consultar mai.

⁸⁴⁸ ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 85r. 30.07.1652.

⁸⁴⁹ ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 85v. 07.08.1652. Dies abans els canonges presents a la vila de Granollers també es reuniren, tanmateix no se sap res de les deliberacions que s'efectuaren. N'informava el canonge i vicari general Josep Ninot. f. 86r. 08.08.1652.

⁸⁵⁰ ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 86v-87r. 09.08.1652.

⁸⁵¹ ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 86v-87r. 12.08.1652.

⁸⁵² ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 88v. 19.08.1652.

La incertesa i la necessitat eren tan grans durant aquells dies que els diputats de Manresa demanaren el dia 10 d'agost al rector de Santa Creu d'Olorde Rafel Avella, sense obtenir resposta, si aquest havia vist des de l'alçada de la serra de Collserola l'entrada de quatre barques carregades de blat que havien d'entrar per les platges de Castelldefels.⁸⁵³ Qualsevol socors, amb o sense plata, era clau per aguantar a l'espera de l'arribada de tropes franceses. A tot plegat s'hi sumaven els problemes amb els soldats dins i fora de la ciutat, els quals provocaven un degoteig de robatoris per tal d'alimentar-se. Els continus robatoris per la costa del Maresme dels soldats i miquelets de la zona féu que s'aconsellés a Diego Artés que portés els ramats de moltons de la ciutat a lloc segur i vigilat per evitar-ne els furs.⁸⁵⁴

El dia 19 d'agost el canonge i degà Pau del Rosso deixà els seus càrrecs a la catedral per a centrar-se en el govern de la Generalitat. Aquell mateix dia, algunes rectories mostraven la seva consternació si havien d'accedir a donar la seva plata, malhauradament els canonges no indicaren quines eren.⁸⁵⁵ El dia 26 s'acordà fer un sínode on hi hauria el vicari general, dos capitulars -Reig i Valeri- i els rectors de totes les esglésies de la capital per tractar el mode de donar la plata necessària.⁸⁵⁶ Tot i ja no ser al capítol de la Catedral de Barcelona Pau del Rosso actuà com a representant dels canonges en una audiència amb La Mothe per a tractar els progressos en l'afer de la plata.⁸⁵⁷

A finals d'agost la Generalitat establerta a Manresa continuava bregant per aconseguir recursos que possibilitessin l'arribada de més homes per socórrer Barcelona. A banda de la posició d'àrbitre en la que s'estava convertint la institució fora de Barcelona, aquesta també va haver de fer capturar a l'ajudant ordinari del pagador general del batalló Gabriel Bellver, el qual tenia encomanades 302 lliures de la col·lecta de Puigcerdà i no les havia entregades.⁸⁵⁸ El 30 d'agost també es feren ressò dels excessos dels homes de Josep de Pons, per la qual cosa es decidí que l'oïdor militar Lluís Valencià fes de mitjancer per acabar amb aquests greuges. Els assessors dels diputats els aconsellaren que portessin aquest tema amb "benignitat y no ab violència

⁸⁵³ ACA, Generalitat, *Lletres trameses*, 1650-1651, N-866. Registre 1r. Trienni 1650. Registre 3r, f. 24. 10.08.1652. Dels diputats de la Generalitat de Catalunya a Manresa a Rafel Avella, rector de Santa Creu d'Olorde.

⁸⁵⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 33r. 06.08.1652, a Diego Artés.

⁸⁵⁵ ACB, Constitucions, Llibre de resolucions o actes capitulars, 1650-1660, f. 88v. 19.08.1652.

⁸⁵⁶ ACB, Constitucions, Llibre de resolucions o actes capitulars, 1650-1660, f. 89v. 26.08.1652.

⁸⁵⁷ ACB, Constitucions, Llibre de resolucions o actes capitulars, 1650-1660, f. 90r. 30.08.1652.

⁸⁵⁸ ACA, Generalitat, Sèrie General, N207, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2a. Deliberacions de Manresa, f. 396. 22.08.1652.

perquè no-s murmura's que lo Consistori volgués impedir lo socorro de Barcelona".⁸⁵⁹ Qualsevol acció de la Generalitat a Manresa doncs era estudiava amb lupa per les autoritats franceses de Barcelona, i molt més quan el cercle s'anava estrenyent amb la pèrdua de zones com la Segarra o Guissona.

Malgrat que els diputats de la Generalitat a Manresa feien mans i mànigues per enviar diners al front per al manteniment del batalló només els hi restava per fer una cosa vist com anaven els esdeveniments: "se fassen pregaries en la iglésia del convent dels pares mínims de Sant Francisco de Paula de la present ciutat de Manresa exortant el pare corrector tinga lo santíssim sagrament patent".⁸⁶⁰

Tot i el seguit de despropòsits que patí el bàndol francocatalà al llarg dels mesos de juny i de juliol aquest encara mantenia viva l'esperança de l'arribada del corsari La Ferrière. Per aquesta raó el 3 d'agost els jurats gironins reberen carta de La Mothe per tal que compressin tan blat com poguessin i fessin lleves per acomboiar les provisions cap a Barcelona. Tots els jurats reunits aprovaren tal demanda.⁸⁶¹ El regent Fontanella ratificava aquesta demanda "per la flaqueza dels enemichs y la arribada de la armada de mar".⁸⁶² Un dia després els jurats aprovaven la formació d'una nova lleva més de 150 homes. Al final però feren dies companyies de 25 homes cadascuna degut als pocs recursos de la ciutat.⁸⁶³ El 27 d'agost la ciutat gironina començà a acaparar blat vista la situació que patia a finals de mes la capital.⁸⁶⁴

El mateix regent Fontanella informava a totes les universitats del Principat de la prompta arribada de l'armada de mar francesa per a trencar el setge que patia Barcelona per mar i de la necessitat que servissin les quarteres necessàries per a les tropes de terra que haurien de donar suport al desembarcament.⁸⁶⁵ Aquells mateixos dies Fontanella va rebre una carta xifrada possiblement sobre la necessitat alimentària i d'homes de la ciutat. Poques han estat les cartes que al llarg d'aquesta investigació s'han trobat xifrades, a l'entorn d'una quinzena, tanmateix no s'han trobat les traduccions dels xifratges ni les equivalències.⁸⁶⁶

⁸⁵⁹ ACA, Generalitat, Sèrie General, N207, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2a. Deliberacions de Manresa, f. 402. 30.08.1652.

⁸⁶⁰ ACA, Generalitat, Sèrie General, N207, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2a. Deliberacions de Manresa, f. 401. 25.08.1652.

⁸⁶¹ AMGI, Universitat de Girona, Manuals d'acords, núm. 255 (1652), f. 291r. 03.08.1652.

⁸⁶² AMGI, Universitat de Girona, Manuals d'acords, núm. 255 (1652), f. 295r. 09.08.1652.

⁸⁶³ AMGI, Universitat de Girona, Manuals d'acords, núm. 255 (1652), f. 298v. 17.08.1652.

⁸⁶⁴ AMGI, Universitat de Girona, Manuals d'acords, núm. 255 (1652), f. 304v. 27.08.1652.

⁸⁶⁵ AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, Llibre de consells, 1652, 01.08.1652.

⁸⁶⁶ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 36r. 14.08.1652, al regent Fontanella.

A més a més, Josep de Pinós coordinava, mentre no arribava l'armada, la formació de noves companyies de 50 a 70 homes per població que donés suport a una possible entrada francesa per mar.⁸⁶⁷ La tasca de cercar homes i aprovisionar l'exèrcit era cada cop més difícil per l'entrada en escena dels partidaris de Felip IV arreu del territori. El 28 d'agost la Cort madrilenya coneixia la mort de diversos partidaris viguetans a mans dels ministres francesos a la ciutat de Barcelona.⁸⁶⁸ La situació empitjorava en aquelles localitats que ambdós bàndols controlaven intermitentment. Per aquesta raó el govern d'alguns municipis es deurién veure greument afectats pel descontrol del territori per ambdues parts. A tall d'exemple el consell de la vila de Sabadell no es reuní entre el 2 de juny i el 4 de novembre de 1652 degut a les contínues incursions d'uns i altres.⁸⁶⁹

Bona senyal que els partidaris de Felip IV mantenien encesa l'esperança d'una prompta victòria era la circulació pel Principat de les relacions impreses a Madrid, Sevilla, Saragossa o València que obsequiaven als seus lectors amb victòries i relats heròics perquè oblidessin les penúries de l'esforç bèl·lic i creant l'esperança d'una prompta recuperació del Principat. Les imprentes de Tarragona, Tortosa i Saragossa eren les proveïdores per als partidaris de Felip IV al Principat.⁸⁷⁰

El 24 d'agost el Consell de Cent feia saber a Lluís XIV que "...los ciutadans y particulars d'esta ciutat són arribats a suma pobresa y los més ríchs (per sustentar sas famílias) estan acabant de gastar la plata y or que tenian, essent los preus de las cosas sobremanera excessius durant tant larch spay".⁸⁷¹ S'informà també que l'esforç del país estava tocant el seu final, ja que moltes universitats a més a més ja han fet entre dues i tres lleves entre els seus particulars durant els quinze mesos. Les hisendes locals estaven eixutes i es fa saber que és difícil que el Principat pugui continuar lluitant sense l'ajuda de París. Fins i tot el lloctinent aquells dies no passava els seus millors moments, a causa d'una ferida no podria tornar anar a cavall durant uns dies. El 23 d'agost els canonges havien resolt fer un ofici major el dia de Sant Lluís, que seria diumenge, en honor al rei Lluís I.⁸⁷²

⁸⁶⁷ AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, Llibre de consells, 1652, 16.08.1652 i 21.08.1652.

⁸⁶⁸ AHN, Consejos, Registros de chancillería, Libros de la Curia Catalonia, llibre 2.317. 1651-1653, f. 73r. 28.08.1652.

⁸⁶⁹ AHS, Universitat de la vila de Sabadell, Llibre de resolucions de 1635-1657. AMH 2531/1, f. 228r.

⁸⁷⁰ J. Reula, "Guerra y propaganda en la Cataluña de 1635-1659" a *Historia y Comunicación Social*, I, Servicio de Publicaciones de la Universidad Complutense, Madrid, 1996, p. 94 i 104.

⁸⁷¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 36. 24.08.1652, a Lluís XIV.

⁸⁷² ACB, Constitucions, Llibre de resolucions o actes capitulars, 1650-1660, f. 89r. 23.08.1652.

La gana i la manca de suport de París féu més mal a Barcelona que el mateix exèrcit de Joan Josep d'Àustria i el marquès de Mortara. L'ambaixador Ximenis impotent deuria llegir la carta del consell quan li deien que més mal havien ocasionat els propis soldats establerts a la ciutat que les 6.000 bales enemigues tirades des del convent de Santa Madrona, el mar i els forts establerts al pla, que han topat amb edificis civils, militars i religiosos.⁸⁷³ A finals del mes d'agost hi ha cartes al comte regent Fontanella i als assentistes Santgenís i Romà per a què intentessin portar tot el que poguessin, però sense detallar que ni quan ni a quin preu.⁸⁷⁴ El Constante escrivia el dia 15 d'agost que "Están locos los de aquella ciudad."⁸⁷⁵ L'1 de setembre el mateix Constante escrivia desesperadament al marquès de Mortara que els barcelonins "que no se quieren rendir" i que no cessaven d'intentar fer entrar blat a la ciutat.⁸⁷⁶ Malgrat les penúries les principals autoritats francocatalanes no es rendien amb l'esperança que Lluís XIV acabés enviant socors si la situació a França es calmava.

El món de la caritat també va jugar el seu rol a la Barcelona de 1651-1652, sobretot a partir del mes de juliol de 1652. La Ciutat Comtal desconnectada del seus voltants i d'altres ports de la mediterrània a causa del setge per mar i per terra, va veure com s'ha dit que el volum de feina dels diversos oficis, mercats, servei, etcètera, va baixar de manera molt notòria. Degut aquesta situació gran part de la població deixà de ser assalariada,⁸⁷⁷ fet pel qual anaven a cercar herbes pels marges per exemple, i començaren a veure que amb els seus pocs estalvis no podien fer front al pagament d'uns queviures que cada cop tenien uns preus més desorbitats.

El mes de juliol de 1652, just un any després de l'inici del setge, Parets assenyala "...que hi avia gent que, de pur acanyament, se morien sens poder éser retornats, que ja la fam los avia vensuts". La situació, però, havia d'empitjorar encara més. A finals del mateix mes la ciutat donava un pa de 12 unces, cosa que es rebaixaria encara més el 5 de setembre, quan el Consell de Cent dictaminà una reducció de la ració per persona a tan sols 6 unces. Vint dies després es deixaria de repartir pa als barcelonins un cop el mateix consell determinà la llibertat per pastar i vendre pa al no tenir prou existències per abastir a la ciutat,⁸⁷⁸ essent els dies 24, 25, 26 i 27 de setembre dies

⁸⁷³ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 40v. 27.08.1652, a Josep Ximenis de Monrodon.

⁸⁷⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 40-44. 08.1652, al regent Fontanella, Santgenís i Roma.

⁸⁷⁵ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 15.08.1652. Del Constante al marquès de Mortara.

⁸⁷⁶ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 01.09.1652. Del Constante al marquès de Mortara.

⁸⁷⁷ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 87v.

⁸⁷⁸ DACB, volum XV, p. 319.

de gran desesperació que accentuaren el paper de les institucions religioses en la seva vessant caritativa.

Aquells darrers tres mesos i escaig que Barcelona subsistia gràcies a unes poques reserves de menjar i a la gana de gran part dels seus ciutadans, "...y avia tanta multitud de pobres que anaven demanant caritat per los carrés, que eren moltíssims, perquè cada dia se n'anaven acabant los cabals y se feyen pobres nous".⁸⁷⁹ El problema no era que hi hagués un gran nombre de gent captant per carrers i places, sinó que molt poca gent podia ajudar-los com es feia en temps de pau, i per tant, es veien destinats a una pobresa perpètua fins que no es posés fi al setge de la ciutat.

Per a remediari la gana cada midgia es repartia menjar de les olles amb les que es cuinava a diversos convents de la ciutat, que tot i el plet amb les institucions polítiques pel conflicte de la plata, donaven menjar per als més necessitats. Entre d'altres, els monjos dels convents de Santa Caterina, Sant Agustí, Sant Francesc, Sant Josep, Sant Francesc de Paula treballaven en consonància amb els interessos de la ciutat, bullint olles amb cols cuites amb carn de cavall, alguns dies, i d'altres cuinant faves sense pelar i altres hortalisses. Això sí, les institucions religioses barcelonines rebien una xifra molt ben rebuda en temps de tanta carestia, quinze lliures per cada olla que donaven als pobres.⁸⁸⁰ Els hospitals, d'altra banda, eren dels únics indrets que tenien existències de vi juntament amb els càrrecs de l'exèrcit francocatalà, fent que "totom bevia aygua, sinó alguns cabos ho malalts".

L'avanç del setge deixà en un context cada cop més difícil per a les tropes catalanes. La gran majoria d'elles es trobaven disperses pel territori i ben poc podien fer en un estat tan avançat del setge. Aquest era el cas de Saint André Monbrun i els seus homes que el dia 16 d'agost foren requerits desesperadament pel Consell de Cent i el General sense que poguessin atansar-se gaire al Pla de Barcelona perquè prou feina tenien entretenant l'enemic al Vallès, concretament a Palou, al costat de Granollers.⁸⁸¹ El baró d'Aletz per la seva banda es trobava a 2 llegües, entre 8 i 14 quilòmetres, de la ciutat.⁸⁸² Segons els informadors del marquès de Mortara, el Colérico, el Constante i el Serroatinos la vila de Meià estava allotjant prop de 3.000 soldats catalans preparats.⁸⁸³

⁸⁷⁹ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 77r.

⁸⁸⁰ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 77v.

⁸⁸¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 46r. 16.08.1652, a Sant Andreu Montbrú.

⁸⁸² AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 14.08.1652. Del Constante al marquès de Mortara.

⁸⁸³ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 20.08.1652. Carta del marquès de Mortara a Joan Josep d'Àustria.

El mateix dia Josep Galceron de Pinós era també amb les seves companyies a Palou intentant aconseguir desesperadament provisions per poder intentar entrar-les a la ciutat via marítima.⁸⁸⁴ Una opció que tot i la seva dificultat encara donava certes alegries als barcelonins. El dia 2 de setembre aconseguirien entrar 400 quarteres de blat en petites barques amb la fosca de la nit, tanmateix l'informador de Mortara deia que “la verdad -sobre la quantitat exacte de blat- la sabremos esta noche”.⁸⁸⁵

En una situació similar es documenta el 25 d'agost de 1652 que l'oïdor militar Lluís de Valencià “ab licència del consistori [de Manresa] de ses senyories y a son gasto, y no de la Generalitat, se'n anà en campanya per lo socorro de la ciutat de Barcelona”,⁸⁸⁶ del qual no em trobat cap referència ni al dietari del Consell de Cent ni al del General de Barcelona. Per tant, les poques aportacions que podria fer la Generalitat es veien esllanguides per culpa de la impossibilitat d'ingressar els diners de diverses col·lectes del Principat, que per una raó o un altre no havien efectuat les seves obligacions, a més que moltes de les universitats i els seus veïns ja estaven fent un terrible esforç per a mantenir d'empeus un front de guerra que no rebia cap ajuda des del Regne de França.

⁸⁸⁴ AHCB, Consellers, 1C. I-14, *Esberranys de lletres*, 16.08.1652, destinatari desconegut.

⁸⁸⁵ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 02.09.1652. Del Senyor de la Arruilluria al marquès de Mortara.

⁸⁸⁶ DGC, volum VI, p. 491-492.

10. La fi del setge i les bases per al retorn a la Monarquia Hispànica. Setembre - Octubre de 1652.

El mes de setembre de 1652 fou clau per a fer decidir a gran part de la població i institucions que era necessari cessar la lluita davant de l'enemic, perquè ja no hi havia possibilitats de continuar resistint. La fam era la principal preocupació de tothom i al mateix temps una bona mostra dels bons resultats de la campanya de l'estiu de 1652 per part de l'exèrcit de Felip IV. L'objectiu del marquès de Mortara era crear una situació insostenible dins de la ciutat perquè aquesta acabés cedint. Amb el pas dels dies, a més, Barcelona anà veient com anaven caient els ports que durant el conflicte l'havien mantingut viva a partir dels queviures que venien amb petites embarcacions, Arenys, Canet de Mar, Blanes, Mataró, Palamós, Sant Feliu de Guíxols. El cas de Canet és ressenyable per haver-se salvat de la crema que li havien ordenat de la població a l'almirall Albuquerque,⁸⁸⁷ el qual al final en tingué prou en "...darle una buena rociada de cañonazos hechándole gran parte de las casas en tierra...".⁸⁸⁸

Aleshores ja no es podia comptar amb cap més socors, per petit que fos, dels petits pobles costaners que tan suport havien donat a Barcelona. Al mateix temps, el dia 3 de setembre per motius econòmics es decidí treure els infants que custodiaven el castell de Montjuïc, i hi posaren la gent dels gremis per a cobrir les seves baixes.⁸⁸⁹ Fou després del darrer i últim fracàs de l'exèrcit francocatalà, el qual amb 3.000 miquelets provinents de la zona de Caldes i Meià, i amb els homes de Pinós i Saint André a Collserola, tenien com a objectiu ocupar la zona de Sarrià. Els 2.000 homes que sortiren de Barcelona el 4 de setembre, però, no tingueren el suport necessari de Pinós i s'hagueren de retirar altre cop a la ciutat davant la superioritat castellana.

El motiu que Pinós no donés el suport requerit fou que no pogué convèncer a Saint André d'entrar en batalla i aquest últim aprofità la situació per escapolir-se a França deixant el front català, segurament per les reticències que mantenia amb el lloctinent La Mothe. Aquella mateixa nit membres del Reial Consell patrullaren per la ciutat perquè no hi hagués home que s'amagués per anar a fer guàrdia a muralles i baluards sota pena de mort i perquè no hi hagués cap motí ni avalot dins de la ciutat. Aquesta fou la darrera sortida que els catalans feren, que "alesores, conegueren les poques

⁸⁸⁷ El seu nom era Francisco IV Fernández de la Cueva i Enríquez de Cabrera (1637-1676), majordom del rei i virrei de Nova Espanya i Sicília.

⁸⁸⁸ AGS, AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 04.08.1652. De Joan Josep d'Àustria al marquès de Mortara.

⁸⁸⁹ BC, *Conquista de Cataluña por el marqués de Olías y Mortara*, F.Bon. 170, p. 143.

forçes nostres y la poca sort teníam en las armas; y lo poder de l'enemich, que en qualsevol part lo trobaven fort".⁸⁹⁰

Abans de la deserció Saint André tenia negociat amb la cort d'anar als quarters de refresc que hi havia al comtat de Foix, intencions que havia fet saber a Josep Galceran de Pinós. A canvi Pinós li havia ofert les viles d'Hostalric i Palamós perquè deixés de banda aquests pensaments. Finalment li oferí la zona del Vallès per a refrescar-se. Deu dies després, però, dos capitans anaren a avisar a corre-cuita a Pinós de la deserció de Saint André, el qual fins aleshores havia ocupat el càrrec de tinent general de les forces de terra. La Generalitat es féu ressò que fins a la seva deserció Saint André era vagant pel Vallès "sens voler pelear, se'n ere tornat en França, ab totas las tropas de cavalleria, restant, los deixats cathalans, desesperats de tant gran maldat, y los de assí, restàrem muts de vèurer lo mal modo del govern, morts de fam y sens sperans de socorro, ni auxili algú".⁸⁹¹ Aquest anterior fragment no deixa cap marge interpretatiu en relació a qualsevol intent de socórrer Barcelona.

Miquel Parets també es féu ressò del militar francès Saint André, el qual, segons l'assaonador, com no rebia diners del seu rei "...avia de víurer dels paysans" catalans.⁸⁹² De la mateixa manera que Saint André fora de la ciutat tenia una actuació menyspreable, dins de la Ciutat Comtal es produïren un alt nombre de furts a cases que estaven tancades a causa de l'absència o la mort els seus propietaris, en les quals hi hauria segurament quelcom de valor per a vendre. El que no pensaven els soldats, molts dels quals robaven dins de les cases tapiades d'empestats, era que aquest seguit d'accions per tots els quarters de la ciutat hagués pogut fer rebrotar la pesta, quan ja feia uns mesos que s'anava mitigant. No és d'estranyar doncs, que la població catalana amb el pas del temps es cansés cada cop més de la presència francesa al Principat, que al cap i a la fi actuava com la soldadesca hispànica dotze anys abans.

Si el pillatge dels soldats del mateix bàndol era en certa manera omès per l'administració catalana, no ho era el de l'enemic, car les plantacions de blat "...totes les nits hi feyen exir guardes per a guardar que los enemichs no-l vinguesen a dallar".⁸⁹³ Fet que no va poder ser evitat al llarg del setge, bon exemple fou el dia 13 de juny el saqueig que patiren alguns camps propers a la ciutat, els quals van ser pràcticament collits per part d'una expedició castellana composta d'infants, cavalleria i

⁸⁹⁰ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 75.

⁸⁹¹ DGC, vol. VI, p. 536.

⁸⁹² BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 66.

⁸⁹³ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 63v.

dalladors. Cosa que s'intentà solucionar construint noves trinxeres a l'entorn dels camps que interessaven que no fossin robats perquè tenien una bona quantitat de cereals per a collir. La collita aquell any, però, no va ser gens bona per la poca terra conreada, com també per haver-se sembrat tard i collit abans d'hora, sense haver-li deixat fer als camps el seu procés natural de creixement.

Si a primers de setembre Saint André fugí cap a França amb els seus soldats per no estar d'acord amb les decisions militars de La Mothe, a mitjans de mes el baró d'Aletz intentà escapar-se, però fou apresat a Girona per les tropes francocatalanes, les quals no pogueren mantenir-los en captiveri degut a què el baró i els seus homes aconseguiren fugar-se de la capital gironina per retornar al Regne de França. La caiguda de Catalunya era qüestió de dies i volien evitar qualsevol contratemps amb les tropes hispàniques.⁸⁹⁴

Amb el pas de les setmanes cada cop es veia més difícil qualsevol succés favorable al bàndol català. El 6 de setembre la Generalitat feia constar al seu dietari que “ningú sabia donar noves de nostra armada naval, que s'és fussa”. La Ferrière, atenent a les paraules emprades per l'escrivà de la Diputació del General, s'havia fos, i amb ell les esperances de capgirar la situació. L'única alegria que tenien els barcelonins eren les petites entrades que es feien gràcies a les habilitats dels valents mariners catalans que intentaven entrar a Barcelona: “En aquest die, en la nit, entraren sinch falugas, que aportaren provisions, que fonch de blat, vi y gallines”.⁸⁹⁵

Com el socors marítim, el socors terrestre també es feia pregar i la pressió de l'exèrcit hispànic era cada cop més gran. Si la fuga de Marchin fou clau a l'inici i de Saint André a inicis de setembre de 1652, el retard de les tropes del comte de Harcourt al final del setge tingueren la mateixa incidència. Altre cop la Fronda tornava a ser decisiva en el desenllaç del setge de Barcelona. Així mateix, tal com apuntà Sánchez Marcos, cal tenir en compte que La Mothe era partidari secret de Condé, la qual cosa va estar a punt de provocar que abandonés Barcelona per anar a França, fet que hauria desencadenat el final molt abans. Encara que no va arribar a fer-ho, no es pot descartar que la decisió de capitular estés influïda per tractes anteriors amb els espanyols, degut a l'aliança de Condé i Felip IV de l'any 1651.⁸⁹⁶ Ahora caldria tenir en

⁸⁹⁴ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 345-347.

⁸⁹⁵ DGC, vol. IV, p. 536.

⁸⁹⁶ F. Sánchez Marcos, *Cataluña y el gobierno central...*, p. 43.

compte també que La Mothe era del Consell de Sa Magestat, i per tant, un home proper i fidel al monarca Lluís XIV.

Davant d'una ciutat desesperada, la qual no tenia cap èxit en les seves darreres resistències, Felip IV escrigué a sor María de Ágreda denotant la impaciència que tenia per a mostrar a les altres potències europees el seu gran èxit a la península, el qual "...los de adentro, dicen, están emperrados y con resolución de comerse unos a los otros".⁸⁹⁷

A la segona quinzena de setembre la situació esdevindria dramàtica, car tot i l'estratègia que volia rendir per fam a la ciutat, les armes castellanques no deixaren de castigar als barcelonins, reafirmant així que la caiguda de Barcelona s'allunyà de ser una simple capitulació després de quedar-se sense recursos i sense els anhelats socors francesos: "A las noches se hace batería a la ciudad de Barcelona, es horror oír el estruendo de las bombas y granadas, y el clamor y gritos de la gente, y se ven arder las casas por diversas partes, y no obstante esto estan obstinadísimos los catalanes".⁸⁹⁸

L'estat cada cop més crític de la ciutat obligà al capítol de la Catedral de Barcelona el dia 7 de setembre a aprovar, sense especificar el perquè de la decisió, la prohibició de l'entrada d'homes vestits de curt i amb espases a les celebracions litúrgiques de les esglésies barcelonines.⁸⁹⁹ Així mateix, el membre del capítol Josep Soler, el qual era mestre de camp, en cas de tocar a "rebato" ell seria el responsable d'assegurar-se que tots els membres de la institució fossin a la Seu i al lloc indicat per a cadascú.⁹⁰⁰

La presa de Barcelona era tan important que "si no se lograra en esta ocasión, no se puede esperar en muchos siglos obra de éste género". Les condicions en què es trobava el Principat eren òptimes per fer caure el poder francès que el governava. S'havia de tancar el cercle de la rebel·lió catalana que havia provocat mals per tota la monarquia des de 1640 car "dió buena ocasión a la rebelión de Portugal, de Nápoles y Palermo y a la perdición total de toda la Índia Oriental". A Barcelona fou on havia començat tot i és on havia d'acabar tot. Els ministres de Felip IV li feren notar que els catalans no estaven suficientment arrepençats, malgrat algunes paraules de sumissió on desconsol, perquè mantenien en el to de les seves peticions "la superioridad y propia

⁸⁹⁷ C. Seco Serrano (ed.), *Epistolario español*, volum IV, Madrid, 1887, p. 291.

⁸⁹⁸ H. Ettinghausen, *La Guerra dels Segadors...*, volum 1, p. 42. (document 195).

⁸⁹⁹ ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 90v. 07.09.1652.

⁹⁰⁰ ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 92r. 16.09.1652.

estimación de sí mismos que ha sido en el dictamen del Consejo, el origen de tantas desdichas”. Al mateix temps l’advertien que “es menester con ellos mui grande atención, y que la confianza no pierda de vista el peligro” de perdre altre cop el Principat tot i les pressumptes mostres de fidelitat de les institucions, sobretot per la gran presència de tropes franceses des de les rodalies de la ciutat fins al Rosselló.⁹⁰¹

Mentrestant els membres més propers a l’administració francesa feien els darrers intents per mantenir el conflicte obert. És el cas del dia 4 de setembre quan Josep Calvó, germà de Francesc Calvó, cunyat de Josep Margarit, va anar amb mísser Pallarès i 30 cavalls pel Penedès i el Camp de Tarragona per aixecar sometents. A la vila de Juncosa foren apresats per les tropes hispàniques, fet que impedí que continuessin la seva empresa. Per la seva banda Josep Galceran de Pinós juntament amb els consellers de la vila de Caldes de Montbui aixecaren un sometent. Davant d’aquests moviments les autoritats hispàniques reforçaren les línies del Pla de Barcelona i del sud del Principat i obligaren a les viles catalanes sota domini hispànic a aixecar 200 sometents pagats per les pròpies universitats.⁹⁰² La pressió sobre els municipis era cada cop més forta i les viles conquerides esperaven una caiguda ràpida de la capital per tal d’alliberar-se de tals càrregues.

En el tram final del setge de Barcelona durant els mesos de setembre i octubre la monarquia hispànica tenia tan coll avall la victòria, que va poder permetre’s continuar enviant molts socors a Bordeus, des de la costa gallega a la basca, per tal de mantenir viva la flama de Condé a la Fronda.⁹⁰³ Tot i això malgrat que Antonio Ortiz de Velasco informava des de Tarragona sobre el pobre l’estat de l’armada espanyola a les costes catalanes: “aunque ago más de lo possible con ella ya se be que poco puede ser sinó ay mejora de medios particularmente teniéndome tan empeñado y apurado de todo”. Des del port tarragoní havien enviat als vaixells de davant de Barcelona 200 quarteres de cigrons, 350 arrobes d’oli, 20 quarteres de blat,⁹⁰⁴ 850 quarteres de bescuit i 60 fanegues de blat.⁹⁰⁵

⁹⁰¹ ACA, Consell d’Aragó, llig. 218, f. 2. (sense data).09.1652.

⁹⁰² ACA, Consell d’Aragó, lligall 262. 04.09.1652.

⁹⁰³ AGS, Secretaria de Guerra, parte de mar, 1652. legajos 3332. Aquest lligall té una bona mostra de l’activitat de suport de la monarquia a favor de Condé a Bordeus al llarg dels mesos de setembre i octubre de 1652.

⁹⁰⁴ AGS, Secretaria de Guerra, parte de mar, 1652. legajos 3332. 20.09.1652. D’Antonio Ortiz de Velasco al Consell de Castella.

⁹⁰⁵ AGS, Secretaria de Guerra, parte de mar, 1652. legajos 3332. 08.09.1652. D’Antonio Ortiz de Velasco al Consell de Castella.

El mateix Ortíz de Velasco recordava que aquesta situació de precarietat havia estat una constant des de l'inici del setge, tal com s'ha anat copsant al llarg del conflicte. L'armada comandada per l'almirall general Manuel de Buñuelos que havia tancat la costa catalana i havia evitat l'entrada del socors de La Ferrière escrivia així sobre l'estat de l'armada: "dize el apretado estado en que esta la armada de provisiones para que han faltado todas un tiempo habiendo llegado sin ellas los quatro vajeles de Índias con que fué preciso socorrerlos el mismo dia y tan mal reparados de cables y lo demás necessario que se dudava se pudiesen mantener sobre Barzelona". En aquesta línia, 4 galeons provinents de les Índies que arribaren a Barcelona a primers de setembre hagueren de ser socorreguts perquè no tenien ni menjar ni beure per mantenir-se davant de la ciutat.⁹⁰⁶

Dies abans el marquès de Falces es dirigí al Consell de amb una descripció similar a la d'Ortíz de Velasco: "que a-ssido necesidad extrema la que mi gente y yo emos padecido y que para sustentar estos nabíos y traer los que tengo en puniente aunque los 100 que aguardan son alibio aún no llegan a ser socorro más si se cumple con puntualidad".⁹⁰⁷

Tot i els contínus problemes de l'armada hispànica, el 5 de setembre Joan Josep d'Àustria celebrava la fugida de l'armada francesa als ports de la Provença i la certesa que la portuguesa restaria finalment a les costes de Lisboa. El fill bastard de Felip IV responia al Consell de Castella sobre les informacions que havia rebut sobre una probable ajuda de Portugal: "En despacho de 5 de agosto que acavo de recibir se scrive Vuestra Merced de advertirme los avisos que ai de que en Lisboa se prevenía armada y que havia opiniones de que era para venira socorrer a Barcelona, aunque siempre es bien recelar estas materias, no me persuado a que el intento sea venir aquí porqué demás de la dificultad que abrá en Portugal de juntar bíveres, que es en lo que consiste este socorro, no parece que desai de esperarle la armada de Francia para unirse con el si le aguardan".

A més a més, Joan Josep tenia la certesa absoluta de la tornada de La Ferrière a Marsella perquè les dues galeres que el vigilaven havien tornat a Barcelona el 31 d'agost de 1652 després de deixar-les més enllà de 40 milles del cap de Creus. Al mateix temps el fill bastard del rei feia constar a la Cort madrilenya el malestar dels

⁹⁰⁶ AGS, Secretaria de Guerra, parte de mar, 1652. legajos 3332. 06.09.1652. D'Antonio Ortiz de Velasco al Consell de Castella.

⁹⁰⁷ AGS, Secretaria de Guerra, parte de mar, 1652. legajos 3332. 06.09.1652. Del marquès de Falces al Consell de Castella.

seus homes al capdavant de l'armada: "me ha dicho Don Francisco de Ledesma [que van] tan faltos de bastimientos y cables que me ha causado gran admiración, pues no pudiendo ignorarse que aquí no ai almacenes de pertrechos y que la armada esta tan falta de provisiones de bíveres y de todos como tantas veces tengo representado a Vuestra Magestad".⁹⁰⁸

A totes aquestes dificultats s'hi sumà la mort de l'almirall general de l'armada hispànica a Barcelona. Francisco Díaz de Pimienta dugué les regnes del setge marítim des de l'inici del setge com a capità general del Mar Oceà que era. Segons el diccionari de la Reial Acadèmia de la Història, Pimienta "alcanzó la cúspide de la honra militar, llegando paso a paso a sustituir al egregio magnate duque de Medinacelli en la Capitanía General de los navíos de alto bordo (...) llegando por la senda más ardua y dificultosa al puesto con que murió de capitán general de la Armada del Mar Océano, y aún colmó de gloria, que igualaba, si no excedía, a lo sublime de aquella dignidad. Sujeto en quien admiró la edad presente, y admirarán las venideras en el grado de perfección mayor, todas las prendas que la idea sepa desear de un soldado y general del mar".⁹⁰⁹

La primera notícia de la mort de l'almirall Díaz de Pimienta es documenta el 6 de setembre quan Antonio de Veriztayn des de Barcelona donà el pèsam i informava del nomenament de Manuel de Buñuelos per al càrrec, i de l'oposició al nomenament per part del marquès de Falces. Joan Josep declarava que aquesta disputa era un afer que s'havia de sol·lucionar des de Madrid.⁹¹⁰ Veriztayn, almirall de l'armada a Nàpols, fou requerit perquè donés més detalls del problema el dia 8 de setembre per saber qui tenia preferència per a ocupar el càrrec d'almirall de l'armada a Catalunya. Segons Veriztayn, Buñuelos era qui tenia més dret a l'ostentar el càrrec d'almirall, ja que Falces tan sols tenia rang de general de l'esquadra.⁹¹¹

El mateix dia 6 de setembre també Buñuelos escrivia al Consell de Castella sobre la mort de Díaz de Pimienta. Segons les informacions que havia rebut, l'almirall havia patit una mort "accelerada" sense cap causa aparent "que apenas pudo confesar (...) matáronle sus desórdenes, gobernandose como mozo teniendo 70 años. Murió a 2

⁹⁰⁸ AGS, Secretaria de Guerra, parte de mar, 1652. legajos 3332. 05.09.1652. De Joan Josep d'Àustria al Consell de Castella.

⁹⁰⁹ Vegeu: C. Parpal, "El almirante D. Francisco de Pimienta de Menorca (1637-1646-1648)" a *Boletín de la Real Academia de la Historia*. Tom. XXXIV, Cuaderno IV. Abril, 1899.

⁹¹⁰ AGS, Secretaria de Guerra, parte de mar, 1652. legajos 3332. 06.09.1652. D' Antonio de Veriztayn al Consell de Castella.

⁹¹¹ AGS, Secretaria de Guerra, parte de mar, 1652. legajos 3332. 08.09.1652. D' Antonio de Veriztayn al Consell de Castella.

d-este dejandonos a todos con arto dolor”. Al mateix temps aprofitava per detallar l'estat del front de Barcelona, el qual anava progressant adequadament per a la monarquia: “Pareze que a tomado mejor temperamento el rendimiento de Barcelona con la rota que se dió al enemigo saliendo a imbadir unas fortificaciones juntamente con los sometenes que avia combocado [de Pinós i Fontanella], con que se hallava con cuerpo de ejército. No lo consiguió y perdió 1.500 infantes entre muertos, eridos y prisioneros. Pareze ser el último esfuerzo a que pudo obligar la necesidad que padecen i que no ha conseguido resurja se rendirán muy en brebe. Des del Galeón de Nuestra Señora de la Concepción”.⁹¹²

Vistes les dificultats de l'armada hispànica, tot i el seu gran nombre d'embarcacions, l'armada de La Ferrière no deuria estar prou dotada i preparada per a fer front a una empresa tan difícil. En aquest punt es denota la importància de la Fronda, ja que els recursos econòmics destinats al Canal de la Mànega per a frenar les entrades de vaixells espanyols per Bordeus a fi de trencar les vies de subministraments de Condé, no van poder ser destinats a una empresa secundària com Barcelona. Cal tenir en compte que a finals d'octubre de 1652 Felip IV encara estava enviant bagatges en direcció a Bordeus per tal de perllongar la guerra civil francesa.

Si bé Condé rebia el suport de Felip IV, Catalunya no podia dir el mateix del monarca João IV. Amb la decisió del rei portuguès de no enviar l'armada portuguesa a Barcelona, el Principat va perdre l'oportunitat de castigar la delmada situació de l'armada hispànica, la qual no hauria pogut evitar el pas dels vaixells portuguesos des de Lisboa a la costa llewantina peninsular degut a què la major part de l'armada hispànica estava concentrada a Catalunya. Gràcies a la concentració de l'armada al mediterrani Joao IV ja havia aconseguit el 1649 crear amb èxit la Companyia del Brasil imposant-se al monopoli comercial castellà al Brasil i a Buenos Aires. Si el 1640 Portugal i les seves colònies estaven bloquejades per privar-la del blat i la plata americanes, amb l'allargament del conflicte Cadis i Sevilla començaren a fer els ulls grossos davant la manca de galeres, aleshores destinades a Catalunya.⁹¹³ A més a més, Portugal es va veure beneficiada perquè les tropes destinades per Felip IV no eren les més ben preparades. A diferència del front català, el portuguès s'havia de nodrir d'elements locals de Castella i Extremadura.⁹¹⁴

⁹¹² AGS, Secretaria de Guerra, parte de mar, 1652. legajos 3332. 06.09.1652. De Buñuelos al Consell de Castella.

⁹¹³ R. Valladares, *Portugal y la Monarquía Hispánica, 1580-1668*, Cuadernos de Historia, 74, Madrid, Arco Libros, 2000, p. 42 i 49.

⁹¹⁴ R. Valladares, *Portugal y la Monarquía...*, p. 44-45.

A Catalunya amb el pas de les setmanes, la tasca de la Diputació del General a Manresa era cada cop més minsa a l'espera dels esdeveniments a Barcelona. Els diputats deliberaren el 9 de setembre sobre la situació de la institució i de la tasca d'algun dels seus càrrecs: "Mes attenent ses senyories que lo General se troba tant exhaust y que lo scrivent del magnifich racional fa poch servitut y scriptura per los pochos negocis se despatxan y pera cobranças se fan per ocasió de la guerra y contagi que de present cundeix en molts pobles del present Principat de Cathalunya y sos comtats".⁹¹⁵ Així doncs la institució començava a restar aïllada sense poder cobrar ni administrar els drets del General. Al mateix temps, la pesta i el control progressiu del territori per part de les tropes del marquès de Mortara també els impossibilitaven ajuntar homes per a un possible socors.

La proximitat de la victòria per a les armes hispàniques era una realitat, tant que eren a tocar de la muralla dia sí dia també. El dia 10 de setembre el dietari de la Generalitat narrava la situació que patia Barcelona: "els spanyols donaren una gran arma a la ciutat per tots los portals, hont se disparà molta canonada y arcabussaria, y en particular, anaren a envastir la torra de Damians, que-s la avensada del fort de Monjuich, al la qual, fonch deffensada ab gran valor per los nostres y reaxats ab pèrdua de alguns spanyols. Nostra gent estigué en arma tota la nit per las murallas. Déu nos inlumine, que estam posats en un carrer que no passa". Aquells dies el paper de les dones i nens era primordial per als homes que intentaven resistir a les muralles. Portaven roba vella, vinagre, vi, aigua, pa, pa de pessic, confitures, etcètera, per al refresc dels soldats que estaven defensant la ciutat. Per la seva banda les religioses aportaven dolços.⁹¹⁶

El dia 11 els soldats hispànics atacarien el monestir de Valldonzella "en lo qual, los nostres, des de principi tenian presidi, ab infanteria y també y havia dos pessas de artillaria de bronso, molt bonas, de tal manera que, per los nostres ere de molt gran conveniència per la nostra gent que, quant feien surtidas y eren pressats per los spanyols, se recullian debaix la artillaria". Aquell mateix dia cauria el monestir després de la rendició del capità de batalló Cella i els seus homes. El 12 de setembre Josep

⁹¹⁵ ACA, Generalitat, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2a. Deliberacions de Manresa, f. 403. 09.09.1652.

⁹¹⁶ ANC, Col·leccions factícies, Manuscrits, Tres escrits adreçats als consellers de Barcelona i Diputació del General de Catalunya coetanis al regnat de Felip III de Catalunya. Núm. 25, número ordre: 03 (registre 57), "Epítome de los principios y progressos de las guerras de Cataluña en los años MDCXL y XLI y señalada victoria de Monjuique. Escriviolo el P.M.E. Gaspar Sala de el Orden de Sanct Agustín Cathedrático de Teuligía, de la Universidad de Barcelona y lector Magistral de la Sancta Iglesia de Lérida. Dedicolo a los muy illustres señores deputados y oidores y a los muy illustres señores conselleres y sabio Consejo de la Ciudad de Barcelona. Por mandado de los señores deputados en Barcelona, por Pedro de la Cavalleria. Año MDCXLI. Con privilegio", f. 671r.

Galceran de Pinós informava de la pèrdua de Valldonzella a la ciutat.⁹¹⁷ La situació no era gaire esperançadora vistes les derrotes i l'innexistència de reforços. A tal efecte el dia 7 de setembre es feia saber al rei que no havien arribat les tropes demanades a les universitats de Catalunya, la Cerdanya i el Rosselló, per la qual cosa el Consell de Cent tornava a fer la mateixa crida.⁹¹⁸

El control pràcticament total del Pla de Barcelona possibilitava que els homes de Mortara interceptessin cada cop més correspondència de la ciutat. Això és el que li pasà a una lletra de Josep Margarit dirigida a Benet Ginebreda en què li feia saber que “He entès que lo esforç ha fet la província de gent armada y monicionada no és estat al igual de ses forces”. Li demanava tornar a convocar llovers per tot el país en què també els militars que gaudeïssin de privilegis, oficials reials i persones d'honor i reputació “donant lo exemple companyant-los a la armada perquè en cosa que va la llibertat de tots me persuadesch serà fàcil la execució...”. El mateix li havia dit La Mothe a Josep Galceran de Pinós. Aquells dies els pobles catalans patiren una intensa pressió degut a què ambdues faccions militars cridaven a llovers d'homes, una a la Catalunya oriental l'altra a l'occidental per intentar fer prevaldre la seva posició. Al mateix temps s'alegrava de saber que per assegurar el provisionament de Barcelona Benet Ginebreda havia deixat a Mataró i a Canet un doctor del Reial Consell perquè organitzés les falgues d'aprovisionament.⁹¹⁹

Una nova carta interceptada del governador Margarit adreçada al regent Benet Ginebreda va mostrar a Mortara el desànim que començava a pesar sobre de les autoritats catalanes. En ella es copsava el desànim, però també el coratge de les autoritats francocatalanes en uns moments tan difícils: “Así estam espantats com no són vinguts los barcos enviarem divendres ab la mia faluga (...) Senyor Ginebreda que estam escanyats y en la vigília de menjar pàmpols, puix en això estem resoltos antes <sic> que rendir esta ciutat...”. Aquesta actitud fou propiciada per les notícies que havien arribat de París sobre un suposat socors del comte d'Aneurt, “a més que sab per alguns rendits que lo Rey de Castella auria enviat a dir al marquès de Mortara se retiràs per lo molt que apreta lo Rey de Portugal y Nàpols...”. En la mateixa lletra Margarit demanava a Ginebreda que fes tots els possibles per enviar blat a la ciutat.⁹²⁰ Les informacions sobre Nàpols i Portugal que tenia Margarit no eren més que falses

⁹¹⁷ DGC, vol. VI, p. 536.

⁹¹⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 47r. 07.09.1652, a Lluís XIV.

⁹¹⁹ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 09.09.1652. Del Josep Margarit a Benet Ginebreda.

⁹²⁰ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 10.09.1652. Del Josep Margarit a Benet Ginebreda.

informacions introduïdes per agents de Mortara dins de la ciutat. Com al llarg del setge, en tot moment les autoritats hispàniques anaren per davant dels moviments de La Mothe i Margarit.

Les darreres i dures setmanes tingueren pocs consols a banda de l'arribada d'algunes fragates provinents de la costa del Maresme. Precisament el 9 de setembre el port va rebre 125 quarteres de blat que paliaren ben poc les darreres setmanes del setge.⁹²¹ Les notícies vingudes de França sobre la possible arribada de Plessis de la Vallière amb tropes de Guiena no feren esclatar de joia a la majoria d'autoritats catalanes, les quals ja no creien en l'arribada d'un socors terrestre a la desesperada, demanat l'abril de 1652. Si aquest socors arribés a Catalunya, les posicions hispàniques al Pla de Barcelona eren tan consolidades que el trencament de les línies era pràcticament impossible. Si Plessis havia de trigar el mateix que La Mothe a entrar a la ciutat els espanyols es fregarien les mans donada la manca de queviures que quedaven a la ciutat. Aquell mes de setembre els barcelonins subsistien de la carn dels cavalls de l'exèrcit i les herbes dels marges.⁹²² Miquel Parets va descriure la situació que es vivia a primers de setembre amb les següents paraules: “Que fins als primés de agost se era passat prou bé, però, de aquí enllà, per momentos, se anaven acabant los vires y la gent comensave a patir”.⁹²³

En aquest tram final del setge els informadors del marquès de Mortara dins de la Barcelona foren claus per a saber l'estat real de la ciutat, sobretot pel que fa a les reserves de menjar i armament. Tot un seguit d'homes protagonistes de les diverses institucions catalanes s'hi van veure involucrats. Els corresponsals, Joan Josep d'Àustria i el mateix marquès de Mortara signaven amb pseudònims. Don Joan d'Àustria signava amb el nom de “el piadoso”; el marquès de Mortara, ho feia amb el nom de “el sabio”; Juan Bautista Arespachoga, secretari de don Joan d'Àustria, signava amb el nom de “el verdadero”; Lluís d'Arenys capità de cors amb el d’“el arrogante”; el canonge Galceran Dusai amb el de “don Fabro”; Josep de Monnàs, membre del Consell de Cent, amb el de “el constante”, el qual féu honor al seu sobrenom per la tasca diària que realitzà des del mes d'abril de 1652; Alexandre de Sulla, amb el de “el feliz”; Joan Pau de Pau, amb el de “el deseoso”; el mosso que “a qualquier ora passava a la campanya y en aquel exército” era conegut com “el

⁹²¹ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 49r. 09.09.1652, al regent Fontanella.

⁹²² AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 50r. 11.09.1652, a Plessis de la Vallière.

⁹²³ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 69.

sobrino”; Rafael Càrcer com “el colérico”,⁹²⁴ el “corcovado”; l’“amigo”; el Disimulado, el Mejor Correspondiente, el Correspondiente Culto, el “frayle” (sota aquest sobrenom s’hi amagava el caputxí Feliu que mantenia una comunicació directa amb el seu monestir al Mont Calvari). Els dos únics que signaven les cartes amb noms propis foren Miquel Ramona i el capità Fonts, oficial que lluitava per la monarquia hispànica i que posteriorment entrà a la companyia de Josep Galceran de Pinós. A partir del mes de juny de 1652 quedaren Feliu, Ramona i Fonts, així com el Constante i la Monja, la resta continuaren informant, però amb el pseudònim de Vuestros Señores, i en algun cas dels Confidentes.⁹²⁵ Tota una xarxa d’espionatge ben vertebrada dins i fora de la ciutat perquè Mortara pogués prendre les decisions més acurades en el moment precís.

Els confidents seguiren al llarg del setge les ordres de Mortara per tal d’informar. En primer lloc aquests havien d’anar a un indret i a una hora de la nit a lliurar la carta, o la informació verbal, sempre al mateix oficial. Si per qualsevol cosa haguessin de passar al camp enemic, el confident seria amagat dins d’una casena perquè no el reconegués ningú, soldat o presoner, que el pogués delatar. Aquestes accions possibilitaren durant gran part del setge que Mortara sapigués en tot moment l’estat de les coses dins de la ciutat. De la mateixa manera, els mateixos agents foren els responsables de fer circular rumors falsos sobre les intencions de l’exèrcit de Felip IV. S’ha d’entendre que bona part dels confidents formaven part de la classe benestant que no havia estat afavorida per l’administració francesa del Principat. Molts d’ells també estaven agreujats per la pressió de la guerra sobre el Principat, ja fos per l’abús de les tropes o pel greuge que patien les institucions del país, les quals feien front al manteniment de l’exèrcit de Lluís XIV a Catalunya. Així mateix cal tenir en compte la bona remuneració reservada per als espies, els quals van rebre 20 lliures per cada lliurament.

El mateix Mortara assegurà l’any 1659, quan Rafael Càrcer intentava treure algun rèdit a la seva col·laboració durant la guerra, que “eran sus avisos y inteligencias [les del Colérico] las más seguras hasta que a los últimos del asedio por esta sospecha le tubieron en un calaboso de donde le sacaron al tiempo que estubieron de entregar las llaves d-esta ciudad”.⁹²⁶ Joan Josep afirmà que “tengo muy en la memoria el celo y fineza del Colérico, pues no es para olvidarlo”.⁹²⁷ Fins i tot Josep de Villalpando

⁹²⁴ ACA, Arxiu de can Falguera, Castellbell-Maldà, lligall 163. *Còpia de las cartas escritas desde el campo sobre Barcelona*.

⁹²⁵ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades 9-881, 01.06.1652. Dels Confidentes al marquès de Mortara.

⁹²⁶ ACA, Arxiu de can Falguera, Castellbell-Maldà, lligall 163. doc. 300. 31.07.1657.

⁹²⁷ ACA, Arxiu de can Falguera, Castellbell-Maldà, lligall 163. doc. 100. 27.04.1659.

Enríquez quan la monarquia estava intentant recuperar el Rosselló i la Cerdanya feia l'apreciació "si Dios nos deparase en Perpinyán una cuadrilla de coléricos y constantes".⁹²⁸

El sorgiment d'elements contraris a les institucions catalanes a dins de la ciutat provocaren el sorgiment de pamflets que eren enganxats per indrets de la ciutat per tal de fer propaganda de la causa de Felip IV. Per corroborar-ho se cita a l'andalús Gómez de Blas que mostrà el descontentament amb l'administració francesa, els seus comandaments militars i les seves tropes allotjades a Barcelona: "Dase cuenta de los grandes alborotos, y discordias que ay en Cataluña, entre catalanes i franceses, y los Pasquines que se han puesto en la Ciudad de Barcelona contra los Franceses, y los que siguen su parcialidad en aquel Principado (...) Y assí dos días antes de la Pasqua de navidad, dieron principio a aquellas inquietudes ocho Catalanes afectos a la nación española, los quales divididos en dos cuadrillas se pusieron en la plaça del Born de Barcelona, y a las cinco de la tarde començaron en alta voz a dezir-los de la una cuadrilla: Viva España. Y respondian los otros: viva, viva. Consecutivamente repetian los primeros: muera Francia (...) y de este modo fue creciendo el tumulto y vozería hasta media noche, que se sossegó la gente".⁹²⁹

Al mateix temps Gómez de Blas relatava l'obstinació dels catalans no felipistes per a defensar la plaça enfront de l'enemic castellà. Les contradiccions entre autors era tan gran, que fins i tot el mateix impresor sevillà caigué en l'error parlant de la citada obstinació dels habitants, per parlar després de com desitgen i demanen que Margarit entregui la capital catalana a les tropes de Felip IV: "Las noches que se haze batería a la ciudad de Barcelona, es horror oír el estruendo de las bombas y granadas, y el clamor y gritos de la gente, y se ven arder las casas por diversas partes, y no obstante esto estan obtinadísimos los Catalanes. La falta de halimentos que ay en Barcelona es tan grande que no se puede soportar: dan un pan de munición para dos días, y no otra cosa, y el que alcanza alguna hortaliza, tiene mucho favor y dinero". I en canvi més endavant diu que "...dessean sumamente que se entregue la Plaça, y assi lo amonestan cada dia a Margarit".⁹³⁰

A mitjans de setembre, malgrat que el setge estava pràcticament acabat, el 18 de setembre Pau del Rosso va rebre la visita del lloctinent La Mothe per tractar de com s'haurien de pagar les tropes que hi havia dins de la Ciutat Comtal. La Mothe defensà

⁹²⁸ ACA, Arxiu de can Falguera, Castellbell-Maldà, lligall 163. doc. AB. 20.03.1653.

⁹²⁹ H. Ettinghausen, *La Guerra dels Segadors...*, volum 3, p. 1223 (document 188).

⁹³⁰ H. Ettinghausen, *La Guerra dels Segadors...*, volum 3, p. 1258.

que forçosament s'haurien de valer de la plata de les esglésies per a poder seguir resistint. El lloctinent posava com a condició que la plata seria tornada en un termini de tres anys i que “dit senyor diputat, devia donar exemple y ser lo primer, perquè les esglésias, a exemple llur, la entregassen, entregant a dita ciutat tota la plata que la Deputació té, y que axí, li deia que-u fes, que sa magestat se'n tindria per molt servit y ell ho tindria en memòria”. Rosso respongué a La Mothe que no podia executar tal demanda perquè estava prohibit per capítols de Cort, per la qual cosa era forçós ajuntar els braços i que aquests després ho aprovessin. Fins i tot Rosso arribà a dir-li que en cas d'ajuntar-los “duptave que, de juntar-los, no-n nasqués alguna monstrositat”. En sentir tals afirmacions La Mothe no va voler ni sentir la intenció de Rosso d'ajuntar braços. Segons el lloctinent, el president de la Generalitat no havia de reunir els braços sinó decidir-ho ell sol “ab sa bona prudència”. Rosso acabà la conversa promentent que miraria i tractaria del que es podria fer a tal efecte.⁹³¹ El tema no tornà a sorgir i l'estament eclesiàstic i Pau del Rosso se sortiren amb la seva de no aportar la plata dels seus tresors. Cal tenir en compte que des del 19 de març fins el 2 d'octubre es varen encunyar a Barcelona 9.122 marcs, 669.450 monedes en peces obsidionals de deu rals de plata a la talla oficial de 72 peces el marc i talla real de 73,4 peces.⁹³²

Els darrers dies de setge mentre uns intentaven mantenir Barcelona connectada amb les viles de la costa, altres estaven enmig de guerres personals per no perdre allò que en els anys anteriors, sota l'òrbita de França, havien aconseguit: cases que abans eren propietat de famílies que van exiliar-se o havien fugit per la pesta, càrrecs que abans ocupaven uns i van ser oferts a personatges clarament francòfils, els quals aprofitaren la ocasió per ascendir socialment en la societat catalana del moment. Miquel Parets, que vivia aquells moments de profund desencís i desorientació, va descriure els fets: “allà [a Barcelona], no regnave sinó la violència y ambició, y tot era: los huns, per la privança y pretentió de les aziendas confiscades; los altres, per a que no-ls llevasen las que-ls avían donades”.⁹³³ Arribà a tal punt que el dia 20 de setembre, es donà donat garrot a Jaume Clavaria, secretari de Josep d'Ardena, el qual al llarg del setge havia estat un personatge que havia estat en multitud de reunions de les altes esferes politicomilitars francocatalanes i que havia estat informant al marquès de Mortara a través de la confident anomenada la Monja, la qual no ha pogut ser identificada. La Monja rebia les cartes que pertoquessin de Clavaria i posteriorment les

⁹³¹ DGC, vol. VI, p. 536.

⁹³² AHCB, Taula de Canvi, 1.H., Llibres del receptor de la fàbrica de monedes, 1652. 2 doctubre de 1652.

⁹³³ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 78v.

donava al primer soldat espanyol que trobava prop de la ciutat. Aquest mètode era tan arriscat que finalment la confident fou enxampada per les autoritats catalanes, les quals la torturarien fins a morir, això sí, abans delatà al secretari de Josep d'Ardena.

Amb un trist panorama al Pla de Barcelona Galceran de Pinós decidí retirar-se amb els seus homes de la muntanya de Sant Jeroni ja que la seva presència a les falques de la serralada de Collserola no aportava res per a trencar el setge. La suposada prompta arribada del comte d'Harcourt, que era a Montpeller fent llevant per a venir a Barcelona amb 50 cornetes de cavalleria i 4.000 homes, potser féu decidí a Pinós d'anar a la Catalunya interior a esperar els moviments de les tropes que vindrien des de França. Els enganys de Mortara tampoc feren cap efecte perquè Pinós mantingués les seves companyies, i és que soldats castellans, presumptament rendits, feien saber als comandaments catalans que el marquès tenia ordres de llevar el setge i tornar-se'n cap a Castella.⁹³⁴ Informacions del tot surrealistes.

La retirada de Pinós al Vallès es documenta amb la seva presència a Llinars del Vallès el 20 i 21 de setembre. Aleshores, l'horror s'apoderà del polític i militar català, el qual era dels pocs que estava intentant mantenir viu el setge després de la fugida de Saint André. L'únic moviment que pogué efectuar fou ajuntar 30 cavalls catalans a la vila d'Arenys per a donar suport terrestre als mataronins. Tanmateix Josep Galceran de Pinós, després de mesos de peripècies entre París, Lisboa i Barcelona, estava enfonsat: "...yo-m tinc per lo home més desdichat del món no sent-me possible fer miracles, pues sense diner, municions, ni gent, és impossible fer la guerra, y a mi tot me falta...".

El dia 20 de setembre Josep Galceran de Pinós era al Maresme defensant la vila de Mataró a la desesperada per tal de no perdre el principal bastió marítim que restava en mans catalanes prop de Barcelona. La seva pèrdua seria el final del setge al ser la vila mataronina el principal enclavament de distribució dels subministraments que venien de la costa central i nord catalana. Per fer-ho va defensar Llinars amb poques milícies i després va intentar aixecar en armes al Vallès per socórrer Mataró. Però les gestions perquè el baró d'Aletz l'ajudés no van servir de res.⁹³⁵

Un dia després, el 21 de setembre, finalment es rendí la torre de la vila de Mataró i els 636 infants "de molt bon qualitat" que la defensaven. La van batre pels quatre costats

⁹³⁴ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 212. 08.09.1652, de Josep Galceran de Pinós.

⁹³⁵ F. Carreras Candi. *Lo castell de la Roca...*, p. 130.

mentre la mosqueteria atacava per baix. Com no van voler rendir-se, tot lluitant tres hores més, el marquès va decidir fer presoners el cap i 129 homes els quals “les ago trabajar con más razón que los otros, pues son prisioneros”. Els consellers d’Arenys per la seva banda es volien rendir però posaven d’excusa al nou virrei la presència de miquelets que controlen la vila “a ordres d’un jutge”. A Barcelona mentres només tenien reserves de 6 unces de pa diàries per a 8 dies segons un rendit que ho havia sentit de Margarit. Pel que fa al manteniment de les galeres del marquès d’Albuquerque, Mortara avisava al rei que ell adelantaria els diners necessaris.⁹³⁶

El 22 de setembre els jurats de Canet i Arenys es decidiren i prestaren obediència a Mortara quan aquest es diigia cap als seus municipis per a pacificar-los. En l’acte Mortara acceptà l’obediència i els obligà a d’entregar les torres dels seus termes, tot el blat i ordi que emmagatzemaven i totes les embarcacions que tinguessin per així evitar que si es rebel·laven no poguessin ajudar més a Barcelona. Aquell mateix dia passà per davant de la vila d’Arenys una faluga daurada que duia a bord el conseller segon Ferriol i 20 particulars més. Mentres els barcelonins només rebien pa un dia de cada dos. Davant d’aquesta situació Josep Galceran de Pinós envià al caputxí perquè digués al Mont Calvari “que no esperan socorro de ninguna parte y que tratan de pactar, y el dicho Pinós a estos lugares de la costa los a excitado porqué se pongan a la obediencia de Su Magestad”. Mortara no entenia perquè no es rendien, però per si de cas començava a arreglar la torre i les muralles de Mataró a resguard de 300 infants i 50 cavalls.⁹³⁷ Controlar tota la costa catalana era clau per evitar sorpreses de darrera hora.⁹³⁸

Aprofitant la sortida de diversos vaixells cap a Blanes, on s’hi havia instal·lat una guarnició catalana, el dia 24 de setembre el baró d’Aletz va aprofitar per sortir amb alguns convois del port de Barcelona per intentar restituir les viles d’Arenys i Canet.⁹³⁹ En aquest context el més important per Joan Josep d’Àustria i Mortara era assegurar totes les places que havien prestat obediència a Felip IV.

Els dubtes en el sí de les institucions municipals eren cada cop més generalitzats amb la pèrdua de la majoria de les viles dels contorns de la ciutat. Els consellers de Caldes

⁹³⁶ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 21.09.1652. Del marquès de Mortara a Felip IV.

⁹³⁷ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 23.09.1652. Del marquès de Mortara a Felip IV.

⁹³⁸ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 29.09.1652. Del marquès de Mortara a Felip IV.

⁹³⁹ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 25.09.1652. Del marquès de Mortara a Felip IV.

de Montbui decidiren enviar el jurat en cap i el síndic de la universitat a parlamentar amb Josep Galceran de Pinós per tal de deliberar quina postura havien de prendre si l'enemic arribava a Caldes.⁹⁴⁰

A França les coses començaven a agafar una direcció favorable als interessos de Lluís XIV, però tot plegat era massa tard perquè Barcelona pogués aguantar gaire més quan no quedaven reserves ni per un mes. Bona prova era que el dia 25 de setembre la ciutat enlloc de donar les 20.000 racions, de sis unces cadascua, tan sols se'n van donar 5.000 “de aquí se pot considerar què treballs patian los ciutadans, havent-se de alimentar de erbas y de carn de cavall y burro, y encara no se'n trobava ab diners, tothom estava pàlido, que no mostraven sinó uulls <sic>. Déu se apiade de nosaltres”.⁹⁴¹

A París, per primer cop el 24 de setembre de 1652 la majoria silenciosa del Parlament es manifestà contra els prínceps. Era una acció que mostrava que ells eren el poder davant de les minories agitadores que s'emparaven en el seu poder a París des de la crema de *l'hôtel de ville*. Era una clara acció a favor de les autoritats legítimes del país i en contra de les il·legítimes.⁹⁴² Era el preludi dell 13 d'octubre quan Condé marxà a Brussel·les amb Carles IV de Lorraine i es posaren al servei de Felip IV. El retorn de Mazzarino seria el 26 d'octubre quan el rei el cridà. Mazzarino va prendre el risc d'instituir el rei en un partit dins de la lluita pel control de l'estat. I finalment guanyà.⁹⁴³

A Manresa la situació era desesperant. El 26 de setembre els diputats de Manresa estaven ennerviosits per l'empitjorament de la situació als contorns de la capital bagenca. L'arribada dels sometents aixecats per Mortara a les viles catalanes conquerides començava a pesar sobre el territori. Els diputats deliberaven com intentar aturar aquesta situació per no trobar-se en una situació de no retorn: “que havent tingut notícia que un gran número de micalets y cedisiosos del enemich armats y coadunats van per alguns llocs circumvehins de la present viutat de Manresa inquietant los naturals de aquells y perturbant la pau y quietut publica (...) intententassen de entrar en la present ciutat de Manresa y comourer lo poble y altrament. Per çò, ses senyories, deliberen que lo regiment de soldats que lo any passat deliberaren fer per lo socors de la ciutat de Barcelona sie refet eo ajustat aquell

⁹⁴⁰ AMCMO, Universitat de Caldes de Montbui, Llibre de consells, 1651. 23.09.1652.

⁹⁴¹ DGC, vol. VI, p. 536-537.

⁹⁴² H. Carrier, *La Presse de la Fronde (1648-1653)*, Ginebra, Droz, 1989, p. 271.

⁹⁴³ J. Cornette, *Les Années cardinales...*, p. 427.

fins número de quaranta soldats”.⁹⁴⁴ Paral·lelament, a Barcelona Josep Margarit començava a pensar en la retirada. Francisco Fabro recollí la carta de Joan Josep amb Felip IV en la que li deia que “tenia de los confidentes de Barcelona, de que Don Josef Margarit disponia partirse muy en breve por mar, según después veremos lo executó”.⁹⁴⁵

El dia 27 de setembre sortí des de Sant Feliu de Guíxols una fragata amb 100 quarteres destinades a la Ciutat Comtal. El marquès de Mortara avisava a Joan Josep que pel temps que hi havia hagut al mar la fragata arribaria segurament el dia 28 a les proximitats de Barcelona. El nou lloctinent hispànic a Catalunya aprofitava la carta per informar que havien pres per assalt la vila de Blanes després de lluitar amb la guarnició francocatalana, la qual s’havia atrinxerat al palau i a l’església, acabà feta presonera.⁹⁴⁶ Aquells dies el marquès de Mortara va deixar el Pla de Barcelona per a començar la campanya per a recuperar la Catalunya Vella. En aquest sentit, el 29 de setembre els jurats de Sant Feliu de Guíxols li donaren obediència a la vila de Blanes, indret on s’havien instal·lat les noves autoritats del Principat per a controlar la costa centre-nord catalana.⁹⁴⁷ El 30 de setembre Mortara afirmava que segons els seus informadors Barcelona ja no tenia blat per a perllongar el setge. Animava al rei perquè es dirigís per carta a la ciutat perquè deixessin d’enganyar sobre les seves provisions de blat.⁹⁴⁸

Amb un context com el que s’està descrivint al llarg del capítol el Consell de Cent no va tenir cap més sortida que pensar en la rendició. Per aquesta raó el 27 de setembre el consell barceloní recomanà al lloctinent que es rendís perquè ja feia 6 dies que no es donava pa a la ciutat i la situació esdevenia insostenible. En un primer moment La Mothe no va acceptar tal proposta, car encara creia en l’arribada per mar o per terra d’algun socors i al·legant que “són moltas plassas ahont se ha patit més y ab la paciència y constància han conservada sa llibertat”.⁹⁴⁹ Per terra esperava les tropes que venien del Rosselló, tanmateix el mariscal no tenia coneixement que Santone, governador de Perpinyà, havia estat comprat per Mortara a fi d’assegurar-se que no

⁹⁴⁴ ACA, Generalitat, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2a. Deliberacions de Manresa, f. 409. 26.09.1652.

⁹⁴⁵ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 374.

⁹⁴⁶ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 28.09.1652. Del marquès de Mortara a Joan Josep d’Àustria.

⁹⁴⁷ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 29.09.1652. Del marquès de Mortara a Felip IV; AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 218. 27.09.1652, de Francesc Oller.

⁹⁴⁸ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 29.09.1652. Del marquès de Mortara a Felip IV.

⁹⁴⁹ DACB, volum XV, p. 322.

arribessin les tropes que s'esperaven a Barcelona.⁹⁵⁰ A més a més, La Mothe encara pensava que podien resistir si aconseguien la plata dels tresors eclesiàstics i de les institucions civils barcelonines per a pagar un nou esforç a les tropes.⁹⁵¹ En aquest sentit la Setzena de la seca del consell acordà establir un termini de quatre dies perquè la gent pugués ingressar plata i moneda a la Taula de la ciutat el dia 3 d'octubre de 1652. Qui en portés “que lo mangífic clavari los ne haja de fermar cambi ni censal, sinó tant solament a efecte de tenir-ne crèdit en dita Taula dites persones crèdit. Y que la present deliberació sie intimada així al caixer de la Taula com del Banch”.⁹⁵²

No seria fins quatre dies després, l'1 d'octubre, un cop admesa la crítica situació per part del lloctinent, quan els advocats de la casa de la ciutat començaren a redactar un esborrany dels possibles pactes amb l'exèrcit hispànic, i que haurien de ser entregats pel conseller Puigjaner. Les informacions enviades al Consell de Cent per Josep Galceran de Pinós sobre els retards del comte d'Harcourt deuriem fer repensar al lloctinent francès. Segons l'enviat a Guiena, un tal pare Vinyes, el comte d'Harcourt encara no tenia ordres per a fer camí cap a Barcelona.⁹⁵³ Tot i la precària situació en la que negociarien eren optimistes després dels perdons que Felip IV havia donat a Còrdova i Sevilla.⁹⁵⁴ El 30 de setembre el Consell de Cent havia nomenat la comissió que s'encarregaria de negociar la capitulació, un dels seus integrants fou Francesc Vila Massó. L'1 d'octubre es feu una ambaixada de la ciutat amb Vila Massó i Dimes Safont a Pau del Rosso per arribar a un acord. El dia 3 Vila i el canonge Galceran Dusai, el qual era informador del marquès de Mortara, duren als diputats l'última versió dels capítols negociats pel Consell de Cent.⁹⁵⁵ Amb ells hi anà també un trompeta de La Mothe que féu saber a les autoritats hispàniques que es rendia.

El vist-i-plau de La Mothe per endegar al negociació establia unes condicions per a mantenir l'honor de les armes del rei de França i unes condicions favorables per a la sortida dels seus homes i tots aquells que volguessin anar passar els Pirineus amb ell. Aquest fet no fou ben vist per Joan Josep d'Àustria, el qual recomanava a l'ambaixador Francesc Puigjaner, conseller barceloní, i al comte de Merenville, tinent general, que recomanessin als consellers que rebaixessin les pretensions del virrei francès si volien

⁹⁵⁰ A. Muñoz; J. Catà, “Setge o capitulació...”, p. 238.

⁹⁵¹ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 377.

⁹⁵² AHCB, Consell de Cent, Registre de deliberacions, 1651-52, f. 402-403.

⁹⁵³ AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 217. 21.09.1652, de Josep Galceran de Pinós.

⁹⁵⁴ X. Gil Pujol, “Felipe IV y la crisis de la Monarquía hispánica. Pérdida de hegemonía y conservación (1643-1665)” a A. Floristán, *Edad Moderna. Historia de España*, Barcelona, Ariel, 2005, p. 529-530.

⁹⁵⁵ DGC, vol. VI, p. 538 i 540.

aconseguir les peticions pròpies de la ciutat, principalment el manteniment dels privilegis d'abans de 1640. A tal efecte, el consell aconseguí que La Mothe acceptés les condicions de capitulació establertes per Joan Josep; així com que acceptés el camí pactat per al seu retorn cap a França a través de la Vall d'Aran.

De l'esborrany redactat pels 21 ponents, La Mothe objectà només en dos dels seus trenta-sis punts. Un era el punt en què Barcelona capitulava també en nom dels comtats de Rosselló i Cerdanya, els quals estaven sota domini francès i La Mothe no els volia incloure de cap manera; ni tampoc que el Consell de Cent declarés a Felip IV com al seu rei. Un altre dels punts era que les tropes franceses anessin a França per la costa, del qual n'informà a Mortara l'espia Fonts. El marquès de Mortara aconsellà ràpidament a don Joan que les tropes que anessin a França passessin per l'interior per arribar a la Vall d'Aran i passar posteriorment al Llenguadoc, s'havia d'evitar qualsevol revifalla des dels pobles de costa que podien tornar a rebel·lar-se en veure el pas de La Mothe i els seus homes. Així mateix, li recomenava que s'havia de "...meter luego guarnición en ella [Barcelona] y en Monjuïc y en hazer una çiudadela donde mejor pareciere...".⁹⁵⁶

La monarquia de Felip IV tenia tan coll avall la rendició de Barcelona que alguns assentistes ja passaren a la cort les despeses que li havia ocasionat la campanya per a recuperar el Principat. L'aleshores virrei i l'arquebisbe de València Pedro de Urbina Montoya va remetre una relació amb les assistències que havien fet la ciutat i el regne de València a l'exèrcit reial a Catalunya per als setges de Tortosa i Barcelona els anys 1651 i 1652. A més a més, apuntava que deixava muntada una companyia d'infanteria de 81 places i un enviament de 10.400 escuts des d'Alacant i Xàtiva per aixecar-ne una altra; 200 cavalls, que es compraren a València capital i prop de 900 homes del terç de València a càrrec dels valencians fins al final del setge, malgrat el servei hagués acabat el mes de febrer. A continuació es presenta la relació amb els socors realitzats pel virrei de Ubina.⁹⁵⁷

Homes	3.388	Panses	24 arroves
Farina	1.577 cahíces ⁹⁵⁸	Enceball en pa	80 arroves
Taulons	1.200 unitats	Espelmes d'enceball	80 arroves
Garrofes	9.711 cahíces	Blat	1,275 cahíces
Arròs	7.836 arroves i 6 lliures	Medicines i drogues	24 caixes grosses
Sucre	6 arroves	Tatxes ⁹⁵⁹	72.000 unitats

⁹⁵⁶ AGS, Guerra y Justicia, llig. 880, 04.10.1652. De Joan Josep d'Àustria al marquès de Mortara.

⁹⁵⁷ ACA, Consell d'Aragó, lligall 571. 1 d'octubre de 1652, f. 1-3.

⁹⁵⁸ Equivalen a l'entorn d'uns 666 litres a Castella i 690 litres a Madrid.

⁹⁵⁹ Clau curt amb la cabota grossa i plana, emprat especialment per a clavar teles, cuir i d'altres matèries toves a través de les quals podrien passar fàcilment les cabotes dels claus ordinaris.

Ametlles	18 arroves	Bous	6 parcelles
Sacs	4.500 unitats	Bescuit blanc	40 arroves
Cavalls	200 cavalls	Colofònia (resina)	23 arroves
Cirurgians	5 cirugians	Saeties grans	10 saeties
Oficials	2 oficials	Mariners	13 mariners
Artillers	14 artillers		

El 2 d'octubre Pau del Rosso fou cridat per la resta d'òrgans de govern de la ciutat per a tractar els capítols que concernien a l'interès de la Generalitat en la rendició davant de Joan Josep d'Àustria. Aquell mateix dia Rosso i Ferriol decidiren trencar els panys de l'arxiu per tal de poder consultar la documentació de l'arxiu de la Generalitat que poguessin menester per als capítols.⁹⁶⁰ Els hagueren de trencar perquè mancaven les claus dels altres diputats i oïdors absents sense les quals no es podia obrir l'arxiu. Mentre les reunions s'anaven produint, la ciutat estava en plena ebullició social degut a la fam que patia el poble barceloní, fet pel qual Rosso decidí el dia 8 d'octubre amagar les joies de la institució per por a un saqueig a la casa del General. Malgrat tot, Pau del Rosso no fugí de la ciutat el dia 3 d'octubre al costat de Margarit, Ferriol, i molts d'altres, sinó que hi restà tot i que Fabro el definí en la seva obra com a un dels catalans més francòfils al costat d'homes com Margarit, el Josep d'Ardena, el conseller en cap Rafael Casamitjana, l'oïdor i conseller segon Vicenç Ferriol, el marquès de Marsilly o el baró d'Aletz.⁹⁶¹

Malgrat la llunyania que els apartava de Barcelona, les informacions del descontent dels barcelonins sobre les tropes franceses, suïsses i catalanes, que vivien dins de les muralles, els hi arribaren i en Sebastià Costa escrigué que “los grans treballs y affliccions ab què-s troban los praesents Principat y comtats, y, en particular, la ciutat de Barcelona, axí de la guerra com del contagi, y desordes y excessos dels cabos y gent de guerra, y de la retirada de munsur de Sanct André...”.⁹⁶² Fins i tot el dia 3 d'octubre, 10 dies abans de caure Barcelona, els diputats i oïdors manresans parlaren amb el Consistori de la capital del Bages per a fer lleves per a la defensa de Manresa, “...y altres afers de la Generalitat, y per lo socorro de la ciutat de Barcelona”.

Els diputats de Manresa doncs, intentaren tot i els seus pocs recursos i llunyania de les institucions de Barcelona, coordinar la defensa local a l'entorn de Manresa i altres viles del Principat, i ahora intentanr aturar els alçaments de faccions que anaven a favor del retorn de Felip IV, com en el cas de Puigcerdà. Fins al darrer moment els

⁹⁶⁰ ACA, Generalitat, Deliberacions del Consistori. Trienni 1650-1653. Deliberacions a Barcelona. 1651-1652, f. 119. 02.10.1652.

⁹⁶¹ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 114.

⁹⁶² DGC, volum VI, p. 495.

quatre consistorials intentaren, com s'ha vist, tot i que amb greus dificultats, donar ajuda a la Barcelona assetjada, capitulant tan sols quan les negociacions a Barcelona ja estaven molt avançades,⁹⁶³ notificant-ho ràpidament a totes les universitats catalanes perquè se sumessin a l'acord de capitulació, que seria l'inici de quatre mesos en què el General no tindria cap funció i restaria totalment paralytitzat a l'espera dels esdeveniments i dels desigms de Felip IV respecte el futur de la institució.

A inicis d'octubre de 1652 el Consell de Cent mostrava el seu abatiment al doctor del Reial Consell Benet Ginebreda. La resistència estava deixant de fer acte de presència i es posaven les bases per al retorn de la ciutat a les ordres de Felip IV, sense deixar de pensar però en les embarcacions de La Ferrière: "per estar los enemichs a la parada molt forts, y estan ab lo major cuydado y desasosiego mai hajam estat, puix de dos del corrent no nos ha entrat cosa ni persona nos alivia de res, antes bé se-ns van acabant de tot las forsas y un poble tant gran desmaya, y lo que tenim per nostron sustento ho servim al senyor compte regent amb xifra, lo qual dirà a vostra senyoria, y axí ab las veras possibles lo suplicam puix és lo ultim és exit de esta plassa, ho pondere y a tota pressa tant per mar com per terra ab sa auctoritat y persona nos asistesca acudint al senyor de la Farriera..."⁹⁶⁴

La quinzena de dies en què les negociacions s'anaren forjant entre les autoritats francocatalanes i castellanes, França patia una situació molt convulsa, sobretot a París, amb un parlament que estava a punt de sotmetre's al monarca Lluís XIV, el qual entraria a la capital francesa el 21 d'octubre. El dia 3 d'octubre el regent Josep Fontanella es dirigia amb aquestes paraules a Mazzarino, "Esto, señor, si no está del todo perdido lo está tan cerca, que, si no es por milagro, no puede salvarse".⁹⁶⁵

Aquell mateix dia 3 seria assenyalat per la fugida de gran part dels partidaris de França a Barcelona. A la matinada fugiren amb una faluga el governador general Josep de Margarit i Biure, Vicenç Ferriol,⁹⁶⁶ conseller segon i oïdor reial; Gabriel Antoni Bosser, assessor del General; Dimas Safont, ajudant del racional del rei; Sever Soler, cavaller i sargent major del batalló; Bassadas, capità de cavalls del regiment de

⁹⁶³ E. Serra, "L'enllaç del segle XV i el canvi...", p. 40.

⁹⁶⁴ AHCB, Consellers, 1C. I-14, *Esborranyes de lletres*, 10.1652, a Benet Ginebreda.

⁹⁶⁵ AMAE, *Correspondència Política*, Espagne, vol. 31, f. 130, citat a J. Sanabre, *La acción de Francia en...*, p. 523.

⁹⁶⁶ La sortida de Ferriol provocaria que a partir d'aquell dia el General estés representat tan sols per Pau del Rosso, el qual ja havia patit al llarg dels mesos anteriors la soledat del càrrec al ser Ferriol conseller segon des de novembre de 1651.

Margarit; Emmanuel de Santdionís; Hug de Barutell, entre d'altres.⁹⁶⁷ Tots ells arribaren a Begur amb la faluga després d'una gran tempesta, des d'on anaren a peu fins a Girona i després fins a Roses. Eren en gran part membres destacats de l'administració del Principat dels anys anteriors, i per tant, el perdó general que havia atorgat Felip IV no els hagués servit de gaire per a sobreviure a la Catalunya de la postguerra, que els hauria escarmentat d'una manera o altra. Sobretot en el cas de Josep de Margarit i de Biure que era exclós taxativament de qualsevol perdó.

La partida de Margarit i la resta del seu sèquit no va deixar enrera les penúries dels quinze mesos de setge que havien patit. Segons el marquès de Mortara en una carta adreçada al rei enviada des de Blanes, el 3 d'octubre el governador de Catalunya i els seus van arribar a Begur després d'“aviendo estado en la mar tres dias perdidos (...) y llegaron muertos de hambre de una faluca y tomaron la montaña”. De Begur es dirigiren a Palamós, una plaça que el dia 5 també havia caigut a mans hispàniques i les tropes franceses havien marxat a Leucata per mar. Pel camí Mortara va apresar a Riudarenes el governador del castell d'Hostalric quan aquest fugia.⁹⁶⁸

La situació de Barcelona era extrema. A principis d'octubre els aliments agafaren el valor més alt del setge. A continuació hom podrà veure diverses taules amb la variació exponencial dels preus de diversos aliments. Cereals com el blat, que s'arribà a multiplicar el seu preu per deu; el mill i l'ordi; l'oli, que doblà el seu vi; el vi; i una gran varietat de carns que es podien trobar als mercats de la Barcelona moderna, arribant a trobar, en els darrers mesos de setge, carn d'ase i de cavall, la qual aquesta última provenia de la cavalleria que havia de defensar la ciutat. La carn de xai, per exemple, quasi triplicà el seu preu passant de 9 lliures a 25 lliures el quarter. D'altra banda, del peix només tenim el coneixement del preu del quarter a mitjans mes de setembre de 1652, a quatre reials. Les úniques informacions sobre la pesca i la venda del peix les tenim gràcies a Parets, que parlà d'on se situaven els pescadors i els problemes que tingueren per efectuar el seu treball. Segons Parets, la gent anava a pescar sota l'artilleria des del final del moll fins al baluart de Llevant. Però no només hi anaven els tradicionals pescadors, sinó que “y aquí hi anave molta gent que algun tems avien estat ben acomodats, axí hòmens com dones, y fills de molt bons pares...”.⁹⁶⁹ Tot i això, la pesca no era fàcil en aquell context, car l'enemic féu tot el possible per a destorbar un dels pocs oficis que podien aportar nous aliments a una ciutat exhausta.

⁹⁶⁷ DGC, volum VI, p. 540.

⁹⁶⁸ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 05.10.1652. Del marquès de Mortara a Felip IV.

⁹⁶⁹ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 87.

A primers de juliol de 1652 vaixells de l'armada hispànica "anaren a llansar algunes àncoras velles y moltes bigues ab ganxos, y molts altres artificis, per destorbar lo pescar y llevar-nos aquex sustento", tallant d'aquesta manera al llarg d'uns dies la pràctica de la pesca. Mentrestant, però, els mateixos barcelonins prengueren l'iniciativa de netejar el fons marí d'àncores i bigues, per a poder continuar fent el que feien fins aleshores, "Però no pogueren gairabé, que sols hi avia un pas per a poder pescar, que era lo més arrimat al moll, y com hi avia sis ho set arts que pescaven, anaven per tandes (...) y de aquex modo treyen molt poch pex, que aver de pescar tots ab un forat era gran treball".⁹⁷⁰

Blat		
Període		Preu/quarter
Desembre 1651		15 lliures
Juny 1652		30 lliures
Setembre 1652		50 lliures
Octubre 1652		150 lliures
Mill i ordi		
Període		Preu/quarter
Octubre 1652		12 lliures
Vi		
Període		Preu/quarter o càrrega (*)
Gener 1652		25-30 reials
Juny 1652		150 lliures* (càrrega)
Juliol 1652		12 lliures
Finals de juliol ⁹⁷¹		90 lliures* (càrrega)
Inicis d'agost		35-40 reials
Oli		
Període		Preu/quarter
Gener 1652		9 lliures
Juliol 1652		15 lliures
Setembre 1652		20 lliures
Carn		
Tipus de carn	Període	Preu
Xai	Setembre 1651	9 reials la lliura
	Desembre 1651	12-14 reials la lliura
	Setembre 1652	20-25 reials la lliura
Moltó	Gener 1651	9 reials la lliura
	Setembre 1652	14-16 reials la lliura
Ovella	Setembre 1651	9 reials la lliura
	Setembre 1652	12-14 reials la lliura
Tocino i cansalada	Setembre 1652	12 reials la lliura
Cavall	Setembre 1651	4-6 reials la lliura
	Setembre 1652	8-10 reials la lliura

⁹⁷⁰ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 88.

⁹⁷¹ El preu del vi i d'altres aliments baixen a finals de juliol per l'arribada d'unes quantes barques que acompanyaven a La Ferrière que venia amb ajuda des de Marsella, però que a mitjan juliol retornà a França al no atrevir-se a trencar el pas castellà per mar davant de Barcelona.

	Octubre 1652	15-16 reials la lliura
Ase	Setembre 1652	8-10 reials la lliura
Bou	Setembre 1652	10 reials la lliura
	Juliol 1652	14 lliures
Gallina (parell)	Setembre 1652	32 lliures
Pollastre (parell)	Setembre 1652	6 lliures el parell

Font: Dietari de Miquel Parets; el *Dietari de l'Antich Consell Barceloní*, volum XV; *Dietaris dela Generalitat de Catalunya*, volum VI.

Els preus d'alguns dels aliments havien patit una alça tan gran, que la gent començà a canviar els seus hàbits de manera molt accentuada, després que en els primers mesos de setge encara havien pogut conservar per una pujada moderada dels preus. Un cas que Miquel Parets recalca en diversos passatges del seu dietari és el dèficit de vi a les botigues i mercats de la ciutat, el qual era un puntal de la dieta d'un barceloní en època de pau. Ja el mes de gener, en una jornada en què el port de Barcelona va rebre provisions de 53 llaüts carregats de queviures i municions, es diu "...que lo vi era arribat a un preu tan exesiu que ja totom tractave de bèurer aygua; la una perquè las de més tavernes eren tancades, axí com les de fama y de molt negossi com les de poch negossi". Per això, "...que ja hi avia molta gent que bullien aygua de canyella y de matafaluga per a bèurer, que no abastaven a poder pagar lo vi en aqueix preu".⁹⁷²

Més endavant, en ple mes de juliol Parets tornà a parlar del vi dient que "...no se'ls donave molt a la gent, que ja se eren avesats a bèurer aigua, y aigua de anís y de canyella que la gent se coÿa; y per los carrés, per moltes portes, hi avia moltes teules que-n venían, y la pobra gent ne comprave, perquè la aygua crua no-ls fes dany en lo ventrell; y molta gent granada tanbé ne bevia, que lo aver de pagar lo vi en aquex preu no y bastave gaira ningú, que sols ne bevia los malalts, per son aliment, y la gent de guerra y de molta renda, que no-ls costaven gaire de guanyar los dinés".⁹⁷³

Igual que l'aigua infusionada amb diverses herbes i hortalisses, la carn de cavall va anar agafant protagonisme en els darrers mesos davant el perill que el corsari La Ferrière no pogués entrar les provisions a Barcelona. El dia 9 d'agost es digué que "Déu nos done un bon vent, que si no, nosaltres anam acabant per falta de menyar".⁹⁷⁴ Un cop aquest mal averany es confirmà i no entraren els queviures tan esperats, els soldats de cavalleria començaren a menjar i a comerciar la carn dels seus propis cavalls, segons Parets, uns 500 en total. El seu preu al mes de setembre, com hom pot veure a les taules anteriors, tenia similituds amb la carn d'ase i era més barata

⁹⁷² BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 58.

⁹⁷³ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 87r.

⁹⁷⁴ DGC, volum VI, p. 534.

que el xai, el moltó, l'ovella i la gallina. Els darrers dies però el seu preu es dispararia entre 15 i 16 reials la lliura. La situació era tal, que “sos amos matexos feyan matar los cavalls mentres estaven bons, abans que no aflaquisen.”⁹⁷⁵ Al mateix temps que tallaven la carn de cavalls malferits en escaramusses fora de muralles, la gent anava pels marges agafant soques i arrels, venent-les a dotze reials cada feix, el qual serviria per a fer aigua infusionada.⁹⁷⁶

Els primers dies d'octubre, els darrers del setge, Parets afirmà que els captaires només podien fer front a la compra d'enciams, que valien el mes de setembre 8 diners i al final 1 sou, els quals acompanyarien amb qualsevol altre cosa que trobessin pel carrer. Altre gent feia front a la fam menjant sucre roig que comprava a les adrogueries que hi havien al Born, per acompanyar el que es podien permetre, entre altres coses les sobres i aliments en males condicions dels mercats: “...menjaven mil brutísies y molts alimens dolens: que n'í avia que menjaven figues verdes y les bullien, y les menjaven com a peres cuytes, y altres ravens fregits y enfarinats...”⁹⁷⁷ Constatant d'aquesta manera la desesperació d'una població que el dia 29 de setembre ja no rebia el pa de la ciutat des de feia nou dies abans per les nules existències de cereals que romanien als pellers del consell barceloní.⁹⁷⁸

Tot i els esforços per ajudar a Condé, Catalunya no deixà de ser el front prioritari per a la monarquia hispànica un cop caiguda Barcelona. Des del primer moment temeren un contractat francès per Catalunya, Navarra o el País Basc i apostaren per l'enviament de més tropes per a reforçar la frontera.⁹⁷⁹ Així mateix un dels millors comandaments militars que tenia Felip IV, el marquès de Mortara, continuà destinat a Catalunya on exerciria el càrrec de lloctinent. Després de la presa de la Ciutat Comtal alguns comandants van declinar ser destinats a Portugal amb el desig de continuar al Principat. Entenien que el front lusità els degradaria en la seva carrera militar.⁹⁸⁰

Del treball de la comissió creada pel Consell de Cent per a tractar les negociacions amb Joan Josep d'Àustria sorgiren 34 capítols que haurien de ser exposats a les autoritats hispàniques. En el preàmbul dels capítols la comissió féu una exposició de les causes de la revolució de 1640 i de les expectatives que tenien per al futur:

⁹⁷⁵ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 87r.

⁹⁷⁶ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 88v.

⁹⁷⁷ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 87v.

⁹⁷⁸ DACB, volum XV, p. 326.

⁹⁷⁹ AGS, Guerra Antigua, parte de tierra, llig. 1824, consultas de 1653 i 1654. citat a R. Valladares. *Felipe IV y la restauración...*, p. 39.

⁹⁸⁰ R. Valladares. *Felipe IV y la restauración...*, p. 47.

“confiada de la clemències, benignitat i generositat de un rey tan cathòlic y piados”.⁹⁸¹

La comissió presentà un seguit d'objectius màxims, els quals no eren la millor base per començar una negociació amb unes tropes que havien deixat exhaust el país. Les condicions del consell barceloní eren ambiciosos, potser massa com assenyala Fernando Sánchez Marcos.⁹⁸² De tots els punts cal destacar-ne els següents:

- El primer punt es referia a l'honor i a la reputació dels catalans, la qual cosa no anava contraposada a la fidelitat al monarca hispànic.
- La confirmació de totes les constitucions i privilegis de la Ciutat Comtal i del Principat de Catalunya, els quals anhelaven mantenir les prerrogatives anteriors a 1640.
- La ratificació per part de Felip IV del conseller sisè del Consell de Cent, que s'havia atorgat per Lluís XIII l'any 1641.
- La garantia sobre els allotjaments de les tropes, la qual cosa havia sigut una de les grans causes sobre l'aixecament de 1640.⁹⁸³
- La promesa de mantenir garanties jurídiques, personals i econòmiques dels partidaris del rei de França.
- La renúncia de la monarquia dels Àustria a cobrar mai més cap *quinto* a Catalunya.

La ciutat va voler tenir una postura forta en les negociacions, encara que sense masses esperances. Si Joan Josep d'Àustria i el marquès de Mortara haguessin acceptat tots aquests capítols la monarquia hauria perdut poder a Catalunya respecte 1640.⁹⁸⁴ De tots ells, la monarquia de Felip IV tenia clar que l'entrada de tropes a la Ciutat Comtal era innegociable. Sense tropes a dins de la ciutat els catalans podrien tornar-se a aixecar en armes contra el rei. D'aquesta manera, d'altra banda, es deixava enrera el projecte de bastir una ciutadella que controlés als barcelonins. Tanmateix, quan Francesc Puigjaner li anà a entregar els capítols a Joan Josep d'Àustria, aquest li digué: “cuan descaminadas venían las demandas que había traído”.

El príncep coneixia el contingut del memorial del Consell de Cent gràcies a la informació que li havia proporcionat el seu informador Jaume Cortada des de dins de la institució.⁹⁸⁵ Amb tot, la marxa dels més partidaris de França un dia abans va relaxar l'actitud del Consell de Cent i aquest acceptà progressivament la nova situació i les prerrogatives del fill de Felip IV. Tanmateix alguns dels punts que pretenia introduir

⁹⁸¹ AHCB, 1B. II-161, *Registre de deliberacions*, 1651-1653, f. 391-392.

⁹⁸² F. Sánchez Marcos, *Cataluña y el gobierno central...*, p. 51.

⁹⁸³ El Consell de Cent insistí en què les tropes hispàniques no entressin a Barcelona un cop sortissin les tropes franceses.

⁹⁸⁴ F. Sanchez Marcos, *Cataluña y el gobierno central...*, p. 51.

⁹⁸⁵ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 418.

Joan Josep van ser difícils d'aprovar entre els consellers, en especial el referent al control de les muralles i del castell de Montjuïc,⁹⁸⁶ tal com narrà Francisco Fabro, aquest darrer tema fou molt complicat d'aprovar entre els membres del Consell de Cent, que tot i ser entre l'espasa i la paret, creien que era una condició que anava massa lluny en les pretensions de Joan Josep d'Àustria.⁹⁸⁷

El dia 4 d'octubre el tinent general francès, comte de Merenville, acompanyà a Francesc Puigjaner per anar a entrevistar-se al Guinardó amb don Joan, per entregar el paper de la capitulació de La Mothe i per donar l'esborrany del Consell de Cent, el qual fou en bona part rebutjat per Mortara: "...muy descarados capitulos son los que piden los de la ciudad de Barcelona, ellos piensan que estamos en el tiempo del rey don Juan, y aun tuvieran parte de aquellas proposiciones si fueran al primer mes de sitio, pero después de catorçe meses e sitiados y quando no tienen pan que comer, verdaderamente que piden mucho y Vuestra Alteza les concederá muy poco...".⁹⁸⁸

Com s'ha esmentat, paraules similars emprà Joan Josep d'Àustria per respondre a Jaume Cortada, "...pues pedir lo que no se puede conçeder, es ofender la livalidad de quien desea dar, i no pedir nada es obligar a dar mucho...".⁹⁸⁹ Un dia després, el 5 d'octubre, el mateix Cortada digué a don Joan que La Mothe faria tot allò que se li demanés car ja no tenia prou pa per a les seves tropes i sobretot perquè hi havia partidaris de la causa de Felip IV que havien emmagatzemat blat clandestinament per a forçar la rendició per fam: "...que ai algunos serbidores de su magestad, que para azer bolvamos presto en sus manos no sacan algunas partidas de granos que tienen escondido...".⁹⁹⁰

El dia 5 d'octubre la ciutat va rebre dues cartes de Joan Josep. En una demanava una inspecció dels magatzems per veure si hi havia blat per a 40 dies, condició establerta mesos abans per Mortara, i a la segona deia que sortissin de la plaça els soldats francesos i que "...haga meter dentro della y de Monjuïq la guarnición que quisiere y le pareçiere suficiente...".⁹⁹¹ Si s'acceptaven aquests dos punts prometia que la ciutat podria demanar al rei algunes coses. Tan sols accedirien als punts 15è, 21è, 24è i 25è del memorial: no pagar les despeses per les armes de les quals el rei es va apropiat el 1640, no pagar indemnitzacions de les hisendes confiscades, mantenir el conseller

⁹⁸⁶ DACB, volum XV, p. 336.

⁹⁸⁷ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 430

⁹⁸⁸ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 421.

⁹⁸⁹ AGS, Guerra y Justicia, llig. 8-883, 04.10.1652. De Joan Josep d'Àustria a Jaume Cortada.

⁹⁹⁰ DACB, volum XV, p. 610.

⁹⁹¹ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 419-420.

sisè i tenir un any de termini per a fer circular les monedes encunyades. Al cap de quatre dies més de negociacions fins a altes hores de la matinada, el Consell de Cent acordà prendre la resolució de capitular a través de dues cartes, tal com els hi havia indicat don Joan Josep d'Àustria. Acceptant també que “per la deffença y seguretat de la ciutat durant la Guerra de Catalunya contra lo Christianíssim Rey de França fins atant sian cobradas las plassas de Roses y Perpinyà, posan guarnició, y que no pugan dits soldats ni oficials alguns de guerra ésser allotjats en las casas dels ciutadans y habitants de Barcelona”.⁹⁹²

Una de les cartes la ciutat demanava perdó i sol·licitava l'entrada de la guarnició castellana a Barcelona. I a l'altra amb les peticions que la ciutat volgués fer a Felip IV. Ambdues foren llegides el dia 10 i aprovades pels consellers i donades en mà pel mateix conseller en cap Rafael Casamitjana a Joan Josep d'Àustria, tot rebent a canvi el document amb el perdó de la monarquia catòlica pels 12 anys de separació de la seva corona.

El conseller del Consell de Cent Jaume Cortada denunciava al rei Felip IV que els particulars de la ciutat tenien blat amagat a les seves cases malgrat i pregava perquè el monarca fos benevolent amb els seus súbdits catalans: “Ya ni ai pan para los soldados, si biera todos con las rodillas por el suelo. Les rogamos sea clemente con la ciudad”.⁹⁹³

Aleshores Margarit es trobava a Roses amb tots els ministres de França a punt de partir cap al Rosselló i emmagatzemant blat i ordi a la plaça forta rosinca per si fos atacada. Al seu temps Mortara s'estava preparant per anar a la vila de Palamós, un dels primers indrets a conquerir per poder recuperar la Catalunya Vella per mar i terra.⁹⁹⁴ Mentre Mortara duia preparava des del terrany l'avenç per terres gironines, el marquès aprofità per comentar a don Joan les seves impressions sobre les demandes de la ciutat a l'hora de capitular, recordant-li que la ciutat havia de tenir 40 dies de provisions, fet impossible a aquelles alçades del setge:

“Muy descarados capítulos son los que piden los de la ciudad de Barcelona. Ellos piensan que estamos en el tiempo del rey don Juan y aún te miran lugar parte de aquellas proposiciones si fueran al primer mes de puesto el sitio, pero después de catorçe meses de sitiados y quando no tienes pan que comer, verdaderamente

⁹⁹² AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-883, 11.10.1652. De Joan Josep al Consell de Cent.

⁹⁹³ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, lligall 8-883, 05.10.1652. De Jaume Cortada a Felip IV.

⁹⁹⁴ AGS, Secretaria de Guerra, parte de mar, 1652. legajo 3333. 03.10.1652. D'Antonio Onil al marquès de Mortara.

que piden mucho y Vuestra Alteza les concederá muy poco y en esta parte tengo representado ya mi sentir a Vuestra Alteza a que me remito sólo refuerzo suplicar a VA que a la jente de guerra y La Mota por ningún caso se les conceda el venir por este país que sería [il·legible] mucho lo que se va obrando y en lo demás de onorosas capitulaciones y que se le agassaje me parecerá muy bien. Y que la ciudad se desuna de los franceses que quando pidan esos naturales perdón a su magestad no corresponde a esto el estar unidos con los franceses. Y si La Mota dijese que porque no se le a de conceder el ir camino derecho, se puede reponder que quando yo salí de Colibre [Cotlliure] estando en Rosas y Perpiñán, que eran plaças nuestras a pocas leguas no quisieron conceder ni que entrasse en ellas y me hizieron rodear por toda la Francia asta entrar en España por [il·legible] y en resolución sinó tienen que comer vendrán en todo lo que Vuestra Alteza gustase y si lo tienen Vuestra Alteza lo mandora mediar de manera que muy en breve entren las reales armas se su magestad en Barcelona que en que entren tanpoco puede aver dispensación porqué no fuera aver ganado la plaça y advierta Vuestra Alteza que lo que dicen ellos de desaser unas y otras fortificaciones (...) en negociaciones de esta calidad no se puede asegurar todo prevendidamente y no dependiendo del empeño más que en un poco de dinero quando se va a ganar tanto”.⁹⁹⁵

Quan el 7 d'octubre havia començat el període de negociació, el Arrogante no parlà gaire bé de Francesc Puigjaner, ni de les capitulacions proposades per la ciutat i menys del govern de la ciutat: “amigo, esto poco puede durar y nos hemos de ver presto de más serca (...) pues a querido Dios que llegasse el dia. Muy buena persona an alexido los de essa ciudad que se puso, quando vió al piadoso, más muerto que vivo, y es que temería sus pecados, al fin dió (...) al piadoso otros treinta disparates”. Tot i això, diu la carta “el piadoso quiere el bien d·esta patria (...) y conose que quatro hombres tienen la culpa d·esto y así los persona a todos, en fin perdón general que no ay más que azer, y se pone por interessor para que si Magestad los perdone a todos como lo aze oy”, tot i que no s'estava de dir que “del principio al postre no an echo sinó disparates y los aran pues todos son erreros y sastres los que gobiernan.”⁹⁹⁶

La ciutat no es deuria sentir segura del tot i els rumors no cessaven. El 8 d'octubre el “Verdadero” havia de dirigir-se a Càrcer per desmentir rumors “y mire Vuestra Merced que traça [decir] de querer degollar toda la gente de Barcelona, quando se está tratando de conceder que puedan salir con Mota y hir a Fransia todos los catalanes que quisieren seguirle, llevándose sus vienes muebles pues no pudiendo dudarse que estos serán los mal afectos y los que no tendrán muy seguras sus consiensas, ja se ve si el intento fuera de castigar a nadie se diera esta permisión. Vuestra Merced aquiete los coraçones”.⁹⁹⁷

⁹⁹⁵ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 06.10.1652. Del marquès de Mortara a Joan Josep d'Àustria.

⁹⁹⁶ ACA, Arxiu de can Falguera, Castellbell-Maldà, lligall 163. doc. R. 07.10.1652.

⁹⁹⁷ ACA, Arxiu de can Falguera, Castellbell-Maldà, lligall 163. doc. T. 08.10.1652.

El mateix dia don Joan Josep d'Àustria havia d'escriure contra qualsevol rumor de repressió: "Maravillado me deja lo que me dice el Colérico en su papel de oy, porque no se aja dado ningún motivo de palabra ni por escrito para pensar nadie que jo aja de usar ningún rigor con la ciudad, antes bien procuro encaminar las cosas de manera que todos estén quietos, contentos, seguros y en toda felicidad y así puede aquietar el ánimo y estar cierto que ni su muger y hijo, ni nadie en la ciudad, tendrá ningún riesgo, de que le doy la palabra y le aseguro que la intención de Su Magestad y la mía no es de destruir sus vasallos".⁹⁹⁸

Fernández de Velasco atribuïa els rumors al lloctinent francès La Mothe: "esas voces que se introduçen salen de La Mota pues él nunca a sido de parecer de ajustamiento (...) que lo que Vuestra Merced me diçe ni con los moros se iciera, ni cabe en la ley cathólica, lo pues menester que los de Barcelona se fien de nosotros y acaben de abrir los ojos y de conocer los embustes de los franceses".⁹⁹⁹

El 8 d'octubre vist que s'estava a punt de retornar a les mans de Felip IV el Consell de Cent resolgué tornar la plata entregada per la Seu barcelonina mesos abans. Concretament s'entregaria la plata referent a la sagristia de la Catedral i a les capelles de Santa Eulàlia, de Sant Oleguer i de la Santíssima Magestat.¹⁰⁰⁰ No seria fins al 5 de novembre que els canonges resolgueren fabricar de nou les llànties i deixar-les en el seu estat original.¹⁰⁰¹

El mateix dia 8 d'octubre de 1652 els diputats del General que encara romanien a Manresa tiraren la tovallola i prestaren obediència al monarca catòlic.¹⁰⁰² L'11 d'octubre els diputats de Manresa responien escrivien una carta a Joan Josep d'Àustria, en resposta a una d'anterior del marquès de Mortara, declarant-se fidels al monarca Felip IV. En la deliberació Llosellas, Sansa, Valencià i Ferrer es rendien i es posaven sota la voluntat del marquès tal com havien decidit en la Junta de Braços celebrada a Manresa aquell mateix dia: "també deliberar que-s prestàs la obediència a nostre senyor Rey y Senyor natural Phelip 3, Rey de Espanya".¹⁰⁰³ El dia 12 els diputats deliberaren "posar-se baix la obediència del rey Felip Tercer de Espanya, senyor natural nostre, que Déu guarde, y, com a caps de tot lo Principat, procurar que

⁹⁹⁸ ACA, Arxiu de can Falguera, Castellbell-Maldà, lligall 163. doc. S. 08.10.1652.

⁹⁹⁹ ACA, Arxiu de can Falguera, Castellbell-Maldà, lligall 163. doc. V. 08.10.1652.

¹⁰⁰⁰ ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 94r. 08.10.1652.

¹⁰⁰¹ ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 98r. 05.11.1652.

¹⁰⁰² AHCB, Consell de Cent, 1B. X. 86, *Lletres comunes*, f. 232. 08.10.1652, dels diputats de la Generalitat de Catalunya a Manresa.

¹⁰⁰³ ACA, Generalitat, Deliberacions del Consistori, Trienni 1650-1654, part 2a. Deliberacions de Manresa, f. 415. 11.10.1652.

les demás ciutats, vilas y llocs de Cathalunya y sos comtats, si fos possible, se reduescan a sa obediència".¹⁰⁰⁴ La obediència de la Generalitat possiblement féu efecte ràpidament, encara que quedés paralizada com la de Barcelona fins ben entrat el 1653, ja que una carta del rei els hi diu "...que estimava mucho la voluntad y cuidado con que los deputados obravan en servitud de su magestat y que él le representaría a su padre los servicios que dichos deputados harían a su servitud de la provincia y quietud della..."¹⁰⁰⁵

Lluís Valencià s'adreçà a Joan Josep l'11 d'octubre en resposta a una carta de Mortara en la qual hi havia "demostracions de las paternals entranyes de Sa Magestat (que Déu guarde) y de la ditxosa protectió sens espera per medi de Vostra Altesa, nosaltres restam rendits a la rahó y al honor que Vostra Altesa se serveix fer-nos".¹⁰⁰⁶ El 12 d'octubre Joan Pau de Llosetles envià en nom del General a Manresa una carta dirigida a les principals viles catalanes per informar de la rendició dels diputats i de la seva adhesió a Felip IV.¹⁰⁰⁷

El dia 11 d'octubre La Mothe feia saber a Joan Josep les seves intencions de marxar el diumenge 13 en direcció a Montpeller acompanyat de 60 persones.¹⁰⁰⁸ El mariscal havia acceptat el camí que Joan Josep d'Àustria li havia marcat en direcció a la Vall d'Aran, deixant enrera la intenció de passar per Girona i Castelló d'Empúries en direcció a la plaça forta de Roses, indret on s'estaven començant a fer reserves de cereals. Davant de l'imminent marxa del mariscal francès els ministres de Feip IV publicaren una ordre reial de l'11 d'octubre als governadors de Lleida i Tarragona i als batlles de totes les viles i llocs de les zones ocupades manava que lliuessin tots els presoners francesos i catalans per tal que poguessin ajuntar-se provisionats del pa i diners necessaris amb La Mothe a la Conca de Tremp en el seu viatge cap al Regne de França. L'itinerari de les tropes i del darrer lloctinent francès del Principat seria per Sant Feliu, Sant Andreu, Piera, Igualada, Copons, Calaf, Sanaüja, Pons, Folquer, Conques, Pobla Segur, Gerri, Llabanday, Esterri i Salardú, a la Vall d'Aran.¹⁰⁰⁹ Des de

¹⁰⁰⁴ DGC, volum VI, p. 497.

¹⁰⁰⁵ DGC, volum VI, p. 499.

¹⁰⁰⁶ ACA, Generalitat, *Lletres trameses*, 1651-1654, N-867. Registre 2n trienni 1650, f. 26-27. 11.10.1652. De Lluís Valencià a Joan Josep d'Àustria.

¹⁰⁰⁷ ACA, Generalitat, *Lletres trameses*, 1651-1654, N-867. Registre 2n trienni 1650, f. 33-34. 12.10.1652. De Joan Pau de Llosetles a "les principals viles i ciutats de Catalunya".

¹⁰⁰⁸ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-883, 11.10.1652. De La Mothe a Joan Josep d'Àustria.

¹⁰⁰⁹ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-883, 11.10.1652.

Ordre als governadors de Lleida i Tarragona i als batlles de les viles i llocs ocupats.

Girona Mortara aconsellava a don Joan que no efectués cap intercanvi de presoners, car els rendits no tenien cap dret.¹⁰¹⁰

Es perdonà a tothom “aunque sea de crimen de lesa magestad. Sinó es a don Joseph Margarit que como principal causa de los daños que se han padecido y con la obstinación con que persevera en su horror no es digno de gozar d-este beneficio”.¹⁰¹¹

El dia 11 d'octubre el conseller en cap Rafel Casamitjana i Pau del Rosso prestaren obediència pomposament a Joan Josep d'Àustria. Als peus de Joan Josep, Casamitjana digué “para explicar el pesar y arrepentimiento grande con que se halla dicha ciudad de los excesos y errores ocasionados de una conmoción popular cometidos contra el servicio de la Sacra Católica y Real Magestad de los quales está muy pesarosa y sentidísima”.¹⁰¹²

Aquell mateix dia fou l'assenyalat per a signar les capitulacions per part de les tropes franceses i el dia després la ciutat es buidà per anar a cercar menjar a la rodalia de la ciutat, després que “moltes persones que estigueren deu hi dotze dies sens menjar bosí de pa, que-s passaven ab erbes y aigua”.¹⁰¹³ Els seus veïns sortiren en massa fora de les muralles per a poder comprar queviures a les viles dels contorns i al camp de l'exèrcit hispànic. Fou tanta la gent, que “per tots los portals se aplegave per a poder anar a comprar provisions de viures al camp dels espanyols (...) que-s té per sert que la meytat de la gent hisqué de Barcelona: que los camins anaven tots espesos de gent”.¹⁰¹⁴

En dos o tres dies, ja amb soldats castellans i Joan Josep d'Àustria i el marquès de Mortara a la ciutat, Barcelona començà a reomplir, en la mesura que es pogué, les botigues i parades dels mercats de la capital. Fabro assenyala “...que cada dia iban aumentandose en los víveres”.¹⁰¹⁵ Malgrat això, la situació no es corregiria fins ben entrat el 1653, quan es colliren noves collites i arribaren d'altres ports queviures per a nodrir de cereals a una ciutat que va ser molt castigada al llarg de quinze mesos. A inicis del setge Miquel Parets havia parlat de la dessolació de centenars de pagesos

¹⁰¹⁰ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-880, 18.10.1652. Del marquès de Mortara a Joan Josep d'Àustria.

¹⁰¹¹ AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades, 8-883, 11.10.1652. De Fernando Rovide Contreras dels Consells de Sa Magestat i d'Estat a Joan Josep d'Àustria.

¹⁰¹² BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 431.

¹⁰¹³ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 87v.

¹⁰¹⁴ BUB, M. Parets, *De mols successos...*, ms. 225, f. 85v.

¹⁰¹⁵ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 209.

que entraren entre els mesos de juliol i agost de 1651 a Barcelona deixant enrera les seves terres: "...encara que és la veritat que los que estavan dins la present Ciutat, y tenian sas haziendas fora, de las murallas veyan de sos propnis ulls com aquellas se devastava, cremavan y assolavan per lo Enemich".¹⁰¹⁶

Per a narrar els darrers moments de les tropes franceses a Barcelona el dia 12 d'octubre, se citarà l'escrivà major del General de Catalunya:

"En aquest mateix die, entre las nou y las deu de dita matinada, se'n anà tota la gent de guerra, cavalleria y infantaria, que estave de guarnició en la ciutat per compte del rey christianíssim , la qual se ere replegada en la Rambla. Y isqué ab todas las honrras, de bala en boca, banderas desplegadas, tocant caxas y sonant trompetas. Isqueren per lo portal de Sant Antoni y se'n anaren dret a Sant Joan Despí, que era lo primer trànsit, los demás trànsits eren dret a la Vall de Aran".¹⁰¹⁷

El dia 13 d'octubre don Joan entrà a Barcelona enmig del bullici de gent que l'esperava pels portals per rebre'l. L'entrada també deixà palesa la conquesta militar de la ciutat, ja que don Joan no acceptà la proposta dels consellers de rebre'l a la Creu Coberta i entrar conjuntament pel portal de Sant Antoni, el qual era el cerimonial emprat de costum per a les visites reials. L'entrada es produí pel mateix portal de Sant Antoni amb els seu sèquit enfilant el carrer del Carme de camí cap a la catedral. Gómez de Blas mostrà en un dels seus diaris publicats durant el setge una ciutat en ruines, amb uns carrers plens de runa dels enderrocs provocats per les bateries castellanès i amb gran part de la població morint-se de gana.¹⁰¹⁸ Situació que no s'assembla a la descrita per Francisco Fabro en la seva obra publicada el 1673, el qual intentava mostrar una situació d'alegria, sense esmentar les penúries i situació catastròfica de la Ciutat Comtal: "Era de ver enconstrarse la gente por las calles, unos dándose abraços de reconciliación, otros aun medrosos del successo, alzar las manos y los ojos al Cielo, paraque influyesse en la brevedad, y seguridad de su logro".¹⁰¹⁹ Els soldats per la seva banda feren aquestes apreciacions durant la seva entrada a la Ciutat Comtal: "casi todos los catalanes están expelidos, que parecen difuntos".¹⁰²⁰

¹⁰¹⁶ DACB, volum XV, p. 204.

¹⁰¹⁷ DGC, volum VI, p. 544.

¹⁰¹⁸ J. Gómez de Blas, *Relación de la entrada que el serenísimo señor Don Juan de Áustria hizo en la Ciudad de Barcelona, tomando posesión della y sus fortalezas en nombre de su magestad*, f. 2, citat a H. Ettinghausen, *La Guerra dels Segadors a través...*, volum 3, p. 1283,

¹⁰¹⁹ BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del...*, F. Bon. 163, p. 383.

¹⁰²⁰ AHCB, Biblioteca, 4° op. 767, *Relación de la entrada que el Serenísimo señor don Juan de Áustria hizo en la ciudad de Barcelona el domingo 13 de octubre de 1652, después de averse rendido los catalanes a la voluntad de su magestad, y concedídoles su alteza un perdón general refiérense los pactos y capitulaciones que se hizieron con Mons. de la Mota, y la marcha que tomaron sus franceses y esguízaros*, Granada, Baltasar de Bolívar, 1652.

L'acte d'entrada a la ciutat es va cloure amb la celebració d'un tedèum a la Catedral de Barcelona amb la presència de la Generalitat, el Consell de Cent i el mateix Joan Josep d'Àustria, escenificant així la fi d'un setge que s'havia allargat fins a quinze mesos mesos.¹⁰²¹ El príncep per compensar els greuges de l'entrada a la ciutat durant el *Te Deum laudamus*, va romandre, tal com els consellers, descobert. El dietari del Consell de Cent ho relatà així: "Que encara que sa magestat de present no haje concedit a dits consellers la facultat de cubrir-se devant de sa magestat i dels prínceps, aparagué no derogar-la estant dit senyor príncep descubert, cosa que fou de gran contento y alegria per tot lo concurs del poble era en dita iglésia".¹⁰²² Amb tal acció don Joan deixava en suspens un tema protocol·lari que havia enverinat les relacions de la ciutat amb la Corona abans de 1640. El mateix dia, Condé sortí derrotat de París per les tropes reials. La Fronda i el setge de Barcelona acabaven significativament al mateix moment.¹⁰²³

Tot i les visions que s'havien donat fins als nostres dies d'una capitulació benevolent i profitosa per als catalans, el lliurament va distar d'ésser una capitulació, com sovint s'havia afirmat a partir dels relats posteriors que l'havien maquillat. La caiguda de Barcelona el mes d'octubre de 1652, pel que hom pot veure a la documentació és, com diu Alcoberro, quelcom llunyà a una mera capitulació, essent més correcte veure-ho com una rendició incondicional.¹⁰²⁴ Sinó, per exemple, el dia 11 d'octubre el governador Margarit no hagués fet un darrer intent per a canviar la situació i la posició de la ciutat abans de que acabés rendida el dia 13, amb un enviament a través d'una faluga amb 80 quarteres de blat des de Roses i noves promeses de reforços militars, els quals ja mai arribarien a Barcelona, sobretot per l'aliança de Santone i Mortara. D'altra banda, s'ha de destacar que el dietari de la Generalitat començà a fer el mes d'agost un relat més procliu a la nova situació, allunyant-se dels relats resistencialistes oferts fins aleshores. Una frase prou significativa és la conclusió a la què arribà l'escrivà Fontana sobre les promeses de Margarit des de Roses: "...los d'esta ciutat se rigueren de tal avís y tothom deia "viva Spanya" y "visque nostre rey cathòlich y lo sereníssim senyor don Joan de Àustria".¹⁰²⁵

Segons l'historiador Pella i Forgas la Catalunya Nova i la Catalunya Vella tingueren visions divergents davant la caiguda de la Ciutat Comtal. En la biografia que feu de

¹⁰²¹ ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 94r. 13.10.1652.

¹⁰²² DACB, vol. XVI, p. 3.

¹⁰²³ D. Aznar, "La Catalunya borbònica (1641-1659)...", p. 276.

¹⁰²⁴ A. Alcoberro, "Pròleg: 1644-1656, els anys centrals...", p. XXX.

¹⁰²⁵ DGC, volum VI, p. 543.

Josep de Margarit escrivia que “mentres en la ciutat y en tota Catalunya nova agradà el rendiment de Barcelona per ésser de opinió que convenia l'amistat amb las altras germanas d'Espanya oblidant passats agravis, en tota la Catalunya vella la opinió pública era enemiga de la reconciliació tement que de ella n'esdevindria la segona part del despotisme”.¹⁰²⁶

Les conseqüències directes del setge encara trigaren a esborrar-se, no només per la presència castellana a Montjuïc i a la ciutat, i el control de portes i muralles per part del rei, sinó per fets que molts cops es creuen irrellevants, però que mostren el nivell amb què es castigà al Principat. Un d'aquests casos és que Barcelona fou obligada a assistir amb medicines i cures des de l'octubre de 1652 fins al mes de desembre de 1654 tots els soldats castellans que haguessin estat ferits al llarg del setge, els quals s'allotjaren, a falta d'espai a l'hospital de la Santa Creu, al convent de Natzaret, amb un cost final que arribà a més de 150.000 ducats.¹⁰²⁷

Un cop signades les capitulacions la ciutat demanà a les viles de la costa que tornessin a la obediència de Felip IV.¹⁰²⁸ Les avançades converses amb Joan Josep d'Àustria i els seus homes feia que un gest com aquest fos clau per a què algunes demandes de les institucions catalanes tiessin endavant. Tot i això, el 15 d'octubre les autoritats hispàniques encara no tenien clar el control absolut de la costa barcelonina i aaconseguien que el Consell d'Aragó destinés 4.000 escuts per intentar d'assegurar la ciutat i evitar qualsevol entrada sorpresa de l'armada francesa des del Golf de Lleó.¹⁰²⁹

Un cop capitulada Barcelona, el 15 d'octubre de 1652 Pau del Rosso rebé una resolució signada per la Diputació del General a Manresa, concretament per Joan Pau Lloelles, on l'informava que enviaven 9 ambaixadors per a besar la mà de Joan Josep d'Àustria i així retornar a l'obediència de Felip III, IV de Castella; i “que los fasse entregar les masses per lo regent los comptes”.¹⁰³⁰ La carta tractava a Rosso amb una amabilitat total, a diferència dels mesos de setge, cercant una possible concòrdia en un difícil moment per a la institució, la qual s'havia d'amotllar a partir d'aquell moment als designis que es determinessin des de la Cort de Madrid. L'impàs i la provisionalitat que hi hagué a partir de l'octubre de 1652 féu allargar el trienni en el qual els diputats i

¹⁰²⁶ J. Pella i Forgas, *Un català il·lustre: D. Josep de Margarit i de Biure*, Barcelona, 1930, p.43.

¹⁰²⁷ N. Feliu de Penya, *Anales de Cataluña...*, p. 331.

¹⁰²⁸ AHCB, Consell de Cent, 1B. VI. 96, *Lletres closes*, f. 60r. 12.10.1652, a totes les viles de la costa nord catalana.

¹⁰²⁹ AHN, Consejo de Aragón, Acuerdos del Consejo referentes al gobierno político y ceremonia del consejo. [Diario de Pedro Villcampa]. Llibre, 2.029. 1646-1707, f. 44r. 15.10.1652.

¹⁰³⁰ DGC, volum VI, p. 1219.

oïdors escollits el 22 de juliol de 1650 havien d'exercir els seus càrrecs, fins al 26 de març de 1654.

Aquest impàs a la institució fou degut a l'ordre de suspensió i prorrogació de les insaculacions per al trienni 1653-1656 feta per Joan Josep d'Àustria el juliol de 1653, fins que el rei donés instruccions sobre qui havia de ser dins o fora de la bossa. Les noves insaculacions no s'efectuàrien fins a ben entrat el mes de març de 1654, un cop feta la purga pertinent a les bosses insaculatòries, desinsaculant tots aquells que la monarquia considerés enemics del nou ordre, molts d'ells segurament dels quasi 700 exiliats que comptabilitzà Josep Sanabre.¹⁰³¹ El 6 de gener de 1653 Mortara publicaria la llista de traïdors als quals se'ls hi havia de confiscar els béns, entre els quals, s'hi trobaven personatges tan destacats com el governador Margarit, exiliat a Perpinyà, Josep d'Ardena, Vicenç Ferriol, Josep Fontanella, Felip de Copons o Francesc Martí i Viladamor, entre molts altres.¹⁰³²

El capítol de la catedral de Barcelona va rebre l'encàrrec d'organitzar per al diumenge 27 d'octubre de 1652 una processó general com la de Corpus amb un tedèum i un ofici de Gràcies.¹⁰³³ A finals del mateix mes tornarien a la Catedral els canonges Atxer, Deya, Sans, Copons, Ninot i Osens.

La preponderància de recuperar Barcelona per sobre de Portugal és reconeguda per Lorenzo Andrés Pavía en una carta al duc d'Alburquerque el 24 d'octubre en què li escriu que "ha sido llenamente grande para España por que más difícil era recuperar Barcelona sin Lisboa que recuperar Lisboa con Barcelona".¹⁰³⁴ Finalment Catalunya acabaria la guerra perdent part del seu territori i Portugal consolidant la seva independència.

Un memorial de Pere Montaner de Solanell un cop caiguda la ciutat especificava els deutes de les autoritats franceses i els seus afectes amb la ciutat. La gran part d'aquests deutes foren dels anys 1651 i 1652 segons el memorial: el rei de França devia 422.724 escuts; La Mothe 137.000 escuts; el governador Margarit 40430 escuts ;

¹⁰³¹ J. Sanabre, *La acció de França en...*, p. 549.

¹⁰³² ACA, Consell d'Aragó, llig. 208. Sentència del Marquès de Mortara i la Reial Audiència de Catalunya a VI de Gener de 1653, on es condemna en confiscació de béns i declara per traïdors els següents..., citat a Ò. Jané, *França i Catalunya al segle XVII. Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*, Tesi doctoral dirigida per Antoni Simon i Tarrés, Universitat Autònoma de Barcelona, 2003, p.665.

¹⁰³³ ACB, Constitucions, *Llibre de resolucions o actes capitulars*, 1650-1660, f. 95v. 21.10.1652.

¹⁰³⁴ AGS, Secretaria de Guerra, parte de mar, 1652. legajos 3333. 24.10.1652. De Lorenzo Andrés Pavía al duc d'Alburquerque.

el mariscal Mastier 5.315 escuts; Josep d'Ardena 7.000 escuts; Enrique Intrún Mayor 14.000 escuts i l'abat Francesc de Montpalau 1.664 escuts.¹⁰³⁵

A finals d'octubre de 1652 per algunes autoritats franceses Barcelona encara no havia caigut. La següent carta mostra al mateix temps que Catalunya havia quedat sola des de feia temps per fer front a Felip IV: "*Les lettres de Catalogne disent que tout le plat pais se remet sous l'obeissance de Roy d'Espagne; il n'y a que Barcelone qui tient encore bon, et se pourra conserver si le secours arrive bien tost. Plessis Bellievre marche à grandes journées, mais ses troupes se débandent fort. Le Chevalier de la Ferrière devoit partir avec huit navires, pour divertir l'armée Espagnole pendant que l'autre attaquera les lignes. M. Joseph d'Espinós y a fait sa sortie trop tard, ce dernier a esté entierement defeat et l'autre repoussé avec perte*". Aquesta lletra escrita per Abraham de Wicquefort el 26 d'octubre de 1652 demostra que les notícies de la caiguda de Barcelona no havien arribat 13 dies després de la seva caiguda.¹⁰³⁶

Un mes després de la caiguda de Barcelona, al mes de novembre, la Cort de Madrid féu una anàlisi de les causes de la revolta catalana i de l'obstinació dels catalans. No ho va fer pas com a nou exabrupte d'algun escriptor o polític, sinó en la meditada consulta que el Consell d'Aragó va adreçar al rei arran de la recuperació de Barcelona per les forces de Joan Josep d'Àustria el 1652. La consulta, de 14 de novembre, dibuixà les línies mestres d'actuació de la monarquia a la Catalunya recuperada. En ella s'hi reflexà el ressentiment existent en els cercles cortesans contra els catalans, i especialment, contra la Ciutat Comtal. Es considerava que la rebel·lia de la capital catalana havia estat la gòspira de la revolta i la sèrie de desastres i derrotes que havien deixat la monarquia de Felip IV en una estat de prostració: "Que ha sido Barcelona la que ha hecho cabeza de todas las desdichas de la monarquia y la que ha puesto en último estreno de perderse todo".¹⁰³⁷ També es criticà de l'orgull i l'obstinació dels catalans en la defensa de les seves institucions i identitat, que, tot i derrotats, encara mantenien: "Porque en sus exteriores demostraciones y en el de sus mismos escritos se está reconociendo que aunque mezclan algunas palabras de sumisión y desconsuelo, pero siempre en otras y en el modo conservan la superior y propia estimación de sí mismos, que ha sido en el dictamen del Consejo el origen de tantas desdichas".¹⁰³⁸

¹⁰³⁵ AHCB, 1C.III. Política i guerra, 1645-1714, document solt, sense dates.

¹⁰³⁶ A. de Wicquefort, *Cronique discontinue de la Fronde 1648-1652*, choix de textes, introduction et présentation, annotation par Robert Mandrou, Paris, Fayard, 1978, p. 204.

¹⁰³⁷ Editada per J. M. Torras i Ribé, "El projecte de repressió dels catalans de 1652" a E. Serra (ed.), *La Revolució Catalana de 1640*, Barcelona, Ed. Crítica, 1991, p. 277.

¹⁰³⁸ J. M. Torras i Ribé, "El projecte de repressió dels...", p. 277.

11. Recapitulació final i conclusió

El setge de Barcelona de 1651-1652 fou el principi de la fi d'un projecte que havia començat l'any 1640. A l'arribada de les tropes hispàniques per les terres de ponent a cavall de 1650-1651 la societat catalana s'havia transformat des de l'inici de la revolució. Les rivalitats a la cúpula políticomilitar i el descontentament de part de la classe alta no afavorida dins de l'administració francesa havia creat un clima enrarit que complicaria el govern del Principat durant els quinze mesos de setge.

A inicis de l'estiu de 1651 Catalunya es trobava militarment orfe de comandament. Lluís XIV no havia nomenat encara a cap lloctinent que governés les armes del país davant d'un dels reptes més grans de tota la guerra de Separació. L'instabilitat que es vivia a la Cort francesa, arran de l'ascens de les forces de Condé a la Fronda, no ajudà gaire a què els ministres -i el mateix Mazzarino, el qual patí diversos exilis- es decidissin per un home que fos capaç de capgirar la situació a Catalunya. Els militars més bons es necessitaven a França per a mantenir el poder de la monarquia enfront dels prínceps revoltats. Davant d'aquesta situació a Barcelona es va desfermar una lluita entre Josep Margarit, governador general i marquès de d'Aguilar, i Josep d'Ardena, comte d'Illa, la qual cosa podia desembocar en la divisió i/o el trencament del bàndol català. Les intencions d'ambdós van ésser apaivagades per l'aleshores conseller en cap de la ciutat Rafel Casamitjana, que un cop consultat a Lluís XIV, féu prevaldre el poder de la ciutat i de les constitucions que establien que davant de l'absència del lloctinent el Consell de Cent havia d'exercir les competències atribuïdes al lloctinent del rei.

Amb la crispada situació que es vivia entre dos dels garants del poder francès a terres catalanes, la monarquia es decantà finalment per una sol·lució d'urgència que res canviaria. París va escollir interinament al mariscal Marchin, fins que es prengués una decisió ferma respecte el lloctinent. Marchin era el militar francès de més alt rang que restava a Catalunya i per tant havia d'agafar les regnes de l'exèrcit i les institucions. Tanmateix, no tot quedava resolt. L'arribada de la nominació interina de Marchin no fou de l'agrat dels diputats la Generalitat de Catalunya, ni tampoc de Josep Margarit, els quals al·legaven que el mariscal no era natural de regne de França, condició bàsica per a poder exercir el càrrec de lloctinent del Principat, encara que fos interina i excepcionalment. Finalment el Consell de Cent i l'administració francesa feren veure a Margarit que el suport a Marchin era imprescindible pel gran nombre de tropes que tenia al seu comandament. La Generalitat només accedí a acceptar el nomenament

després que el mateix Lluís XIV els instés a actatar la decisió de la Cort de París, car havien omès fins aleshores els precs de Marchin perquè li donessin el vist-i-plau. Marchin hauria de seguir en el càrrec fins l'arribada del duc d'Albeuf, el qual finalment havia sigut el designat per al càrrec. Tanmateix, Albeuf per qüestions internes no arribaria a Catalunya i la designació del lloctinent s'allargaria fins a finals del mes d'octubre.

El nomenament d'un lloctinent que es posés al capdavant de les armes de Lluís XIV al Principat fou un dels principals esculls que es van viure durant el setge. A finals d'octubre arribà la notícia que el monarca havia nomenat a Philippe, comte de la Mothe-Houdancourt per a canviar la situació. La tria de La Mothe responia en gran part al coneixement de les autoritats del Principat, la bona relació que havia tret amb elles, i per tant, la bona acollida que tindria, i va tenir, per part de totes les institucions. L'alegria que suposà el seu nomenament no anà lligada amb els continuats fracassos per entrar a Barcelona des del mes de desembre de 1651, moment de la seva arribada, fins a la penetració pel Pla de Barcelona fins a la ciutat el 23 d'abril de 1652.

Durant la Guerra de Separació La Mothe fracassà en gran part de les seves accions al capdavant de les tropes francocatalanes. El fracàs en el setge de Lleida de 1644, el qual seria recordat durant decennis fins a la caiguda de la capital de ponent l'any 1707 a mans de les tropes borbòniques. Al no fer caure Lleida el 1644, la monarquia hispànica conservà dins de Catalunya un bastió clau que marcava la campanya de recuperació de Catalunya els anys 1651 i 1652. El mateix li passà a La Mothe amb els setges de Tarragona de 1641 i 1644. No eren els millors antecedents per algú que arribava al Principat amb la intenció d'alliberar la seva capital d'un setge que era la clau de volta per al manteniment de Catalunya sota l'òrbita francesa.

El retard en l'entrada de La Mothe –va estar des de desembre de 1651 a l'abril de 1652 esperant el millor moment–, en gran part motivat per la tardança del socors marítim que l'havia de cobrir per la banda de mar, provocà que el bàndol català perdés els mesos de més debilitat de l'exèrcit hispànic durant l'hivern de 1651-1652. En aquells mesos freds i rigurosos les tropes del lloctinent hispànic marquès de Mortara van patir per la manca de socors, per desnutrició, per malalties, amb especial incidència de la pesta, per l'afebliment de l'armada que hi havia al litoral català i per les dificultats que estaven posant les tropes francocatalanes a l'interior del Principat. Amb l'entrada de la primavera Joan Josep d'Àustria i Mortara van començar a rebre els tant esperats socors provinents de l'Aragó, Castella i València, així com el retorn de gran

nombre de naus que havien anat a Mallorca a passar els primers mesos de 1652 a resguard del mal temps i ametents a si La Ferrière hagués intentat entrar a les costes catalanes. També es construí a Cambrils una morberia per tal que els apestats s'allunyessin de les aglomeraicons del camp de batalla, reduint així el nombre de casos d'empestats. Així doncs, l'entrada de la Mothe el 23 d'abil fou en un moment en què l'exèrcit hispànic estava recuperant els seus efectius i millorava les condicions del Pla de Barcelona per tal de preparar l'última etapa del setge.

Des de la fuga de Marchin a l'arribada de La Mothe dins de la ciutat passaren set mesos de setge, durant els quals la ciutat va haver de fer front solitàriament al manteniment de tots els fronts que s'havien de cobrir per aguantar les embestides de l'exèrcit hispànic. Tot plegat va fer créixer encara més els dubtes sobre la situació que estava patint Catalunya lligada a la monarquia francesa, la qual pels seus problemes interns estava deixant el Principat desvalgut i sense recursos per a fer front a la guerra.

Conseqüència de la manca d'un poder decisorí en l'àmbit militar, la campanya hispànica des de Tortosa, Lleida i Tarragona durant l'any 1651 fou tan ràpida que la Ciutat Comtal i les viles més properes no tingueren temps per a preparar-se davant d'un imminent setge. La manca d'efectius per a fer front a l'avenç francès provocà que gran part dels homes, cavalls i logística s'hagués de destinar per a intentar aturar la "campanya de recuperació de Catalunya", i per tant, els preparatius militars al Pla de Barcelona i la ciutat van quedar descuidats per la manca d'homes fins ben entrat el mes de juliol, quan l'arribada de l'exèrcit hispànic era imminent. La multitud d'instàncies de poder que hi havia disperses pel territori tampoc ajudà en l'aplicació de les polítiques necessàries. La presència de la Generalitat a Terrassa i el Reial Consell i el gruix del capítol de la Catedral de Barcelona féu que el Consell de Cent hagués de prendre decisions quasi solitàriament, les quals no anaven coordinades amb les decisions de les insitucions que eren fora de la ciutat.

Precisament la dispersió i la manca de coordinació marcà el bàndol francocatalà al llarg del setge, el qual patí la manca d'un centre decisorí únic per a fer front a la situació. La persistència de la pesta al llarg de la primera meitat de 1651 provocà que un gran nombre d'autoritats fugissin de la ciutat per evitar l'infecció que feia estralls entre els barcelonins. Els diputats de la Generalitat, els membres del Reial Consell, un bon nombre de membres, oficials i càrrecs del Consell de Cent, gran part dels

canonges de la catedral de Barcelona i bona part de l'elit econòmica barcelonina, la qual decidí anà a indrets més tranquils i segurs del país.

La seva presència fora de la ciutat no ajudà a la resta del territori a resistir la penetració de les tropes del marquès de Mortara, ni a mitigar la pressió sobre les viles de l'exèrcit francocatalà que estava en campanya. Així doncs es repetia una de les constants d'abans de 1640 i les autoritats franceses ja no eren vistes com la sol·lució al problema dels allotjaments i les contínues contribucions a la guerra de les empobrides hisendes municipals catalanes.

Donada la manca de socors terrestres vinguts de França, el potencial de l'exèrcit catalanofrancès va mantenir un nivell regular al llarg del setge. L'únic moment en què es van rebre homes de qualitat fou quan arribà La Mothe al Principat a finals de 1651. La tardança en la seva entrada provocà que gran part del seu potencial es perdés en la llarga espera fins el dia de sant Jordi de 1652. El que sí que funcionà foren les lleves que s'aixecaren a tots els municipis durant tots els períodes del setge. Aquí caldria destacar la feina de Lluís de Valencià que des del mes de desembre de 1651 anà des de la Seu d'Urgell a Manresa intentant portar socors a Barcelona.

Aquest potencial militar va anara migrant en diversos moments del setge com les fugues de Marchin i Saint André, les morts en els intents per entrar a Barcelona, els presoners que Mortara va fer al front occidental i la multitud de desercions que van anar creixent amb el pas dels mesos. En aquest context durant moltes setmanes entre el mes d'octubre i desembre de 1651, i durant gran part del setge al front de Lleida i Tarragona, la guerra que va fer el bàndol català es va cenyir a fer l'anomenada guerra menuda.

Amb els pocs recursos que quedaven en alguns dels fronts com Lleida i Tarragona – s'ha de tenir en compte que les tropes es van anar replegant cap a Barcelona –, els dirigents catalans van decidir centrar els seus esforços en atacar els sistemes d'aprovisionament i petits reductes que l'exèrcit hispànic tenia lluny de les grans viles i ciutats, d'especial menció és la contínua actuació dels miquelets per tot el Camp de Tarragona. El mateix es pot dir de la defensa d'alguns punts determinants per penetrar al Pla de Barcelona, com ara el coll de Montcada, el qual va ser defensat pel capità de miquelets Sobregrau sense el suport de la infanteria ni la cavalleria catalana, malgrat que aquesta tenia un bon nombre d'homes per tota la serra de Collserola i el Vallès.

La divisió de la Generalitat fou segurament un dels fets que més afectà a l'organització de la defensa de la Ciutat Comtal durant els quinze mesos de setge. La marxa dels diputats a la vila de Terrassa el mes de maig de 1651 ja va començar a enrair la relació de la institució amb el Consell de Cent i l'administració francesa instal·lada a Barcelona. La presència del Reial Consell Criminal i d'alguns canonges Barcelonins a Granollers féu que els diputats escollissin la vila egarenca, la qual no tenia cap brot de pesta, era prop de Barcelona i tenia prou cases per allotjar els diputats, oïdors, càrrecs i oficials del General. La presència a Terrassa només generà problemes per a l'administració que els diputats feien de les seves competències. Els problemes per a recaptar arreu de Catalunya provocà greus problemes de tresoreria a l'erari de la Diputació del General, la qual lluny de la plaça Sant Jaume de Barcelona gastava més recursos del que era normal. La recaptació dels seus drets fou un maldecap que anà creixent exponencialment a mesura que les tropes hispàniques anaven ocupant Catalunya des de la frontera aragonesa. En aquest context d'instabilitat el control dels recaptadors també fou més difícil amb el pas dels mesos i aquests feren i desferen molts cops sense el vist-i-plau dels diputats.

Davant la instabilitat política que provocava la presència del General fora de Barcelona i les pressions de les autoritats profranceses perquè tornessin, Pau del Rosso i Vicenç Ferriol decidiren tornar a Barcelona el mes d'octubre de 1651. Amb aquest fet la Generalitat es dividí en dos: una a Barcelona i l'altra a Manresa. La divisió provocà encara més problemes d'acord amb el que promulgaven les constitucions catalanes sobre la presència de la institució a la capital. Els problemes en la recaptació dels drets de la Generalitat encara es van fer més grossos degut a què ambdues "Generalitats" es creien legalment amb el dret de cobrar-los. Les lluites entre elles i les prohibicions a les viles perquè el General de Manresa no pogués entrar-hi a cobrar els drets provocà un abisme difícil d'arreglar, fins al punt que la divisió s'allargà fins després del setge.

La Generalitat de Manresa, malgrat intentar promoure les lleves i la recaptació de diners per a la defensa de Barcelona, no va tenir el paper que el país esperava d'uns diputats i oïdors més preocupats primer per la pesta i després per la por al front de guerra. El problema s'agreujà quan abans d'acabar l'any 1651 els diputats i oïdors manresans es dispersaren pel Principat per intentar mantenir-la fidel a França i mantenir vius els fronts i els ànims. De tots ells, només l'oïdor Lluís de València tingué un paper important a l'hora d'aixecar lleves des del Pirineu al Maresme per ser enviades als

contorns de Barcelona i als fronts de Balaguer i Cervera; i en el comandament de tropes en el tram final del setge per la zona entre Granollers i Mataró.

La dificultat de governar la Generalitat al llarg del setge provocà que els dos consistoris es llencessin amenaces mutuament sobre noves insaculacions, les quals no van tenir cap tipus d'efecte perquè uns o altres cedissin en les seves pretensions de mantenir-se dins o fora de la ciutat. Caldria remarcar els costos que suposà l'escisió de la institució el mes d'octubre de 1651, car ambdues hagueren de fer noves nominacions per als càrrecs que els hi havia quedat vacants en el cos administratiu i jurídic de la Casa de la Diputació.

Tot just a finals del segon mes de setge la ciutat patí un dels revesos més grans de tota la guerra amb la fuga del lloctinent provisional Marchin i tots els seus homes. La seva marxa fou el primer toc d'atenció per a les institucions del Principat, les quals començaren a tenir en compte que la Fronda marcaria el futur de la ciutat i del país. Els pactes de Marchin amb Condé i els de Condé amb Felip IV foren claus per a què el militar d'origen liegès decidís la seva partida a França a través de les valls d'Andorra. El menyspreu de la Generalitat en el moment de la seva nominació interina com a lloctinent tampoc deuria ajudar gaire a Marchin en voler mantenir la fidelitat a Catalunya, la qual pocs dies abans de la seva marxa li havia deixat considerables sumes de diners que s'evaporaren aleshores.

L'evolució de la Fronda a favor dels prínceps provocà que Lluís XIV no enviés diners a Barcelona des de ben entrada la primavera de 1651 fins a l'arribada del lloctinent La Mothe el mes de desembre de 1652. Així el Consell de Cent va haver de fer front al pagament de les tropes i dels proveïments necessaris per al manteniment de la ciutat. De la mateixa manera que el consell barceloní mantenia la capital, les universitats d'arreu del país van quedar exhaustes per les contínues aportacions en diner i en espècie que van haver de fer per mantenir viva la guerra fins al moment que arribés l'esperat socors promés des de París. Membres destacats de l'administració francesa al Principat també feren aportacions extraordinàries per ajudar a les institucions, com ara el marquès de Marsilly, Merenville, Josep Margarit o més endavant La Mothe. Igualment cal apuntar que gran part de les elits profranceses deixaren Barcelona amb un bon grapat de deutes amb el Consell de Cent, el qual al final del setge realitzà un recompte del que ja difícilment cobraria dels exiliats.

La incertesa per al nomenament d'un lloctinent que fes front al repte de mantenir Barcelona sota l'òrbita francesa provocà el neguit de les institucions de la terra, les quals es veien soles per tal de garantir l'estabilitat i la lleialtat a Lluís XIV. El problema anà creixent a mesura que el Consell de Cent començava a buidar la seva caixa amb el manteniment de les tropes de Barcelona i les sumes cada cop més altes que hagué de pagar per als socors que vienien de la costa del Maresme. El fet que s'anés acabant la moneda provocà un dels pitjors maldecaps del govern de la ciutat al llarg d'aquells quinze mesos. Una de les úniques opcions que li quedaren al Consell de Cent, al lloctinent i al governador general fou l'intent de recaptar tota la plata i tresors que les esglésies i ordres religioses de Barcelona custodiaven dins dels seus temples.

La decisió de recaptar la plata fou un intent a la desesperada de generar recursos del no res. La ciutat a mitjans de 1652, moment de la decisió, no tenia la capacitat recaptatòria que tenia en període de pau, ja que a la penúria econòmica que patien els barcelonins que s'havien quedat a Barcelona s'hi havia de sumar que gran part de la ciutat havia estat abandonada pels seus veïns abans de l'arribada de les tropes, i per tant, no podien pagar impositcions de cap mena. Finalment, com s'ha demostrat, la ciutat el mes de setembre de 1652 no havia aconseguit res més que la plata de la Catedral i seguia apretant a la resta de l'estament eclesiàstic perquè cedíssin els seus tresors.

En aquest context Pau del Rosso tingué un paper importantíssim perquè la plata no sortís de les esglésies, convents i monestirs de la Ciutat Comtal. Al final de l'estiu de 1652 el lloctinent La Mothe encara seguia negociant amb Rosso, recordem diputat eclesiàstic, perquè cedís la plata de la mateixa Generalitat i perquè intercedís amb la resta de religiosos perquè fessin el mateix. Rosso féu tot el possible al llarg de 1652 perquè les parròquies no perdessin els seus recursos, mantenint així un dels pocs enfrontaments de la Generalitat amb el Consell de Cent i l'administració reial, ja que amb la resta de polítiques Rosso seguí les directrius que li venien marcades des de l'altra banda de la plaça de Sant Jaume. Per un cop el pes del Consell de Cent no possibilità que el projecte tirés endavant i es poguessin fer les tan preuades monedes per a pagar la soldadesca.

Un altre fet a destacar és el grau de destrucció que patí la ciutat al llarg del setge. Si bé, com s'ha citat als capítols anteriors, Sanabre, Catà i Muñoz afirmaren que l'urbanisme de Barcelona no havia estat castigat amb severitat, en el transcurs de la inestigació s'han còpsat diferents informacions que indicaven tot el contràri, sobretot

a partir del moment en què Mortara es feu amb el monestir de Santa Madrona a l'inici del setge. La fortificació del monestir i la presència de la millor artilleria hispànica establerta al Pla de Barcelona possibilità que quotidianament l'exèrcit de Felip IV castigés dia i nit la ciutat, amb especial incidència de la zona del Raval, la qual cosa també incidia en la producció hortícola dels barcelonins atès que era la zona amb una major concentració d'horts de la Ciutat Comtal. Durant l'entrada a la ciutat de Joan Josep d'Àustria també algunes relacions corroboraren aquesta hipòtesi (cercar-ho, tots els capítols).

La presència de catalans a París, entre els que cal destacar a Pinós i Magí Sivilla, fou d'una incidència mínima des del juliol de 1651. La presència de Sivilla com a tutor dels fills de Margarit a la capital francesa ja demostra el paper que tenia a la Cort francesa. Pinós en canvi tingué una agitada vida a la Cort parisenc, en la qual féu arribar totes les incerteses i precés que el Consell de Cent i la Generalitat li feien arribar perquè els ministres de Lluís XIV prenguessin alguna resolució sobre la situació de Catalunya. A més a més, seguí la cort fins a Poitiers quan aquesta s'hi instal·là per estar més a prop del front de Bordeus. El període del setge va ser dels moments més difícils de gestionar de la Fronça, moment en el qual les tropes de Condé tingueren al rei contra les cordes. En aquest context no era que Catalunya passés a ser a un segon terme, sinó que el primordial era mantenir a Lluís XIV en el poder i estabilitzar tot el regne. Per Mazzarino, el qual patí diversos exilis entre 1651 i 1652, Barcelona era una peça fonamental, però no tan com parar els peus als prínceps revoltats.

El fracàs de l'ambaixada de Josep Galceran de Pinós a Lisboa fou un dels moments més crítics del setge donat que era la única potència estrangera que li hauria pogut donar algun socors o suport. La partida del gruix de l'armada portuguesa cap al Brasil provocà que no es pogués destinar cap embarcació al front català, ja que el monarca Joao IV tampoc volia deixar la costa atlàntica portuguesa a mercè de l'armada castellana per ajudar els catalans. Alhora cal destacar els intents portuguesos per a mantenir ocupat el màxim nombre de tropes castellanques a la frontera per Extremadura i el regne de Lleó. Tot i això, Felip IV no deixà d'enviar homes a Catalunya per abastir el front portuguès. Fou un de tants dels fracassos de la política exterior de les institucions catalanes al llarg del setge, les quals tampoc van poder tenir cap pes significatiu a la Cort de París.

Un dels altres aspectes militars que deixaren a Barcelona a mercè de Felip IV per mar i per terra foren els diversos intents fallits del corsari La Ferrière d'entrar a Barcelona.

Els llargs preparatius, els problemes sorgits als ports de Marsella i Toló i la manca de decisió del corsari francès provocà que el socors marítim s'esvaís a finals del mes d'agost de 1652, després de cinc mesos d'espera. Ni la presència de catalans com l'ardiaca Xavarí, ni la dels ministres reials de Lluís XIV, que feien el seguiment dels preparatius, als ports provençals va aconseguir que l'empresa arribés a bon port. La manca de recursos destinats per la corona francesa a l'empresa i el control absolut de la costa catalana per l'armada hispànica va impedir que La Ferrière no arribés a entrar ni a la Ciutat Comtal ni al port de Sant Feliu de Guíxols, el qual era la primera escala obligada a Catalunya per tal d'aprovisionar al màxim les naus. Tampoc cal descartar l'hipòtesi no confirmada documentalment que el corsari francès estigués actuant segons uns suposats pactes amb els homes de Felip IV, similars als del príncep de Condé.

Per sobre de tot però, el que decantà la victòria a favor de Felip IV va ser la gran aposta del monarca auburg per a recuperar Catalunya i la seva capital. L'empresa barcelonina era la més important de totes les que tenia obertes la monarquia i la que els hi havia de tornar el prestigi militar a nivell europeu en cas que la recuperessin. La presa de Barcelona era bàsica per a demostrar a la resta de potències com França i el Sacre Imperi que la Monarquia Hispànica tenia sota control les revoltes de 1640. En aquest sentit els ministres de Madrid van decidir deixar el front portuguès en un segon terme per tal de donar l'últim impuls a la campanya de recuperació del Principat.

L'únic moment en què es va veure un exèrcit hispànic dèbil va ser el llarg hivern de 1651 i 1652, tanmateix aquest fet no va ser aprofitat per un exèrcit català que va esperar i confiar massa en el socors naval de La Ferrière, tal com s'ha recalcar al llarg del treball. La situació a partir del mes de maig de 1652 va ser del tot favorable per a les armes hispàniques, les quals van poder permetre's la llicència d'enviar regularment socors a Bordeus per ajudar al príncep de Condé. De retruc així també mantenien viva la Fronda i impedièren que Lluís XIV pogués portar a Barcelona un bon nombre d'homes. La política de Felip IV més enllà dels Pirineus va estar marcada pels pactes amb Condé, els quals possibilitaren que les autoritats catalanes quedessin orfes al llarg dels quinze mesos de setge pel desgavell que es vivia al Regne de França.

Les darreres setmanes de setge sense socors ni possibilitat perquè arribessin a temps provocà que les autoritats i gran part dels seus membres comencessin a pensar en la rendició de la Ciutat Comtal. El primer en decidir-se va ser el Consell de Cent que ja no podia fer front a totes les necessitats que tenien els barcelonins, per la qual cosa va

decidir intentar convèncer al lloctinent La Mothe perquè acceptés l'opció del govern de la ciutat. Amb el permís de La Mothe per a negociar la rendició les autoritats profranceses abandonaren la ciutat el 3 d'octubre facilitant així la negociació als ambaixadors de la ciutat, els quals així podrien negociar els capítols amb Joan Josep d'Àustria sense les censures dels ministres francesos.

Els objectius i premisses bàsics establerts per la comissió nomenada pel Consell de Cent a inicis d'octubre, per a redactar els capítols a negociar amb el príncep Joan Josep d'Àustria, foren de bon principi massa agosarats. No van calcular amb prou precisió que, tot i que el rei havia promès el perdó general, la caiguda de Barcelona havia de servir a Felip IV per establir un nou estatus al Principat per tal que les seves institucions no es poguessin tornar a aixecar en contra dels interessos de la monarquia. No es podia tornar a permetre perdre un territori tan important per al manteniment del seu potencial a nivell europeu. Prou eloqüents foren les paraules de Joan Josep a Francesc Puigjaner –citades en l'anterior capítol- quan aquest li entregà els capítols per començar a pactar la rendició de la Ciutat Comtal, en les quals li deia que la Ciutat Comtal era massa agosarada en els capítols presentats.

La monarquia tan sols podia cedir en qüestions menors com el conseller sisè del consell barceloní o en el manteniment de les constitucions i gran nombre de prerrogatives que el Principat tenia abans de l'alçament de 1640. L'esforç que havia realitzat la corona per a recuperar Catalunya havia de tenir rèdits per a la monarquia, i per tant, el Principat havia de restar encara més subjecte al poder reial per evitar qualsevol nou alçament. La felicitat que provocà la fi del setge fou prou notòria vistes les festes que es feren arreu de la monarquia per a celebrar el retorn dels catalans a la fidelitat del rei Felip IV.

12. Apèndix

Taula dels desinsaculats pel Consell de Cent de la Ciutat de Barcelona el mes de setembre de 1651 per no ser presents a la ciutat de Barcelona el vint-i-sis del mateix mes, tot i haver sigut avisats sis dies abans, amb avís de desinsaculació.¹⁰³⁹

Bossa del Conseller en Cap:

Joan d'Argensola

Josep Spuny

Pedro Aymerich i Cruïllas

Joan Pau de Xammar

Bossa del Conseller segon, ciutadà:

Francesc Vidal i Ros

Josep d'Urrea

Bossa del Conseller segon, militar:

Felip de Boixadors

Dimas Pobbla

Josep d'Olmera i Altarriba

Francesc Soler

Francesc Bonaventura de Gualbes

Bossa del Conseller tercer, militar:

Rafael Bonaventura de Gualbes

Bossa del Conseller tercer, ciutadà:

Francesc Descallar i Sorribes

Bartomeu Soler

Bossa del Conseller tercer, militar:

Josep de Farrera

Miquel Maduxer i Junyent

Pere Joan Puigvert i Manresa

Bossa del Conseller quart, mercader:

Pau Rossell

¹⁰³⁹ DACB, volum XV, p. 190-201.

Josep Riba

Bossa del Conseller cinquè, artista:

Joan Serra, notari de Barcelona

Francesc Jener, adroguer

Francesc Pla, notari de Barcelona

Joan Baptista Gràcia, notari de Barcelona

Sebastià Costa, notari reial col·legiat

Bossa del Conseller sisè, menestral:

Pere Joan Mas, mercer

Josep Menalt, ferrer

Pau Dalmasas, paraire

Josep Many, argenter

Bossa dels clavaris, ciutadans i militars:

Anton de Peguera

Diego Cisteller

Joan d'Argensola

Rafael Bonaventura de Gualbes

Josep de Ferrera

Josep Eua

Felip de Boixadors

Francesc Soler

Bossa de l'escrivà major:

Joan Serra, notari de Barcelona

Sebastià Costa, notari reial col·legiat

Francesc Pla, notari de Barcelona

Bossa de l'ajudant de l'escrivà:

Joan Serra, notari de Barcelona

Francesc Pla, notari de Barcelona

Sebastià Costa, notari reial col·legiat

Bossa dels obrers, artistes:

Sebastià Costa, notari reial col·legiat

Joan Cortès, notari reial
Onofre Raffart, candeler de cera
Miquel Sabador, candeler de cera
Joan Pla, adroguer

Bossa dels obrers, mercaders:

Jaume Falguera
Francesc Oller
Josep Lladó
Pau Rossell

Bossa del Consell de Cent de notaris reials col·legiats:

Sebastià Costa notari, reial col·legiat
Jaume Bas
Jaume Vila

Cònsols de la Llotja, ciutadans i militars:

Aleix Tristany
Dimas Pobbla
Rafa Bonaventura de Gualbes
Joan Baptista Corbera i Santcliment
Josep de Ferrera
Felip Boixadors
Enric Sentmenat
Josep d'Urrea
Francesc Llunes
Josep d'Olmera i Altarriba
Miquel Maduxer i Junyent
Joan Pau Xammar
Antoni Comas
Francesc Soler
Josep Berart
Francesc Vidal i Ros
Gismond Boffill
Felip Roger
Joan Argensola

Bossa dels mostassafs, ciutadans i militars:

Jaume Llobregat i Amell

Josep Damians

Josep Clariana

Francesc Oller, mercader

Francesc Vidal i Ros

Francesc Soler

Pedro Aymerich i Cruillas

Pere Pineda i Reart

Francesc de Gualbes, fill de Francesc Bonaventura de Gualbes

Josep Spuny

Josep Eua

Joan Baptista Sabater, mercader

Rafael Bonaventura de Gualbes

Enric Sentmenat

Josep Ferran, merader

Benet d'Olmera

Felip Boixadors

Joan Argensola

Josep de Ferrera

Galzeran Cahors y de Soler

Dimas Pobbla

Aleix Tristany

Miquel Maduxer i Junyent

Anton Bru

Josep d'Olmera i altarriba

Anton Peguera

Bossa dels jutjes de taula, militars:

Pedro Aymerich

Francesc Bonaventura de Galbes

Galzeran Cahors i de Soler

Ramon Spuny

Anton Peguera

Joan Pau Xammar

Josep de Ferrera

Francesc Soler

Enric Senmenat i de la Nuça
Jeroni Cornet i Sacirera
Felip Boixadors
Josep Berart
Francesc Gort
Rafael Bonaventura de Gualbes
Joan Baptista Corbera i Santcliment

Bossa jutjes de taula, ciutadans:

Pere Pineda i Reart
Josep Damians
Josep Urrea
Diego Cisteller
Francesc Llunas
Anton Bru

Bossa de batlles ciutadans i militars:

Rafael Bonaventura de Gualbes
Francesc Llunas
Josep d'Olmera i Altarriba
Aleix Trsitany
Pere Joan Puigvert i de Manresa
Francesc Vidal i Ros
Jeroni Cornet i Sacirera
Miquel Maduxer
Anton de Peguera
Joan Baptista Corbera i Santcliment
Josep d'Urrea
Felip Boixadors
Josep de Ferrera
Francesc Bonavent de Gualbes
Anton Bru
Galzeran Cahors i de Soler
Pere Pineda
Bartomeu Soler

Obrers ciutadans i militars:

Josep Eua
Jaume Llobregat i Amell
Pere Antoni Serra
Josep d'Urrea
Aleix Tristany
Josep Spuny
Felip de Boixadors
Rafael de Bonaventura de Gualbes
Enric Sentmenat
Francesc Descallar i Sorribes
Josep Berart
Francesc Soler
Francesc Bonaventura de Gualbes
Josep de Ferrera
Joan Argensola
Joan Baptista Corbera i Santcliment
Ramon Spuny
Dimas Pobbla

Bossa administradors de places, ciutadans i militars, mercaders i artistes:

Galzeran de Cahors i de Soler
Pau Rossell mercader
Miquel Maduxer
Don Anton de Peguera
Francesc Llunas
Felip Roger
Joan Puigvert i Manresa
Felip Boixadors
Josep Spuny
Francesc Gort
Francesc Soler
Dimas Pobbla
Francesc Descallar
Josep Eua
Aleix Tristany
Joan Pau Xammar

Gismond Boffill
Miquel Grimosachs
Josep d'Urrea
Diego Cisteller
Josep Damians
Rafael Bonaventura de Gualbes
Pere Roca, notari reial

Bossa dels juristes i jutjes de taula:

Miquel Grimosachs
Domingo Osona
Francesc Llunas
Aleix Tristany
Josep Eua
Francesc Soler
Pere Antoni Serra

Bossa del Consell de cent dels ciutadans i militars:

Francesc Vidal i Ros
Domingo Osona
Enric Sentmenat
Francesc Bonaventura de Gualbes
Dimas Pobbla
Pedro Aymerich
Rafael Bonaventura de Gualbes
Josep d'Urrea
Mossèn Benet Olmera
Francesc Gort
Joan Argensola
Mossèn Gismond Bofill
Jaume llobregat i Amell
Anton de Peguera
Bartomeu Soler
Francesc Soler
Miquel Maduxer i Junynet
Joan Blanes i Centelles
Mossèn Fsc Callar i sorribes

Felip Boixador
Josep Spuny
Anton Bru
Misser Aleix Tristany

Bossa dels taulers ciutadans i militars:

Joan Argensola
Anton Bru
Felip Boixadors
Francesc Soler
Francesc Vidal i Ros
Jaume Llobregat i Amell
Josep Eua

Bossa dels taulers mercaders:

Jaume Falguera
Pau Rossell

Bossa del receptor de la batllia general:

Francesc Bonaventura de Gualbes
Josep de Ferrera
Francesc Fons
Domingo Osona
Josep d'Urrea
Pere Pineda i Reart
Diego Cisteller
Josep Berart
Josep Olmera i Altarriba
Felip de Boxadors
Josep Spuny
Joan Argensola
Josep Eua
Enric Sentmenat
Pere Joan Puigvert i Manresa
Josep Damians
Francesc Soler
Ramon Spuny

Pedro Aymerich

Francesc Descallar i Sorribes

Bossa del cònsol de llotja, mercader:

Francesc Oller

Pau Rossell

Jaume Falguera

Josep Lladó

Bossa dels advocats de la ciutat:

Francesc Soler

Josep Coromines

Diego Cisteller

Francesc Llunes

Joan Pau Xammar

Aleix Tristany

Josep Eua

Bossa del Consell de Cent, notaris de Barcelona:

Joan Serra

Francesc Pla

Joan Baptista Gràcia

Bossa del Consell de Cent, mercaders:

Josep Cerveró

Josep Riba

Antoni Lladó

Pere Santmartí i Creixell

Pau Rossell

Antoni Vidal

Joan Llinas

Joan Miquel Pous

Francesc Oller

Salvador Picó

Josep Portell

Josep Ferran

Bossa de verguer i correu:

Jacint Marquès, sastre

Bossa dels portalers, altrament dita xavega:

Joan Serra, sastre

Joan Rojas, sastre

Andreu Roca, teixidor de lli

Joan Niquel Pous, pellicer

Jeroni Alsina, passamaner

Sebastià Macip, argenter

Pau Veves, calceter

Jaume Rossell, passamaner

Gaspar Carreras, botiguer de teles

Pere Puigrubí, paraire

Marc Mestre, veler

Francesc Torrents, sastre

Josep Bertran, sastre

Simeon Guri, sombrero

Miquel Sabador, candeler de cera

Onofre Piquer, mercer

Jaume Bravo, menor tapiner

Bossa del pesador del mostassaf:

Pau Vallès, calceter

Bossa dels receptors i palloler:

Jaume Rossell, passamaner

Onofre Piquer, mercer

Joan Cornet, ferrer

Andreu Roca, teixidor de lli

Rafael Marquès i Sorts, sastre

Gaspar Carreras, mercer

Jaume Bravo, tapiner

Josep Vinyes, adroguer

Bossa del credencer:

Francesc Company, passamaner

Onofre Piquer, mercer
Jeroïn Major, botiguer de teles
Andreu Roca, teixidor de lli
Magí Matia, adroguer
Joan Pla, adroguer
Francesc Gener, adroguer
Benet Saurina, velluter
Josep Many, adroguer
Francesc March, candeler de cera
Gaspar Carreras, botiguer de teles
Climent Perera, veler
Miquel Sabador, candeler de cera
Esteve Bescans, paraire
Pere Boffarull, mercader
Jeroni Feru, mercader
Josep Masdéu i Canyet, mercader

Bossa de l'administrador i capdeguaita:

Josep Bertran, sastre
Pere Puigrubí, paraire

Bossa del porter del clavari:

Onofre Raffart
Francesc March
Miquel Sabador

Bossa del Consell de Cent, Julians i mercers:

Jeroni Major
Gaspar Carreras
Pere Joan Mas
Onofre Piquer

Bossa conseller sisè menestral:

Esteve Bescans paraire
Ramon Graner calceter

Bossa de verguer i correu:

Esteve Bescans paraire

Bossa dels portalers:

Esteve Bescans, paraire

Ramon Graner, calceter

Bossa del mostassaf:

Pere Oller, mercader

Jeroni Feu, mercader

Bossa dels administradors de places:

Josep Masdéu i Canyet, mercader

Jeroni Feu, mercader

Bossa del cònsol de la llotja, mercader:

Pere Boffarull, mercader

Jeroni Feu

Josep Masdéu i Canyet

Bossa consell de cent mercaders:

Pere Boffarull Jeroni Feu

Josep Masdéu i Canyet

Bossa del receptor i palloler:

Pere Boffarull mercader

Bossa del Consell de Cent, argentiers:

Sebastià Macip

Francesc Buig

Antoni Canoves

Bossa del Consell de Cent, ferrers:

Joan Cornet, ferrer

Francesc Pagès, daguer

Josep Menalt, ferrer

13. Fonts

A continuació es presenten tres apartats amb la documentació, manuscrits i publicacions emprades per a la realització de la investigació precedent. Cal precisar que a la secció sobre documentació se citaran les sèries documentals consultades, citades o no.

Documentació

Arxiu de la Corona d'Aragó, sèries consultades:

ACA, Consell d'Aragó, *Consultes*.

ACA, Generalitat de Catalunya, *Deliberacions del Consistori*.

ACA, Generalitat, *Lletres trameses*.

ACA, Generalitat, *Crides reials*.

ACA, Monacals, Volums, Monestir de Sant Cugat del Vallès, Llibres de determinacions capitulars.

ACA, Arxiu de can Falguera, *Castellbell-Maldà*.

Arxiu de la Catedral de Barcelona, sèries consultades:

ACB, Constitucions, *Llibres de resolucions o actes capitulars*.

ACB, Secretaria, *Correspondència*.

ACB, Dignitats i oficis, *Vallès*.

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, sèries consultades:

AHCB, Consell de Cent, 1B. VI., *Lletres closes*.

AHCB, Consell de Cent, 1B. II., *Registres de deliberacions*.

AHCB, Consell de Cent, 1B. X., *Lletres comunes*.

AHCB, Consell de Cent, 1B. III., *Deliberacions de guerra*.

AHCB, Consellers, 1C. I., *Esborranyes de lletres*.

AHCB, Consellers, 1C. III., *Política i guerra*.

AHCB, Consellers, 1C. XIII., *Bosses de Deliberacions*.

AHCB, Consellers, 1C. XVI. *Guerres*.

AHCB, Taula de Canvi, 1H.

AHCB, Arxiu del Veguer, 3. *Lletres comunes*.

AHCB, Arxiu del Veguer, 3. *Processos*.

AHCB, Fons patrimonials, 5B., Marquès d'Aguilar-Margarit i Biure.

AHCB, Fons gràfics, documents cartogràfics.

Archivo General de Simancas, sèries consultades:

AGS, Estado, Consejo de Estado.

AGS, Secretaría de Gracia y Justicia, Negociado de Consejos y otras antigüedades.

AGS, Secretaria de Guerra. *Consultas originales de Oficio, parte de tierra.*

AGS, Secretaria de Guerra. *Consultas originales de Oficio, parte de mar.*

Archivo Histórico Nacional, sèries consultades:

AHN, Consejo de Aragón, Acuerdos del Consejo referentes al gobierno político y ceremonia del consejo.

AHN, Consejos, Registros de Chancillería, Libros de la Curia Catalonia.

Arxiu Històric de Sabadell, sèries consultades:

AHS, Ajuntament de Sabadell / Universitat de Sabadell, *Clavariat*, Llibre del clavari.

Arxiu Comarcal del Vallès Occidental, sèries consultades:

ACVOC. AHT, Ajuntament de Terrassa / Universitat de Terrassa, *Llibre de consells.*

Arxiu Municipal de Caldes de Montbui, sèries consultades:

AMCMO, Ajuntament de Caldes de Montbui / Universitat de Caldes de Montbui, Llibre de Consells.

Arxiu Municipal de Girona, sèries consultades:

AMGI, Ajuntament de Girona / Universitat de Girona, Manuals d'acords.

Arxiu Nacional de Catalunya, sèries consultades:

ANC, Col·leccions factícies, *Manuscrits.*

Arxiu Municipal de Granollers, sèries consultades:

AMGr, Ajuntament de Granollers / Universitat de Granollers, *Llibres del ple.*

Arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat, sèries consultades:

AMSBM, Monestir de Santa Clara de Barcelona, *Manuscrits.*

Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les, sèries consultades:

AMSPP, Monestir de Sant Pere de les Puel·les, Correspondència de les abadesses.

AMSPP, Monestir de Sant Pere de les Puel·les, Crònica del monestir.

AMSPP, Monestir de Sant Pere de les Puel·les, Església parroquial, Patronat de Sant Pere.

Biblioteca de Catalunya, sèries consultades:

BC, Fons Històric de l'Hospital de la Santa Creu, *Llibres de malalts*.

Manuscrits

No es contemplen els manuscrits editats per Henry Ettinghausen

Biblioteca de Catalunya

BC, F. Fabro, *Historia de los hechos del serenísimo señor Don Juan de Austria, en el Principado de Cataluña*, parte I, Saragossa, 1673. F. Bon. 163.

BC, *Conquista de Cataluña por el marqués de Olías y Mortara, Comprende los sitios de Flix, Miravet, Tortosa y Barcelona*, 1652. F. Bon. 170.

A. Gilabert, Sucessos de las reales armas del rei N.S. en el Principado de Cataluña. Governadas por el excelentísimo señor D. Francisco de Orozco, marqués de Mortara, Virrei, i Capitán General en aquel Principado, i Capitán General del Ejército en el año MDCL, Saragossa, Hospital Real y General de Nuestra Señora de Gracia, 1651. F. Bon. 5994.

Biblioteca de la Universitat de Barcelona

BUB, Secció manuscrits, M. Sivilla, *Historia General del Principado de Cataluña*, 1683, ms. 115.

BUB, Secció manuscrits, M. Parets, *De molts successos que han succeït dins Barcelona i molts altres llocs de Catalunya dignes de memòria*, 1626-1660, ms. 225.

Biblioteca Nacional de España

BN, ms. 2.045. *Correspondencia de Francisco Fabro Bremundan*.

BN, ms. 2.068. *Diarios de Juan de Austria por Pedro de la Mota y Sarmiento*.

BN, ms. 2.378. *Sucesos de 1647*.

Arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat

AMSBM, Fons Monestir de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona, 1.5. Cròniques, núm. 742, *Coses dignes de memòria*, 1599-1895.

Arxiu Nacional de Catalunya

ANC, Col·leccions factícies, Manuscrits, Tres escrits adreçats als consellers de Barcelona i Diputació del General de Catalunya coetanis al regnat de Felip III de Catalunya. Núm. 25, número ordre: 03 (registre 57), "Epítome de los principios y progressos de las guerras de Cataluña en los años MDCXL y XLI y señalada victoria

de Monjuique. Escriviolo el P.M.E. Gaspar Sala de el Orden de Sanct Agustín Cathedrático de Teuligía, de la Universidad de Barcelona y lector Magistral de la Sancta Iglesia de Lérida. Dedícolo a los muy illustres señores deputados y oidores y a los muy illustres señores conselleres y sabio Consejo de la Ciudad de Barcelona. Por mandado de los señores deputados en Barcelona, por Pedro de la Cavalleria. Año MDCXLI. Con privilegio”, f. 671r.

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

AHCB, Biblioteca, 4º op. 767, *Relación de la entrada que el Sereníssimo señor don Juan de Áustria hizo en la ciudad de Barcelona el domingo 13 de octubre de 1652, después de averse rendido los catalanes a la voluntad de su magestad, y concedídoles su alteza un perdón general refiérense los pactos y capitulaciones que se hizieron con Mons. de la Mota, y la marcha que tomaron sus franceses y esguízaros*, Granada, Baltasar de Bolívar, 1652.

Bibliografia

J. Abad, *La vila de Sabadell davant de la Guerra Patriòtica o dels Segadors (1598-1659)*, Sabadell, Quòndam, 2, Arxiu Històric de Sabadell, 2003.

AA.DD, *La vila i terme de Sant Cugat del Vallès, segons el capbreu del paborde major fra Narcís de Barutell (1662-1666) a Gausac*, núm. 28-29, Grup d'Estudis Locals de Sant Cugat, 2006.

M. J. de Ágreda, *Correspondencia con Felipe IV. Religión y razón de estado*, Madrid, Ed. Castalia, 1991.

A. Alcoberro, "Pròleg: 1644-1656, els anys centrals de la Guerra dels Segadors" a *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, volum VI, 1644-1656, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2000.

D. Aznar, "Gloria y desgracia de un virrey francés de Cataluña, el mariscal de La Mothe-Houdancourt. 1640-1644" a *Pedralbes, Revista d'Història Moderna*, núm. 26, Barcelona, UB, 2006.

D. Aznar, "Échec au vice-roi: la disgrâce et le procès du maréchal de La Mothe-Houdancourt. 1644-1648" a *Revue d'Histoire diplomatique*, núm. 3, Parñis, Société d'histoire diplomatique, 2008.

D. Aznar, "La primera Catalunya borbònica, virregnat i dinàmiques de poder durant el regnat de Lluís XIII i Lluís XIV al Principat (1641-1659)" a Ò. Jané Checa (coord.), *Del tractat dels Pirineus (1659) al segle XXI: un model en construcció?*, Barcelona, Museu d'Història de Catalunya, 2010.

D. Aznar, "Louis XIII et Louis XIV, princes de Catalogne : L'image idéale d'une royauté constitutionnelle (1641-1652)" a L. Bély (coord.), *La Paix des Pyrénées, le triomphe de la raison politique* (en premsa).

D. Aznar, "Plumes capables de nuire et de servir. Les hommes de lettres catalans et la politique internationale de la France 1640-1652", L. Bély (coord.), *Culture des diplomates, Diplomatie de la Culture* (en premsa).

V. Balaguer, *Historia de Catalunya*, volum 8, Madrid, Imprenta y fundición de Manuel Tello, 1860.

N. Barbolani de Montauto, *Pandolfo Reschi, Artisti toscani dal Trecento al Settecento*, Florència, Edifir, 1996.

L. Bély; J. Bérenger; A. Corvisier, *Guerre et paix dans l'Europe du XVIIe siècle*, París, Sedes, 1991.

L. Bély, *Les relations internationales en Europe. XVIIe-XVIIIe siècles*, París, PUF, 1992.

J. L. Betrán, *Las grandes epidemias de peste en la Barcelona de los siglos XVI-XVII: un estudio de historia social*, Tesi doctoral, inèdita, Universitat Autònoma de Barcelona, 1993.

A. de Bofarull, *Historia crítica (civil y eclesiástica) de Catalunya*, volum VIII, Barcelona, Juan Aleu i Fugarull editor, 1878.

R. Bonney, "The French Civil War, 1649-1653" a *European Studies Review*, núm. 8, European Association of Young Historians, 1978.

R. Bonney, "Mazarin et la Fronde, la question de responsabilité" a R. Duchêne, P. Ronzeaud (coord.), *La Fronde en questions. Actes du dix-huitième colloque du centre meridional de rencontres sur le XVIIe siècle (Marseille 28-29, Cassis 30-31 Janvier 1988)*, Marsella, Université de Provence. Services de Publications, 1989.

M. Bryan, *Dictionary of Painters and Engravers, Biographical and Critical (Volume II L-Z)*. York St., Walter Armstrong & Robert Edmund Graves, Covent Garden, London, 1889.

R. Camarero, *La Guerra de recuperación de Catalunya, 1640-1652*, Tesi doctoral, inèdita, Universidad de Valladolid, 2007.

A. Cánovas del Castillo, *Historia de la decadencia de España: desde el advenimiento de Felipe III al trono hasta la muerte de Carlos II*, Màlaga, Algazara, 1992.

A. Cánovas del Castillo, *Bosquejo histórico de la Casa de Áustria en España*, edició de Demetrio Castro, Pamplona, Urgoiti, 2004.

S. Cardús, *Terrassa durant la Guerra separatista dita dels Segadors*, Terrassa, Ajuntament de Terrassa, 1971.

J. Cornette, *Les Années cardinales. Chronique de la France. 1599-1652*. París, Sedes, 2000.

F. Carreras Candi, *Lo castell de la Roca del Vallès*. Barcelona, Imprempta y llibreria L'Avenç, 1895.

M. Carreras Costajussà, *Elements d'història de Sabadell*, Sabadell, Caixa d'Estalvis de Sabadell, 1967.

H. Carrier, *La Presse de la Fronde (1648-1653)*, Ginebra, Droz, 1989.

M. Deyà, "Repercussions del Tractat dels Pirineus a les Illes Balears", p. 55-66 a Òscar Jané (ed.), *Del Tractat dels Pirineus a l'Europa del segle XXI: un model en construcció?*, Actes del Col·loqui Barcelona-Perpinyà, 17-20 de juny de 2009, Museu d'Història de Catalunya, 2010.

D. Diderot; J. Le Rond D'Alembert, *Encyclopédie méthodique- ou par ordre de matières: par une société de gens de lettres*, 1832.

A. Dominguez Ortíz, *Política y hacienda de Felipe IV*, Madrid, Madrid, Editorial de derecho financiero, 1960.

C. Dulong, "Mazarin, ses banquiers et prête-nom" a R. Duchêne, P. Ronzeaud (coord.), *La Fronde en questions. Actes du dix-huitième colloque du centre meridional de rencontres sur le XVIIème siècle (Marseille 28-29, Cassis 30-31 Janvier 1988)*, Marsella, Université de Provence. Services de Publications, 1989.

Y. Durand (ed.), *Hommage à Roland Mousnier: clientèles et fidélités en Europe à l'époque moderne*, PUF, Paris, 1981.

J.H. Elliot, *The Revolt of de Catalans: a Study in the Decline of Spain (1598-1640)*, Cambridge, Cambridge University Press, 1963.

V. Estanyol, *El pactisme català en guerra. L'organització militar catalana als inicis de la guerra de separació, 1640-1642*, Barcelona, Fundació Vives i Casajuana, 1999.

H. Ettinghausen, *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1993. (3 volums)

N. Feliu de la Penya, *Anales de Cataluña y epílogo breve de los progressos, y famosos hechos de la nación catalana, de sus santos, reliquias, conventos y singulares grandezas, y de los más señalados y eminentes varones que en santidad, armas y letras han florecido desde la primera población de España, año del mundo 1788 antes del nacimiento de Christo 2174 y del diluvio 143 hasta el presente 1709*, Barcelona, Impressor Josep Llopis, 1709.

N. Florensa; M. Güell, *“Pro Deo, pro Regi, et pro Patria” La revolució catalana i la campanya militar de 1640 a les terres de Tarragona*, Barcelona, Òmnium, 2005.

J. E. Gelabert, *Castilla convulsa (1631-1652)*, Madrid, Marcial Pons, Ediciones de Historia, S.A., 2001.

J. E. Gelabert, *Ciudades en conflicto (siglos XVI-XVIII)*, Madrid, Marcial Pons, 2011.

X. Gil Pujol, “Felipe IV y la crisis de la Monarquía hispánica. Pérdida de hegemonía y conservación (1643-1665)” a A. Floristán, *Edad Moderna. Historia de España*, Barcelona, Ariel, 2005.

E. González Asenjo, *Don Juan José de Áustria y las artes (1629-1676)*, Madrid, Fundación de Apoyo a la Història del Arte Hispánico, 2005.

J.L. Gonzalo; A. Ribes; Ò. Uceda, *Els Setges de Lleida 1644, 1647*, Lleida, Iltirda, 1, Ajuntament de Lleida, 1997.

M. Güell, *El setge de Tarragona de 1641*, Tarragona, Arola Editors, 2003.

M. Güell, “Guerra menuda, menuda guerra! (1640)” a *A Carn!*, núm. 19, maig 2012.

J. Iglésies, *El Setge de Cambrils el 1640*, Barcelona, Episodis de la Història, 92, Rafael Dalmau, 1967.

Ò. Jané, *França i Catalunya al segle XVII. Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*, Tesi doctoral dirigida per Antoni Simon i Tarrés, Universitat Autònoma de Barcelona, 2003.

H. Lonchay, J. Cuvelier, J. Lefèvre (ed.), *Correspondance de la cour d'Espagne sur les affaires des Pays-Bas aux XVIIème siècle, 1647-1665*, Brussel·les, 1933.

N. de Lucas Val, *Catalunya i Castella, 1598-1652: "nosaltres i els altres". Les identitats nacionals en temps de conflicte a través de la literatura i la iconografia de l'època*, Tesi doctoral, inèdita, Universitat Autònoma de Barcelona, 2007.

J. A. Lynn, *Giant of the Grand Siècle. The French Army 1610-1715*. Cambridge, Cambridge University Press, 1997.

R. Mackay, *The limits of Royal Authority. Resistance and obedience in Seventeenth Century*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.

D. Maffi, "Milano in guerra. La mobilitazione delle risorse in una provincia de la Monarchia, 1640-1659" a Mario Rizzo; José Javier Ruiz Ibáñez; Gaetano Sabatini (ed.). *Le forze del Principe. Recursos, instrumentos y límites en la práctica del poder soberano en los territorios de la Monarquía Hispánica*, tomo 1, Murcia, Cuadernos del Seminario Floridablanca, núm. 5, Poder y Sociedad en la Europa Moderna, Universidad de Murcia. Servicio de Publicaciones, 2004.

F. Mauro, *Le Brésil. Du XVe a la fin du XVIIIe siècle*, Collection Regards sur l'histoire, París, Sedes, 1977.

J. Mazzarino, *Lettres du Cardinal Mazarin pendant son ministère*, vol, IV, *recueillies et publiées par M.A. Chéruel*, París, Imprimerie nationale, 1872-1906.

A.Mestres, "Memòries familiars de Miquel Onofre de Monfar (1651-1654)" a *Boletín de la Real Academia de las Buenas Letras de Barcelona*, volum 16, Barcelona, Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona, 1936.

H. Méthivier, *La Fronde*, París, PUF, 1984.

A. Muñoz; J. Catà, "Setge o capitulació de Barcelona el 1652" a *Barcelona. Quaderns d'Història*, 6, 2001.

J. Pella i Forgas, *Un català il·lustre: D. Josep de Margarit i de Biure*, Barcelona, 1930.

M. Parets, *Dietari d'un any de pesta*, edició a cura de J.S. Amelang i X. Torres, Vic, Eumo, 1989.

G. Parker, *The army of Flander and the Spanish Road, 1567-1699*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.

C. Parpal, "El almirante D. Francisco de Pimienta de Menorca (1637-1646-1648)" a *Boletín de la Real Academia de la Historia*. Tom. XXXIV, Cuaderno IV Abril, Madrid, 1899.

J. Pérez Villanueva, *Felipe IV escritor de cartas. Un epistolario inédito con Velázquez al fondo. Felipe IV y Luisa Enriquez Manrique de Lara, condesa de Paredes de Nava*, Salamanca, Ed. de la Caja de Ahorros y M. de P. de Salamanca, 1986.

A. Pladevall; A. Simon, *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII. Segons el Diari de Joan Guàrdia, pagès de l'Esquirol, i altres testimonis d'Osona*, Barcelona, 1986.

M. Popoff, *Armorial de l'Ordre du Saint-Esprit : d'après l'œuvre du père Anselme et ses continuateurs*, París, Le Léopard d'or, 1996.

B. Porchnev, *Les soulèvements populaires en France de 1623 à 1648*, París, SEVPEN, 1963.

E. Puig, *Intervenció reial i resistència institucional: el control polític de la Diputació del General de Catalunya i del Consell de Cent de Barcelona (1654-1705)*, tesi doctoral, Universitat Pompeu Fabra, 2011, p. 87-88.

B. Pujo, *Le Grand Condé*, París, Albin Michel, 1995.

E. Querol; J.H. Muñoz, *La Guerra dels Segadors a Tortosa (1640-1651)*, Valls, Editorial Cossetania, 2004.

O. Ranum, *The Fronde: A French Revolution, 1648-1652 (Revolutions in the Modern World)*, New York, W.W. Norton, 1993.

J. Reula, "Guerra y propaganda en la Cataluña de 1635-1659" a *Historia y Comunicación Social*, I, Madrid, Servicio de Publicaciones de la Universidad Complutense, 1996.

J.B. Rietstap, *Armorial général : contenant la description des armoiries des familles nobles et patriciennes de l'Europe : précédé d'un dictionnaire des termes du blason*, G.B. van Goor, 1861.

P. Roger, *Biographie générale des belges morts ou vivants; hommes politiques, membres des assemblées*, 1849.

J. Sanabre, *La acción de Francia en Cataluña, en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 1956.

B. Sánchez, "El impacto de la Independencia de Portugal en la Hacienda Castellana" a *Primeiras Jornadas de História Moderna. Actas, vol. I*, Lisboa, Centro de Historia da Universidade de Lisboa, 1986.

F. Sánchez Marcos, *Cataluña y el gobierno central tras la Guerra de los Segadores: El papel de don Juan de Austria en las relaciones entre Cataluña y el Gobierno, 1652-1679*, Barcelona, UB, 1983.

J. de Santiago, *Política monetaria en Castilla durante el siglo XVII*, Valladolid, Junta de Castilla y León, 2000.

C. Seco Serrano (ed.), *Epistolario español*, volum IV, Madrid, 1887.

E. Serra, "Catalunya després del 1652: recompenses, censura i repressió" a *Pedralbes. Revista d'història moderna*, 17, 1997.

E. Serra, "L'enllaç del segle XV i el canvi de dinastia, 1518-1714" a J. M. Solé (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Enciclopèdia Catalana, vol. II, 2003.

G. Signorotto. *Milán español. Guerra, instituciones y gobernantes durante el reinado de Felipe IV*. Madrid, La Esfera de los Libros, 2006.

F. Silvela, *Cartas a Sor María de Ágreda y Felipe IV*, volum II, Madrid, 1985.

A. Simon, *Els orígens ideològics de la Revolució Catalana de 1640*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

A. Simon, "Pau del Rosso, degà de la Seu de Barcelona, 1650-1654" a J. M. Solé (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Enciclopèdia Catalana, vol. II, 2003.

A. Simon, "L'estat de Barcelona després de la Pau dels Pirineus, presidi o ciutadella?" a *Estudis*, 32, València, 2006.

A. Simon, "El moment d'Espanya. La Guerra de Successió i la imposició d'un model polític nacional d'estat. Una valoració historiogràfica" a *Afers*, 56, 2007.

A. Simon, *Ecos catalans i hispànics de la caiguda de Barcelona el 1652. Discurs de recepció d'Antoni Simon i Tarrés com a membre numerari de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans el 29 de novembre de 2007*, Barcelona, IEC, 2007.

R. Soley, *Atles de Barcelona*, Barcelona, volum I, Editorial Mediterrània, 1999.

R. Valladares. *Felipe IV y la restauración de Portugal*, Màlaga, Editorial Algazara, 1994.

R. Valladares, *Portugal y la Monarquía Hispánica, 1580-1668*, Cuadernos de Historia, 74, Madrid, Arco Libros, 2000.

A. de Wicquefort, *Cronique discontinue de la Fronde 1648-1652, choix de textes, introduction et présentation, annotation par Robert Mandrou*, Paris, Fayard, 1978.